

קובץ גליונות

פרשת וישב-מקץ-חנוכה

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

"זהדליקו נרות בחצרות קדשך"

112 עמודים

הלימוד בקובץ לזכות האברך החשוב
הרה"ג ר' יצחק מאיר ז"ל
ב"ר שמשון וויס שיבלחט"א
גלב"ע בחטף ביום א' י"ז כסלו תש"פ
תנצב"ה

אסופת זכרונות מרתקים
מתלמידי מרן הגראי"ל שטינמן זע"א
במלאת שנתיים להסתלקותו

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו ראש הישיבה

מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל רבן של ישראל

הונצח ע"י תלמידו הרב המחנך יחיאל ויספי

ובני משפחתו

לעילוי נשמת

ר' משה ב"ר נתן שרון ז"ל

לעילוי נשמת

מרת בילא בת ר' יעקב רוזנגרטן ע"ה

נלב"ע כ' כסלו תשע"ז

תנצב"ה

לעילוי נשמת

זכות הלימוד בקובץ לע"נ מרת הניה ע"ה

בת ר' פנחס אריה לייב ז"ל

ומרת פרידה ע"ה הי"ד

נלב"ע נר חמישי דחנוכה כ"ט כסלו

תנצב"ה

הקבצים הבאים

ז' טבת	ויגש	כ"ט אייר	במדבר
י"ד טבת	ויחי	ז' סיון	חג השבועות - נשא
כ"א טבת	שמות	י"ד סיון	בהעלותך
כ"ח טבת	ווארא	כ"א סיון	שלח
ו' שבט	בא	כ"ח סיון	קרח
י"ג שבט	בשלח	ה' תמוז	חוקת
כ' שבט	יתרו	י"ב תמוז	בלק
כ"ז שבט	משפטים	י"ט תמוז	פינחס
ד' אדר	תרומה	כ"ו תמוז	מטות מסעי
י"א אדר	תצוה	ד' אב	דברים
י"ח אדר	כי תשא	ט' אלול	כי תצא
כ"ה אדר	ויקהל פקודי	ט"ז אלול	כי תבוא
ג' ניסן	ויקרא	כ"ג אלול	נצבים וילך
א' אייר	תזריע מצורע	א' תשרי	ראש השנה
ח' אייר	אחרי מות - קדושים	ח' תשרי	האזינו - שבת שובה - יו"כ
ט"ו אייר	אמור	ט"ו תשרי	חג הסוכות
כ"ב אייר	בהר בחוקותי		

לעילוי נשמת

מרת ורניקה לאה לי ע"ה

בת הר"ר משה הירש ז"ל

נלב"ע א' טבת תשס"ט

תנצב"ה

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד

הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -

ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 7-356 פר' וישב מקץ חנוכה
תשע"ט שנה שביעית

גליון זה נודב ע"י בני הרה"צ
רבי נח חפץ שליט"א ממקורבי רבינו
שליט"א לרפואתו השלמה במהרה

דברי שי"ח

ממרחן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פנינים על הפרשה

"כי בן זקונים הוא לך" (לו, ג)

"בן זקונים", כל מה שלמד משם ועבר מסר לו, **"ועשה לו כתונת פסים"**. בשעתו, לפני כחמישים שנה, ביקר הגאון רבי יצחק הלוי רודמן זצ"ל, ראש ישיבת בולטימור, בארץ הקודש. כשחזר, בישר בשמחה שהקדוש ברוך הוא זימן לידו מצוה רבה, וזיכנו לקנות מעיל לספר תורה!

תמחה: מה השמחה הגדולה, והאם בארצות הברית לא ניתן לרכוש מעיל לספר תורה?

הסביר, שבניקורו נועד עם רבינו ונפעם משליטתו בכל מכמני התורה. נוכח לדעת שהוא ספר תורה חי וטרח עד שהשיג הסכמתו לקנות עבורו גלימה דרבנן במקום המעיל הישן. והוא רואה בכך כזו זכות, שעבורה היתה כדאית כל הנסיעה לארץ ישראל!

הגר"י רודמן שמח בקניית המעיל לרבינו. ורבינו, האם שמח במעיל?

הגאון רבי נתן איינפלד שליט"א שאל את רבינו האם יש לברך "שהחינו" על מעיל חדש.

ענהו: באם הוא שמח בו. בשעתו שאלתי את החזון איש, מאחר ואיני חש שמחה במעיל החדש שתפרו לי לנישואי, האם אברך "שהחינו".

חקר האם איני חש כל שמחה, ולו שמחה מעטה, ועניתי שאיני חש שמחה כלל.

הורה שאשמע "שהחינו" מפי אדם שיקנה חליפה, או אברך על פרי חדש ואכוון גם על המעיל...

(תורת חיים ע"פ שיחו בכל נפלאותיו)

לאורו נסע ונלך

בימים האחרונים קיבל רבינו לידיו את 'ספר הספרים' שהופיע כעת לזכרו של רשכבה"ג מרן רבי אהרן לייב שטינמן זצוק"ל.

בספר 'תולדות בעל אילת השחר' המופיע במהדורה העברית שלו על ידי הוצאת הספרים הידועה והותיקה 'ארטסקרול מסורה' מובאים קרוב לארבע מאות עמודים מלאי תוכן בפרקי חיים של מרן זצ"ל.

למעשה, תמונה זו היא כמין סגירת מעגל. כיודע, קודם פטירת רבי אהרן לייב זצ"ל,

הוא כותב במפורש בצוואתו שמבקש שלא ישאו דברי הספד ולא יערכו אודותיו ספרי זכרון. הוא ראה בכל זה בזבוז זמן ודברים ללא – תועלת.

עד שבא רבינו הגר"ח, והכריז 'כעת שהוא

שיביא זיכוי הרבים ועילוי נשמה' ולשאלת מנהלי הוצאת הספרים, הוא הכריע באופן ברור כי ראוי להוציא ספר לדור האחרון, שידעו צדיק מה

פעל, וילמדו מדרכיו. לפני כשנה הופיע בברכתו הספר בשפת האנגלית, בברכת בני מרן זצ"ל, וכעת, הוא מקבל לידיו את הספרים במהדורה העברית, ומברך את

המוציאים לאור בחמימות רבה. בתמונה: מרן שליט"א מעיין בחיבור בספר החדש. משמאל התמונה, הר"ר

גדליה זלטוביץ, מנכ"ל 'ארטסקרול מסורה' – ארצות הברית, ומי שעומד מאחורי ספר זה [הפצה: גיטלר – ספרים].

על הקשר המיוחד של רבינו עם הגאון הצדיק רבי אריה שכטר זצוק"ל

נביא א"ה בגליון הבא,

הגליון הבא יצא לקראת פרשת ויגש

עלי שי"ח

רשימות אישיות מפנקסיו של תלמיד רבינו הגאון רבי יצחק שלמה בן שלמה קרלבוך זצ"ל, ממה שזכה לראות. לשאול ולשמוע במחיצת רבינו מרן שליט"א (תודתנו נתונה לאחיו הגאון רבי יחיאל שליט"א על מסירת הדברים לע"נ)

פרק ה'

• מה ששאלתי עש"ק במדבר.

ש. למה צירפו תזריע מצורע ולא את בהר בחוקותי ובכך היו מרויחים בני חו"ל, וענה: זריזים מקדימין למצוות.

• שאלתי, איך נוהגים לענין נר הבדלה במוצש"ק בליל יו"ט, וענה, שני גפרורים – הראתי לו 'נרית' שהנחתי בתוכה שתי פתילות נהנה מאד ואמר שזה יפה ותדליק בזה.

• שאלתי איך נוהגים לענין נר נשמה כנ"ל, וענה להדליק מערב שבת נר ליומיים.

• שאלתי, ילדה שהרופאים קבעו שהיא מפגרת מה להתפלל עליה, תשובה: שתהא בריאה, הרופאים לא יודעים מה שהם מדברים, היא תהא בריאה. שאלו את מו"ר הרב שליט"א קנו דירה והוברר שבאותו בית גרו זוג שהתגרשו תוך חודש מנשואיהם, השיב הרב שייסידו את הבית מחדש ולא ינוזקו.

• שאלו על ילדה שקראו לה שירה ע"ש הפרשה. השיב אם הייתה נולדת בשבת פרה הייתם קוראים לה פרה?

• סיפר מו"ר הרב שליט"א שמרן החזו"א אמר לו שתפילת הדרך אומרים בתוך העיר.

• הגר"י קולרצקי שליט"א סיפר בשם הגר"א גנהובסקי (שליט"א) שסיפר שהגיע אליו אדם שאין מכירו ובא להתעניין על ספרו 'הדר הורתי' על מסכת הוריות ואדם זה סיפר שהוא לומד הוריות ומסתפק בכמה סוגיות ולא יוצא מן המבוכה ובאחד הימים הלם והנה הגיעה אליו אשה שלא הכירה ואמרה לו בני חיבר ספר על מסכת הוריות ופושט שם את הספיקות שלך, לך אליו ואף שהרב לא מכירני ואני לא מכיר את הרב הלכתי לפי הכתובת שהראתה אותה אשה בחלום הוסיף הגר"א (שליט"א) שרואים פה חידוש, גם שאשה לא מצווה בלימוד התורה אבל כאשר כבר נמצאת בעלמא דקשוט מזכים אותו בלימודים שעושים לע"נ והיותו והספר נכתב לעילוי נשמתה יש לה זכות להוביל את העוסקים באותו לימוד לאותו ספר.

• עוד סיפר הגר"י שליט"א אברך מסטאמר שזכה להפקד בזש"ק לאחר 15 שנה וניסה בכל מיני טיפולים ולא עלתה בידו נזכר שהאדמו"ר רבי משה זצ"ל מסטאמר ביום בר מצוה שלו אמר לאותו אברך אם תזהר לא לדבר עם תפילין יקויים למען ירבו ימיכם וגו' והנה אותו אברך באמת אף פעם לא דיבר עם תפילין ולאחר שכל הטיפולים לא הועילו הלך לקברו של האדמו"ר וביקשו שיעמוד בהבטחתו ולאחר תשעה חודשים נפקד וכשבא לספר לאדמו"ר שליט"א אמר לו אבא נגלה לי בחלום לפני 9 חודשים ואמר לי שנפקדת.

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

מעניני חנוכה

ומנות קנקנים

אמרתי לרבנו כי אמרתי למרן הגרא"ל מה ששמעתי סודות בשם רבי שמשון מאוסטרופלא ז"ל על הנאמר בפזמון "מעוז צור" - "מנות קנקנים" והוא אמר בתקיפות: זה לא נכון, כי זה רק פיוט, ואי אפשר שהוא יאמר על כך סתרי תורה. תגובת רבנו: **למה לא, יתכן שאמר על זה דברים.**

אגב. בהזדמנות שמעתי מרבנו יסוד נכבד לגבי ווארטים חסידיים על התורה.

כי אמרתי שהנה נאמר "ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם" הגר"י אברמסקי זצ"ל אמר כי ראה בהקדמת ספר א' על דברי הפסוק "ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם" יש פעמים שבחור אין לו טעם בלימוד ומר לו, "ויורה ה' עץ" עץ מלשון עצה - ועץ מלשון כי האדם עץ השדה, עצה לאדם "וישלך אל המים" - וארץ זאך אריין אין לערנען (אין מים אלא תורה) ואז מיד "וימתקו המים" זה נראה ממש חסידישע ווארט?

הגיב רבנו: **גם זה נכלל בתורה, בתורת רמז, וגם מה שהחסידיים אומרים נכלל בתורה, הרי בש"ס סנהדרין דף צ"ז א' אמרו אר"י אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות אמר רבא מאי קרא כולו הפך לבן טהור הוא. ודאי שאין לדמות ווארט של גדולי הדורות לדברי התורה שאמרו חז"ל הקדושים, אבל יש לזה מקום.**

"בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול" אם נימא שהכוונה היא ליוחנן כהן גדול ששימש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי, הדבר מפליא, איך קיבל כזה עונש שנעשה צדוקי אחר שהציל את כלל ישראל. ורבי יעקב גלינסקי ביקש לשאול האם אפשר לומר את הפשט דלהלן.

שהנה, לא נשאר זכר מבית חשמונאי, וכתב הרמב"ן בפרשת ויחי, כי הם עברו על האזהרה של "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" ומדוע עבר על זה, כי זה לא כתוב מפורש ורק דרשא, וסבר שהם לא עשו כלום ורק הוא עשה ובכה"ג לא נאמר הך דינא, ולכן נענש שנעשה צדוקי. ע"כ דבריו, האם אפשר לומר כך?

אי אפשר לומר בלי מקור [בחז"ל] שנענש להיות צדוקי, שהרי לכל אחד יש בחירה, ואין שייך לומר שנענש להיות צדוקי, ובשם האר"י הק' איתא דר"א בן דורדיא שכל ימיו היה בעבירה ובסוף מת בתשובה זה היה נשמתו של יוחנן כהן גדול, והחזיר את מה שבסוף קלקל, כאן בסוף תיקן.

שאלו, האם החזון איש אמר ושר 'מעוז צור' בחנוכה? החזון איש לא אמר, לא היה לו חוש נגינה, אבל אהב לשמוע והקשיב כיצד אבא שר מעוז צור. לאבא זצ"ל היה חוש בנגינה, והשתמש בו כאשר לא היה כסף לנסוע לא"י והשכיר את עצמו בימים נוראים לחזן בפינסק בבית הכנסת, ומכסף זה נסע לארץ ישראל. [אחד הנכדים שאל, האם לסבא שליט"א יש טעם בנגינה? והשיב: לא טעם גדול, אבל אם זה קול יפה ובנעימה למה לא, אבל לא יותר מדאי, כי זה ביטול תורה].

סיפרתי לרבנו שרבי פנחס קלמן שליט"א היה לו קיר משותף עם האבא הסטיפלער ושם לב שהניגון בגמ' בשבת היה אחרת מיום חול. זה אמת. אך שלא חשב קודם לפני הלימוד בשבת: עכשיו אני צריך לנגן ניגון אחר של שבת, אלא נעשה מאלי כן, שבשבת התנגן ניגון אחר.

סיפר לי רבי ישי מנדל שליט"א שיהודי פלוני (נקב בשמו) יר"ש זקן חסיד ברסלב, התפלל פעם אצל החזון איש והתפלל לפני העמוד בר"ח, ואחרי התפילה שאל אותו החזון איש מדוע לא שר בהלל, ור' ישי אמר לי שאפשר שאמר לו כן רק כי רצה לחזקו. ת: **כך מסתבר.**

שאלה מיהודי בחז"ל שבמקומו יש אנטישמיות גדולה ומי שהולך עם כיפה זו סכנה, לכן מדליקים כולם בפנים הבית, ויהודי אחד שמע כי בעיר בריסק כולם הדליקו בפנים מחשש רעתם של הגויים אבל אחד הדליק בחוץ - הגר"ז, הוא לא פחד. ויהודי פלוני שואל האם גם הוא יסמוך על המצוה שלא ינזק מהם? **אמרתם שזו סכנה, אם כן בסכנה לא ידליק בחוץ, ותאמר לו כי מה שהגר"ז עשה כן, כי לרב של העיר לא יזיקו.**

(כל משאלותיך)

מדוע לא נזכר נס חנוכה במשנה

המחברים העירו מדוע לא נזכר נס חנוכה במשנה, והביאו דברי החתם סופר (מובא בספר חוט המשולש, וראה עוד ספר טעמי המנהגים עמוד שס"ה) כי רבנו הקדוש היה מזרע דוד המלך והם עשו שלא כהוגן שלקחו את המלוכה מבית דוד, עי' רמב"ן בראשית מ"ט ו' על הפסוק לא יסור שבט מיהודה, לכן לא נזכר נס חנוכה במשנה.

ואמר רבנו שעם כל זאת, מצינו בשמונה מקומות שרבנו הקדוש מזכיר ענין חנוכה, ומיד החל למנות: במסכת בכורים א' ו' "הקונה שתי אילנות בתוך של חברו וכו' מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא" ובראש השנה פרק א' משנה ג' "על ששה חדשים השלוחין יוצאין וכו' על כסלו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים" ובבא קמא פרק ו' משנה ו' "גץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב וכו' רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור" וכן בתענית פרק ב' משנה י', ובמגילה ג' ד', ובמגילה ג' ו', במועד קטן ג' ט' עיי"ש.

בענין ריבוי סעודה ושמחה

בהא דכתב הרמ"א סי' עת"ר ס"ב "ויש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח" הקשו הלא חנוכה הוא שמונה ימים, וחנוכה המזבח היה שבעה ימים (מ"ק ט' א') וצריך לומר, כיון שבאותו הזמן של נס פך השמן היה חנוכה הבית לא חששו ליום נוסף שהיה בו נס פך השמן.

בגמרא איתא שאחרי הניצחון ומציאת פח השמן "לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים". וכבר דקדקו בלשון הזה "ימים טובים". ובימי החנוכה, יהודי נתברך השיב לרבנו "אפרליכן חנוכה". ושאלו אח"כ האם הגון ושייך לומר נוסח זה בחנוכה, וכי זה חג שיש מצוות שמחה. והשיב, כי שייך לומר כן על פי משמעות בלשון הרמב"ם. ע"כ.

ולכאורה כוונתו לדברי הרמב"ם שם בתחילת ההלכה "שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל" ואח"כ סיים שם "והן אסורים בהספד ותענית כימי הפורים". ואמנם אמר רבנו שודאי אין צריך לשתות יין כמו כל החגים לפי שלא נתקן על היין.

דמי חנוכה

אמר רבנו: אאמרו'ר זללה"ה היה רגיל לחלק לצאצאיו מעות דמי חנוכה בנר ה' של חנוכה, והסיבה שהיה בנר ה' בדווקא, כי אינו חל לעולם בשבת. והטעם לדמי חנוכה, היה אומר זללה"ה, כי מקור המנהג קדום מקהילות בחז"ל שמתחילה היה מנהג ליתן צדקה לעניים בחנוכה, וכמו שמביא המ"ב בסימן תר"ע סק"א שנוהגים העניים לסבב על הפתחים בחנוכה ואח"כ העניים נתביישו בזה והיו שולחים את ילדיהם לחזר על הפתחים ואח"כ ילדיהם גם נתביישו שהם שונים מכולם והם מחזרים על הפתחים לכן הנהיגו שכל אחד נותן לילדיו מעות וכך נותנים גם לילדי העניים. (שיח החנוכה)

על הדף

בדין נאמנות הכותי בתחומין וי"נ

נדה נ"ז א' זה הכלל כו' לאתויי תחומין וי"נ נסך. והא דנקט הני נראה קמ"ל אע"ג דאית להו סמך מדאו' בתחומין דכתיב על יצא איש ממקומו וי"נ דכתיב ישתו יין נסיכם אפ"ה לא חיישי' לה כותים דלא דרשי להני קראי, ואע"ג דאמר' בע"ז ל"א א' דכותי מקפיד על מגע גוי בחביות סתומות היינו דווקא בעומדים לימכר וכדמסיק התם בין הגיתות שנו דמירתת שלא יקנו ישראל ממנו אבל הוא עצמו אין מקפיד לשתות מגע נכרי, ונר' דאפי' תחומין ד"ב מיל אין הכותי נאמן ואפי' להסוברים ד"ב מיל דאו' דמסתמא מתני' אתיא אף למ"ד תחומין דאו' דכותים לית להו הנך דרשות אלא דמפרשי אל יצא איש ממקומו לענין הוצאה עי' ספ"ק דעירובין אע"ג דבר"פ הדר מב' דצדוקים נחשדו גם על הוצאה ומסתמא ה"ה כותים היינו בחצר שלא עירבו דהוא דרבנן אבל על הוצאה מרה"י לרה"ר ממש לא מצינו דנחשדו, אבל אין לומר דכותים מפרשי אל יצא איש ממקומו ממש שלא יזוז מביתו כל השבת כמו המינים שהביא במסעות ר' פתחי דא"כ איך יתכן שכותי הולך חוץ לתחום מיהו יש לדחות ודו"ק, והא דאמר' בעירובין ל"א ב' דכותי אין מודה בעירובי תחומין היינו ג"כ משום דל"ל כלל איסור תחומין וכן הא דאין מודה בעירובי חצרות כדאי' בר"פ הדר משום דל"ל איסור טלטול בחצר שלא עירבו כנ"ל. (מסכת כותים פ"א סל"ז ע"ש עוד באריכות)

מעניני חנוכה

ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים

הלשון קנקנים לא מבואר, דבבית המקדש מצאו הכהנים רק פח אחד טהור ולא כמה קנקנים, ושייך לומר שהם מצאו הרבה קנקנים אבל רק אחד היה בוודאי טהור ולכן אומר "מנותר קנקנים" דמכל הקנקנים שמצאו היה רק אחד שממנו "נעשה נס לשושנים".

ומה שכינה את עם ישראל שושנים "נס לשושנים" הראה רבנו להפסוק המובא בגמרא סנהדרין דף ל"ז א' סוגה בשושנים (וע"ע רש"י תהלים ס"ט א').

(לגבי סגולה ידועה למי שחולה במה שנקרא 'שושנה' דאמרי אינשי כסגולה ליקח מנותר השמן של חנוכה, ואומרים כי יש לכך רמז בפייט 'מנותר קנקנים נעשה נס לשושנים', אבל דעת רבנו שיש בזה איסור, כי הוקצה למצותו. והיה אפשר ליטול מהשמן הנותר בקנקן - שממנו לקחו שמן לנרות, אך זה אינו בכלל הסגולה. ומפי השמועה, שאמר רבנו עוד לאחד השואלים כי אמנם אם התנה מתחילה שרוצה להשתמש במותר השמן שבכוס לצורכו - יכול, כמבואר במ"ב, ובכה"ג שייך הסגולה, עכ"ד, ונצטרך לומר דאע"פ שהתנה, מכל מקום הנותר אחרי התנאי אינו ממש ככל שמן שבבית, אלא נחשב מנותר קנקנים לענין הסגולות, וצ"ב.) (שיח החנוכה)

זאת חנוכה

לשואל - האם יש מקור להא דאמרי רבים על "זאת חנוכה" שהוא גמר חתימת הדין של ר"ה ויר"כ השיב רבנו כי מקורו עפ"י הקבלה - שיש בו מעין חתימה, שמסיימים לשלוח את הפתקים. (א' שאל על מעלת נתינת צדקה ביום זה, והשיב בצחות, לתת

צדקה הוא תמיד מעלה וענין).

פעמים רבות זכיתי להיות נוכח כשבאים קמיה מרן שליט"א תשב"ר צעירי צאן שזכו לסיים ששה סדרי משנה, ומבקשים מרבינו שליט"א שיבחנם על תלמודם, ושואלם רבינו שליט"א בכמה מקומות מוזכרת המילה "חנוכה" במשנה, וחלקם עונים וחלקם לא, ואז מונה רבינו שליט"א שמוזכר בשבעה מקומות, א. ביכורים פ"א מ"ו דתנן "מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא". ב. ראש השנה פ"א מ"ג דתנן "על ששה חודשים השלוחין יוצאין וכו' על כסלו מפני חנוכה". ג. תענית פ"ד מ"י דתנן "אין גוזרין תענית על הציבור בראש חודש בחנוכה ובפורים". ד. מגילה פ"ג מ"ד דתנן "לכל מפסיקין בראשי חודשים בחנוכה ובפורים". ה. שם מ"ו דתנן "בחנוכה בנשיאים" וכו'. ו. מ"ק פ"ג מ"ח דתנן "בראשי חודשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות" וכו'. ז. בבא קמא פ"ו מ"ו דתנן הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב, רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור".

ומוסיף מרן שליט"א שיש עוד מקום שמוזכר חנוכה אך רק ברמז ולא במפורש, והוא הא דתנן במס' תענית פ"ד מ"ד "כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית" וכו', ופ"י הרע"ב "יום שיש בו הלל, כגון ימי חנוכה שיש בהם הלל ואין בהם מוסף, אותן שבירושלים לא היו קורין שום פרשה בשחרית" וכו'. (מתוך הקדמה לספר 'שערי ציון').

יהי רצון שנזכה להיות מוסיף והולך בידיעת התורה, ונזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

יפה מראה

בתמונה: רבינו משתתף בסיום מסכת בימי החנוכה לפני כשלושים שנה.

קצת מצוה בריבוי הסעודות

כתב הרמ"א סימן ער"ט ס"ב: ריבוי הסעודות שמרבים בהם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה' וכתב הרמ"א, ויש אומרים, שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח.

ובסעיף ב' כותב השולחן ערוך: ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה. אבל הרמ"א נחלק עליו וכותב, ויש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח (מהר"א מפרא"ג). ונוהגין לומר זמירות ושבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה (מנהגים). בתמונה שלפנינו מראה נדיר, מביקור חיזוק ועידוד שערך רבינו לקבוצת מתחזקים שקבעו לעצמם שיעור במסגרת תורנית, סמוך לשפת הים (נראה בתמונה), בימי החנוכה לפני כשלושים שנה. ניתן להבחין במאכלי חנוכה שעל השולחן, ובמנורה הדולקת על הקיר, זכר לנס פך השמן שמצאו במקדש.

ותלמוד חזק' הי"ב פרק ד' - חינוך כפשוטו ולא כמדרשו

בלי התחמקות!

בסיום המאמר הקודם ציטטנו עיצה בשם רבינו, בנושא החיובים בין הילדים בבית: לחנך, פשוט לחנך.

נבאר יותר: לא אחת, סבור רבינו כי חלק גדול, אולי רוב, מהבעיות משמעת בחינוך הילדים, הוא תוצאה שפשוט לא מחנכים. בימינו נפוצות מספר נוסחאות ביצד על ההורים להגיב מול הבן המרדן, החצוף, שמתנהג לא כראוי או מסרב להישמע למוסד הלימודים.

חלק אומרים 'לא להעיר כלום, זה יסתדר מעצמו' אחרים צועקים 'להעיר בחיוך, באהבה, עם הרבה סבלנות'... מלומדים נוספים גורסים 'ככה עד שיעבור זעם ואז תפתח איתו את כל הנושא'.

יתכן שהם צודקים, יתכן שלא. לרבינו משנה סדורה בכל זה: התפקיד של האבא והאמא, הוא לחנך! לחנך הפירוש שהאבא מדריך את הילד ביצד להתנהג, והוא מורה לו מה לעשות ומה לא. במידה והבן משנה מהחינוך האבא צריך לחנך אותו, הוא חייב להסביר לו שהוא טועה, ואין הוא צריך להתנהג עכשיו.

לא להתעלם, לא לדחות, ולא להתחמק. עם כל הכבוד להורים שמתייעצים, חושבים, מנסים למצוא פתרונות, לפעמים את העיקר לא מקיימים. חינוך אינו משהו חד פעמי, אלא הוא דבר קבוע שיש ליתן עליו את כל הדעת. אין ילד מחונך, בלי חינוך.

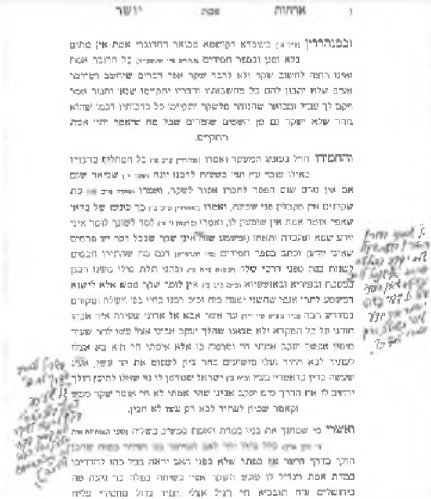
הילד לא יתחנך על ידי ההרצאות שהאבא שומע, וגם לא על ידי שהאבא והאמא יתפללו עליו ויומם ולילה, הילד יתחנך אם האבא יחנך אותו.

התפילות חשובות והכרחיות כדי שהחינוך אכן יהיה נכון, וההרצאות והדרשות וספרי הקריאה על החינוך, כוחם יפה כדי להסביר לאבא מה לא לעשות ומה לא. אבל חינוך חייב להיות.

הדרך הנכונה על פי התורה

בספרו הקדוש אורחות יושר סימן ל', מקדיש רבינו לנושא זה מספר מילים, בבחינת מועט המחזיק את המרובה: זה לשונו: הנה יש אנשים בזמננו שחושבין שאסור לגנוע בילדים, רק צריך שיהיו מעצמם כל דבר ולא להכריחם, וכל שכן לא להכותם, ונותנים להם כל מה שרוצים, ואין זו הדרך הנכונה על פי התורה...

הוא מוסיף, כדרכו, ומביא לדבריו ראייה מגמרא ירושלמית מפורש, בחלה פרק א' הלכה א': א"ר סימון אלו הנשים שאומרות לא נכריה בנינו להכנס לבית המדרש, אם הוא ראוי ללמוד ילך מעצמו ללמוד, אין עושין טוב, אלא ויסרו למשפט אלוקוי וידעו, אם תייסרו ותכריחו בכוח לתורה, אז הקב"ה ילמדנו וידע ללמוד...

נדר. גליונות והערות של בן דודו של רבינו, הגאון רבי מאיר גרינמן שליט"א, על ספר הקדוש אורחות יושר

ובחיבורו אורחות חיים להרא"ש עם מקורות, מכי רבינו את לשון הרא"ש (סימן מ"ד) והזהרת באנשי ביתך להדריכם על פי התורה בכל הדברים הצריכים אזהרה!! וכן כותב שם עוד (יום השבת סימן י"ג) שיהיו את בני ביתו על התפילה ועל נטילת ידים ועל ברכת הנהנין, ומקורו טהור מפסוק מפורש בחומש בראשית(י"ח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרייו וגו', וכן בשבת דף נ"ד כל מי שיש בידו למחות באנשי ביתו וכו', דאח שם עוד מקורות.

חוק חינוך חכמה

'חינוך' בלשון חכמים משמעותו, הרגל. החיוב על ההורים מוטל איפה להרגיל את הילד להתנהג בטוב, הרגל זה נעשה ברוב הפעמים 'תחילתו באונס וסופו בראצון'. אמנם אין זה קל כלל, אך אין זה פוטר אותנו מלדעת הדברים.

נביא דוגמה לסכר את האזון. אב הגיע אל רבינו ודמעתו אל לחיו 'בני, פתח האב, אינו שומע לי ואף מטרדה את פי, כל דבר איתו חולך בתחננות ומריבות, מה אנחנו צריכים לעשות כדי שהוא יתנהג טוב?'

- בן כמה הבן? הקשה רבינו. והאבא ענה: בן עשר.

התפלל רבינו, בעל כזה, למה אתה לא מחנך אותו? הרי ילד חייב חינוך, כדי שילד יעשה מה שאומרים לו הוא צריך שיחנכו אותו לזה. תגער בו, ולפעמים גם צריך להענישו או לנקוט באמצעים חמורים.

מקרה נוסף: אל רבינו נכנס יהודי והתלונן על בנו שאינו קם בבוקר בזמן, הוא מאחר ללימודים וכל סדר היום שלו משובש לגמרי.

רבינו בירר כמה פרטים ואז חרץ את תשובתו: אתה צריך לחנך אותו!

הד וחלק: כי לפעמים 'משובש' עצם לא רואים את היער, מרוב דרשות ומאמרים ויסודות על החינוך, שוכח ההורה את העיקר: לחנך את הילד.

מסופר, כי אב אחד בא לפני רבינו בשאלה חינוכית: אני, סיפר האבא, מעונין להתפלל שחרית כותיקין, להיות מהדר במצוה זו [ורבינו מחזיק דבר זה למעלה עליונה, ואין כאן מקומו] ומאידך עם אתפלל מוקדם בני הילד יתפלל בבית הכנסת לכדו, בלי השגחה, מה עדיף איפה, תפילה במנן כותיקין או מאוחר יותר ולהשגח על הבן?

רבינו פתר מיד את השאלה:

תתפלל כותיקין, אל תוותר על זה, אבל כשהבן חולך לבית הכנסת תלך גם ותשב סמוך אליו להשגיח אליו, 'ונתנים תחזיק ספר ותלמד, שלא ילך הזמן לאיבוד' הוסיף לו רבינו... והיסוד חוזר על עצמו: החינוך חייב להיות. לא יועיל לאבא מה שהוא מתחסד עם קונו ומתפלל ותיקין, בד בבד הוא חייב להשגיח מקרוב על בנו.

תפילה ותיקין או תפילה עם הילד? בתמונה, מנן ותיקין בבית הכנסת לדרמן, ב"בית שני".

כולם מחונכים!

הגאון רבי גדליהו הוניגסברג שליט"א, רב קהילת שונה הלכות בבני ברק ומי שזוכה להעביר שאלות רבות ולשהות לצד רבינו כל בוקר, מקדיש בספרו 'מנחת תורה' פרק מיוחד במשנת רבינו על החינוך.

וכך הוא מספר (עמוד ק"ד) מלמד בתלמוד תורה, שלא עימי שאלה אל רבינו: בביתנו יש ילד שבעשית רוגו הוא עושה מעשי נזק משונים. כך למשל, אם מרגיזים אותו הוא מסוגל לכעוס כך כך שהוא שובר גם את המשקפים שלו עצמו, נראה איפה, שאינו שולט על עצמו, כיצד להתנהג מול ילד כזה?

תשובת רבינו היתה קצרה: לחנך אותו! אם רוצים - אפשר לחנך גם אותו.

וביצד אכן מחנכין? על כך במאמר הבא א"ה.

הגאון רבי גדליהו הוניגסברג שליט"א רב קהילת 'שונה הלכות'.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

📍 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ולימוד המוסר נותן לאדם את ההבנה והידיעה עם הנהגה בביקורת עצמית שיבדוק את עצמו תמיד מה איתי.

ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל על מה שמובא בפרשת ויצא שיעקב אבינו חלם והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו והנה השם צב עליו ויאמר אני השם וגו', ונאמרו לו אז כל ההבטחות ושמרתך בכל אשר תלך והשיבותיך וגו' כי לא אעזבך וגו', וזכה לכל ההבטחות על העתיד של כלל ישראל.

ואף על פי כן כשהתעורר משנתו אמר אכן יש השם במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, ופירש רש"י ואנכי לא ידעתי – שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה! ואף שזכה בשנתו להבטחות כאלה שיש לשמוח בהם מאד, אבל הדבר הראשון שחשב הוא "מה איתי", כיצד נכשלתי לישון במקום קדוש כזה, כך דיבר פעם הרב מפוניבז', שיש ללמוד מכאן עד כמה צריך תמיד לבדוק את עצמו מה איתי.

כל קביעות מצטרפת לשלמות

וזהו הענין של לימוד המוסר, ובישיבות יש סדר קבוע ללימוד המוסר, אבל גם בעלי משפחה, אברכים שלומדים בכלל, שאין להם סדר מוסר קבוע, צריך שיהיה זמן קבוע בכל יום משהו לספרי מוסר, ומרן הגר"א זצ"ל אמר פעם שגם חמש דקות ביום לימוד מסילת ישרים משפיע מאד, אם זה קבוע בכל יום, חמש דקות התבוננות עם מסילת ישרים על זהירות וזריזות, וכמובן תורה שזה הדבר הראשון בברייתא של רבי פינחס בן יאיר, וכן נקיות וכל המדרגות, זה משפיע מאד.

והיינו משום שדבר שהוא ברציפות – משפיע, והאדם אינו מרגיש את ההשפעה אף שהוא משתנה, אבל לאט לאט זה משפיע, וכל לימוד והתבוננות מוסיף משהו, כמו שכתוב (איוב יד, יט) "אבנים שחקו מים", הרבה טיפות מים בזו אחר זו מצטרפות לעשות חור באבן, ואף שנראה שטיפה אחת לא עשתה כלום, אבל החור נעשה רק מצירוף כל הטיפות ביחד, וכך גם ההשפעה שאדם משפיע על עצמו, על ידי יראת שמים, ועל ידי מידות טובות, והתמדה בתורה, כל טיפה מצטרפת וכל לימוד קבוע אפילו חמש דקות ביום, זה מצטרף ביחד ומשפיע. אף במציאות לא רבים מבינים זאת, ולכן לא מקיימים את זה, ואשרי מי שיקיים את זה.

השפעת בעלי תורה על סביבתם

ובאגירת המוסר להגר"ס כתב עוד, כי אדם צריך שיהיו לו זכויות של זיכוי הרבים, שישפיע על אחרים, ויהיו הרבים צריכים לו, ומי שהרבים צריכים אותו יש לו סיעתא דשמיא שיוכל להמשיך הלאה להשפיע.

וכיצד אדם יכול להשפיע, כבר הזכרנו פעמים רבות מדברי מרן החזון איש זצ"ל באגירתו (ח"ג סב) כי "בסביבות בעל תורה אמיתי, הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגה, וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם", והיינו שאפילו אדם שאינו משפיע בדברי חיזוק לרבים, ואינו מדבר ואינו כותב דברי חיזוק, מכל מקום אם הוא עושה מה שבעל תורה אמיתי עושה – עוסק בתורה ותפילה בכוונה עם הנהגה במידות טובות, הוא משפיע השפעה ניכרת על הסביבה, ולא זו בלבד שמשפיע בסביבתו הקרובה, אלא גם במקומות הרחוקים, ששם אין השפעתו ניכרת, אבל יש השפעה נסתרת, שגם הרחוקים מושפעים ממנו.

ובאמת ידוע כי במקום שיש ישיבה זה משפיע על כל הסביבה, על כל המקום, ושמעתי מאדם שהיה נוכח כשהסאטמער רב הגיע אל החזון איש, ודיבר עמו כיצד אפשר להשפיע על הדור, שצריכים השפעה, ואמר לו החזון איש "נאך א ישיבה און נאך א ישיבה", ישיבה ועוד ישיבה, זוהי ההשפעה הכי גדולה! כי ישיבה משפיעה על כל הסביבה.

ובעל תורה אמיתי זהו אדם אחד מיוחד שמשפיע, אבל גם מי שאינו בעל תורה אמיתי, אם יש ציבור של בני תורה שעוסקים יחד בתורה זה משפיע כבעל תורה אמיתי, וכידוע (מהסבא מקלם) שציבור נחשב כמו אדם גדול, ציבור שהוא בשלמות ומתנהגים כמו שצריך, אף שאינם גדולים ובעלי תורה עד כדי כך, אבל הם ציבור, ונחשבים ביחד כאדם גדול, ומשפיעים על כל

היצר הרע נלחם שלא ילמדו מוסר

יש דבר חשוב מאד שהיצר הרע מתאמץ מאד למנוע אותו, והוא כידוע שהיצר הרע מתגבר בעיקר נגד תורה, ולא אכפת לו שאדם יעשה הרבה מצוות ומעשים טובים במקום ללמוד, אבל שלא ילמד תורה, משום שהתורה היא התבלין נגד היצר הרע, וכשאדם עוסק בתורה אין ליצר הרע שליטה עליו, ולכן היצר נלחם ועושה את כל המאמצים שאדם לא ילמד תורה, ואז יוכל לשלוט עליו.

וכן הביא בקובץ הערות להגר"א וסרמן (ביאורי אגדות ע"ד הפשט) בשם החפץ חיים: "ודוגמת זה במלחמת היצר אשר הקב"ה העיד בראיתי יצר הרע בראיתי לו תורה תבלין, ושום כלי זין אחר לא יצלח נגד היצר הרע רק לימוד התורה כמו שהאריך בזה במסילת ישרים... לכן היצר הרע מתחזק ומתאמץ לבטל מלימוד התורה יותר מכל המצוות, וכן שמעתי מפה קדוש רבינו בעל החפץ חיים בזה הלשון: לא אכפת לו ליצר הרע שיהודי יצום ויבכה ויתפלל כל היום ובלבד שלא ילמוד!"

ומעתה הרי מובא במשנה ברורה סימן א' בשם קדמונים שעיקר התבלין ליצר הרע הוא לימוד תורת היראה, והיינו ספרי המוסר, שזה מועיל ישר כנגד היצר הרע, וכן האריך רבי ישראל סלנטר באגירת המוסר, כי אמנם כל לימוד התורה הוא תבלין ליצר הרע, ואף מי שלומד פרק שור שנגה את הפרה זה מועיל גם נגד שאר עבירות, אבל יותר מזה משפיע ללמוד לכל עבירה את תורת אותה העבירה, וכן לימוד ספרי מוסר ויראת שמים, שזה משפיע ישר נגד היצר הרע.

ולכן היצר הרע נלחם שלא יעסקו בספרי מוסר, והמציאות היא שאף על פי שיש סדר מוסר קבוע בישיבות חצי שעה לפני מעריב, זה לא בשלמות אצל כולם, ויש חלק מהציבור שמזלזלים בלימוד המוסר, למרות שזה מחזק מאד ומשפיע על כל היום כולו.

וכבר סיפרתי העובדא באחד שהיה בחור צעיר בגיל ישיבה קטנה, והוא רצה ללמוד אך לא היה יכול, והיה אנוס מחמת איזה סיבה מצד המשפחה שהיה מוכרח לעבוד, בעל כורחו, אבל בסוף היום כשהיה לו מעט פנאי היה עולה לישיבה לסדר מוסר, וישב לידי ולמד מוסר במשך כחצי שעה, ופעם שאלתי אותו מדוע הוא בא דווקא לסדר המוסר, ואמר לי כי הוא מרגיש שזה מחזק ומחיה אותו ונותן לו כוחות לכל היום.

ובאמת הוא זכה לסייעתא דשמיא שאחר כך נסתלק האנוס וכבר היה יכול ללמוד בישיבה, ונכנס לישיבה קטנה ולישיבה גדולה, ולאחר נישואיו נעשה משפיע ומזכה הרבים, כל זה בזכות החצי שעה של לימוד המוסר, שלמד מוסר ברצינות, וזכה להיות מזכה הרבים!

אבל במציאות חלק גדול מהציבור לא משוכנע ולא מקיים בשלמות את הענין של לימוד המוסר, שהוא התורה תבלין.

לימוד המוסר ביקורת עצמית

וענין לימוד המוסר הוא שהאדם יהיה עם ביקורת עצמית, וזהירות, וזריזות, ונקיות, וכל המעלות שבספר מסילת ישרים, וכל הזמן יבדוק את עצמו וישים לב שאינו נכשל במשהו, בשב ואל תעשה ובקום ועשה, ויהיה תמיד בביקורת עצמית מה איתו, האם הוא בשלמות, בכל מיני פרטים, בתורה, ובמידות טובות בין אדם לחברו, וביראת שמים, באמונה שלמה, בכל שלוש עשרה עיקרי האמונה האם הוא בשלמות, ויבדוק את עצמו להתקדם בזה. זהו הענין של לימוד המוסר.

אבל טבע האדם שמחשיב את עצמו למושלם, וחושב שאינו צריך תיקון, ואינו מרגיש שיש לו צורך להשתנות משהו, כמו שכתוב (משלי כא, ב) כל דרך איש ישר בעיניו, וכן כתוב (שם כו, יב) ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו, ודא עקא שלא יודעים ולא מבינים את זה.

וכבר כתב החובות הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) בן אדם ראוי לך לדעת כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך בכוחות נפשך והמעורב במזג רוחך וכו', היינו שהיצר הרע נמצא בתוך כוחות הנפש של האדם, ולפעמים אדם רוצה דברים ואינו מרגיש שזה יצר הרע, ונדמה לו שהוא רוצה כך בעצמו, ואינו מרגיש כי היצר הרע הוא שמפתה אותו לזה, וזה לא הוא, אלא היצר הרע מפתה ומסית אותו! זוהי המציאות האמיתית,

הסביבה. לכן בישיבה אפילו בני תורה שאינם בעלי תורה בדרגה של החזון איש, משפיעים על הקרובים ועל הרחוקים.

ונמצא שכל אחד יכול להשפיע, כל מי שעוסק בהתעלות ולומד ספרי מוסר, ממילא זה משפיע, ואם לומד חמש דקות בכל יום בספר מסילת ישרים, הרי הוא מתקדש ומתעלה בזה, ומקבל מדרגה, בכל פעם משהו, וזה משפיע גם על הסביבה שלו, ואם ישנם רבים כאלה הרי זה משפיע הרבה, וכל אחד כזה נחשב למזכה הרבים.

ומי שמזכה את הרבים זוכה במידה כגד מידה לסייעתא דשמיא והצלחה במה שהוא מזכה, כגון מי שמזכה בתורה זוכה לסייעתא דשמיא לתורה, ומי שמזכה במידות טובות זוכה לסייעתא דשמיא לקבל מידות טובות ולהתנהג במידות טובות, ומי שמשפיע יראת שמים זוכה לסייעתא דשמיא ליראת שמים, וכל אחד כפי מה שהוא מחוזה בעצמו הרי זה גם משפיע על אחרים, וזוכה בזה לסייעתא דשמיא מידה נגד מידה.

שינוי הטבע רק עם לימוד המוסר

ובאמת יש תפילה על רוחניות, ומבקשים בשמונה עשרה השיבנו אבינו לתורתך, וקרבתנו מלכנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלמה לפניך, והיא תפילה על תורה ועל עבודה ועל תשובה.

אבל כבר כתב הגרי"ס באור ישראל (מכתב יד) כי "ההתהפכות מרע לטוב בלי לימוד המוסרי היא כמו בקשת הראייה בלי עין ושמייה בלי אוזן", היינו שאדם שיש לו חסרונות וצריך להתהפך מרע לטוב, כגון שחסר לו יראת שמים, או מידות טובות, או התמדה בתורה, או שחסר לו קצת באמונה משהו, אם הוא יתפלל ויבקש רחמים על זה ולא יעסוק בפעולות הטבעיות המועילות לזה, הרי הוא כמו מי שמבקש לראות בלי עיניים, שאין זה שייד, והוא אמנם רוצה לתיקון לשנות את טבעו ולקבל מדרגה, אבל אם לא יעשה את הפעולות הנדרשות לכך, זה כמו תפילה לראות בלי עיניים, ואי אפשר שיהיה דבר כזה, אלא צריך לעשות פעולות השייכות למה שחסר לו, לתיקון הדברים שאינם מושלמים בהם, וזה יתכן רק על ידי לימוד המוסר, ואזי עם התפילה ביחד יזכה לסייעתא דשמיא.

ההנהגה הראויה ליום ששי ושבת

והנה יש דבר הצריך חיזוק, שני ימים בשבוע שמתבבזים, ערב שבת ושבת, שאין בהם את סדרי הלימוד הקבועים של כל השבוע, והזמן מתבבז, למשל בערב שבת יש עיתונים גדולים מאד, עם חומר קריאה לשבת, אבל זה יצר הרע, שהיצר הרע מחפש לבטל תורה, ובפרט בשבת וערב שבת, שיש קדושת השבת, היצר הרע משתלט על זה.

והעצה היא שלא לקרוא עיתונים בשבת, שבת הוא יום של קדושה, וצריכים לעסוק בו בדברים של קדושה, וכל אחד לפי מדרגתו ילמד גמרא או משניות או חומש עם רש"י, או יגיד תהלים, ויעשה שאר מעשים טובים, אך שלא יקרא את העיתון, ואף שלפעמים יש דברי תורה בעיתון, אבל נגררים מזה הלאה, וגם זה לא כדאי, אלא בינתיים לדחות את זה לאחר השבת, ואחר כך אפשר להשתמש מזה. אמנם יש כאלו שצריכים את זה.

ההנהגה הראויה ליום ששי ושבת היא לנצל את הזמן לתורה, או כל אחד לפי מדרגתו להגיד תהלים ושאר מצוות כיוצא בזה.

וראיתי פעם יהודי ששר בשבת לפני התפילה "אנא עבדא דקודשא בריך הוא", ככה במשך זמן ממושך, וחזר על זה שוב ושוב, אנא אנא עבדא דקודשא בריך הוא, והוא היה יהודי בעל מדרגה, שברוסיה גירשוהו מביתו, והוצרך לעבוד בכפייה בשבת, וכדי להימנע מכך קצץ והוריד שתי אצבעות מידו, שלא יוכל לעבוד בשבת, בשביל שמירת השבת! והוא אנא עבדא

דקודשא בריך הוא, שהוא באמת עבד, שקצץ מידו שתי אצבעות כדי שיוכל לשמור שבת, כזו מדרגה של שמירת השבת.

ניצול הזמן בלי בטלה

וכאמור ששי ושבת הם שני ימים בשבוע שצריכים לנצלם, וכבר סיפרתי שהיו ילדים שהיה להם רבי שהצליח להשפיע עליהם שילמדו במשך שני הימים שמונה עשרה שעות, ילדים בגיל צעיר, מסתמא בני עשר או אחת עשרה, למדו שמונה עשרה שעות בששי ושבת, בלי מאמץ גדול, הם אכלו וישנו, עם סעודת שבת והכל, ושמונה עשרה שעות למדו! כך צריכים לנצל את הששי ושבת שלא יהיה בטלה, ואפשר לנצל, כל אחד לפי האפשרויות שלו לנצל את הזמן, ולסדר הכל בצורה מסודרת שהזמן לא יתבזבז אלא ינוצל כראוי, ובה מקדשים את השבת.

וזכות שמירת השבת גדולה מאד, שבת נותנת הרבה זכויות, שמירת השבת, ובפרט תורה בשבת, ידוע מהמקובלים (מובא בבן איש חי שמות שנה ב') שלימוד התורה בשבת נחשב פי אלף מאשר ביום חול, והשכר על זה הוא כפול אלף, הרי לנו כמה שזה כדאי!

ומרן המגשיח הגה"צ רבי יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל כשהגיע לקלם ושמע על גודל מעלת השבת, הפסיק מאז לישון בשבת בצהריים, כי כל רגע אפשר לנצל, ואי אפשר לישון! ואמנם זה תלוי כל אחד לפי כוחותיו, אבל על כל פנים יש לנצל כל רגע בשבת, כל אחד לפי כוחותיו עד כמה שאפשר שיהיה השבת קודש קדשים (כלשון הגרי"א באיגרתו).

חובת החיזוק – מצד אחריות על הכלל

וזה ממילא ישפיע גם על אחרים, כמו שכתב החזו"א שבעל תורה אמיתי משפיע, וכל אחד ואחד במה שהוא מושלם הוא משפיע, ואם אנחנו נהיה מושלמים בשמירת השבת, בלי עיתונים, ועם עסק התורה בלי בטלה, זה ישפיע גם על הציבור, על אחרים, וזו הדרך להשפיע!

ובאמת יש פסוק ביחזקאל (ג, יח) "באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו ולא דיברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה לחיותו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש", היינו שאם יש רשע שיכולים להשפיע עליו ולהחזירו בתשובה ולא משפיעים עליו אזי "דמו מידך אבקש", כלומר שהרשע נענש בגיהנום ומי שהיה יכול להחזירו בתשובה ולא החזירו הרי הוא אשם בגיהנום שלו, ונתבע על דמו, שהרג אותו, וגרם לו גיהנום.

ולחאמור הרי כל מי שיכול להיות יותר בשלמות, אם היה יותר בשלמות היה משפיע גם על אחרים בזה, ונמצא כי מלבד החטא שהוא בעצמו לא בשלמות, תובעים ממנו גם על מה שהיה יכול להשפיע על אחרים ולא השפיע! שהם יש להם חטא ונענשים בידי שמים, והוא אשם במה שהם נענשים. לכן זו אחריות גדולה מאד להיות בהנהגה מושלמת, ומי שיכול ואינו עושה זאת הרי הוא אחראי גם על התוצאות, כי הרי זה גורם שאינו משפיע על אחרים, והוא אשם בתוצאות, רח"ל.

והעצה למעשה היא קביעות לימוד המוסר, לכל הפחות חמש דקות ביום, ואמנם לבני ישיבה יש סדר מוסר קבוע חצי שעה בכל יום, והוא מסדרי הישיבה, וצריכים לדעת שאין זו מידת חסידות, ולא יחשוב הלומד שהוא עושה בזה טובה למישהו, לראש הישיבה או למשגיח, אלא זה בשבילו, לטובתו! כי לימוד המוסר נותן שלמות לאדם, ונותן לו ביקורת עצמית, שהוא בודק את עצמו ומוצא את מה שצריך תיקון ומתקן, וזה הכי טוב שיכול להיות, ובה זוכים לסייעתא דשמיא להצלחה בכל מה שצריך.

יהי רצון שנזכה כולנו להיות מושלמים כמו שצריכים להיות.

מכתבי רבותינו שליט"א מהשבועיים האחרונים לחיזוק שמירת השבת ולימוד הלכותיה

מכתב ראשון מיום ג' פר' תולדות ז"ל

כאשר בזמן האחרון ר"ל נתגברו חילולי השם, מוטל בפרהסיא כאן בארה"ק ויש בזה חילול השם, מוטל עלינו להתחזק בשמירת שבת קודש ולימוד הלכותיה, ולקדש את השבת בעסק התורה, ובודאי החיזוק ולימוד הלכות שבת ישפיע גם על הרחוקים, לחיזוק שמירת השבת כהלכתה.

יום ג' תולדות תש"פ

גרשון אדלשטיין חיים קניבסקי

מכתב שני מערש"ק ויצא ז"ל

ז' כסלו תש"פ

לכב' רבני הקהילות בארה"ק. כאשר לדאבוננו נמשכים חילולי השבת בפרהסיא כאן בארץ הקודש רח"ל עלינו לדעת כי אשמים אנחנו ועלינו להוסיף חיזוק בשמירת שבת קודש. לכן הננו בקריאה לכל הרבנים אשר בכה השפעתם יעוררו את הציבור כאו"א במקומו, בשבת זו פר' ויצא לפני ערביה או במשך השבת להתחזק בלימוד הלכות שבת, שהוא דבר נחוץ מאד, ועי"ז נזכה לשמור את השבת כהלכתה בכל פרטיה ודקדוקיה, ולב יודע מרת נפשו לתקן את הדברים הצריכים תיקון אצלו בשמירת השבת ובקדושתה, ויה"ר שיקום בנו עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך.

חיים קניבסקי גרשון אדלשטיין

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת ברכה קרביץ ע"ה

בת הג"ר ידידיה גרוינסקי זצוק"ל

נלב"ע כ' כסלו תשס"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת איטה באשה זלזניק ע"ה

בת הג"ר ישראל שלום לוריא זצוק"ל

נלב"ע כ"ד כסלו תשס"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמות

מרת חיה רבקה גוימן ע"ה

בת ר' משה דב הלוי ז"ל

נלב"ע ט"ז כסלו תשע"ט - תנצב"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' -
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל בילקוט תהלים)

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר

משלחנו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

'זיחלום יוסף חלום ויגד לאחיו'

טוהר מידותיו של יוסף הצדיק

הנה מתחילה כתוב (לז, ד) **"וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום"**, ופירש"י שלא דיברו אחת בפה ואחת בלב, כי היו אמיתיים ולא הסתירו השנאה, ויוסף ראה שאחיו מתרחקים ממנו ונמנעים מדבר עימו לשלום, ובכל זאת המשיך לספר להם את חלומותיו כמו שכתוב (שם ה) **"ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו ויוסיפו עוד שנוא אותו"**, ואפילו כשהוסיפו עוד שנוא אליו מחמת חלומותיו, המשיך לספר להם חלום אחר, כמו שכתוב (שם ט) **"ויחלום עוד חלום אחר ויספר אותו לאחיו"**.

וצריך להבין מדוע המשיך יוסף לספר להם אחרי שראה שזה גורם לשנאה, בפרט שבא לספר להם חלום כזה שאלומותיהם משתחווים לאלומתו.

וכפי הנראה זהו מפני שיוסף היה בעל מידות טובות כאלה **שלא הבין מדוע לשנוא**, כי הרי השבטים היו במדרגה גבוהה מאד, שכל מעשיהם היו לשם שמים, והיו בעלי מידות טובות בדרגה גבוהה מאד, **ולכן לא חשד בהם כלל שישנאו אותו**, כי מי שיש לו מידות טובות אינו חושד באחרים שיש להם מידות רעות, והוא חושב שכולם צדיקים כמוהו.

ושמעתי בלומז'ה מהמשגיח הגה"צ **רבי אבא גרוסברד זצ"ל** (כמדומני שאמר בשם **הסבא מקלם זצ"ל**) שביאר את הפסוק (כא, יב) **"משכיל צדיק לבית רשע"**, כי הצדיק יודע מה שיש בבית הרשע ומבין את כל המידות הרעות של הרשע, וכיצד הוא יכול לדעת את זה, וכי יש לו מושג מה זה אכזריות ומה זה כעס? אלא שבאמת גם בצדיק יש משהו שבמשהו מידות רעות, והוא מכיר את עצמו, ועל פי זה הוא **"משכיל לבית רשע"** ומבין כי לרשע יש יותר מידות רעות כאלו.

אבל מי שאין לו שייכות כלל למידות רעות, אינו יכול להבין שיש כאלה שיש להם מידות רעות, וכמו שעיוור מלידה לא יוכל להבין מה הם צבעים, כך גם מי שאין לו מושג מה הם מידות רעות אינו יכול להבין זאת, לכן לא חשד יוסף באחיו שישנאו אותו, והמשיך לספר להם את חלומותיו.

(משיחות רבינו שליט"א)

'זיט אליה הדרך'

עריות דאישות בבן נח

דעת הרמב"ן **ביבמות** צח ע"א שבבן נח לא נאסרו עריות דמשום אישות, משום דלית להו אישות לבני נח, והא דדרשינן בסנהדרין נח ע"א את אביו זו אשת אביו חידוש הוא ולא גמרינן מיניה ע"ש, והביא שם עוד שיטת רש"י **בסנהדרין** דגם עריות דאישות יש להם.

ואע"ג דאשת בן נח אסורה משום אשת איש, צ"ל דמ"מ לא אלימא אישות דידהו לעשות שארות וע"כ עריות דשארות הבאה ע"י אישות ליכא לבני נח.

והוכיח הרמב"ן כן מהא דתמר לא היתה אסורה ליהודה משום כלתו, אלמא דלא מהני אישות בן נח לאסור קרובות.

וצ"ע מה ראה היא הרי קורבת אב ליכא בבני נח וע"כ לא נאסרה ליהודה ולאו משום דע"י אישות היא באה, וצ"ל דקורבת אב ליכא דוקא בב"נ משום דרחמנא אפקריה לזרעיה, אבל האבות יש להם דין ישראל וכמ"ש **הרמב"ן בסוף פרשת אמור** ע"ש.

אכן לפ"ז קשה טובא לש"י רש"י דעריות דאישות אסורות לבני נח, דא"כ תמר היאך הותרה ליהודה, וצ"ל דכשנצטוו אדה"ר על העריות הא ודאי לא נצטוו על קרובות דאישות דקורבת אב, וס"ל לרש"י דממילא גם אצל האבות ליכא עריות טפי שהרי לא נצטוו שוב, ואין איסורן אלא ממה שנצטוו אדה"ר. (מס' הערות וביאורים ע"ס הרמב"ם)

ענייני חנוכה

גזרות היוונים - מפני שנתרשלו בעבודה

הב"ח בהלכות חנוכה (אורח חיים סימן תר"ע) ביאר מהו הטעם לגזירות היוונים וכתב כי **"בחנוכה עיקר הגזירה הייתה על שהתרשלו בעבודה, ועל כן הייתה הגזירה לבטל מהם העבודה"**, כדנציא בברייתא שגזר עליהם אותו הרשע לבטל התמיד, ועוד אמר להם מצוה אחת יש בידם, אם אתם מבטלים אותה מידם מיד הם אבודים ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה להעלות נר תמיד כל זמן שמדליקים אותם תמיד הם עומדים כו', עמדו וטימאו כל השמנים, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם השם על ידי כהנים עובדי העבודה בבית השם".

והיינו שהגזירות היו במידה כנגד מידה מפני שהכהנים התרשלו בעבודת המקדש, ולא מוזכר בב"ח שביטלו את העבודה אלא רק **"התרשלו"** בעבודה, והיינו שבאמת הקריבו קרבנות, אבל הייתה איזה התרשלות בעבודה, שלא החשיבו את העבודה כמו שצריך, ומחמת זה באה עליהם הגזירה, במידה כנגד מידה, לבטל מהם העבודה.

ויש להעיר שהרי היוונים גזרו עוד גזירות על כלל ישראל, וכדאיתא במגילת אנטיוכוס שגזרו לבטל מהם שבת ראש חודש ומילה, וגם גזרו גזירות על התורה **"להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך"**, וצריך להבין מדוע היו הגזירות על כל הכלל, הרי הכהנים הם אלו שהתרשלו בעבודת המקדש, ומה אשמים בזה כלל ישראל?

ונראה כי הסיבה לזה מפני שחנוכה הוא זמן של חיזוק, שהרי היוונים ביקשו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, והיו גזירות שמד על שבת ועל מילה ועל קידוש החודש, ויהודים רבים מסרו את נפשם על קידוש השם, כמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה לב, א) מה לך יוצא לסיקל על שמלתי את בני מה לך יוצא לשרף על ששמרתי את השבת, ומתתיהו ובניו בחנוכה מסרו נפשם לקיום התורה והמצוות, וכל שנה ושנה בימי החנוכה, חוזרת בהם ההשפעה של מסירות נפש על קיום התורה והמצוות, והרי התורה מחייבת להתנתק מן המכשירים האסורים.

החיזוק בימי החנוכה - צריך לבוא מרצון בלא הכרח

מזה שנים שנתפרסמה קריאתו של רבינו לחיזוק לימוד התורה בימי החנוכה, שאינם 'בין הזמנים' חלילה אלא להיפך, הם זמן להגברת שקידת התורה, ונצטרפו אליו כל גדולי הדור ובראשם מרן הגריש"א זצ"ל, ועוד תיקן רבינו בישיבת פוניבז' שלא יסעו הבחורים לשבת חנוכה לבתיהם אלא ישארו בישיבה לשקוד על תלמודם, ורק לשבת שלאחריה יסעו הביתה, וכבר נתפשטה תקנה זו ובדומה לה אף בישיבות אחרות.

ומעשה שהיה באחד שבא לספר לרבינו בהתלהבות כי באחת הישיבות החשובות נוהגים כרצונו של רבינו, ואין הבחורים נוסעים לביתם אלא בצהרי יום שישי ערב שבת החנוכה, ומלבד זאת אינם מבטלים את סדרי הישיבה בחנוכה.

רבינו אשר הבין את רוח הדברים, הגיב על כך - 'וכי עושים זאת הבחורים מרצון, או שמא בכפייה...', השיב הלא כי אכן אין זה מרצון, רק שכך קבעה הנהלת הישיבה והבחורים מחוייבים לכך מרצונם ושלא מרצונם.

ענהו רבינו - אם כך הוא, הרי שאין כל מעלה בדבר... יבוא נא מר לישיבתנו - ישיבת פוניבז' - ויראה את הבחורים שוקדים על תלמודם בימי החנוכה כמו בשאר ימות השנה, וכל זאת מרצונם הטוב ומהבנה ישרה, ללא כל הכרח...'

'וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם'

ויכירם, ויתנכר אליהם - מידותיו של יוסף הצדיק

פירש בבעל הטורים "ויכירם - וביקש לקבלם בסבר פנים יפות ובא המלאך שמצאו תועה והזכירו, מיד ויתנכר אליהם". רואים אנו כאן טוהר מידותיו של יוסף הצדיק, שהוא לכשעצמו, לולא שהזכירו המלאך, שכח לגמרי מכל מה שעשו לו, שרצו להרוג אותו והשליכוהו בבור, ומכרוהו לאורחת ישמעאלים, ומצידו רצה לקבל אותם בסבר פנים יפות.

כאלו מידות טובות! לשכוח לגמרי מכל מה שעשו לו ולקבל אותם בסבר פנים יפות.

וכל מה שהתנכר אליהם היה מפני שבא המלאך שמצאו תועה והזכירו, אך הוא מצד עצמו לא זכר זאת כלל, ומה שהזכירו המלאך היה מפני שצריכים החלומות להתקיים, שיעקב אבינו יבוא למצרים וכל השתלשלות העניינים, ולכן בלית ברירה התנכר אליהם, אך לא היה מעורב בזה שום כעס ולא שנאה כלפיהם. (משיחות רבינו שליט"א)

וצריכים לפרש כי באמת לא רק הכהנים התרשלו בעבודה, אלא גם כל כלל ישראל, שיש עבודה שבלב ששייכת לכל אחד ואחד, וכמו שאמרו (תענית ב, א) עבודה שבלב זו תפילה, וגם אצל כלל ישראל היתה התרשלות בעבודת הלב, שלא החשיבו את העבודה כמו שצריך, ומחמת זה היתה השפעה על הכהנים שהתרשלו בעבודת המקדש, וגם הכהנים בהתרשלותם השפיעו על הכלל, ולכן היו גזירות גם על כלל ישראל.

קיום מצות הדלקה ע"י הוספת שמן לנר

כתב הרא"ש בפ' במה מדליקין דכיון דקי"ל הדלקה עושה מצוה, צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא י"ח, והיינו דכיון שבשעת הדלקה היה חסר השיעור א"כ לא חשיבא הדלקה כראוי וצריך לכבות ולחזור ולהדליק, דהא הדלקה עושה מצוה.

והראג"מ הורו"ץ זצ"ל הגהותיו הניח דברי הרא"ש בצ"ע, דלמה צריך לכבות את הנר ולחזור ולהדליק, הא הוספת השמן גופה הדלקה חשיבא וחייב עליה בשבת משום מבעיר, וכדאיתא בביצה (כב, ב), ומדוע לא יצא בזה י"ח הדלקת נר חנוכה.

ונראה לבאר, דהמוסיף שמן בנר אינו מבעיר ממש, רק הוי תולדת מבעיר וסגי בזה לחיוב שבת, אבל לענין הדלקת נר חנוכה לא מהני.

עוד נראה דאף אי נחשוב את הוספת השמן למבעיר ממש, מ"מ לא חשיב מעשה הדלקה, דהדלקה היינו דוקא שלא היתה כאן אש והוא הוליד את האש, אבל כאשר האש דולקת כבר והוא רק מוסיף אש, אף דהוי מבעיר וחייב בשבת מ"מ הדלקה לא הוי ולא מהני לנר חנוכה.

ויעוי' עוד שהאריך בזה בספר חידושי בן אריה מזקנו של רבינו יבלחט"א (ח"א סי' ח'). (אסיפת שמועות חנוכה)

נב. ידוע כי האדמו"ר רא"מ זצ"ל מגור הקשה להגר"ח הלוי זצ"ל היאך קיימו מצות הדלקת המנורה במקדש בקר וערב, הא איתא במדרש שהדליקוה פעם אחת והיתה דולקת כל השנה, והשיב האמרי אמת ע"פ הגמ' דביצה הנ"ל דע"י הוספת שמן למנורה קיימו מצות ההדלקה.

והגר"ד סולוביצ'יק זצ"ל העיר דדילמא לא סגי בהוספת שמן למצות הדלקה אף דלענין שבת חשוב מבעיר, וכדברי רבינו שליט"א.

שבר את הטלפון הלא כשר...

באחת השנים בימי החנוכה שח רבינו שליט"א: שמעתיה היום על אדם חרדי שהחזיק מכשיר טלפון לא כשר, והיה שומע בו את כל החדשות עד כדי התמכרות, מפני שטבע האדם נמשך לזה, ומכשירים אלו ממכרים מאד כמו סמים ואלכוהול שקשה להתנתק מהם, וכבר שמע שההתמכרות לזה אינה טובה והשימוש במכשירים אלו מזיק מאד, אבל אף על פי כן התרגל והיה קשה לו להפסיק, ועכשיו בימי החנוכה החליט לשבור את המכשיר, והיום שבר את המכשיר והוציאו מכלל שימוש, ולא ידע להסביר מה השפיע עליו דווקא עכשיו להתגבר ולעשות מעשה.

'מה זאת עשה אלקים לנו'

מדה כנגד מדה על מכירת יוסף

תחילה יש לפרש לשון הכתוב **"מה זאת עשה אלקים לנו"**, שלא אמרו לא מה עשה לנו המשנה למלך או המליץ, אלא **"עשה אלקים"**, כי הם הבינו שהכל בידי שמים, וכל דבר שקורה אינו מקרה אלא בהשגחה, וזהו אמרם **"לנו"**, הכוונה היא לנו, שאנחנו נתעורר מזה, לחשוב ולהתבונן **"מה זאת"**, למה מגיע לנו הדבר הזה שיש חשש סכנה שעתידיה להגיע, ומדוע זה נגזר מן השמים.

וביאר הספורנו כי הם הבינו שזה מידה כנגד מידה, וזה לשונו: **מה זאת עשה אלקים לנו** - שנתן בלב זה, עם היותו ירא אלקים, שיעשה לנו זאת כדי לכבוש אותנו לעבדים בבואנו אליו, כאומרם אחר כך (מג, יח) ולקחת אותנו לעבדים, וזה לשלם לנו מידה כנגד מידה על מכירת אחינו. והנה המכירה לא הייתה מאיתנו להרע, אבל הייתה מפני שחשבנוהו לרודף ובן מוות, ומה שלא הרגנוהו היה על צד החסד בהיותו אחינו, עכ"ל.

היינו שהם הבינו שמחפשים עלילה לקחת אותם לעבדים, כמו שאמרו אחר כך כשהובאו לבית יוסף **"על דבר הכסף השב באמתחותינו בתחילה אנחנו מובאים להתגולל עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת אותנו לעבדים"**, והבינו שזה מידה כנגד מידה, כי לעבד נמכר יוסף, ומאחר שהם מכרוהו לעבד, לכן הם נענשים עכשיו שלוקחים אותם לעבדים.

אבל הם לא הבינו למה באמת מגיע להם עונש על זה, שהרי הם היו צדיקים, וכל מה שמכרוהו לעבד היה מפני שחשבוהו לרודף, וכיון שיש לו דין רודף הרי הוא חייב מיתה, ומצד הדין היו צריכים להורגו, אבל הם ריחמו עליו ועשו לפנים משורת הדין שמכרוהו לעבד ולא הרגוהו, ואם כן אדרבה הרי מה שמכרוהו לעבד היה מצד מידת הרחמים, ועשו איתו חסד בזה, לפנים משורת הדין, ומדוע מגיע להם עונש על זה, ועל כך חרדו איש אל אחיו ואמרו מה זאת.

ובאמת כתוב עוד קודם (מב, כא) **"ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת"**, וביאר הספורנו שם **"בהתחננו אלינו ולא שמענו"** - והיינו אכזריים נגד אחינו, אף על פי שחשבנוהו לרודף היה לנו לרחם בהתחננו, וכנגד מידת אכזריותנו זה האיש מתאכזר נגדנו", עכ"ל.

ומבואר שהם לא התחרטו על עצם המכירה, כי בזה היו סבורים שעשו כדן, שחשבוהו לרודף, אבל התחרטו על האכזריות, שהיו צריכים יותר לרחם עליו, והבינו כי האכזריות שהם רואים עכשיו שהאיש מתאכזר נגדם, זה בגלל שהיה להם אכזריות, ולכן מידה כנגד מידה נוהגים איתם באכזריות, אבל כשראו שגם מבקשים לקחת אותם לעבדים, זה כבר לא הבינו, למה מגיע להם עונש כזה, ואם בגלל שמכרו את יוסף לעבד, הרי זה כדן, ומדוע מגיע להם עונש על זה.

ואמנם כתוב אחר כך (שם כב) **"ויען ראובן אותם לאמר הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד"**, ופירש הספורנו **"אל תחטאו בילד"** - "שלא היה מתכוון להמיתכם כשעשה מה שעשה, כאשר חשבתם, אבל היו מעשיו באשר הוא ילד, בלתי פועל לתכלית מכוון", היינו שגם מה שחשבתם שהוא רודף אינו נכון, כי באמת לא הייתה כוונתו לרדוף אתכם, ולא חשב

להמיתכם, אלא כל מה שעשה היה מתוך ילדות, מפני שהוא **"ילד"**, ואם כן לא מגיע לו מיתה, כיון שבאמת אינו רודף, וממילא גם מכירתו הייתה שלא כדן. אך השבטים לא הבינו זאת, וחשבו שבאמת הוא רודף, והם עשו איתו חסד שמכרוהו ולא הרגוהו, ועל זה חרדו איש אל אחיו ושאלו **"מה זאת עשה אלקים לנו"**, והיכן המידה כנגד מידה בזה.

(משיחות רבינו שליט"א)

ענייני חנוכה

'מסרת גבורים כו' ורבים ביד מעטים כו'

בתפילת על הניסים מודים אנו על מסירת **גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים**, ובפשטות עניינו על גודל הנס שנמסרו הרבים ביד מעטים, אכן לפ"ו לא יבואר מהו ענין **'רשעים ביד צדיקים טמאים ביד טהורים וזדים ביד עוסקי תורתך'** ואיזה נס מיוחד יש בזה.

ונראה שכל אלו הן מעלות רוחניות שבהן זכו לנצחון, ואמנם לפ"ו משמע שגם גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים עניינם על דרך זה, ויש לבאר הדבר.

ובסידור הגר"א **בפי' שיח יצחק** ביאר כי **גבורים ביד חלשים** אף הוא מעלה רוחנית, ש'**חלשים'** היינו שהחשיבו עצמם לחלשים ולא האמינו בכחם ובעצם ידם, ומשום **שהבינו שהאדם חלש ואין בכחו לעשות כלום בלא סיעתא דשמיא**, ובזכות כך נצחו במלחמה.

ועדיין יש לבאר מהי המעלה הנזכרת בלשון **'רבים ביד מעטים'**, ונראה כי הוא מכון כנגד **מידת הענוה**, וכדכתיב **'לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו' כי אתם המעט מכל העמים'**, ואמרו חז"ל (חולין פט.) אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה **אתם ממעטים עצמכם לפני**, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני ואנכי עפר ואפר, למשה ואהרן אמר ונחנו מה, לדוד אמר ואנכי תולעת ולא איש ע"ש.

ובזה יבואר גם ענין רבים ביד מעטים, **שהחשמונאים מיעוט עצמן ולא הרגישו חשיבות כלל**, והיא מעלה רוחנית גבוהה וכנ"ל, וזו היתה להם זכות נוספת לנצח במלחמה. (משיעורי ושיחות רבינו שליט"א)

מסיבת החנוכה בבית רבינו

מעת שהנהיג רבינו שליט"א בישיבת פוניבז' שישארו הבחורים בישיבה כל ימי החנוכה לשקוד על תלמודם, עורך רבינו במעונו מסיבה מיוחדת לתלמידים בני שיעור א', להודות ולהלל בצותא על הניסים ועל הנפלאות.

בשנה הראשונה שהתקיימה מסיבה זו (בשנת תש"ע) נכונה לתלמידים הפתעה, כאשר תוך כדי האירוע הופיע בבית רבינו אחיו הגאון רבי יעקב זצ"ל, אשר בא לבקרו בימי החנוכה הנעלים, רבינו כיבדו להשתתף אף הוא במסיבה ולישא דברים בפני הבחורים.

שעה ארוכה זכו התלמידים לצפות בנועם הליכותיהם של האחים הקדושים, מרן הגר"י זצ"ל ויבלחט"א רבינו שליט"א, לחוש אהבת אחים אמיתית מהי, אהבה שאינה תלויה בדבר, ולהתבשם מאמרי פיהם המתוקים אשר מהם תוצאות חיים.

ומאז, שוב מידי שנה נהג הגר"י זצ"ל לעלות לבית אחיו מרן שליט"א, להשתתף במסיבה לכבוד עמלי תורה בימי החנוכה, המוכיחים לכל כי גזרת היונים 'להשכיחם תורתך' לא תצלח.

תוכנית כולל ירושלמי

בעזה"י לרגל תחילת מחזור הדף היומי בח' טבת סידרנו תוכנית לימוד תלמוד ירושלמי במקביל ללימוד של הבבלי.

כיון שתלמוד ירושלמי הוא פחות דפים מהבבלי לכן סידרנו שהלימוד יהיה רק בזמנים שיש סדרי כולל ושיבות, לא כולל שישי שבת, ובין הזמנים. (מט' תשרי עד כ"ט תשרי - מא' ניסן עד כ"ט ניסן - מט' אב עד כ"ט אב).

ההספק הוא דף ליום כצורת הדף של דפוס וילנא, (ברוב המהדורות של הירושלמי מצוין בשולי הדף את דפי דפוס וילנא).

כדי להביא את מירב התועלת סידרנו שההספק יהיה לפי סדר המסכתות שבבבלי, דהיינו ברכות שבת וכו', וסדר זרעים של הירושלמי ילמד יחד עם סדר קדשים שבבבלי (כיון שאין בירושלמי סדר קדשים).

**לקבלת הלוח ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל
6566797@gmail.com**

בברכת התורה

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

וישב - מקץ - חנוכה תש"פ

להראות גבורה ולדבר עם יוסף אליהם לשלום. (חיי המוסר חלק א.)

יותר 'נח' להישרף! ולא להלבין חברו

הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה. (פר' וישב, בראשית לח, כה)

היא ממש כבר 'נדלקת' ב...תוך מדורת-האש, ואז היא שולחת אל 'יהודה: הכר את בוראך את ה', ו'הוא' יכיר 'מעצמו' למי החתמת והפתילים.

למה רק מתוך המוקד, מתוך האש, משם היא שולחת אל יהודה להכיר את ה', ולהתבונן, למי החתמת והפתילים הללו, ולא עשתה זאת עד כה?

חז"ל מלמדים אותנו מזה, יותר נוח לה יותר להישרף, מאשר להלבין פני חברו ברבים (גמ' ב"מ נט.). אומר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד מבורסקי זצוק"ל**, שזהו אכן - יותר נוח. זהו לא מצוה, אלא זהו נוח, זה פשוט נוח לה. אז היא עשתה את כל זה כאשר היה לה יותר נח, כאשר היא מוצאת [נדלקת באש], אז יותר נח לה, מאשר להכניס את יהודה לידי הלבנת פניו ח"ו.

וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם (ל"ז ל"א)

כתב מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א: במדרש רבה פרשה פ"ד אות ז' איתא אפילו בשעת הקלקלה אינם אלא שוחטין ואוכלים.

פירוש שאין ראוי במצב זה אלא לנחור גרידא לשם הדם ולא לשחוט ולאכול [עי' חולין פ"ה ב'], ומדה כנגד מדה היתה שהרעה אשר באתהו תהא דוקא ע"י ענין שהוציא דבתם רעה אודותיו. [ו"אפילו" דקאמר לאו לאפוקי תלישת אבמה"ח, שאינו, בדרך כלל, ראוי להוצאת דם, אלא לאפוקי שאז אין ראוי לשחוט ולאכול וסגי כאמור, בנחירה, ונזדמן ענין זה כדי שהרעה, כאמור, תבוא על ידו].

לימוד התורה של כל אדם ואדם מישראל

שח הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבת אור ישראל: בפרשת וישב מתוארים חלומותיו של יוסף הצדיק,

'נסיונות' - בונים עולם-הבא מתוקן

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. (פר' וישב, בראשית לז, א)

מפרש רש"י, ועוד נדרש בו, וישב, ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף.

צריך להבין, האם רוגזו של יוסף זהו 'עונש' ליעקב על שביקש לשבת בשלוה? מסתבר שלא נענש כי לא חטא, אלא ה' בא ללמד את יעקב פרק בנסיונות.

ועוד כותב רש"י, צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה.

אומר **זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל** יעקב עבד במשך כל ימי חייו את ה' באופן של עוני, צער, ויסורים. כזה היו כל ימי חייו. לזה היה מתוקן ומיועד החל מההתרוצצות שבמעיי אמו, ובילדותו בבית אביו ואמו עם עשו, ובריחתו מבית אביו ואמו, אליפז עושה אותו עוד יותר עני, הוא נישא לבדו בחרן בבית לבן חותנו שהעביד אותו ורימה אותו עוד בחתונה עצמה. ובצאתו מביתו עם משפחתו שהקים לו ה', לבן חותנו רודף אחריו, ועשו בא כנגדו עם כוחות להורגו, דינה נחטפת בשכם והכנענים קמים להורגו.

עכשיו הוא מבקש בקשה מה', תן לי לעבוד אותך באופן של 'שלוה'.

אבל נסיון העושר הוא יותר גדול מאשר נסיון העוני.

אומר לו ה', מתוקן לך עולם-הבא מהנסיונות שעברו עליך באופן של עניות, ועד שתבקש נסיונות אחרים, די לך בנסיונות שאתה חווה בהם. לפיכך, 'קפץ' עליו עוד נסיון של עוני, רוגזו של יוסף, כדי שמיד ימשך להמשך עבודת ה' עוד ועוד בנסיון העוני, שימשיך לו תיקון העולם הבא שלו באותו אופן הנסיון שהיה לו עד כה.

מה יכולים, ומה לא יכולים

... וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום. (פר' וישב, בראשית לז, ד)

האחים הק' יכלו להרוג עיר שלימה, שכם. אבל לא יכלו

וע"פ זה ביאר ר' אלי' לופיאן שבהודאה על גשמיות ודאי שהדין נותן שיתן הקב"ה לברואיו מזונות, [וכדאיתא בתוס' יו"ט בברכות פ"ז מ"ג על מה שאומרים בברכת הזימון של ברכהמ"ז שם "אלוקים" שהוא מידת הדין, דמאן דיהיב חיי יחיב מזוני], אמנם לענין רוחניות אין כל סייעתא דשמיא, שהרי זו המטרה לשמה בא האדם לעולם, להתמודד עם הקשיים ולהתגבר עליהם, ובימי החשמונאים שסייעו להם שלא בדרך הטבע היה זה "ברחמין הרבים", משום שברוחניות צריכים הדברים לבוא ע"י עמל ולא בקלות ובלא עמל, וכידוע שכאשר רצה ר' חיים מוולאז'ין להקים את ישיבת וואלוז'ין הגיע לגר"א וסיפר לו כי עלה בדעתו להקים ישיבה ותוך זמן קצר הגיעו אליו נדיבים ונציבים שרצו להחזיק את הישיבה ולתמוך בה, ואמר לו הגר"א שלא יפתח את הישיבה ושיבוא אליו לאחר שנה, ובשנה האחרת אמר לו שיפתח את הישיבה, משום שכאשר ראה שהדבר הולך בקלות הרי זה עצת היצר, וצריך את הקשיים בכדי להגיע ולהצליח ברוחניות.

וכן בזמן ר' איצ'לה בלאזר היה ויכוח בין גדולי ישראל אם ללמוד מוסר בישיבות, שהיו שטענו שכיון שההתמדה היתה כל כך גדולה בעולם הישיבות אין צריך מוסר, וזו עצת היצר ללמוד מוסר ולהתבטל מן התורה, אמנם ר' איצ'לה בלאזר כתב מכתב שחובה היא על כל אחד ללמוד מוסר, וכמו שפסק המשנ"ב (ס"א סק"ב) שצריך לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום, ובלא מוסר א"א בדורנו לעלות ולהתעלות.

והנה ימי החנוכה הם זמן של עליה שאין כמותו, והמהר"ל ביאר מה שאמרו בגמ' בשבת כא: 'לשנה אחרת קבעום ועשאוים טובים בהלל והודאה', ולכאורה כיון שהיה נס גדול כ"כ, מדוע המתנינו לשנה הבאה ולא קבעו ימי הלל והודאה באותה השנה, וביאר המהר"ל שניסים שנעשים הוא הארה מיוחדת מן השמים לקבל כוחות מיוחדים, ופעמים שההארה היא הארה מיוחדת שקורית רק פעם אחת, וכאשר רצו חז"ל לקבוע הימים לימי הודאה לדורות, היינו שימים אלו מסוגלים, וכפי שביאר המהר"ל ענין גלגל השנה, שהוא גלגל שחוזר בכל שנה מחדש, ולכן כאשר ראו החכמים שבאותו הדור בשנה האחרת שישנה אותה ההארה של "רחמין הרבים", וישנה סייעתא דשמיא ברוחניות, אזי קבעו שימים אלו מסוגלים להשיג כוחות וס"ד.

והנה בפרשת וישב מצינו שחלם יוסף שני חלומות, ובחלום הראשון חלם (בראשית לו ז) "והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבין אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי", והחלום השני היה (פס' ט) "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי", ובבית הלוי עה"ת הביא כמה חילוקים בין שני החלומות, שבחלום הראשון השתחוו האלומות לאלומתו של יוסף ולא ליוסף עצמו, ואילו בחלום השני השמש והירח והכוכבים השתחוו ליוסף עצמו, וכן איכא עוד חילוק, שאחר שסיפר יוסף את החלום הראשון כתיב (פס' ח) "ויוספו עוד שנה אתו על חלמתי ועל דבריו" והיינו ששנאו אותו, ואילו אחר שסיפר את החלום השני כתיב (פס' יא) "ויקנאו בו אחיו", והיינו שהיתה קנאה, וכן הביא שם עוד חילוקים, ויש להוסיף על דבריו ולהביא עוד חילוק, דהנה בחלום הראשון לא נאמר כמה אלומות היו, אלא כתיב רק "והנה אנחנו מאלמים אלמים", ואילו בחלום השני נאמר שהיו הם אחד עשר כוכבים.

וכתיב שסיפר יוסף את החלום ואמר (בראשית לו ט) "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי", וכתיב שגער בו יעקב אביו ואמר לו (פס' י) "מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחין להשתחות לך ארצה", ופירש רש"י 'והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה, שגדלתו כאמו, ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים', עכ"ל.

ולכאורה יש להבין שאם באמת דברים אלו בטלים, לשם מה סיפר יוסף הצדיק חלק זה שבחלום שהשתחוותה לו אמו, וביאר המהר"ל דיסקין שכיון שאין חלום בלא דברים בטלים, א"כ אם לא היה מספר יוסף אף את חלק זה של החלום, שהוא הדברים הבטלים שבו, היו אומרים על חלק אחר בחלום שהוא הדברים בטלים שבו, וע"כ הוכרח לספר אף דבר זה שהשתחוותה לו אמו.

אמנם יש להעיר דהנה בחלומות של שר המשקים ושר האופים בסוף פר' וישב, וכן בחלומות פרעה בפר' מקץ לא מצינו שהיו דברים בטלים, [ואמנם בחלום יעקב שחלם בלכתו חרנה, אף שלא מצינו אף בו דברים בטלים, כבר דן בזה התשב"ץ בתשו', אמנם בחלומות אלו צ"ב].

ובעיקר דברי חז"ל אלו שאין חלום בלא דברים בטלים יש לבאר דהוא משום שחלום הוא דבר המגיע ומתקבל מהקב"ה בלא עמל ובלא יגיעה, וכפי שאמר הגר"ח מוואלוז'ין שרצו לגלות מן השמים להגר"א בחלום סודות רבים, ולא הסכים הגר"א לזה, משום שרצה להגיע להשגות אלו ע"י עמל ויגיעה ולא במתנה ע"י חלום, וזהו שאמרו שאין חלום בלא דברים בטלים, משום שדברים שמקבלים במתנה וללא עבודה אין בהם שלימות, אלא שבפרעה ושר המשקים והאופים שהיו גויים אין שייך בהם כלל שלימות, ולא בעי שיהיו בחלום דברים בטלים.

ור' אלי' לופיאן הקשה על מה שאומרים בתפילת "על הנסים" שבחנוכה "ואתה ברחמין הרבים עמדת להם בעת צרתם", ומבואר בזה שהחשמונאים ניצחו את היוונים בימיהם רק ע"י רחמים מרובים, והקשה דהנה כאשר אדם אוכל סעודה משובחת כיד המלך לשובע, ובשר ודגים וכל מטעמים, קיבל בזה הטבה גדולה מבורא העולם, ומדוע כאשר מברך ברכת המזון אומר רק "בחן ובחסד וברחמים", ולא "ברחמים רבים", והלא בברכת המזון ההודאה היא על גשמיות, ואילו החשמונאים נלחמו לכבוד ה', וכפי שהביא המשנ"ב (סי' תרע סק"ו) בשם הלבוש שהיוונים ביקשו להעבירם על דתם ואילו היו עושין כן היו נותנים להם היוונים כל טוב שבעולם, ויצאו החשמונאים למלחמה למען כבוד הש"ת, וא"כ מדוע הוצרכו במלחמה זו ל"רחמין הרבים".

וביאר ר' אלי' לופיאן הדברים ע"פ משל ללולין שהולך בין שני בתים על חבל דק בפני קהל, וכאשר הגיע הלולין למקום שבו עמד לילך על חבל זה, ביקש קודם שפוסע על החבל ארוחה טובה ומזינה, בכדי שיהיה כח בידו לילך ע"ג החבל, וכן נעלים טובות חזקות ויציבות שיעמדו בזה, ועוד ביקש שבמקום החבל שעליו יפסע יהיה גשר, וצחקו עליו על דרישה זו שיהיה גשר במקום חבל, שכל מלאכתו של הלולין היא לילך ע"ג החבל.

בזה י"ל ע"פ דברי החתם סופר שביאר דהא כתיב (חגי ב ט)
 "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", ובגמ' בבבא
 בתרא ג. מבואר דגדול היה או בבנין, שבית ראשון היה ל' אמות
 גובה ובית שני מ' אמות, או בשנים, שבית ראשון עמד ת"י
 שנה ובית שני ת"כ שנה, והביא החתם סופר מחז"ל דבר נוסף
 שהיה הבית השני גדול מבית ראשון, דהנה איתא בגמ' ביומא
 כא: שבבית ראשון היתה השכינה נמצאת בבית המקדש,
 ובבית שני לא היתה שכינה בבית המקדש, וביאר החתם סופר
 שבבית ראשון כל מי שהגיע לבית המקדש הרגיש שהשכינה
 שורה עליו, ואילו בבית שני ע"י הדלקת המנורה הרגיש כל
 אדם בליבו את השראת השכינה וקיבל יראת שמים וסייעתא
 דשמיא והצלחה בתורה, וזהו מה דכתיב "גדול יהיה כבוד הבית
 הזה האחרון מן הראשון", שהיתה השראת השכינה בליבו של
 כל אדם בכל מקום שהוא, וכפי שהביא הנצי"ב בהעמק דבר
 (ריש פר' תצוה) מחז"ל שהארון שהיו בו הלוחות הוא כנגד תורה
 שבכתב, ואילו המנורה היא כנגד תורה שבעל פה.

וידוע מה שכתב הב"ח שהצלחת היוונים היתה ע"י שאמר
 להם זקן אחד שיגרמו לישראל שלא ידליקו המנורה ועי"ז
 יצליחו עליהם וינצחום, וזהו דאיתא שכאשר נתרשלו בתורה
 ובעבודה טימאו היוונים את השמנים, ואז אין למנורה אין את
 הכח להאיר את ליבו של כל אחד ואחד, וזהו הנס הגדול שהיה
 בחנוכה עם פך השמן, שטיהרו את השמנים והרגיש כל אחד
 בליבו שנעשה הוא אדם אחר ומשתנה ע"י הדלקת המנורה
 שהשפיעה את השכינה והסייעתא דשמיא ברוחניות.

שם: הבוא נבוא, אני ואמך ואחייך, להשתחוות לך ארצה.

כתב הגאון רבי יהודה אריה רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת
יוסף ומראשי ישיבת בית מתתיהו: מכאן למדו בגמ', [ברכות
 ל"ד ב', מגילה כ"ב ב', ושבויעות ט"ז ב'], שהשתחויה היא
 בפשוט ידים ורגלים.

והקשה המנ"ח [מצוה כ"ח], מדוע לא הביא מקרא מוקדם,
 שכתוב אצל לוט, [לעיל י"ט], **וישתחו אפים ארצה.**

ותירץ המנ"ח [שם ד"ה "והנה"], שמכל הפסוקים בתורה,
 שכתוב שנשתחוה ארצה, אין שום ראיה, שסתם השתחוה
 היא בפשוט ידים ורגליים, דאולי כך עשה לוטוכו, אבל כאן,
 הרי יוסף כשסיפר לאביו את החלום, לא אמר אלא **שהשמש**
והירח משתחוים לי, ומנין ידע יעקב לפרש, שהם ישתחוו לו
ארצה, ובהכרח שסתם השתחוה היא בפשוט ידים, שכך הוא
 פירוש המילה השתחוה.

הנה המנ"ח הוסיף שם, שיוסף באמת חלם, שאביו ואימו
 משתחוים לו, ורק כשסיפר אמר, שהיה זה שמש וירח, שמפני
 הכבוד כינה הדבר, בשם שמש וירח.

והוכיח כן המנ"ח, מהמד"ר כאן, שיעקב אמר ליוסף, מי גילה
 לך ששמש שמי עי"ש, וצ"ב מה הוצרך המנ"ח לזה, לגבי
 תירוצו.

ונר' לבאר, דאם יוסף חלם, ששמש וירח השתחוו לו, א"כ ל"ש
 כלל בהם מושג של השתחוה, בפשוט ידיים ורגליים, וא"כ
 נופל כל התירוץ של המנ"ח, שהרי אין כאן פירוש לדברי יוסף,
 אבל אי נימא שיוסף חלם כפשוטו, שאביו ואימו ואחיו השתחוו
 לו, א"כ ניחא ראייתו, שמאין ליעקב שהשתחוה ארצה,
 ובהכרח שזה הכוונה השתחוה.

וביאר הבית הלוי יסוד ששני החלומות הם שני עניינים שונים
 זה מזה ואין להם שייכות זה לזה, שהחלום הראשון הוא על
 גשמיות, שאמר להם יוסף שיהא זמן שיהיה רעב בארץ והוא
 יכלכל אותם, ואילו החלום השני הוא על תורה ורוחניות,
 שיוסף היה זה שקיבל את התורה מיעקב אביו, ולפי זה ביאר
 הבית הלוי מה שבחלום הראשון השתחוו האלומות לאלומתו
 של יוסף ולא לו עצמו, משום שהוא כמו שמקובל לומר
 שכאשר מתחנפים ומשתחוים לעשיר ונגיד בכדי שיתן מהונו,
 אין משתחוים לעשיר אלא להונו, וכמו"כ הכא שהשתחוו
 לאלומתו של יוסף, ומשום כך ג"כ היתה בחלום הראשון
 שנהא, מפני שהיה זה על גשמיות, אמנם החלום השני היה על
 רוחניות, ולכך נאמר שהשתחוו ליוסף עצמו, משום שהרוחניות
 היא ביוסף עצמו ואינה דבר חיצוני, ומשום כך גם היתה קנאה
 ברוחניות של יוסף.

ולפי זה יש לבאר ג"כ מה שבחלום השני נמנה מספר הכוכבים,
 ואילו בחלום הראשון לא נמנה מספר האלומות, וביאר האור
 שמח דהנה בהל' זימון מצינו דין בגמ' בברכות ה: ד'מאה
 נשי כתרי גברי דמיין, אמנם באנשים איכא חילוק בין מנין
 האנשים, אם הם שלושה או עשרה או מאה, וטעם הדבר
 ביאר האור שמח (פ"ה מהל' ברכות ה"ג) משום שבנשים שאינם
 עוסקות בתורה אלא רק מקיימות מצוות, אין משמעות לכל
 אשה ואשה בפני עצמה, ורק במי שעוסק בתורה יש משמעות
 לכל אישיות בפני עצמה, שכל אדם הוא עולם בפני עצמו, וכמו
 שמצינו שהיו גדולי עולם רבים שעסקו בכל חייהם בתורה,
 ומכל אחד יצא אדם אחר, מפני שכל אדם שעוסק בתורה
 הוא עולם בפני עצמו, ולכל אחד יש את החלק שלו בתורה,
 וכדאיתא בחז"ל שששים רבוא פנים לתורה, והגר"י בלאזר
 ביאר בספרו כוכבי אור מדוע על ביטול תורה יש תביעה וטענה
 יותר משאר המצוות, ע"פ הא דאיתא בגמ' ששאלו עבר עבירה
 אחת ונטלו ממנו את המלוכה, ואילו דוד עבר שלוש עבירות
 ולא נטלו ממנו את המלוכה, וביאר המהרש"א הטעם דהוא
 משום ששאלו חטא בחטא של מלך, ואם אינו מקיים מצוה זו
 נתבטלה המצוה ולכך ניטלה ממנו המלוכה, אמנם דוד חטא
 בחטאים אחרים שאינם שייכים לענין המלוכה, ולכך אף אם
 הוא אינו מקיים מצוות אלו נתקיימו הן ע"י אחרים, משום
 שמצוה השייכת רק לו עצמו יש עליו תביעה גדולה ביותר,
 וכדאיתא בחז"ל שבזמן נח כל העולם היה תלוי בו, משום
 שרק הוא היה צדיק באותו הדור, ולפי זה ביאר הגר"א בלאזר
 שלכל אדם יש את החלק שלו ואת ההבנה שלו בתורה, ואת
 הבנה זו אין אף אדם אחר שיכול להבין, וע"כ התביעה בביטול
 תורה היא עצומה על כל אחד ואחד, משום שהתורה של כל
 אחד היא עולם שלם ונפרד בפני עצמו, ולכך אף בחלום יוסף
 השני שהיה על תורה נמנה כל שבט ושבט ככוכב בפני עצמו,
 שלכל אחד יש את חלקו הנפרד בתורה.

והנה בימי החנוכה מצינו שהיה נס שהפך שמן שנמצא טהור
 והספיק רק ליום אחד דלק במשך שמונה ימים, ולכאורה יש
 להבין שהלא את נס נצחון המכבים על היונים ראו כולם, ואילו
 את נס זה שדלקה המנורה שמונה ימים לא ראו אנשים רבים,
 שהיתה המנורה בהיכל ואף לכהנים אסור להיכנס שם, [ויש
 מי שביאר שהיה זה אחד הניסים שהיתה להם אמונת חכמים
 והאמינו שהמנורה דלקה שמונה ימים אף שלא ראו], והביאור

ויהיב אליהם יוסף בבקר וירא אתם והנם זעפים.

וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו לאמר מדוע פניכם רעים היום. (פר' וישב, בראשית מ, א-ז)

יש לדקדק בחילופי הלשונות, שנקראו, 'שר' האופים ו'שר' המשקים. ואילו בעת שקצף עליהם פרעה, הם נקראו גם בשם, 'סריסי' [עבדי] המלך. וגם בשם, 'שר' המשקים ו'שר' האופים. ויתכן, כי בעת כעסו עליהם, הם פשוט נחשבו לפניו כמו 'עבדים-שפלים', ולא כמו 'שרים רמי מעלה'.

אבל מה שיש עוד להבין, מדוע כאשר ראה אותם יוסף בבקר, שהינם זועפים. ושאלם, מדוע פניכם רעים. גם שם כתוב, שיוסף שאל את 'סריסי' [עבדי] המלך. ומדוע דוקא הוא, שהיה נחשב כמו שאר האסירים, קראם בשם [מבוזה], סריסי המלך. ולא בשם [חשוב], שרים. כפי שהכתוב קורא אותם, גם בעת היותם בתוך בית הסוהר, על שם שררתם, בשם, משקה מלך מצרים והאופה.

יוסף מבין מהבעת הפנים מה מידתם

אלא כאן מונח תחילת הגאולה באופן המעשי של יוסף מבית האסורים. אמר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** עוד בזה הכתוב. שנאמר שיוסף ראה אותם שהיו פניהם 'זעפים' (פסוק ו). והוא שואל אותם (פסוק ז): **מדוע פניכם רעים היום ?**

אצל יוסף היה נחשב 'זעפים' - 'רעה'.

הוא מתעניין רק על מראה-פניהם, גם יוסף, כמוהם נמצא בבית האסורים. אבל מדוע היו פניהם רעים ?

מידה-רעה מפילה את האדם בעת רעה

וביאר עוד, שזה עמד ביסוד הנפילה של השרים הללו. הם אמנם זעפו בתוככי ליבם, אבל מדוע היו גם פניהם 'רעים'. יוסף רואה שזהו, 'רע'. ולא רק 'זעף'.

אין זאת אלא מפני שגם שורש מידתם, היתה רעה ביותר.

כאשר לא היה 'טוב' להם, הם גם יוצאו וייראו לכל, את שיא רעתם. לפי שהמידה שלהם, הינה רעה, ואין הם מסוגלים לחשוב, שיש משהו שאיננו מובן, או שאיננו נוה להם.

וכך יש לפרש, שכאשר ראה יוסף אותם, בעת שהם היו נגלים כפי מידתם-הרעה. הם אכן היו בעיניו, כה שפלים, עד שלא החשיב אותם יותר כפי שהיו שרי פרעה. אלא אך ורק כמו שהם בסך הכל, סריסי [עבדי] המלך.

הבעת פנים רעה - חוסר אמונה מוחלט !

וכך יש לומר בהיבט נוסף.

יש כלל שמלמד אותנו שלמה המלך ע"ה, נאמר (משלי כז, יט) **פְּנִיָּם הַפְּזִים לַפְּזִים פֶּן לֵב תִּפְּזֹם לְאָדָם.** ומפרש רש"י, (יבמות קיז. ד"ה ורבנן כמים) ... כמים הפנים לפנים, כמים הללו שאדם צופה בהן ורואה בהם פנים, כפניו. אם הוא שוחק, הם שוחקות. ואם הוא עוקם, הם עקומות. כן לב האדם, לאדם האחר. אם הוא אוהב את זה, גם זה הוא אוהבו. ואם הוא שונא את זה, גם הוא שונאו.

מדוע האדם כועס וזועף, האם יש לו תלונה על מישהו ? וכי הוא חושב שיש מישהו שיכול לעשות לו רעה ?

הלא "הכל" בא מאת ה'. בפרט יהודי המתפלל בכל בוקר:

והעירני ח"א הרא"מ שיח'י, מהילקוט שמעוני [יהושע אות נ"ד], שמובא שם ויכוח יהושע עם השמש, וז"ל ולא זו בלבד, אלא שנשתחוות כעבד לפני יוסף, שנא', **והנה השמש והירח משתחוים** וכו' עכ"ל, מבואר בפשטות, שראה ש"השמש" בעצמה משתחוה, ולא שיעקב השתחוה, ודלא כהמבואר במנ"ח.

אלא שיש להעיר, מה טענת יהושע, הרי באמת השמש לא השתחוה, אלא שיוסף רק חלם על כך, וצ"ל שחלום גמור ואמיתי, מוכיח על מציאות אמיתית, וכמו שדנו הראשונים, על מי שנדר בחלום.

עוד בענין זה יש לציין, למש"כ הב"י [או"ח סי' תכ"ו], שלכך אומרים בקידוש לבנה, **הואיוצרך** וכו', שראשי תיבות יוצא "יעקב", ומפרש הב"י, כי יעקב נקרא שמש, כמבואר במדרש הנ"ל, והלבנה מאירה ע"י השמש, על כן צורת הלבנה מתוקנת בצורת יעקב.

עוד יש לציין, למה שאמרו במד"ר [פ"ד י"א], כשאמר יהושע, **שמש בגבעון דום**, לא רצה לעמוד, עד דאמר ליה, ולאו כסף זביניה דאבא את, פי' וכי אינך עבדו של אבי, דכתיב, **והנה השמש והירח וכו', משתחוים** לי.

הבה נא אבוא אליך וגו' (ל"ח ט"ז)

כתב מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א: בספר פרשת דרכים (דרוש א' קרוב לסופו) הביא קושיית המפרשים בענין זה דתמר ויהודה דנהי דיהודה לא ידע שהיתה כלתו ומשום הכי בא עלי' וכדכתיב ויחשבה לזונה כי כסתה פני', אך תמר מי התיר לה לשכב עם חמי', למ"ד (סנהדרין נ"ז ב') דכל העריות שישאל מוזהרין עליהן בני נח נמי מוזהרין. וכבר דן בזה הרמב"ן יבמות צ"ח א' ע"ש, ויעו"ש שלא דן רק מיהודה ולא מתמר. ויל"ד דיהודה לא ידע דשלא כדרכה הוי', ומשא"כ איהי ידעה, (ע"ש בפרשת דרכים). מיהו יעו"י ברמב"ן בפסוק י"א שכתב דרחוק הוא שלא שמע יהודה כי בניו חטאו וכו', וע"ש מש"כ בפסוק כ"ו.

"ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם". [ל"ז, ב']

שח הגר"א קופרמן שליט"א מרבני ישיבת מיר: שמעתי ממו"ח הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל שהבעיה הייתה לא בעצם הסיפור אלא שסיפר לאביו שהם חשודים אצלו על אבר מן החי, ולא אמר לאביו גופא דעובדא היכי הוי, ולמשל הוא ראה שהיה שער חי ואחרי חמש דקות ראה שאין כלום, ולכן סיפר לאביו שאכלו אבר מן החי, ואם היה מספר לאביו גופא דעובדא היכי הוי, היה מברר אביו, והיה מתברר שהיה יותר מחמש דקות וכו', וכן לגבי עריות, הוא ראה שיהודה למשל מדבר עם אשה בחמימות, וסיפר לאביו שנשלים בעריות, ואם היה מספר לאביו גופא דעובדא היכי הוי, היה מברר אביו, והיה מתברר שזו אשה לא רגילה ומדברת לכולם כך וכו'.

תחילת גאולת יוסף, בהתענינות על זולתו והעמדת

האמונה

ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאפה וגו'.

ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים.

ויתן אתם במשמר וגו'.

ויחלמו חלום שניהם וגו' המשקה והאפה אשר למלך מצרים וגו'.

"שעשה לי כל צרכי".

נורא ואיום להעלות אף רק במוחנו, שיש בתורה עונש כה נורא וחמור ליוסף הצדיק, שנענש בלא-ידיעה שלו, על מהלך חטאו. וממה צריך כל אדם ואדם לפחד ולירא, לבל יזוז קימעא מאמונה בה'.

כמה שיטות על 'השתדלות' ו'בטחון'

ויהי מקץ שנתים ימים. (פר' מקץ, בראשית מא, א)

כתב השפתי-חכמים (בסוף פרשת וישב), שהפסוק כאן מדבר על שנתיים הימים, אותם ישב יוסף בבית האסורים [בהמשך לעשר שנות ישיבתו בבית האסורים, נוספו לו עוד שנתיים ימים. ולא ישב שמה 21 שנים, אלא ישב 01 שנים על חטא אחד, ועוד שנתיים ימים על חטא אחר] המרומזים בפסוק הזה.

כי נענש בגלל בקשתו האחרונה מאת שר המשקים בעת שהלה השתחרר מבית האסורים, שיזכירהו לפני פרעה. ועצם בקשתו הימנו, היה שימת מבטח שוא על בשר-ודם, שהוא יועיל לו לצאת מגזירת בית האסורים, מה שאמנם לבסוף כך התקיים, שר-המשקים היה זה שהזכירו רק לאחר שנתים ! לפני פרעה, עד שגרם להביא את הוצאתו לבסוף מבית האסורים והגיע לבית פרעה ונתמנה להיות משנה למלך.

הבה ונתבונן, יוסף מבקש בקשת 'השתדלות' מאת שר המשקים לאור פתרון החלום שלו.

ולעומתו, אותו שר המשקים, לא רק שלא ביקש מיד, אלא הוא בכלל לא זכר, ואף שכח (רש"י, אבן-עזרא), עד ש'נזכר' רק לאחר שנתים ימים.

אלא, כי גם ה'השתדלות' לא צריכה להיות באופן מסוים. אין אופן יחיד לפני ה', כי הרבה דרכים למקום (גמ' תענית יח:). ה'השתדלות' צריכה להיות מקבילה, אל 'אי-ההשתדלות', אלא 'השלך על ה' יחבר' (תהילים נה, כג), בהיסתמכות על ה'.

איך שכח שר המשקים את יוסף שפתר את חלומו ושהביא לפניו את קץ מאסרו ?

מובא בדברי חז"ל בילקוט שמעוני (סוף פר' וישב), בכל יום ויום היה (שר המשקים) מתנה תנאים, ומלאך בא והופכן. קושר כתרים, ומלאך בא ומתירן. (כנראה שהיה מחפש ומוצא כל מיני עלילות וטעדיק להזכיר את יוסף לפני פרעה, בעודו ממשיך לשרת ולהשקותו כל יום ויום, ובא מלאך ומשכיחם ממנו). אמר 'לו' הקב"ה: אתה שכחתו, ואני לא שכחתי.

דקדוק במהות החטא

מבאר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** ענין זה. (בשיחת חנוכה שנת תשמ"א) לאחר שהביא קושיא על דברי חז"ל (במדבר ריש פר' מקץ רבה) שדרשו את הפסוק, 'אשרי הגבר אשר שם בה' מבטחו' - זה יוסף. 'ולא פנה אל רהבים' - זה יוסף, והנה סתירה יש בשני לימודים אלו, שאם יוסף קרוי בפי חז"ל, **שם בה' מבטחו**, האיך היה נקרא באותו הפסוק גם, **פנה אל רהבים**.

תום ואמונה

ובספר חכמה-ומוסר (ח"ב מאמר רכ"ה) ביאר **הסבא הגרש"ז מקלם זצוק"ל**, יוסף אשר ידע מפתרון חלומותיו שעתיד הוא להתמנות בעתיד מלך על ארץ מצרים, היה לו להמתין באמונה ובתום בתוככי בית האסורים ולצפות לעת קץ עונשו עת יגיע

פעם פגש **זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל** בחור אחד, ופניו היו טרודות. ושאלו: האם עוד לא התפללת בשעה כה מאוחרת בבקר ?

הבחור השיב לו: כבר התפללתי.

אם-כן, המשיך ותמה זקני, שמא שכחת בברכות השחר ברכה אחת ?

איזה ? - התפלא הבחור. "שעשה לי כל צרכי" השיב זקני. אם ברכת את ה', שעשה לך את "כל" צרכך, האם יש לך עוד לזעוף...!?

כך כאשר יוסף ראה אותם שפניהם רעים, הוא ראה שיש כאן 'משהו' שמחייב להעמיד אותם על האמונה המוחלטת בה', היוצר והמקיים את כל אדם ואדם. ומזה הגיע ליכולת להראות להם שהיכולת למצוא פתרון לחלום הרע, **'הלא לאלוקים פתרונים'**. ורק כאשר הוא עצמו סטה קצת מהאמונה, עם בקשת ההשתדלות, אז הוא עצמו נענש בכליאה בתוך עצמו - בת שנתיים ימים, מהיכולת להראות את האמונה המוחלטת בה'.

עונשי-התורה כתובים בה

ויהי מקץ שנתים ימים. (פר' מקץ, בראשית מא, א)

נשאלת השאלה, מדוע העונש של ישיבת יוסף הצדיק - שנתים ימים בבית האסורים, שנוסף על עשר שנות ישיבתו שמה, רק 'מרומז' בתורה: **ויהי 'מקץ' שנתים ימים**. כשהסתיימו השנתים, אז מרומז שהוא נענש מלפני שנתים ולא כתוב בתורה על חטאו ועל תחילת עונשו.

ואמר כבוד **זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל**, שאם היינו מתבוננים ולומדים היטיב את לימודי התורה שלפנינו, היינו נוכחים שכאשר יוסף מבקש משר המשקים שיבקש עבורו מפרעה, שיש שם כבר איזושהי נטייה ברורה מבטחון בה', וזו היותה סטייה רבתי לפי רום מעלתו של יוסף, ממה שעד אז היה איש בוטח בה', ומיד נלכד ברוע עונשו. [וכדומה איתא ברש"י יומא פו: ד"ה הכי גרס, בכל מקום שנכתב מיתתו, שם נכתב סרוחונ].

והוסיף לבאר עוד, התורה אינה כותבת גילוי על עונשים שנענשו אנשי התורה, מסטייה מדרכה של תורה. הערעור מבטחון בה', זהו סטייה מן הדרך לפי רום מעלתו של יוסף, ובתורה כתוב רק את "התורה" הנלמדת בהנהגת האיש ההולך בדרך-ה'.

כאשר יוסף נוטה מדרך הבטחון ה', זה עצמו כבר חטא שבודאי הוא ילכד בעונשו. ואמנם, רק לאחר שהגיע קץ עונשו נוכחנו אנו בלימוד התורה הק' עד היכן היתה נטייתו של יוסף חמורה מבטחונו בה', אבל את מכשול חטאו למדנו בתורה בעצם בקשתו משר המשקים, וכי אין לו ממי לבקש !?

וכענין שמצינו בגמ' (סנהדרין עב:) לענין הבא במחתרת, שאפשר להרגו בלא התראה, על אף שכל חייבי מיתות אין נענשים אלא אם כן הותרו, אלא לפי היות 'מחתרתו-זו-היא-התראתו', כך הוא כל העונשים של הסטייה מדרכה של תורה - עצם החטאים, הינם 'מהלך' למקביליות העונש הצרוף.

אין זה אלא מפני שכאשר ראה עם פתרון החלומות מישהו היוצא מבית האסורים, מה שהביא לגרום לו להשתנות במשהו דק מן הדק מכל דרגתו בה עמד מתחילה-ועד-סוף, עד שראה לבקש מאת שר המשקים על נפשו, ועם השינוי הקל הזה מרום מדרגתו, נכשל יוסף בהיותו "משתדל" שלא כפי שורת-הדין, ועל כך נתבע ונענש.

בקשה והשתדלות

עוד ביאר (בשנת תשנ"ו), שאף אם ראה יכולת וצורך בעת ההיא לעשות דבר-מה עבור חובת ההשתדלות, אבל לא היה לו לבקש זאת ממנו "פעמיים", כפי שאמר, **כי אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה, שהרי לשם חובת-ההשתדלות, היה די באם יסתפק לבקש הימנו אך ורק פעם אחת ויחידה, ומכאן ואילך יסמוך על מי שאמר והיה העולם, לכן הבקשה שבפעם השניה, "גילתה" משהו מן המשהו בעצם פנייתו אל רהבים, כמבקש מהם על - צרת נפשו.**

ובמדרש (וארא רבה פ"ז א) וכן בילקוט שמעוני (ריש פרשתנו פרק מא מובא בקיצור), שדרשו חז"ל עה"פ (משלי יד, כג) ודבר שפתים אך למחסור, אתה מוצא לא היה יוסף ראוי להינתן בבית האסורים אלא י' שנים, מפני שהוציא דיבה על י' אחיו, ועל ידי שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני, וכן והזכרתני אל פרעה, ניתוסף לו עוד ב' שנים.

הנה להדיא, שחז"ל תפסוהו ליוסף על 'דבר שפתים אך למחסור'. כלומר, על "הדיבור" המיותר שהיה בדברו אל שר המשקים, ולא ח"ו על בטחון בבשר ודם, שעל כך לא נתפס ולא נענש, אלא על הדיבור המיותר. ויש לדקדק, שהדיבור המיותר, לא היה רק "מיותר", אלא זה היה "סיבה" שיהא מחסור. ככתוב: ודבר שפתים אך למחסור. כפי שאצל יוסף, זה החסיר בו שנתיים נוספות בבית האסורים. ולמה שנתיים ולא שנה אחת ?

כי בדיוק מה שהיה צריך לעשות בתור השתדלות והוסיף עליה דיבור-מיותר, זה הראה ש-כל ההשתדלות אצלו היא באופן המיותר, ולכן גם מה שחשב ש"צריך" אבל מכיון שהוא "הוסיף" בדיבור "מיותר", אז הכל נעשה שווה אל המיותר.

[כדרך שאמרו חז"ל (מדרש קהלת רבה א, לד) יש לו מנה רוצה מאתים, ולמה לא עוד מנה ? כי גם אותה מנה שכבר יש לו, זה לא טוב לו, והראה כי הוא רוצה עוד מנה. ולכן מי שיש לו מאתים, רוצה ארבע מאות].

כפי שפלות האדם, יתגדל בהכרה בה'

ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלוקים יענה את שלום פרעה. (פר' מקץ, בראשית מא, טז)

לכאורה יוסף אמר שני דברים, א, 'בלעדי' - כלומר, לא אני בפתרוני יכול למצוא את שלום פרעה. ב, 'האלוקים יענה את שלום פרעה'.

ומדוע לא אמר לו את הדבר הפשוט והנכון, שרק ה' יכול לענות לו בשלומו. ולמה היה צריך מתחילה 'לשלול' מעצמו את היכולת הנתונה. הרי כאשר הוא אומר, שרק ה' יכול לענות לו בשלומו, הרי שבכך יוכח שלא הוא מסוגל לכך.

זמנו ויצא משם, אלא שמחמת פתרון חלומות השרים "נתערב" דבר-מה ברעיונו, משהו קטן וקל, טפל ודק כחוט השערה, עד שהעזי לבקש גם הוא כמותם בקשת-יציאה, בבקשתו משר המשקים, ועל כך נענש בעונש של שנתיים ימים בבית האסורים.

והנה לא נתבאר, מה "נתערב" אצל יוסף בתוככי מהלכי רעיונו. אבל כפי הנראה שלפי חוק האמונה הברורה, לא היה עליו להיות סר מבטוח באמונה בה'. ואפילו בנטייה של כחוט השערה לא היה לו לנטות ואף לא בהעלאת רעיון כזה גרידא.

השתדלות ותועלתה

לדברי **מרן בעל החזון-איש צוק"ל** (בספר חזון-איש חלק טהרות, בסוף הספר בקונטרס אמונה-ובטחון, פרק ב, ו), היה מוטל על יוסף 'חובת-ההשתדלות' על פי דרכי הטבע, לבקש את שחרורו מבית האסורים מאת שר המשקים העומד לצאת ועדיין היה מצוי עמו.

אבל לפי שלא יכול היה להועיל בפעולת זאת ההשתדלות, מאחר שהמצרים קרויין, רהב, והם שקרנים, ובודאי לא ימלא שר המשקים את בקשתו, (על אף שלבסוף הוברר הדבר שהיה שר המשקים נאמן להבטחתו, ואף על ידו התגלגל שחרורו של יוסף), אבל מצד מצוות ההשתדלות, לא היה בבקשה מאתו כל תועלת מועילה.

[כבוד **מו"ר מרן הגראי"ל שטיינמן צוק"ל** מביא, **שהחזון איש צוק"ל** סבר ש'ההשתדלות' נהג לעשות ההשתדלות רק ב' פעמים. ואמר, שזה כמו מסמר, אם לא הולך בדפיקה בפעם אחת, מנסים פעם שניה. ואם בכל זאת לא הולך, וידפוק, המסמר יתעקם].

בקשת הבוטה, ובקשת המיואש

וכבוד **מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי צוק"ל** ביאר את דברי החזון איש כך, שיוסף בעצם בקשתו "איבד" בבקשתו מעט "מעצמו-וממהותו", אם כי בודאי היה עליו לעשות "מעט" עבור "חובת-ההשתדלות", אבל לא עם מצרי הקרוי 'רהב' שאין לו לסמוך עליו בהשתדלות זאת. וכאשר ביקש בכל זאת ממצרי זה, הרי שבכך "איבד" יוסף מרום מעלתו, כפי שנוכחנו שעמד לבקש מכזה מצרי ואף סמך עליו שלא ישכחנו, כאדם מיואש העושה כל אשר נקרה בדרכו, וסומך גם על דברים שאינם כשורה.

על זה הענין שיוסף סר מאמונה בה' כאדם מיואש, נענש לשבת בבית האסורים שנתיים ימים !

בקשה, שינוי מקביעות-הדרך

וביותר ביאר, (בשנת תשנ"ח, וע"ע בספר מוסר-ודעת חלק א מאמר ו), שיוסף ששהה במצרים, היה אותו-יוסף בעל-המעלה, העומד כצוק איתן 'בצדקתו' מאז 'תחילתו-ועד-לסופו' (כש"כ רש"י ר"פ שמות), בין במעשה הנורא שהיה לצדיק זה עם אשת פוטיפר, ובין כאשר היה עומד לפני פרעה ומודיע לו שעל פי ה' יפתור את חלומותיו, היה יוסף עומד בצדקתו בדיוק כפי שהיה יושב ועוסק בתורה בעת יושבו לפני אביו בלא שיהא כל שינוי במצבו ובדרגתו הרוממה, ואם כאשר שהה בבית האסורים, בלא כל סיבה ידועה לכל למאסרו, היה "עומד-בצדקו", מדוע נשתנתה אחיזת עמידתו האיתנה לעת ראותו בפתרונו את שר המשקים עומד לצאת מבית האסורים... וחוזר לעמוד לשרת את פרעה המלך... וכי מפני כך מבקשים בקשות מבשר ודם ?!

להיות, סיפור פך השמן, שעל זה נתקנו ימי החנוכה. אבל עיקר העבודה המוטלת עלינו, עם ההתבוננות של ניסי החנוכה, זהו על ניסי המלחמה. באותה הנהגה שהיתה הסיבה שהביאה אל המצב שהיו ראויים להימצאות פך השמן.

כי באמת, עצם ה-נס, אינו ריבוי כל כך, כלל ישראל מורגלים לניסים בעבודת הקודש שבחיי היום יום. כפי ששינו במשנה (אבות ב, ד) עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, והם היו ניסים קבועים ותמידיים.

אבל החידוש בניסי החנוכה, שהנס בא לאחר הכנה ראויה של כלל ישראל, לאחר שהם מצידם נהגו על פי דרכי הטבע של השתדלות בכל מאי דאפשר. ועם כל זה, ידעו בהכרה ברורה, שהניצחון מגיע מיד ה', והם עשו רק את הדברים המחויבים, וזה הביא את הנס מעל דרכי הטבע.

כזה היא ממש המלחמה עם היצר הרע הנמצא בנו, שבור חבית ושמור את יינה (ב"ב טז). לפעול בטבע, ולהכיר שזה איננו כלום.

... עלינו להוציא וללמוד את ניסי החנוכה, כאשר נוהגים בדרכי הטבע ויודעים שזה אך ורק מעשה-ה', אז כאשר צריכים ישועה שלא בדרכי הטבע, שם מגיע גם נס לא טבעי, באופן הכי טבעי. ואמנם, אופן ההנהגה המעשית, המשלבת בין 'טבע' לבין 'נס', רחוקה היא מאיתנו. אבל לפחות "במחשבה" עלינו לקבל ולדעת זאת.

בדיוק כפי שמחפשים איזה סברא בקצות החושן על אף שרחוקים אנו מהשגת עומק הדברים, אבל הננו מוצאים איזה 'גישמאק' טעם טוב בדבריו. אבל יודעים אנו את המרחק. כך כאן, עלינו לדעת שהשילוב בין הדברים רחוק מאיתנו, אבל "במחשבה" יש לנו לדעת את זה.

זה סידרו לנו חז"ל בתפילת על הניסים, לדעת, שמתתיהו ובניו יכלו לעמוד במצב של 'השתדלות מלאה' עם כל הפרטים הנצרכים למלחמה של ממש, ועכ"ז, לדעת שזה עדיין 'גבורים ביד חלשים', הננו חלשים ומכירים שאך ורק יד ה' עשתה את הניצחון. הכל הוא 'על הניסים ועל הנפלאות ... שעשית לאבותינו'. - הכל הוא מה שעשית.

ויש תקווה גם לנו, שעצם הידיעה הזו תפעל עלינו לטובה.

ריב לה'

רבת את ריבם.

יש להבין, הלא הריב זה היה כנגד היוונים וזהו ריב להקב"ה איתם, ולא ריב לה' עם החשמונאים ח"ו.

אלא אומר **כבוד זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל** הכוונה היא, החשמונאים התעלו למדרגה כה גבוהה ברצונם לשמר את התורה והמצוות, עד כדי כך, שהריב עם היוונים והמתייונים, היה ריב שלהם בעצמם. ולא רק של הקב"ה. כה היה אכפת להם, עד שזה היה ממש ריב ממש שלהם.

נס, להמשכיות עבודת ה' בלבד

נס פך השמן.

הקשה הפני יהושע (שבת כא:), הרי בכל יום ויום נעשה נס בנר המערבי, כמובא בגמ' (שבת כב:) עה"פ מחוץ לפרוכת העדת יערך. וכי לאורה הוא צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו

אומר **כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** כנראה יוסף רצה להכיר לפני פרעה, את ה'. ולא רק בידיעה שטחית, כי ה' הוא האלוקים ובעל הכחות.

ולזה הביע בפניו את ההתבטלות המוחלטת שלו עצמו, בפני ה'. וכלפי עצמו אמר: **'בלעדי'**. כלומר, אף אני כלפי עצמי, אין לי כלום.

כי כאשר יכיר פרעה, שהבן-אדם עצמו, זה שניצב לפניו, ושנדרש לפניו לפתור לו את חלומותיו, הוא עצמו טוען, כי הוא עצמו אין לו כלום... וגם מה שהוא כן יענה, הכל הוא פשוט - 'בלעדי', או אז היה יכול פרעה להכיר במעט את אמיתות דבר-ה' המתגלה בפה של בן-אדם.

ואכן, פרעה היה חכם ונבון להכיר את הדבר, כפי שאמר בהמשך, **'הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו'**, הוא מכיר עכשיו ששייך שיהא כזה דבר שה' יתגלה אצל 'איש' שיהא בו רוח-אלוקים - רוחניות.

אלא שהוא אמר זאת בלשון "מציאה" **הנמצא כזה**. גם מה שנמצא, זהו פליאה. ככל אבידה הנמצאת, שזהו באקראי ובפליאה. וכך כל מעלה רוחנית, אין לזה סיבה, זהו מציאה. יגעת ומצאת, תאמן (מגילה ו:). ולא שזה הגיע לך, באמונה שזה נמצא.

ופרעה הניצב מול גילוי-האלוקים אל 'האיש', אז תיכך ומיד הוא מוסר לו מעצמו, את כל עניני המלכות. כפי שאמר לו, **'אחרי הודיע אלקים אותך כל זאת אין נבון וחכם כמוך. אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי'**. וכל זה הגיע אך ורק לאחר שהודיע יוסף חד וחלק: **"בלעדי" !**

ועוד אומר **כבוד מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל**, בעצם הדבר שהוא היה יכול לומר: **בלעדי** - זהו השגה במדרגה גבוהה של מלכויות. שליטה עצמית, על הכח האלוקי השולט לנוכח כל המצבים.

מבחן עצמי לאורך זמן

ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת. (פר' מקץ, בראשית מב, כא)

אחי יוסף שמכרוהו חשבו שהאמת אתם, ואחר רבות בשנים דברו איש אל אחיו: **'אבל אשמים אנחנו'**, והאדם בשעת מעשה רואה מיכשולו ואשמו, ואחר יום אחר, שוכח, וצדיק הוא בעיניו. (חיי המוסר, נוברהרדוק, חוברת ה)

הכל התחיל משאלה

שח הגר"א קופרמן שליט"א: שמעתי מהגאון ר' אריה פינקל זצ"ל דבר נפלא. שהנה כל גדלותו של יוסף ועלותו לכס המלכות באה מהתעניינות בשני. שהרי בבית הסוהר ראה את פני שר המשקים והאופים ופניהם זועפים ושאלם [לעיל מ', ז'] "מדוע פניהם רעים היום", ואם לא היה שואלם וממילא לא היה פותר להם את חלומם, לא היה בא לידו כל עניין המלוכה.

חנוכה

'נס' ו'טבע' הנהגה של: שבור חבית ושמור את יינה על הניסים.

... בודאי, כאשר שואלים חז"ל: **מאי חנוכה ?** התשובה צריכה

במגילת תענית פ"ט. ויש לעיין בזה עוד לפמש"כ החזו"א במנחות סי' ל' סק"ה אהא דאמרינן במנחות מ"ט א' דאין מחנכין המזבח אלא בתמיד של שחר דאין הכוונה לקידוש המזבח עצמו אלא הכוונה דאין מחנכין היינו לסדר הקרבת התמידין שמתחילין בתמיד של שחר (וכדבריו נראה בדברי הרשב"ץ בספר זוהר הרקיע בענין חנוכה המזבח) ולדבריו יש לעיין א"כ היאך חינוכו בית חשמונאי את המזבח ביום כ"ד בתחילת ליל כ"ה והא אין זה חינוך בתמיד של שחר.

קריאת חצי הלל בר"ח בחנוכה

יש לעיין בכל מנהג שהנהיגו הקדמונים ואח"כ נתוסף עליו מנהג נוסף או דין, האם בטל ע"י הוספה זו המנהג הראשון או"ד דהמנהג קיים בתוספת הדין החדש, ונפ"מ בזה אם מחויבים לקיים את המנהג הישן היכא דא"א לו לקיים את התוספת של המנהג או של הדין החדש, דאי נימא דהמנהג הראשון בטל א"כ היכא דאינו יכול לקיים את התוספת אין ענין שיקיים את המנהג הראשון אחר דהוא בטל. ודוגמא לדבר קריאת הלל בר"ח דהוי מנהג, ובחנוכה קריאת ההלל הוא חיוב דרבנן, ויש לעיין בר"ח טבת שאומרים הלל שלם מחמת דינא דחנוכה, היכי ליעביד מי שאינו יכול לומר הלל שלם אלא חצי הלל, אם יאמר לכל הפחות חצי הלל מדין ר"ח, או"ד השתא שנתקן הלל שלם בחנוכה בטל מנהג חצי הלל דר"ח בר"ח טבת. ואי נימא דתקנת הלל דחנוכה הויא קודם שנהגו לקרוא חצי הלל בר"ח, א"כ כשתיקנו את ההלל בר"ח לא תיקנו על ר"ח טבת דאז כבר היתה תקנה של קריאת הלל שלם, אך בודאי י"ל דהמנהג דהלל בר"ח היה על כללות ר"ח ואין כאן מנהג פרטי לר"ח זה או אחר, וא"כ אף אם תקנת הלל דחנוכה קדמה יתחייב לקרוא לכל הפחות חצי הלל משום ר"ח.

*

המדליק נ"ח וכוונתו לשם פרסום הנס ולא לשם המצוה דנר חנוכה לכא' לא יצא ידי חובת נ"ח, ומיהו בטורי אבן (ר"ה כ"ט א' ד"ה איכוון) מבואר דאמר' סתמא לשמה במצוות, ונתבאר בדבריו דענין מצוות צריכות כוונה אינו ענין שחוץ ממעשה המצוה צריך לכוון לשם מצוה, אלא דהכוונה היא כדי להחשיב המצוה ולעשות את המעשה למעשה מצוה, וכ' הטורי אבן דסתמן לשמן כשהמעשה מצוה הוא רק בדבר שעושה ולא כמו מצה שיכול לאכול מצה של רשות, משא"כ קדשים ואכילת פסח ומילה שא"א לקיים מצוותן אלא בגופן בהני אמרינן סתמן לשמן. ועוד כתב שם דכל מצוה שא"א לעשות מעשה המצוה שוב כגון מילה הוי סתמן לשמן משא"כ מצה ושופר דיש להם תקנה אי עשאן שלא לשמן בזה אין סתמן לשמן (ונפ"מ בין הטעמים בהטפת דם ברית אי אמרינן בה סתמא לשמה ואכמ"ל דו"ק) ולכא' הני ב' גדרים לא שייכי בנ"ח כיון שאפשר להדליק נר חולין וכן אפשר לחזור ולהדליק נ"ח, וא"כ לא נימא בנ"ח סתמן לשמן, אמנם בתו' מנחות מ"ד א' איתא דשייך סתמן לשמן גבי ציצית אע"פ שאין בזה את ב' גדרי הטורי אבן הנ"ל, דהא שייך לעשות חוטינן של חול וגם אפשר לחזור ולעשות חוטינן אחרים לשמן, ומוכח מתו' דיש הגדרה אחרת בסתמן לשמן, ואפשר שכל שצורת עשייתו הוא למצוה דכשקושר ציצית סתמא ניכר הדבר שהוא לציצית משא"כ התוקע בשופר, ובנ"ח נמי מוכח מצורת ההדלקה דהוא הדלקת מצוה, וא"כ שפיר נימא בנ"ח סתמן לשמן קאי.

בני ישראל במדבר, לא הלכו אלא לאורו ? אלא, עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. ומפרשת הגמרא, מאי עדות ? אמר רב: זו נר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק, ובה היה מסיים. ומפרש רש"י ... וכל זמן שהיו ישראל חביבין, היה דולק כל היום, והיינו עדותה. ומדוע על נס השמן בחנוכה שהיה נס כמה ימים ספורים קבעו הלל והודאה לדורות, ואילו על הנס התמידי של הנר המערבי לא קבעו הודאה והלל ?

אומר זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, הנס של הנר המערבי שלא כבה, היה נס גלוי ומתחדש בכל יום ויום, שהשכינה שורה בישראל. וזהו גילוי עצום על מעמדם הרוחני של עם-ישראל.

אבל כאשר נאלצו לצאת למלחמה כנגד היוונים שהיו עמהם יהודים מתיוונים, היה חשש לחז"ל שמא עם הניצחון 'התערב' גם קצת ניצחון אישי [ניצחון לאומי], ולא היה הכל זך ונקי לשם שמים ח"ו, לזה קבעו להודות ולהלל בפרסומי ניסא, שהניצחון הביא אותנו לידי המשכיות בעבודת-ה', ועל זה בלבד הללו מודים ומשבחים בימים הללו, שיכולנו לחדש את העבודה, בלא שום התייחסות אל הניצחון שבמלחמה. [כמדומה שמעתי רעיון זה מפי הגה"צ רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל בימי בחרותי בישיבת חברון - נאמר בשנת תשל"א].

גבורות ה'

על הניסים וכו' ועל הגבורות.

יש להבין, מה הן הגבורות שאינן נכללות בניסים ובנפלאות. ויתכן, שכאשר ראו את יד ה' והשגחתו, בהכרעת המלחמה הקשה של חלשים מול גבורים, נאזרו והתגברו בכח רב לעמוד לפני ה' בביטחון, המגביר ומחשל עוד יותר את הכח העצמי.

ומבאר זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, את דברי הגמ' (ברכות לא:) אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה, מנלן שיחזור ויתפלל ? שנאמר, קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. כלומר, עצם הקיוויו לישועת ה', זה נותן כח ותעצומות גדולים, להתחזק בכח עוד יותר חזק. עד ששוב יקוה בתפלה אל ה'. כך החשמונאים נהיו 'גיבורים', בעצם תקוותם, עד להיווכחם בגבורת ה' עמהם.

ועל כך אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר, עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו. שנאמר (ישעיה כה, ט): ואמר ביום ההוא הנה אלוקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו (סוף גמ' תענית לא.). על הקיוויו הזה שהגיע עד ה', בחיזוק ובקיוויו, יצביעו הצדיקים, ויאמרו, הנה אלוקינו זה קוינו לו ויושיענו.

ג' הערות בעניני חנוכה ממרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א

יש לדון בענין בנית המזבח וחנוכו בזמן בית חשמונאי, שבנו מזבח וחינכוהו לצורך הדלקת נרות [ע"י תמיד פ"ו דמדליקין את המנורה מעצי המערכה, ויש לעיין אי מעכבא, וצ"ע בזה בסוגיא דיומא ל"ג] שגברה ידם של בית חשמונאי בכ"ה בכסליו, ובספר מעשה רוקח הקדמון כתב דביום כ"ד בתחילת ליל כ"ה הוה יעו"ש, ויש לעיין אי שרי לבנות המזבח אז, יעו"י

הארה מוסרית

משיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

שנמשך בהם ועל ידם עניין הדלקת המנורה אף לאחר החורבן, והמשמעות היא שנאמר לאהרן כי בהדלקת המנורה הרי הוא קובע קדושה ומעלה שהיא למעלה מעבודת המשכן, כי נאמר לו 'שלך' גדול משלהם, ולא של בניו, אלא כי בקביעת נרות חנוכה הרי המשך תקנת המנורה.

אמנם הדבר צריך תלמוד, מהי המשמעות שבני"ח כלול הדלקת המנורה, וכלפי מה הדברים אמורים.

וכדי להרחיב הדיבור בזה, צריך לדעת שמעלה זו הנאמרה לאהרן באשר שלך 'קיימת לעולם', הינו מצד עניינה המיוחד של המנורה בעצמה, כי פירשו בדבר הקדמונים כי כל כלי מכלי המקדש ע"י עבודה שבו הושפעה קדושה מיוחדת לאותו כלי בלבד, והוא מיוסד על דב"ק של הרמב"ן (שמות כה, כד), עיי"ש, כי בשולחן שה"י בצפון המקדש הושפעה ברכת המזוני לכל ישראל, ובמנורה השוכנת נאמר שמשם נמשך השפעת ריבוי חכמת התורה וקדושתה בלבבות כל ישראל, כל ה'הערב נא' והדבקות בתורה לשמה היא הושפעה ע"י עבודת הנרות במשכן ובמקדש.

כי אמנם ידענו כי נר מצווה ותורה אור' (משלי ו, כג) והדלקת המנורה היא הדלקת האור במקדש, אין עניינה הוספת השפעת אור גשמי בבריאה מחמת האור במקדש, אלא תוספת השפעת חכמה ותורה שהיא היא ה'אור' האמת בבריאה, בעוד כי אין האור הגשמי אלא רק דוגמא ומשל, וכמו שיש ללמוד מאמז"ל 'תשת חושך ויהי לילה' (תהילים קד, כ) זה עוה"ז הדומה ללילה, וביארו במס"י (פ"ג) 'והבן כמה נפלא המאמר האמיתי הזה וכו', או יכסה את העין עד שלא יראה אשר לפניו כלל או שיטעה אותו עד שיראה עמוד כאילו הוא אדם, ואדם כאילו הוא עמוד, כן חמירות וגשמיות העוה"ז הנה הוא חושך הלילה לעין השכל והוא גורם לו שתי טעויות וכו', עיי"ש. וההסבר הוא, שכל עניין הנהגת יום ולילה אור וחושך שיש בבריאה אינו אלא לימוד שיש הנהגה של הסתר המציאות האמיתית ושההסתר ניתן לביטול ע"י אור, אין האור מחדש כלום, ואין החושך מבטל מאום, ומזה נלמד שגם במציאות הרוחנית יש הנהגת הסתר של המציאות האמיתית, של מציאותות ית' לילה הוא מצב ההעלמה והסתר מכל אשר קדם, עוה"ז הינו לילה, ויש הנהגה של 'אור' ושל יום שבו מתגלה המציאות הקיימת ונסתלק כוח הרע השולט בהסתר, 'אור' זה כנגד החושך, הוא 'תורה אור' שהוא הכוח הגילוי והבירור

בעניין מעלת הדלקת הנרות במקדש מובא בב"ח (תר"ע) הברייתא שדרשו בהדלקת המנורה שכתוב בה 'להעלות נר תמיד', כל זמן שמדליקים אותה תמיד הם עומדין וכו', ואיתא שם שנאמר ליוונים אתם מבטלין אותה מידם, כבר הם אבודים וכו', עמדו וטמאו כל השמנים, עכ"ל. ויש להתבונן מהו הייחוד שבהדלקת המנורה יותר משאר עבודות הבית שבוה תלוי קיומו של עם ישראל. והדבר שייכא ביותר לעבודת ימי החנוכה, ע"פ המבואר ברמב"ן שהדלקת נרות חנוכה הם המשך וענף ממצוות הדלקת המנורה, וכן הוא בראב"ד (פ"יא מברכות ט"ו) שהביא טעם על ברכת נרות חנוכה בנוסח להדליק כברכת מצווה דאורייתא, וז"ל 'מפני שזו הברכה הוקבעה על הנרות שבמקדש שהן של תורה, לפיכך עשאוה כשל תורה, עיי"ש. ודבר זה אומר דרשני בעניין המנורה המשוייכת לנרות חנוכה.

והנה העניין של קיום תמידי המוזכר בהדלקת המנורה, הובאו בזה דברים נשגבים, והוא בריש פ"י בהעלותך דפרש"י 'למה נסמכה פרשת המנורה לפר' הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא הי' עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, א"ל הקב"ה חייד שלך גדולה משלהם, שאתה מיטיב ומדליק את הנרות. וברמב"ן אחר, וז"ל 'ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות ולא בקטורת בוקר וערב וכו', אבל עניין ההגדרה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהייתה בבית שני ע"י אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו, ובלשון הזה מצאתי במגילת סתרים 'יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת נרות, ואני עושה בה לישראל ע"י בניך ניסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שם, והיא חנוכה בית חשמונאי וכו', וראיתי עוד במדרש רבה (טו, ו) א"ל הקב"ה למשה, הקרבנות כל זמן שביהמ"ק קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו וכו', לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותינו, עיי"ש עכ"ל.

הנה נאמר כאן לאהרן הכהן, כבר בעת חנוכה הראשון של המשכן וכליו, שיש מעלה מסוימת להדלקת הנרות מלשאר עבודת המשכן, שהנרות 'לעולם אל מול פני המנורה יאירו' אבל הקרבנות אינן כן, תלויות הן בקיום המקדש, וכשחרב אף אין קיום לקרבנות, ועל כן 'שלך גדולה משלהם', וכי כל מעלת עבודת אהרן אינה אלא מאחר והנס ע"י בניו והן 'קיימות לעולם' ע"י אותו הנס שנקבע על ידן מצוות הדלקת נרות חנוכה,

שמבטל שיכרון כוח הגוף והחומר אלי מוחשיות מציאותו ית'.

והדלקת המנורה במקדש הוא הכנת שורש השפעת אורה וקדושתה של תורה, כי אמנם האור הגשמי אינו רק דוגמא ומשל לעניין האור הרוחני, וכמו שביארו המסילת ישרים בקיצור דבריו, עיי'ש.

והנה להבין מעלה זו ע"פ דבר הנפה"ח (ש"ד פ"ל) 'וגם קדושת ואור המצווה אשר תשכין אורה על אותו הדבר אשר על ידו תעש המצווה אינו שורה עלי' רק לפי שעתו בעת שהמצווה נעשית בהם אבל אחר שנעשה בהן המצווה הקדושה והאור מתעלה ומסתלק מהן תיכף ונעשה כראשונה, אבל התורה כל חפץ שתזריח ותופיע קדושתה פעם א', קדושת עולם תהא לו לעד ולעולמי עולמים, כמו ששנינו (מגילה כו:) שתשמישי מצווה נזרקין לאלתר, ותשמישי קדושה יגנו, מעתה מובן ביותר כי קדושת התורה שהמנורה הייתה קדושתה עלי' אינה עוברת והינה בעבורה 'קיימת לעולם', ובמה מתבטא הקיום של קדושת והשפעת המנורה בהמשך דרכה בקודש, ותולדה היא נרות החנוכה, וממילא מובן ביותר פשר ה'שלך' של אהרן קיימת לעולם, ומתקיים כי אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות.

ומעתה, מה נפלאים הדברים כי בכמה מקומות בחז"ל קבעו מלכות יון כגדר חושך, והמושכל העיקרי הוא שמלכות יון כל כוחה היא מעלת הגוף והגשם, והם הביטוי למושג כי חושך שולט בעוה"ז ומסתיר האור, ומעתה מובן ביותר כי אותו זקן ראה בחכמתו כי כל זמן ומדליקין המנורה הרי אורה של תורה קיימא ומורגש בקירבם עדיין מוחשות מציאותו ית' באשר הינם מאורים באור האמת אור פני מלך, אך ברגע ויאבד האור ממילא שוב החושך יגבר וכוח מלכות ה'יון כוח החומר ישוב וישלוט עליהם, וממילא 'אבודים ה'.

ומעתה, מה גודל העבודה שיש להכין עצמנו אליה, שנכין וכשיר עצמנו לקבל אור והשפעת נרות חנוכה שהן כאור שבעת הימים המנורה הקדושה, וכמה אנו צריכים להתכונן להכין עצמנו להוות ראויי הדלקת מעין המנורה, שנרות החנוכה הן המשך גביהן, שעל ידיהן נזכה לקבל השפעת דביקות ושאיפה אלי התורה הקדו' והרגש אורה של תורה, להוות עצמנו ל'תשמישי קדושה' ולא רק כתשמישי מצווה.

כתב הרמב"ם 'מצוות נר חנוכה חביבה היא עד מאד, וצריך האדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הניסים שעשה לנו' (פ"ד ה"ב מחנוכה) ובוודאי שעניין זה אומר דרשני, מהו הציון וההדגש על מצוות נר חנוכה שהיא חביבה, האם יש בה יחוד של חביבות כלפי שאר מצוות מהתורה ומדברנן, וכן צריך ביאור מהיכי תיתי חביבות זו האמורה.

והנה מצינו בחז"ל לשון חביבות בזה שאמרו ע"ז לה. 'כי טובים דודיך מיני' חביבים דברי סופרים מיינה של תורה, ופי' רבינו יונה (שע"ת שג, ז) שתקנות חכמים וגדריהם שבאים לעשות גדר פן תגע יד האדם באיסור תורה, הרי"ז מורה על היותם יראים מעבור מצוות התורה, ויראת ה' היא יסוד המצוות, ומצוות היראה שכר הרבה כנגד מצוות מרובות, ועל כן חביבה היא יתר מיינה של תורה.

עוד מצינו במשנה אבות (פ"ג, יח) 'הוא ה' אומר, חביב אדם שנברא בצלם אלוהים, חביבה יתירה נודעת לו וכו', חביבין ישראל שנותן להם כלי חמדה וכו', חביבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, עכ"ל. וכתב רבינו יונה 'וידעת אלה הדברים היא לתועלת גדולה לדבקות, אחר שנתגלה לנו כי האדם חביב לפניו מכל הבריות וכו', וישראל יותר וכו', יודעים אנחנו כי קרוב אלינו השי"ת וכו', עיי"ש. כאן נאמר שחביב אצלו ית' כביכול היינו קרוב אליו, ושייכים יותר לדבקות בו ית', וא"כ גם האמור שחביב הקיום דדברי סופרים היינו שיש בזה יתר ויתר התקרבות ודבקות בו ית'. ומעתה, השאלה עולה מאליה מהו המיוחד במצוותנו דנן, ומניין לן שיש בזה יתר התקרבות כלפיו ית'.

אמנם יסוד הדברים הוא, דהנה מצינו אופני הוראה מרב לתלמיד, וכן מצינו אותן כגילוי רצונו ית' לכלל ישראל, והיינו שיש הוראה בכתב תורה בכתב, ויש הוראה בע"פ תורה שבע"פ, ויש בזה דרגה מיוחדת של הלכה למשה מסיני, ואף יש ציווי בנבואה ובאופן דבת קול, והי' אופן מיוחד בגילוי שכיתו ית' בהר סיני, אך יש עוד אופן של גילוי היא הוראה מתוך מעשה, כי מתוך מעשה הרב תלמידו משיג המצווה, והוא עניין שימושה יותר מלימודה, הנס שזכו עם ישראל בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול וכו', הוא הוראה במעשה, וזאת כי מצד הנאמר והנכתב היו פטורי הדלקה, אלא באה הוראה מיוחדת במעשה כמה חשובה וחביבה מצווה זו קמיו ית', כמה התקרבות ודבקות יש ביני כלל ישראל לקונם במצווה זו, וכמה חביבה יתירה נודעת להם באשר קיומי מצוות הדלקת המנורה.

מעלת ועבודת ההודאה

בגמ' (שבת כא) 'קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה', ובתפילה 'להודות ולהלל לשמך הגדול', הרי כי יחדו עבודה מיוחדת לחנוכה והוא ההודאה, ומהו המובן עניינו המתיוחד של חנוכה להודאה, בעוד שהלל מצינו בעוד מועדים שונים.

אמנם יש עניין מיוחד בהודאה כלפי כל שאר השבחים והילולים, בעוד כי שאר כל השבחים הם ביטוי אודות הבוית"ש והנהגתו, שהאדם הוא אשר משבחו מהללו להשי"ת על מעשיו ונפלאותיו, מיוחדת ההודאה שהיא מבטאת מצב ומעמד של מקבל הימנו ית', כל הודאה מתייחסת לקבלה מסוימת שקיבל ממי שהוא

מודה לו, מה שאינו בשאר שבחי וקילוסים דעלמא.

ויש להתעורר שבכל שאר השבחים יש שם למי שמשבחים אותו, הוא גם נפעל פה, יוצא מהכלל הודאה שאין שם למי שמודים לו, כי הנה כבר יסדנו יסוד מוסד כי אין הודאה אלא במי שמקבל, רק המקבל הינו מודה, והנה בהודאה יש בכך הכרה שהדבר שקיבל אינו משל עצמו, אלא שהוא משתמש במה שניתן לו ע"י הנותן ושלו הוא, ואין לו שום חזקת מוחזק כלל כי מודה לו על החפץ, וזה מורה שבשל הנותן קא עסיק, ובנידון דנן, הרי כי אנו מודים לפניך על חיינו המסורים בידך, ועל נשמותינו הפקודות לך, אלו הן שלך הן, ומשלך אנו חיים, זה הביטוי למעמד ומצב ה'מודה', וממילא מאחר והסקנו כי אין הודאה בלא קבלה, אין העניין הוא מי שמודים לו [כמו בקילוס ובשבח] כי לא הוא בפרשה, אלא ההודאה היא על החפץ, ולא על האדם עצמו, ודו"ק.

זהו עבודת ההודאה ותוכנה, הכרה שהאדם כולו מקבל, שאין לו מעצמו כלום, ושהוא משתמש בשל הנותן וכולו ברשות דידו הוא, ומצינו לזה ביטוי בדבר דוד המלך ע"ה כפי שנאמר בדברי הימים (כט, י) 'ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל, ויאמר דוד, ברוך אתה ד' אלוקי ישראל אבינו מעולם ועד עולם לך ד' הגדולה והגבורה וגו', והעושר והכבוד מלפניך... מודים אנחנו לך', כלומר כל מה שתרמו ונתנו כלל ישראל לבניין הבית לא משלהם נתנו מודים אנחנו מודים לך על הקבלה שנתת לנו, ועכשיו אנו רק מחזירין הכל אליך, מודים אנחנו לך, הרי לנו ביטוי מופלא של הודאה שיש בה הכרה בביטול כל עצמיות אין כאן 'שלו', אלא מידך נתנו לך.

ומעתה יש לנו מן המובן עניין העבודה המיוחדת בימים טובים ביהלל והודאה של ימי החנוכה, שהיא עבודה של ביטול עצמו להביות"ש מתוך הרגשת ההודאה אליו ית', והטעם שהיא עבודה המתיוחדת לימי דנן וזאת כי היא המעלה והמדרגה שהוא היפך מלכות יון וכוחם שהם כל עיקרם הי' לתת עדיפות עליונה ועיקרית לכוחות הגוף, ונתנו יקר ומעלה למציאות האנושית וחושי הגשם, ומרחיקים מעל גביהן כל אמונת רוח שהיא, וכלשון הרמב"ן בפ"י על התורה 'ולא אוכל לפרש כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחר היווני, אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל עניין שלא השיג אליו הוא בסברתו, אינו אמת'. כי יוונים אלו לחמו בכלל ישראל שעיקרם אמונה בבוראם ית', ונתנית רום יקר לרוחניות האדם, וביטול שלטון כוחות הגוף והשפעתם, אלו היו הגזירות השמד שמהן נתהוו מלחמה לד' בעמלק השמדי, כי באשר וניצחו בני מתתיהו ונתגלה מקום המקדש, ונמצא פח שמן טהור הרי כי הקדושה והרוח היא הנצחית, ואין אפשרות של קיום

הבריאה ללא קיום קדושת רוח בתוככי הבריאה.

הרי כי קבעום כימי הלל והודאה להודות כי כל הגוף והחומר אינו אלא של מקום, והכול כלים לשייך עבודת הרוחניות אליו ית', והיא עבודת הימים לשייך כל מציאות הגוף והחומר אלי קדושת רוח מציאותו ית'.

מה שראוי להדגיש ולעורר עצמנו בעבודת ימי המועד, כי מיוחד הוא נס זה, של הנהגה ממעלה מדרך הטבע עם כלל ישראל שהוא לא מצד הצלתם מגזירה ומיד אויב, [כבשאר מועדות], כי כל נס דכאן אינו אלא שיוכלו לקיים מצוות הדלקת המנורה, וזוהי הנהגה ניסית שאין לה אח וריע.

'הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה', וברש"י 'שנטלתי יותר מחלקי נעתה יש לי להודות'. ולכאן גם מה שקיבלה מצד שזה חלקה צריכה להודות לקוב"ה ומדוע דייקא שיותר מחלקי.

ואפשר להאמור שהודאה היינו על כך שקיבל על מה שקיבל, ועניין ההודאה לפרש ולהבהיר ההכרה שהוא מקבל ממנו ית', ואין זה משל עצמו ושל עצמו, הרי אם מה שקיבל אי"ז בשביל עצמו, הרי לא שייך עבודת ההודאה, כי כל מקום ועניין ההודאה לבטל הרגשת שזה שלו ומשל עצמו, ומאחר ולכתחילה מה שקיבל הרי"ז כשליח המקבל שליחותא, הרי כי אין כאן כלל מקום והוא אמינא שזה משל עצמו, אלא שליחותא דמשלח קעביד. וזהו המובן במה שאמרה לאה 'שנטלתי יותר מחלקי', כלומר שמה שנטלה עד כה, הי' זה חלקה ותפקידה להביא לעולם וזו שליחותה, ולא הוצרכה לביטול עצמי נוסף לעצם שליחותה והשלמת חלקה. מה שאינו לולא אמרנו סברתנו דידן.

ומבואר בדבריהן ז"ל שמכוחה הושרש בכלל כח ה'הודאה' לאה תפסה פלך ההודאה ועמדו ממנה בעלי הודאה, עיי"ש.

עוד יש להאיר, דכל שאר הניסים הרי לכל הדורות יש שייכות לאותו נס, שפירות אותו הדור מורגש בימינו אנו, מה שאינו בעניין נס חנוכה, ויתר על כן אפי' באותו דור אינו אלא נס לשעתה, וללא המשך כלל.

ולכאן יש לומר דשייך הודאה והלל על הטבה של פעם, אך האמת היא שהעיקר ההודאה הינה לא אמעשה ניסא אלא על מה שהטבה מלמדת אותנו, שייכותו כביכול בכלל ישראל אהבתו וחביבותו כלפינו, היא הודאה על השייך בקירבנו אנו, שכביכול והקב"ה חפץ בנו ובמעשי מצוותינו, עד כדי כי שינה ממנהגו עבורינו באשר נקיים מצוותו.

הכנה וכניסה למועד החנוכה

כאשר אנו סמוכים ובטוחים למועד דחנוכה, מן העיקרים הוא לסגל לעצמינו את המבט האמיתי על מה שעבר על כלל ישראל בימי ההם בזמן הזה, המבט האמיתי על תוכן המועד, ושמיעת לקחו.

המבט הפשוט והרגיל הוא, מה שאומרים ב'על הניסים' וכמו שהרחיב הדבר ברמב"ם (ריש ה' חנוכה) 'בבית שני כשמלכו מלכי רשעה גזרו גזירות על עם ישראל וביטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ומצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם', ובהמשך 'וצר להם לישראל מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עלי' אלוהיהם והושיעם מידם'. כלומר כי כלל ישראל היו בצרה גדולה 'ולחצום לחץ גדול' וזאת ממלכות יון הרשעה, וזכו להנהגה ניסית ורב את ריבם ודן את דינם וכו', זהו המבט הרגיל והמקובל עלי גופא דעובדתא של דור ההם, גזירות יון מחד, גאולה ופדות כנגד.

אמנם המבט האמיתי, לא רשעות יון גזרת, אלא החטא הינו גזר, דור שיש בו חטא וחסרון שגורר עצמו למצב מלכות יון, מבט על מה שגרר הגזירה ומה שגרר הגזירה, ההתעוררות עלי' לא על הגזירות אלא על חולשת וחסרונם שמסתתר ומשתקף בכך כי שלוטם היוונים, וההלל והשמחה על פדות היא על שיצאו מאותו חסרון ותיקנו אותו חטא, ובכך נפלה מלכות יון הרשעה, ובא הפדות על ישראל.

ויש הבדל בין לימוד שיש ללמוד לדורות, למבט הרגיל הוא לימוד עצום ורב, והוא גודל השייכות ואהבתו של השי"ת לעמו, שנוהג עמהם הנהגה ניסית מעלה מדרך טבע, אך במבט הפנימי הלימוד הוא על עצם הנהגת עם ישראל, והיינו שגם הצרה היא הנהגתו ית' בלבד, אין בבריאה בכלל מלבד הנהגתו ית', ולא בא עליהם כלל שום עניין רק מעדו ית', ולא יתכן הנהגה גזירה שהינו רק תולדת גזירתו ית', אלא הכל כל אינו אלא תולדת מעשי כלל ישראל. וחז"ל בעלי המבט האמיתי הם גילו לן מה הי' מצבו וחולשתו של אותו דור, והוא מה שהביא הב"ח (ריש ה' חנוכה) כי עיקר הגזירה היא על שנתרשלו בעבודה, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ד' ע"י כהנים עובדי עבודה, על כן נעשה הנס ג"כ בנרות תחת אשר העירו נפשם על קיום העבודה'.

'התרשלו' לא ביטלו חלילה עשו כמחוייב, אך הקיום בבחי' התרשלות, עניינו היפך הזריזות והמסירות, וכאשר חסרים אלו כל העבודה נעשית ברפיון ידיים והתרשלות עבודה שחסרה הי'כבוד' לעבודתו ית', שזה מורה על חוסר הרגש ברוחניות שבמקדש ובעבודה שבו, וזה הביא עליהם שלטון כוח מלכות יון, שהם מכחישים כל מציאות רוחנית באדם ושייכותו לרוח, ומאחר ונחלש אצל כלל ישראל השייכות וההרגש ברוחניות ובמעלתה וגודל ערכה, הרי מידה כנגד

מידה נמסרו ליד יון, שהם הם אשר מכחישים ומתעלמים לגמרי מזיק שייכות למציאות רוחנית לאדם, כמושי"כ הרמב"ן המוזכר ויקרא (טז, יח).

וגזרו גזירות שיש בהם ביטול כבוד שמים והאמונה והיחוד ברוחניות, לא חורבן המקדש אלא חילול, ביטול עבודה שבו, פרצו פרצות, ביטול החיצה המורה על הבדלי דרגות הקדושה, באשר כי בשום גלות לא מצינו 'מתבבלים' ו'מתפרסים', כי הן אינן אלא חורבן כלל ישראל, וענין היווני אינו אלא ביטול מעלת ויחידיות קדושת כלל ישראל, ועל כן זנבו בכלל ישראל אחריהם 'מתיוונים', ומהם הותחל דורו של שמד, להכריח בניי לוותר על יחידותם ומעלתם היחידה.

והישועה החלה לבוא כאשר **'חזרו למסור נפשם על העבודה'** החזירו כבודה של עבודה למקומה, בכך כי מסרו נפשם לקיימה, וזהו החזרת ההתלהטות והרצון הפנימי לעשיית רצונו ית', לעורר 'חפץ הלב' ולגלות 'תשוקת הנשמה'. ומלבד שיש בזה תיקון החסרון שבהם, הרי מצווה שנעשית ברצון וחפץ פנימי יש בה קדושה על העושה עצמו ועל הכלל כולו, להתעורר לעמוד כנגד ולהגבר עליהם מלכות יון הרשעה.

ואז שנתעורר בקירבם מחדש חשק הלב לעבוד את העבודה קמיו ית', הרי אף שיכולים היו לקיים הדלקת המנורה בשמן טמא מצד כי הותרה בציבור, אמנם כ"ז הינו רק דינא דהלכה אך מדינא דחפץ הלב ותשוקת הנשמה אינה מן הנמצא חשק ותשוקה ב'הותרה', אלא כי התייגעו וחיפשו שמן טהור בכדי לקיים המצווה בהידור החשק והתשוקה, ובמהלך נס מצאו כד פך שמן טהור, ולא זו בלבד על אף הי' כדי להדליק יום א' בלבד, הרי כי שוב הוכיחו מעלת ומדרגת העבודה וגודל יקרותה, ובזה הושלם החיסרון ושב עטרה ליושנה, וממילא בטל מלכות היוונים וכוחם. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה, להזכיר כי אין שום סיבות אחרות למה שעובר כלל ישראל מלבד כי הכול תולדה ותוצאה ממעשי כלל ישראל, והיא הנהגתו ית' עמהם.

הנה אין ספק שהיסוד ללימוד מהנהגתו ית' בחנוכה, הוא להבין שתובעים הימנו מהשמיים, ואין תובעין אלא מאתנו, כי כאשר אין הצער והגזירות מקרה כלל, ולא היא העניין, כי לא הגזירות הוא העניין אלא הגורם להם, כי העוונות והחטאים הן הגזירות, וממילא כל אחד ילמד לשעצמו שמא הינו בגדר חלילה כי 'יתרשלו' בעבודה, שיכול להשפיע קדושה ורוחניות בכלל ישראל יתר מאשר הינו כעת, כי אין החנוכה בא ללמד אלא כי הגם אשמים אנחנו, ולא חלילה זולתנו כלל, כי הכול מונהג בחסד עליון ואית דין ואית דיין.

ברכת יוסף

קהילת בני תורה - "ברכת יוסף", גבעת שאול, ירושלים

מתורתו של מורנו הגאון רבי יהודה אריה הכהן רפפורט שליט"א

גליון חנוכה
תש"פ

פחות מג' ולמעלה מעשרה, מה עדיף

יש להסתפק, במי שיש לפניו שתי מקומות הדלקה, באחד תהיה ההדלקה למעלה מעשרה טפחים, ובמקום השני תהיה ההדלקה למטה מג"ט, מה עדיף. דהנה שתי ההדלקות הרי אינם לכתחילה, ובשניהם יוצא בדיעבד, שאינו מעכב, כ"פ המ"ב סי' תרע"א סק"ו, וכל הנידון מה ראוי יותר.

דהנה הדין להדליק פחות מעשרה הוא דינא דגמרא. ואילו הדין לא להדליק למטה מג' לא מפורש בגמ', אלא הוא חידושו של המהר"ם מרוטנבורג, והובא במרדכי בשמו, והעתיקו הטור להלכה בסי' תרע"א. ויש לדקדק בלשון הטור, דאת הדין דצריך להניחה למטה מעשרה, כתב וז"ל, "מצוה להניחה למטה מעשרה טפחים, ואם הניחה למעלה מעשרה יצא". ואילו את הדין דלמעלה מג' כתב וז"ל, "וה"ר מאיר מרוטנבורג ז"ל, היה מדקדק להניחה למעלה משלושה טפחים ולמטה מעשרה" עכ"ל, ולא הביאם כהלכה פסוקה, אלא שכך היה נוהג הר"מ מרוטנבורג, ומשמע קצת שאי"ז דין גמור, וצ"ב.

מאיך בלשון השו"ע מדויק הפוך, דז"ל שם ס"ו, "מניחו למעלה מג' טפחים, ומצוה להניחו למטה מעשרה טפחים, ואם הניחו למעלה מי"ט יצא" עכ"ל, הרי שעל הדין דלמעלה מג' לא כתב "מצוה", אלא מניחו, וגם לא הזכיר שבדיעבד יצא, ואילו על הדין דלמטה מי"ט הביא בלשון מצוה ושלא מעכב.

אמנם הביא המ"ב, שהפ"ח כתב, שגם הדין דלמעלה מג' לא לעיכובא, ולא מחלק בזה. ועי' בפר"ח דמשמע שלמד, דמהא דלמעלה מעשרה יצא, מסתבר שה"ה בלמטה מג', ומשמע שלמעלה מעשרה יותר פשיטא ליה שיוצא.

הנה בטעם הדין דלא להדליק למטה מג', הביא הב"י ז"ל, וטעמו משום דכל למטה משלושה, כארעא סמיכתא דמי עכ"ל, וצ"ב מה החיסרון שיהא מונח על הקרקע, שאמנם פחות מג' הוי כקרקע, אבל עיקר הדבר שעל קרקע לא טוב להדליק, לא נתבאר מה טעמו.

והב"ח שם כתב, שכשם שפירש רש"י, שאם הרחיק מהפתח, אין ניכר שבעה"ב הניחה שם, כמו"כ בזה שהדליק בפחות מג', כאילו הניחה בקרקע, ואין ניכר שבעה"ב הניחה שם עכ"ד.

וצ"ב, מדוע כשהנר על הקרקע ליד פתח ביתו, לא ניכר שהבעה"ב הניח. דהא לא דמי להרחיק מהפתח, שהרי כל הטעם שההדלקה מתיחסת לבעה"ב, כי זה סמוך לפתחו, וממילא כשהרחיק אינו שייך לפתח ידיה, אבל על הקרקע סמוך לפתח מה החיסרון איכא הרי יודעים שזה פתח שלו.

עכ"פ מבואר דיסוד החיסרון דפחות מג', דאינו ניכר שבעה"ב הדליקה. והנה למעלה מעשרה לא חסר בהיכר שבעה"ב הדליק, אלא החיסרון שפחות ניכר שהדליקה לשם מצוה, דכיון שפחות מעשרה לא רגילים להדליק בשביל להאיר, ממילא מוכח שהדליק לשם מצוה, כ"כ המ"ב תרע"א סק"ז בשם פוסקים, [והעירו דסברא זו כתובה ברא"ש סי' ה', אבל מדויק שם, שאי"ז טעם הגמ', אלא טעם נוסף על המבואר בגמ', ומה הטעם של הגמרא לא כתב].

אבל במדליק למעלה מעשרה מצד מקום ההדלקה, לא מוכח דלשם מצוה, ויוצא שהם שני חסרונות היכר שונות.

ולכאורה לשני סוגי ה"היכר", יש ראיות בגמרא, שמפורש שהטעם

שצריך להניח את הנר, ולא טוב שיחזיק את הנר בידו, מבואר בגמ', שהרואה אומר לצרכו הדליקה. וכן בכל הדלקת פנים, בעי שיהא עוד נר אחר להאיר לו [נר השמש], שבזה ניכר שהנרות לשם המצוה. וכן מבואר בגמ' את הדין היכר הנוסף, שצריך שיהא היכר שבעה"ב הניחה, שלכן בעי טפח סמוך לפתח. אלא שקצת קשה, כיון שהם שני עניני היכר, היאך למד הפר"ח שאם למעלה מעשרה יצא בדיעבד, כמו"כ בלמטה מג' יצא, וי"ל.

הנה העיר הב"ח בהאי ענינא על הטור, דהטור הביא שהמהר"ם מרוטנבורג היה מדקדק, להניחה למעלה משלושה טפחים ולמטה מעשרה. ומקשה הב"ח, שמה לו להביא הא דהיה מדליק למטה מעשרה, הרי זה דינא דגמרא, וכתב לחדש, שכיון שכתב המרדכי שעכשיו שמדליקים בפנים, ובני הבית יודעים שמדליקה לשם מצוה, א"כ לא צריך להדליק למטה מעשרה, וע"ז כתב, שעכ"פ המהר"ם היה מדקדק להדליק למטה מעשרה, גם כשהדליק פנים.

והנה לכאורה יש לישב הערת הב"ח באופ"א, דהנה הב"י לעיל הביא, שהרי"ף והרמב"ם השמיטו את הדין דלמטה מעשרה, ומשמע דס"ל שלמסקנת הגמ' לא קי"ל הכי, ויכול לכתחילה להדליק למעלה מעשרה, והכריע הב"י ז"ל, ומכל מקום לענין מעשה, נראה דצריך להדליקה בתוך עשרה, כיוון דלהנך רבוותא מצותה בתוך עשרה, ולהרי"ף והרמב"ם, מצותה בין בתוך עשרה ובין למעלה מעשרה, הלכך למיעבד כמצותה אליבא דכו"ע עדיף וכו' עכ"ל, א"כ מבואר שאי"ז עיקר ההלכה, אלא שעדיף לעשות באופן הטוב לכו"ע, וא"כ אף הטור ס"ל כן, ולא הביא אלא שהמהר"ם היה מדקדק בזה, ואכן אי"ז אלא דקדוק, ולא דינא דגמ' להלכה.

מעתה נשוב לספיא דידן, מי שיש לו שתי אפשרויות, או להניחה למעלה מעשרה, או להניחה למטה מג', מה עדיף. דהנה אמנם הדין דלמטה מג', לא מפורש בגמ', אבל כיון שפסק השו"ע כן, אין בזה חולק. אבל הדין דלמעלה מעשרה, הרי יש בזה מחלוקת, אי למסקנת הגמ' נקטינן הכי, ומפורש בב"י שאי"ז אלא עדיפות לנהוג כן.

ונראה שזה הטעם שאת הדין דלמטה מג', כתב השו"ע בסתמא, "ומניחו" למעלה מג', ואילו את הדין דלמטה מעשרה, כתב "מצוה", וא"כ עדיף להדליק למעלה מעשרה, ולא למטה מג'.

[אמנם עי' בריטב"א כ"א ב', שביאר בדברי הגמ', שיש ענין שיהא המדליק הוא ונרו ברשות אחת, ולכן לא ידליק יותר מ' שהוא רשות אחת, וא"כ לפ"ד הוא כמו הדין דלא ידליק למטה מג', שיהא ניכר השייכות למדליק]

ההבדל בין חכמי וחכמת יון לחכמי וחכמת התורה

נאמר בתורה (דברים ד, ו) על החכמה לעבר שנים ולקדש חדשים, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ובפשוטו צריך להבין, מהו החכמה המיוחדת בזה, שמבטאת שחכמת ישראל שאני ויותר חשובה משאר חכמות, והרי הלכ' קידוש בחדש ועיבור השנה, נתבארה ברמב"ם בהלכ' קיה"ח באריכות, עם פירושי הנו"כ סביבם, ובמה גוי מופקע מחכמה זו יותר משאר חלקי התורה.

והנה באו על כך דברים ברמב"ם בהלכ' קידוש החדש פ"ז, אחר שביאר באריכות בפרקים הקודמים, כל צורת וטעמי ודיני החשבונות בקביעת החדשים והשנים, כתב וז"ל (הכ"ד), וטעם כל אלו החשבונות, ומפני

מה מוסיפין מניין זה, ומפני מה גורעין, והיאך נודע כל דבר ודבר מאלו הדברים, והראיה על כל דבר ודבר, היא חכמת ההתקופות והגימטריות, שחיברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים, אבל הספרים שחיברו מחכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים, מבני יששכר, לא הגיעו אלינו, ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם שאין בהם דופי, ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם, אין חוששין למחבר, בין שחיברו אותם נביאים, בין שחיברו אותם האומות, שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמיתתו בראיות שאין בהם דופי, אין אנו סומכין על זה האיש שאמר או שלמדו, אלא על הראיה שנתגלתה וטעם שנודע עכ"ל.

מעתה ברור, שמה שאמרה תורה, כי היא חכמתכם ובינתכם, היא החכמה שכתובה על ספרי בני יששכר, שלא נמצאים אצלנו, לכן על יששכר כתוב, ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, וכאן קראה התורה לחכמה חכמתכם ובינתכם. ומדויק בדברי הרמב"ם, שהיו אצל בני יששכר ספרים שנתחברו "בימי הנביאים", והיינו שהיא סוג חכמה שונה, שבה אנו מסתמכים כן על האיש ועל החכם שאמר וגילה. ושונה מספרי חכמי יון, שהם בנויים על ראיות שכליות, שאחר שהחכם אמר וגילה, וכבר אין אנו סומכין עליו, אלא על הראיה והטעם, ושלכן אין פגם בכך שבאה הידיעה מהאומות.

[אגב כאן מקום להעיר, על מש"כ מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, בהקדמתו לחיבורו שקל הקדש על הלכ' קידוש החדש להרמב"ם, שיש מצוה ללמוד הלכות אלו, כיוון שכתוב עליהם כי היא חכמתכם וכו', ולהמתבאר אין בדברי הר"מ ראייה שלימדו זה הוא מאותה חכמה שעליה כתבה התורה, כי היא חכמתכם וכו', דהתורה דיברה על דברי הנביאים שזה לא נמצא בידנו, ושלחתי אליו הערה זו].

ונראה שבדברי הר"מ האלו נעוץ גודל ההבדל בין חכמת וחכמי יון, לחכמת וחכמי התורה. שחכמת התורה אינה קיימת ומנותקת מהחכם, באופן שיש לה קיום בלי נפשו ומהותו של החכם, משא"כ חכמת יון, אין לה קשר אמת וגמור עם החכם, ושכלו אינו אלא הכלי, שדרכו ראה מציאות מוסימות, וכמו שאין לעינים ולאוזניים חיבור למסקנה חכמה שהוציא אדם מראייתו ושמיעתו. משא"כ חכמת התורה, היא קשורה ותלויה באובנתא דליבא, ואי אפשר לסמוך עליה בלי לסמוך על הנפש שאמרה, כי היא והנפש אחד.

והנה בחרה התורה להראות חכמתה ובינתה ע"י חכמי ישראל, בחכמת ענין קידוש החדשים ועיבור השנים, ויש לפרש למה דווקא בענין זה.

נראה שאין דבר שהוא קבוע בעצמותו, ולא ניתן לשליטת ידי אדם, או כל כח טבעי אחר יותר מעצם הזמן, וכלל לא יצויר שום מציאות בעולם, בלי שהיא מצטרפת לזמן בו קרתה, ובו היא קיימת.

חכמי יון יכלו לכתוב הרבה ספרים, על כל תכונות ומציאות הזמן, אבל אין הם מחדשים מאומה, וודאי לא פועלים כלום ב"זמן", ואינם אלא רואים את המציאות עצמה.

לעומת זו חכמי התורה מקדשים את הזמן, ופועלים בו לשנותו ולקובעו, וידועים דברי הירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ב) לגבי בת ג' שנים שבתוליה חוזרין, וכל קדושת הימים, הרי היא מציאות גמורה בעצמות הזמן. והיא נהיית עפ"י קביעת החכמים, ומשום שע"י חכמת התורה, מתקשרים ומתחברים לשורש הכל, לנותן התורה הבורא ית"ש, וזהו "חכמתכם ובינתכם", החכמה היא שלכם והבינה היא שלכם.

יש לנו ללמוד מזה מוסר השכל, ללומדי תורתנו הקדושה, שאין עיסוקם בחכמה שהיא חיצונית להם בלבד, אלא כל חכמתם תלויה בהם עצמם, ומצבם הרוחני והיראת שמים המלווה ללימוד, נוגעת לעצם השגת החכמה שבהם.

חכמה יוונית מהי

איתא בגמ' במנחות (סד, ב) "תנו רבנן, כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה וכו', היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמה יוונית, ולעז להם בחכמה יוונית, אמר להם, כל זמן שעסוקין בעבודה אין נמסרין בידכם, למחר וכו', ונזדעזעה וכו', באותה שעה אמרו ארור שיגדל חזיר, וארור

שילמד בנו חכמה יוונית".

והנה וודאי לא מקרה הוא, שע"י חכמה יוונית נתבטלה העבודה במקדש, שזה ענין החכמה הזו, שאינה מביאה לידי עבודת ה' אלא לביטולה, וכפי שית' בעז"ה.

"לעז להם בחכמה יוונית", פירש רש"י שם "רמיזות", והיינו שלשון יוונית אי"ז שפה, שהרי לשפה לא קוראים "חכמה", וגם אין סיבה לגזור על העיסוק בשפת יון, כיון שכמו"כ יכול היה אותו זקן אחד, לדבר בשאר לשונות שאינם מוכרים לכולם. ועוד הרי מסתבר, שידעו הרבה אנשים בזמן ההוא להבין לשונם של יונים.

וכבר עמד ע"ז בשו"ת הריב"ש (ס' מ"ה), והביא את דברי הגמ' ב"ק (פב, ב) ששאלו, חכמה יוונית מי אסירא, והתניא וכו', ותרצו, לשון יוני לחוד, חכמה יוונית לחוד, ומבוי' שחכמה יוונית אינה לשון יווני. ופירש רש"י שם, "בני הפלטיין הקרובים למלכות, מספרין בה", וצ"ב מה ענינה. ופירש הריב"ש שם וז"ל, ולכן נ"ל שחכמה יוונית היא לדבר בלשון יוני, "בחידות ובלשון סתום", שלא יבינו אותו ההמון, רק אותם שהורגלו ולמדו לדבר באותן החידות וכו', וקראו להם חכמים לשון חכמה, כמאמר הכתוב לשון חכמים וחידותם וכו', וחידות כאלו, כשנאמרו בלשון יוני, נקראים חכמה יוונית וכו' ע"ש, ודן שם הריב"ש, אי כונת רש"י באמרו רמיזות, לרמז ע"י אברים, ולא בפה, או שכוונתו ממש למשנ"ת, וכך נוטה דעתו שם.

ומבוי' שם שאין הכונה חכמה יוונית, מה שעסקו בו הפילוסופים וחכמת הטבע, והריב"ש שם בזה עסיק, אי שרי לעסוק בחכמת הטבע, ומסקנתו שאף שודאי לא כדאי להתעסק בשום חכמת הטבע, אבל עכ"פ לא זו חכמה יוונית ואינה אסורה בהחלט, ומעתה עלינו לידע מה רע בחכמת הרמיזות והחידות האלו.

ונר' בעז"ה, דהנה כשאדם אומר דבר מפורש או אומר ברמז ובחידה, אין נפ"מ בעצם העברת הידיעה מהאומר אל השומע, ורק זה ענין של התחכמות לשמה, וזה היה עסקם של חכמי יון, שהיו מתענגים על חכמה עצמה, בלי שיש ממנה נפק"מ למעשה, לא תועלת לקרבת אלוקים, ולא להיות יותר טוב וצדיק, ובד"כ אף לא לתועלת גשמית כל שהיא, אלא לשעשע את עצמו ע"י כח החכמה.

כמה נפלא הגדיר רבי יהודה הלוי, את חכמת יון באחד משיריו, "ואל תשיאך [אל תפתה אותך] חכמה יוונית, שאין בה פרי, כי אם פרחים", חכמה בלי היוצא למעשה מהחכמה, בלי הדביקות במקור החכמה, אינה אלא פרחים, הנובלים מהרה, ואין מהם כלום מלבד ההנאה הרגעית.

לכן חכמה יוונית, היא ביטוי לחכמה שאינה מחייבת את העוסק בה להיות יותר טוב, וזה היפך חכמת התורה שכל כולה ענינה, שעל ידה יהיו לומדיה דבקים בבורא ית"ש, ולידע המצוות היאך לקיימן, כמאמרו גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, וכל שאר המעלות העצומות הנרכשות ע"י לימוד התורה.

מעתה פשוט מה שאירע באותו מעשה, שנסבב ע"י החכמה יוונית ביטול העבודה, שכל הרוע והטומאה דחכמת יון, שאינה מביאה לידי עבודת ה'.

מצינו בעירובין (סד, א), האמר רב אחא בר חנינא מאי דכתיב ורועה זונות יאבד הון, כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה, מאבד הונה של תורה, ומפרש רש"י, שמאבד הונה היינו כבודה של תורה, וסופה שתשתכח ממנו.

ויש לבאר טעם חומר הענין שאם יחס הלומד אל דברי תורה כדבר מהנה, ועוסק בה לשם הנאה, הרי הוא כמשתמש באשה זונה, שכל ענינו להנות את עצמו ולא לתועלת, ובלמוד התורה אף שהנאה מהלימוד, היא מעצם מצות הת"ת עצמה, וכמש"כ האגלי טל בהקדמתו, אבל אי"ז מטרה בפנ"ע, אלא זו צורת הלימוד, אבל המטרה להידבק בתורה, ולזה נצרכת ההנאה שדביקות ע"י הנאה בא, וכמו שהוכיח שם האג"ט, [ידימה לרש"י סנהדרין נח, א'] וכל זה שעל ידי הדביקות בתורה יבוא להידבק בהקב"ה.

ועי' בהקדמה לספר נפה"ח שכתב על הגר"ח, שכל חידושים שהיה מחדש בתורה ושיערה דעתו דחדי ליביה מפלפוליה היה חושש לנהנה מד"ת, והיה קרוב בעיניו שהחידוש אולי אינו לאמיתיה של תורה, ממאמרם ז"ל כל המתיהר חכמתו מסתלקת הימנו וכו' עכ"ד, ומבואר שבכל הנאה יש שני בחינות, יש הנהנה מעצמו ומפילפולו, וכאילו משתמש בד"ת כדי להנות, וזו אינה ההנאה שאנו מצווין להנות בלימוד התורה, ואדרבה יש בזה חשש נהנה מד"ת. ויש את הנאה הרצויה שע"ז נדבק בתורה.

וזה כוונתנו לעיל, שכל חכמת יון היתה להנות מההתעסקות בחכמה כשאר הנאות הגוף, ויש בזה ההרגשה של לכבוש את המלכה עמי בבית, שמשתמש בכח החכמה שניתנה לצורך לימוד התורה להידבק בו, ולהשתמש בה ככלי להתרחק ולהידבק בגופו.

בעצמות הבריאה יש שינוי בחנוכה

שינוי במס' ביכורים שמעצרת ועד החג מביא וקורא, ומהחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא. והיינו טעמא, כמש"כ הר"מ פ"ד מהלכ' ביכורים הי"ג, שנאמר ושמחת בכל הטוב, ואין קריאה אלא בשעת שמחה, שמעצרת עד החג הוא זמן שמחה, אבל מהחג ואילך אינה זמן שמחה.

והא דמביא עד חנוכה, הטעם כמו שכתב הספרי, הביאו הר"ש פ"א מביכורים מ"ו, אשר תביא מארצך, כל זמן שהן מצויים ע"פ ארצך.

והנה לא נתבאר להדיא, מה הכוונה עד חנוכה, אי הכוונה עד תחילת ימי החנוכה, או עד שיעברו ימי החנוכה, ועי' אריכות דברים בזה בדרך אמונה הלכ' ביכורים פ"ב ה"ו, בביאור"ה שם ד"ה אין מביאין, שהוכיח שהכוונה עד תחילת ימי החנוכה, והיינו שמכ"ה כסלו אינו קורא.

והנה יוצא שבדיוק בתאריך זה, נהיה דבר בטבעו של עולם, שנגמרת מציאות הפירות ע"פ הארץ.

והנה כ"ה כסלו הוא זמן גם לגבי איסור ספיחין בשביעית, כפי המובא בר"מ פ"ד מהלכ' שמיטה ה"ו, שאיסורם מר"ה עד חנוכה, וביאר בביאור"ה שם, שאז נגמרו פירות שביעית מהשדות, ומתקיים כלה לחיה מן השדה, היינו ברוב הפירות, מלבד אלו שמפורש לגבם תאריך אחר.

והנה אף שחייבים לומר שכך טבעו של עולם, אבל כמדומה שיש ללמוד מהא דחז"ל אמרו עד "חנוכה", ולא אמרו עד כ"ד טבת, שיש שייכות ליו"ט דחנוכה למציאות טבעית זו.

ואולי כיוון שענין הבאת הביכורים, כולו ענין של הודאה, ובזמן שקורא מקרא ביכורים, הרי רואים שכל ענינו לספר ולפרסם טובת הקב"ה עימו, ולכן כל זמן שעדין הפירות נמצאים בשדות, ולא נשלמה לגמרי הבאתם אל הבית, עדין נמצא בזמן השפעת הטובה עליו, ויכול הוא להביא הביכורים ולהודות.

מעשה יש לומר, שמיד לאחר גמר ההטבה של תבואת הארץ, מציא חכמים זמן זה, כזמן הכי ראוי לתקנו, לימים של ימי הודאה והלל.

ויש להוסיף עוד, דכל זמן שהפירות בחוץ, ניכר לעין כל ההטבה של הבורא לברואיו, אבל אחר שכלה מן השדה, ואין ההטבה גלויה לעין כל, צריך שיוציא האדם פרסום טובתו לחוץ, ולכן מיוחדים ימי החנוכה.

גם יש עוד בטבעו של עולם בתאריך זה, שמתחילים הימים להיות ארוכים, והלילות להיות קצרים, וידוע כי לילה זמן של הסתר פנים, ויום זמן של גילוי, ולכן נמשלה הגלות ללילה והגאולה לבקר, להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, מעתה כשטבע העולם מורה ובא, על גילוי חסדו ית', ואור פניו עימנו, אף אנו הולכים בדרכיו, ומפרסמים חסדו ית' לעיני כל הבריאה.

הלכות חנוכה ומגילה, כח היום מתורה שבע"פ

הרמב"ם קרא שמות כל הלכות המועדים, על שם המצוות הנוהגות בהם, אין ברמב"ם הלכ' פסח, אלא הלכ' חמץ ומצה, וכן אין הלכ' סוכות, אלא הלכ' סוכה והלכ' לולב, וכן הלכ' יו"כ, נקראים הלכ' שביית עשור, ור"ה נקרא הלכ' שופר, מעתה יש לעמוד על מה שקרא הר"מ, הלכ' מגילה וחנוכה, להלכ' פורים קורא הר"מ הלכ' מגילה, וזה מתאים לשאר הלכ'.

המועדים, רק חנוכה שונה, שנקראים ההלכות על שם היום, וכשה בא בסמיכות, הלכ' מגילה וחנוכה יחד, הרי השינוי בולט, וודאי אינו במקרה. ונראה הביאור, עפ"י מה שכתב הר"מ בהקדמתו לספר משנה תורה, שבספרו כלול כל התורה שבע"פ, ומעתה מי שיקרא תורה שבכתב, [כוונתו לכל כ"ד ספרים], ואחר ילמד את ספרו יש לו את כל התורה עכ"ד בקיצור. יוצא שאין ענין הר"מ לכתוב את האמור בתורה שבכתב, מעתה נראה, שכל המועדים הרי את מהות עצם היום, שהוא יום טוב, כן מפורש בתורה שבכתב, וכל חידוש הספר משנה תורה, להלכות הנוהגות באותו יום, שהם ופרטיהם אינם מפורשים להדיא, אבל חנוכה אין עליה שום כתוב, שהרי אסתר סוף כל הניסים שניתנו להיכתב, כמבואר בגמ' מגילה, וא"כ עצם היום, הוא עצמו, חידוש של תורה שבע"פ.

לכן מבאר הר"מ בתחילת הלכ' חנוכה, כל המעשה שאירע בימים ההם, שעליו קבעו את ימי החנוכה ודיניהם, ולא כתב כן בכל המועדים, כי סיבתם ואשר אירע בהם, כתובים מפורש בכתובים, אבל חנוכה שאני, כל מעשה הנס, מכלל תורה שבע"פ.

בית המקדש רשות היחיד

שלשה עשר פרצות פרצו היונים בסורג, וכשגברו בני חשמונאי, גדרום ותקנו י"ג השתחויות כנגדם.

הסורג היה במקום שהיה מותר לעכו"ם להגיע עד אליו, וכפשוטו זו היתה מטרת הסורג, עי' מדות פ"ב מ"ג בתיו"ט ובפי' הגר"א.

אמנם בפי' הרא"ש למס' מידות פר' ב' מ"ג, כ' שהסורג נועד לעשות היקף לאחר "ישב", כדי שיהא מותר לטלטל בשבת בכל שטח בהמ"ק, כדין ישב ולבסוף הוקף, ומבוי' שלא נעשה בשביל שלא יכנסו שם הגויים, וצ"ע א"כ מדוע באמת נאסר על העכו"ם להכנס לפנים מן הסורג.

ונראה לבאר עפ"י משנ"ת בפי' הגר"א על שיה"ש ספ"א, שלכך נקרא בית המקדש "תל תלפיות", כי עיקר ויסוד הענין של ביהמ"ק, שכל הכלל ישראל מתאחד שם, וזה עי' שכל הפיות פונים לשם, וזהו הכוונה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שע"י שיתאחדו בבית המקדש, תהיה השכינה שורה בתוכם בעצמותם, ועי' עוד אריכות דברים שם בפי' הגר"א, ובמשנ"ת בשיח יהודה פר' תרומה.

מעשה כיון שהטלטול נהיה מותר, ע"י שהקיפו לדירה, מנעו העכו"ם מלדור שם, שהרשות היחיד דביהמ"ק

מצות נ"ח חביבה עד מאד

כ' הר"מ (פ"ד מהלכ' חנוכה הי"ב), מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להיזהר בה, כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל, והודיה לו, על הניסים שעשה לנו, אפי' אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונירות ומדליק עכ"ל.

נראה מלשונו ומסידור ההלכה דשואל או מוכר כסותו אחר הקדמה זו, שהקדים מעלת החביבות דנ"ח, כדי להסביר מדוע שואל או מוכר כסותו, לצורך קיום מצות ההדלקה, שחומר זה לא מצינו בשאר המצוות, וכן נקט בחי' הרי"מ עה"ת עי"ש.

והנה בהא דמוכר כסותו, יל"ע מה החומר בזה, האם נאמר בזה חיוב להוציא כל ממון. או דאף שאין חייב להוציא יותר מחומש, וכשאר דיני מצוות עשה, אלא שאין מסדרין לו להשאירו בבגדיו, שאם נצרך כדי להשיג נר למכור כסותו מחוייב בזה.

ועי' בס' תרע"א בפמ"ג מ"ז סק"א, שנקט שאי"צ להוציא על הדלקת נ"ח יותר מחומש, אבל הרע"א בהגה' לשו"ע שם, כתב דמהא דעני המחזיר על הפתחים מוכר כסותו, נראה דלעני' כזה כסותו שווה הון רב, ואפשר יותר משליש מנכסיו, וע"כ דמשום פרסומי ניסא, החמירו חז"ל יותר מכל מצוות עשה, והוסיף הרע"א, שכן משמע מד' המג"א ס' תרנ"ו סק"ז בשם המהרש"ל, והו"ד הרע"א בערוך השולחן שם ס"ב. והנה אף שהמ"מ כתב משום פרסומי ניסא, וכן ביאר הרע"א הנ"ל, אבל יש לידע שאף לגבי נר שבת נפסק בס' רס"ג ס"ב, שבאין לו מה

יֵאָכָל שׁוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים, וְעַיִן בְּבִיאוֹהָ שֶׁם שֶׁהֵבִיא מֵהַגֶּר, אֲשֶׁר שֶׁמֶקוֹר הַדִּין מֵהַמְּבֹאֵר בְּמִשְׁנֵה בִּפְסָחִים לִגְבִי ד' כּוֹסוֹת, וְצִ"ע הִרֵי נֵר שֶׁבֶת אֵינוֹ שִׁיךְ לִפְרָסוּמִי נִיסָא, וְתִירֵץ בְּנֵי הָרֵב יִצְחָק שִׁיחִי, שֶׁכִּיוּן שֶׁאִמְרוּ בִּגְמִ' שֶׁנֶּר שֶׁבֶת קוֹדֵם לִנֵּר חֲנוּכָה מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ, הֵינּוּ שֶׁמַּעֲלֵת שְׁלוֹם בֵּיתוֹ עֲדִיפָה עַ"פ מַעֲלֵת פְּרָסוּמִי נִיסָא, וְאִ"כ אֵף בִּשְׁבִיל שְׁלוֹם בֵּיתוֹ צָרִיךְ לְהוֹצִיא יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, [אֲגַב בִּיחֹס לְדִמּוֹי מִד' כּוֹסוֹת לִנְח, עַיִן ש' בְּבִיאוֹהָ שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֵה לְגִמְרִי, לִגְבִי לוֹוֶה, וְצִ"ע מָה דִּימּוֹ וּמָה חִילְקוֹ, הִעֲרַת בְּנֵי הָרֵב יִצְחָק שִׁיחִי].

וְנֵר' שֶׁהִרֵי שֶׁאֵף בְּמִצְוֹת יוֹתֵר חֲשׁוּבוֹת, כְּגוֹן אֱלֹו שֶׁחִיּוּב מִן הַתּוֹרָה, אֵין דִּין לְהוֹצִיא יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, שֶׁזֶה הִשְׁיָעוֹר שֶׁחִיּוּב אִדָּם לְהוֹצִיא עַל קִיּוֹם מִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּמִבּוֹאֵר בְּשׁו"ע או"ח ס' תרנ"ו, [לֹאפֻקִי שֶׁכִּדִּי לֹא לְעִבּוֹר עַל ל"ת, חִיּוּב לְהוֹצִיא כָּל מִמּוֹנֵנוּ], וְהֵיכָן יִהְיֶה מַעֲלֹת אֱלֹו, דִּפְרָסוּמִי נִיסָא וְשְׁלוֹם בֵּיתוֹ, שֶׁהֵם רַק מִצְוֹת דְּרַבָּנִי, דִּינָם יוֹתֵר חֲמוּר מִמֶּנּוּ דְּאֻרִּיתָא.

וְהֵנָּה בְּשׁו"ע שֶׁם, מְבֹאֵר שֶׁלֹא רַק שֶׁאֵינוֹ חִיּוּב לְהוֹצִיא יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, אֲלָא אֲסוּר לְהוֹצִיא יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, וְכִמּוֹ הַדִּין הָאִמּוֹר בְּצִדְקָה, דְּהַמְּבֹזֵז אֵל יִבְזֹז יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, אֲבָל בְּדַעַת הַרְמַב"ם נִרְאָה, שֶׁהֵאֱסוּר לְהוֹצִיא יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, הוּא בְּצִדְקָה בְּלִבָּד, וְאֵילוּ בְּכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה אֵין אִיסוּר, רַק שֶׁאֵינוֹ מִחֻיּוּב, [עַיִן שִׁיחַ יְהוּדָה קוֹנְטֵרס מִיֵּלִי זוֹטֵרֵי שֶׁהֵאֲרַכְנוּ בְּדַעַת הַרְמַב"ם].

מַעֲתָה יֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁשּׁוֹרֵשׁ הַדִּין שֶׁלֹא יוֹצִיא יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ עַל מִנֶּע, הוּא הַגְּבִלָה בְּחִיּוּבוֹ, שֶׁלֹא חִיּוּבוֹ עַד כִּדִּי כֶךְ, וְכִמּוֹ שֶׁלֹא חִיּוּבוֹ לְמַסּוֹר נִפְשׁוֹ, אֲבָל בְּמִקּוֹם שֶׁהִתְמַוָּרָה לְכַסְפּוֹ הֵיא בְּמִלּוּאָה, וְאֵינָה נִרְאִית לְגוֹף הָאָדָם כֶּהֶפְסֵד, וְדָא אִפְשָׁר לְחִיּוּבוֹ לְהוֹצִיא יוֹתֵר.

וְיֵשׁ לְדַמּוּת, לְהַמְּבֹ' בְּבִיאוֹהָ שֶׁם ס' תרנ"ו, שֶׁכָּל הַדִּין דְּהַמְּבֹזֵז וְכו' אֵיירִי, בְּמִקּוֹם שֶׁהִשְׁוִי הָאִמִּיתִי שֶׁל הַמִּצְוָה הוּא פְּחוּת, וְכִמּוֹ ר"ג שֶׁקֵּנָה אֲתֵרוֹג בְּאַלְפֵי זֶז, שׁוּדָאִי הָאֲתֵרוֹג שׁוּוֹה פְּחוּת, וְרַק לְצוּרֵךְ הַמִּצְוָה בֹּא לְהוֹצִיא יוֹתֵר מִעֵרְכּוֹ, אֲבָל בְּמִקּוֹם שֶׁזֶה הִשְׁוִי הַנִּכּוֹן, חִיּוּב לְהוֹצִיא אֵף יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, וְבִזָּה בִּיֵּאֵר הַבִּיאוֹהָ שֶׁם, שֶׁאֵם יֵשׁ לְאָדָם חֲמֵשׁ סְלָעִים בְּלִבָּד, וְחִיּוּב בְּפִדְיוֹן הֶבֶן, מִחֻיּוּב לְהוֹצִיא לְצוּרֵךְ הַמִּצְוָה, אֵף שֶׁזֶה כָּל מִמּוֹנוֹ עַיִן ש'.

וְנִרְאָה דְּבִמִּקּוֹם שֶׁהַחֲפֵץ שֶׁקֵּנָה לְמִצְוָה, שׁוּוֹה כְּהַמּוֹן שֶׁמוֹצִיא עֲלֵיוֹ, כְּגוֹן הַמִּצְוִי בְּתַפִּילִין, שֶׁשּׁוּיָם כְּעֵרְכָם, בִּזָּה אֵי"צ לִפְנִים דְּמִחֻיּוּב בְּכֶךְ, שֶׁהִרֵי אֵינוֹ מוֹצִיא מִמּוֹן מַעֲצָמוֹ, רַק מִחֲלִיפּוֹ לְהִיּוֹת בְּדָבָר אַחֵר שׁו"כ, וְלִמָּה שֶׁלֹא יֵהָא מִחֻיּוּב שִׁיְהֵא הַמּוֹן אֲצֵלוּ בְּצוּרָה כְּזוֹ, וְגַם יֵצֵא בָּהּ יָדִי מִצְוָה, וְכָל הַחִידוּשׁ הַמֵּת' בְּדַבְּרֵי הַבִּיאוֹהָ נִצָּר, בְּכַה"ג שֶׁאֵין כָּאֵן הַחֲזָקָת מִמּוֹנוֹ בְּאו"א, שֶׁהִרֵי לְאַחֵר סוֹכּוֹת יֵישָׁאֵר בְּלִי מִמּוֹן כָּלֵל, וְכֵן בְּפִדְה"ב, הִרֵי לֹא נִשָּׂאֵר בִּידּוֹ מִמּוֹן כָּלֵל, וְלִזָּה בְּעֵינֵן חִידוּשׁוֹ שֶׁל הַבִּיאוֹהָ, דֹּאפִי"ה חִיּוּב לְהוֹצִיא יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, שֶׁזֶה שׁוּוִיּוֹת הַדָּבָר, וְאֵינוֹ נִקְרָא מְבֹזֵז מִמּוֹנוֹ, וְהֵבֵן.

וְכֵן שֶׁמַּעֲתִי מֵהַגֶּרֶשׁ"א זצ"ל, [בְּדִרְשָׁה בְּשִׁמְחַת שְׁבַע בְּרֻכּוֹת], לְבָאֵר עַפִּי"ד הַבִּיאוֹהָ הַנֵּל, הֵא דֹאמְרוּ לְעוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם כָּל מָה שִׁישׁ לוֹ, וְיִיקַח תַּח' לְבֵתוֹ, אוֹ יֵשָׂא בֵּת תַּח', אֵף שֶׁכָּל חִיּוּב וְהַמִּצְוָה בִּזָּה הוּא, מִשּׁוּם הַנֶּאֱמָר, "וְלִדְבָקָה בּוֹ", וְאֵי"ז אֲלָא מִנֶּע, וְלֹא צָרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֶיהָ יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, וְלִמָּה אִמְרוּ כָּאֵן, שֶׁיִּמְכּוֹר "כָּל" מָה שִׁישׁ לוֹ.

וְתִירֵץ עַפִּי"ה הַבִּיאוֹהָ הַנֵּל, שֶׁכִּשְׁזָה הַשּׁוּוִי הַנִּכּוֹן, הִרֵי אֵין בִּזָּה הַדִּין שֶׁרַק עַד חֻמוֹשׁ, וְלִישָׂא תַּח', אוֹ לְהִישָׂא תַּח' לְבֵתוֹ, שׁוּוֹה בְּאִמְתָּה כָּל מִמּוֹנוֹ עַכ"ד.

וּמַעֲתָה זֹהִי הַקְּדַמַּת הַרְמַב"ם, לְהַדִּין הַמִּיּוּחָד בְּמִצְוֹת נֵר חֲנוּכָה, דֹּאפִי" שׁוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ, שֶׁלִּמָּה כָּאֵן חִיּוּבוֹ יוֹתֵר מִכָּל הַמִּצְוֹת, אִפִּי' יוֹתֵר מִהַמִּצְוֹת שֶׁחִיּוּב מִן הַתּוֹרָה, וְהִרֵי וְדָא יוֹתֵר חֲמִירִי, כִּי כִיוֹן שֶׁחֲבִיבָה הִיא עַד מֵאֵד, עַל כֵּן נִיחָא לֶיהָ לֹאִינִישׁ לְהוֹצִיא מִמּוֹנוֹ עַל כֶּךְ, וְחֲשִׁיב כֹּאֵילוּ מוֹקְבֵל תְּמוּרַת הוֹצָאוֹתָיו, וְלִכֵּן שִׁיךְ לְחִיּוּב.

וְאֵי"ז סִתִּירָה שֶׁלִּגְבִי קְדִימַת קִיּוֹם מִצְוָה עַל פְּנֵי מִצְוָה אַחֲרַת, יֵהָא הַדִּין לְהַקְדִּים הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה, כְּגוֹן אֵי יַעֲמוּד לִפְנֵי נֵר חֲנוּכָה אוֹ מִצְוָה דְּאֻרִּי, דּוּדָאִי הַדִּין לְהַקְדִּים הַמִּצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁחִיּוּבָה מִן הַתּוֹרָה וְכִדּו', דּוּדָאִי

הַדְּלָקָת הַנֵּר אֵינָה אֲלָא מִצְוָה דְּרַבָּנִי כְּשֶׁאֵר מִצְוֹת דְּרַבָּנִי, וְרַק לִגְבִי הוֹצָאָה מִמּוֹנוֹ עֲלֶיהָ, לִגְבִי זֶה שֶׁאֵין כִּי חֲבִיבוּתָה מִשּׁוּוִיָּא עֲלֵיוֹ, שֶׁאֵינָה הוֹצָאָה הַקְּשָׁה עֲלֵיוֹ.

וְלִהְיוֹת צִ"ל שֶׁאֵף הַדְּלָקָת נֵר שֶׁבֶת חֲבִיבָה עַל הָאָדָם עַד כִּדִּי שֶׁאֵי"ז הוֹצָאָה הַקְּשָׁה עֲלֵיוֹ, וְקִצֵּ"ע שֶׁלֹא מִצְוָה עַל מִצְוָה זֶה דְּחֲבִיבָה הִיא מֵאֵד, וְאֵילוּ גַם שֶׁם הִ"שְׁלוֹם בֵּית", הוּא הַרוּחַ הַשְּׁוֹוֶה יוֹתֵר מִכָּל נִכְסֵיוֹ, אֲלָא צִ"ע הֵיכָן אִמְרוּ כֵּן הַפּוֹסְקִים מַעֲצָמָם, בְּלִי שֶׁבִּגְמִ' נִמְצָא רִמּוֹ לְדַמּוּת נֵר שֶׁבֶת לִנֵּר חֲנוּכָה.

וְהֵנָּה כ' הַר"מ שֶׁם, "וְלִהְיוֹסִיף בְּשִׁבְחָה הָאֵל", וּמִבְּאֵר הָאו"ש שֶׁכּוֹנְנוֹ עַל הַהִידוּר בְּהַדְּלָקָה, וְחִידוּשׁ שֶׁכּוֹנְנוֹת הַר"מ שֶׁאֵף עַל הַהִידוּר, יֵשׁ דִּין לְשֹׂאֵל אוֹ לְמַכּוֹר כְּסוּתוֹ, וְצִ"ב הִרֵי הִידוּר אֵינוֹ חִיּוּב, וְכֵאֵין שִׁיךְ לְהוֹרֹת שִׁימְכוֹר כְּסוּתוֹ, הִרֵי בְּלֹא"ה תִּלּוּי בְּרִצּוֹנוֹ.

וּבְהִכְרַח שֶׁלִּמָּד בְּהַרְמַב"ם כֵּנ"ל, שֶׁכּוֹנְנוֹת הַר"מ לְבָאֵר, לְמָה צָרִיךְ יוֹתֵר מִחֻמוֹשׁ, וּבִזָּה הוֹסִיף הַר"מ, שֶׁאֵף עַל הַהִידוּר, יֵשׁ דִּין לְהוֹצִיא חֻמוֹשׁ, וְאֵי"ז בְּכָלֵל מָה שֶׁאִמְרוּ, הַמְּבֹזֵז אֵל יִבְזֹז וְכו', וְאֵף אִם הַר"מ סוֹבֵר, שֶׁאֵין דִּין דָּאֵל יִבְזֹז, בְּשֶׁאֵר מִצְוֹת, אֲבָל עַכ"פ הַשְּׁמִיעֵנוּ הַר"מ, שֶׁהַדִּין לְהִדָּר הוּא אֵף בְּכַה"ג.

לְבַקֵּשׁ עַל הַנִּסִּים בְּחֲנוּכָה

כְּתַב הַרְמַב"א סוֹס"י קפ"ז, וְשֶׁנָּה דְּבִרְיוֹ בְּסִי' תַּרְפ"ב ס"א, שֶׁאֵם שֶׁכַּח לִימֹר עַה"נ בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן, יִכּוֹל לְאִמְרוֹ בְּתוֹךְ שֶׁאֵר הַרְחֵמוֹן, וְיִאֲמַר הַרְחֵמוֹן הוּא יַעֲשֵׂה לָנוּ נִסִּים וּנְפִלְאוֹת, כְּשֶׁם שֶׁעֲשִׂית לְאֲבוֹתֵינוּ בִּימֵי הֵהָם וְכו'. וְעַיִן שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה ס' קפ"ז, שֶׁהֵבִיא שֶׁהִבְכוֹר שׁוֹר תְּמָה, הֵיכָן מִבְּקֵשׁ שִׁיעֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים, וְהִרֵי אֲסוּר לְבַקֵּשׁ עַל נֶס, כְּמִבּוֹאֵר בְּמִשְׁנֵה בְּרֻכּוֹת, הִיתָה אֲשֶׁתּוֹ מַעֲבֻרַת, אִם מִבְּקֵשׁ שֶׁתִּלְד זָכָר, הִרֵי זֶה תְּפִילַת שׁוֹא, וְתִירֵץ שְׁנֵי תִירוּצִים, א' שֶׁרַק עַל נֶס לְצוּרֵךְ יָחִיד אֲסוּר, אֲבָל עַל נֶס דְּרַבִּים שְׂרִי, עוֹד תִּירֵץ, שֶׁהַכּוֹנֵנָה עַל סוּג שֶׁל נִסִּים, כְּעֵין נִיצְחוֹן הַחֲשֻׁמוֹנָאִים בְּמִלְחָמָה, שֶׁהִיא עַל דֶּרֶךְ טְבַעוֹ שֶׁל עוֹלָם.

עוֹד נִרְאָה לְבָאֵר, שֶׁאֵף שֶׁמַּעֲטִים יִנְצְחוּ רַבִּים וְכו', בְּאוֹפֵן שֶׁהִיא אֲצֵל הַחֲשֻׁמוֹנָאִים הוּי נֶס גָּדוֹל, אֲבָל א"א לְקִרְאוֹ לְזֶה מַעֲשֵׂה שֶׁאֵינוֹ טְבַע, שֶׁכָּל פֶּרֶט וּפְרֵט הִיא מַעֲשֵׂה טְבַע, וְכִמּוֹ שֶׁאִדָּם יִזְכֶּה בְּפִס כְּמָה פְּעֻמִּים אֶחָד אַחֲרֵי הַשְּׁנֵי וְדו"ק, [וְכִ"כ הַמַּהֲר"ל בְּבִיאוֹר הַהִבְדֵּל בְּמַהוּת הַנֶּס שֶׁל נִיצְחוֹן הַמִּלְחָמָה, לִנֶּס הַשְּׁמֵן בְּמִנְרָה עַיִן ש'.

עוֹד נִרְאָה בִּזָּה, דְּהֵנָּה הוֹבִטְחָנוּ בְּנִבְיָאִים, עַל הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה, שֶׁתִּהְיֶה עַיִן נִסִּים גְּדוֹלִים, עַד כִּדִּי שֶׁלֹא יִזְכִּירוּ כֶּבֶר נִיסֵי יִצִּי"מ וְכו', וְדָאִי שֶׁעַל עֲשִׂית הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, מוֹתֵר וּמִצְוָה לְבַקֵּשׁ וְלִהְיוֹת עֲלֵיהֶם, וּמִמִּילָא יֵשׁ לִימֹר שֶׁעַל נִסִּים אֱלֹו, בְּקִשְׁתֵּינוּ שִׁיעֲשֵׂנוּ אוֹתָם לָנוּ וּיְגַאֲלוּנוּ, וּבִיּוֹתֵר עַפִּי"מ שֶׁ"כ הַחִי' הַרִי"מ צִ"ל, שִׁישׁ בְּכַח יְמֵי הַחֲנוּכָה וּפּוֹרִים לְהִבְיָא אֶת הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה, כְּנִרְמָז בְּהַכְּתוּב, "עֲרַכְתִּי נֵר לְמִשְׁחִיחִ", וְאִ"כ בְּדוּקָא בְּחֲנוּכָה וּפּוֹרִים מִצִּינוֹ תְּפִילַת הַרְחֵמוֹן הַלְלוֹ, [וְעַיִן בִּישׁוּעוֹת יַעֲקֹב בְּהַלְכֵי חֲנוּכָה, עוֹד יֵישׁוּב עַל הַשְּׁאֵלָה הַנֵּל].

וְהֵנָּה הַרְמַב"ם סוֹף סֵפֶר אֲהַבָּה בְּסִדֵּר הַתְּפִילוֹת, נּוֹסַחְתּוֹ שֶׁכֵּן יַעֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים וּנְפִלְאוֹת "בְּעֵת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת", וְעַיִן שֶׁהֵגֵ' מִיּוֹמֵנִי שֶׁהֵבִיא הַחֻלְקִים, וְכִבֵּר הוֹבָאָה כָּל הַמַּחְלֹ' בְּטוֹר עַיִן ש', וְעַיִן מַחְזוֹר וְיִטְרִי אוֹת רַל"ד שֶׁהֵבִיא הַנּוֹסַחאוֹת בִּזָּה, וּמִבּוֹאֵר שֶׁאִפְשָׁר לְבַקֵּשׁ עַל נִסִּים וּנְפִלְאוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיוּ בִּימֵי הַנֶּס דְּחֲנוּכָה.

וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ כְּהַנֵּל, שֶׁהִעֵת וְהַעוֹנָה הַזֹּאת מְסוּגֵלָה, לְכַאֲלוֹ נִסִּים לְהַשְׁלִים הַגְּאוּלָּה, שֶׁתִּהְיֶה הַגְּאוּלָּה שְׁלִימָה, וְכִמּוֹ שֶׁהֵבִיאנוּ מֵהַחִי' הַרִי"מ ז"ל.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד דְּאוּלֵי בִימֵי חֲנוּכָה, בְּשַׁעַת הַהוּדָאָה מְגִיעִים לְהַכְרָה, כִּי הִנֵּהגַת הַבוֹרָא ית"ש עִימָנוּ, בְּאוֹפֵן שִׁישׁ סֵדֶר לְנִסִּים כְּלִשּׁוֹן הַמַּהֲר"ל, וְהַכֵּל טְבַע מִמֶּשׁ, הֵינּוּ שֶׁהֵנֵס וְהִטְבַּע שׁוּיָם, וְכִי שֶׁאִמְרוּ לְשִׁמּוֹן וִידֵלֶק הוּא יִאֲמַר לְחֻמוֹךְ וִידֵלֶק, זֶה הֵיִשׁוּב הֵיכָן מִבְּקֵשִׁים שִׁיעֲשֵׂנוּ נִסִּים, וְהִנֵּהגַת זֶה קִיּוּמָה מִמִּילָא לְמִי שֶׁכֵּךְ הִשְׁקַפְתּוֹ וְהִנֵּהגַתוֹ, וְאִ"כ מַהוּת הַבְּקֵשָׁה, שֶׁתִּימְשָׁךְ אוֹתָהּ הַכְרָה תְּמִיד, וְהִרֵי זֶה גּוֹפָא חֶלֶק מֵהַהוּדָאָה.

המסגית הגה"צ ר' בנימין פינקל שליט"א

המועדים - מועד להתבוננות באמונה.

והקב"ה נתן לנו את המועדים שהם זמנים מיוחדים להתחזק באמונה, בפסח שבו יצאנו מעבדות לחירות ומאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה, ובשבועות שהוא זמן מתן תורתנו, ובסוכות שהוא לזכר ענני הכבוד, ומבואר בדרך ה' [לרמח"ל (ח"ד פ"ז, ו)] שאינו רק 'זכר' למה שהיה אז, אלא שיועד מעין האור הראשון שהיה בשעתו.

והוסיפו לנו חז"ל שני חגים נוספים מדבריהם שהם חנוכה ופורים, להראות שגם בזמנים הקשים של ההסתר, הקב"ה לא עוזב אותנו וגם לא יעזבנו. ובה נכין את עצמנו לימי החנוכה שמרוממים את האדם.

ידו נטויה עלינו.

וכדאי אתא בחגיגה (ה:): "רבי יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר [שהיו מגדולי ישראל ששהו בבית המלכים כדי להשתדל עבור הכלל, וע"פ רוב היו אהובים על כולם מלבד צרי העין שיש בכל דור שלא יכלו לסבול זאת]. אחוי ליה ההוא מינא [- ע"י סימן רמז לו] עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה [שאינו חפץ בהם], אחוי ליה ידו נטויה עלינו" שגם בגלות הקב"ה אתנו.

וכן מבואר במגילה (יא:): עה"פ ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלוקיהם, "לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג, לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, להפר בריתי אתם בימי פרסיים [וי"ג בימי רומיים] שהעמדתי להם של בית וחכמי דורו, כי אני ה' אלוקיהם לעת"ל שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם".

שבגאולה העתידה יראו בגילוי את השגחתו יתברך עלינו, אבל גם עתה בתוך הגלות הקב"ה לא עזב אותנו.

חושך זה יוון.

ומה עבודתנו בימי החנוכה הממששים ובאים? להשיג יותר קירבת אלוקים ע"י אמונה טהורה ועמל תורה, שהרי היוונים רצו לבטל את השייכות עם הקב"ה שלכך גזרו להשכיחם תורתך לפי שתורה וקוב"ה חד הוא, ועל השבת והחודש גזרו לפי שהם אות בין ישראל לקב"ה [שבבל קידוש החודש אין ימים טובים לא סוכות ולא שבועות ולא שאר המועדות, ונמצא אוכל חמץ פסח ומצה במוצאי פסח], וכן מילה שהוא אות ברית קודש, וע"כ רצו במיוחד לבטל מצוות אלו מלבד מה שהפריע להם קיום כל המצוות.

ובמדרש איתא עה"פ וחושך על פני תהום, "זה יוון שהחשיכה עיניהם וליבם של ישראל שהיו אומרים כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל".

ומבאר היפה תואר שהעניין בקרן השור הוא כדי לחרוט דבר זה על ממונם. ובפשוטו היינו שהרי היו חורשים עם השור ובכל פעם שהגיעו לחרוש יראו כיתוב זה עד שישתמש בליבם רח"ל. [והוא לימוד בשבילנו להבין את טכסיסי המלחמה עם היצר, על דרך מה שאמר דהמע"ה "מאויבי תחכמני"].

והוא כמשנ"ת שרצו לעקור את השייכות עם הקב"ה ע"י שיעקרו מליבם את האמונה באלוקי ישראל.

חושך - טבע.

עוד יש לבאר באופן אחר מדוע יוון נקרא חושך, לפי שתרבות יוון היה שהכל הוא טבע. וכגון מי שצריך לחזק את הגוף או שרוצה להתרענן עושה הליכות וכדו' כדי שיהיה לו כח לעבודת הבורא, אבל הם עשו כן רק לשם פיתוח הגוף, ולנגד עיניהם ראו רק את ה'אני' ולא שום צורך גבוה. וכמו שבחושך א"א לראות כך מי שהמבט שלו הוא שהכל

1. ומסיים התם "אמר ליה קיסר לר' יהושע מאי אחוי לך, עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה ואנא מחוינא ליה ידו נטויה עלינו, אמרו ליה לההוא מינא מאי אחויית ליה, עמא דאהדרינהו מריה מיניה, ומאי אחוי לך, לא ידענא, אמרו גברא דלא ידע מאי מחוו ליה במחוג יחוי קמי מלכא? אפקוהו וקטלוהו". [שהמלך כעס שמי שאינו מבין רמזים ירמו לפני המלך [אני מבין מהלך זה], והיה זה להם גילוי בתוך ההסתר שקיבל מיד את עניו].

נעשה ע"פ הטבע, לא נפקחו עינינו לראות יותר לעומק שיש מנהיג לבירה.

הא למה זה דומה לרואה מטוס ואנייה נוסעים ואומר שהם נוסעים מעצמם שהרי אינו רואה מישהו שמנהיגם, והרי לשוטה ייחשב האומר כן, ולו החכים יותר היה מביט הלאה ורואה בעיניו את הטייס ואת רב החובל שהם המנהיגים. וכך גם המסתכל בחושך הטבע ואינו מתבונן מי הוא מנהיג הבירה, שאם היה מתבונן היה מבין שגבוה מעל גבוה שומר.

ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך.

וההולך שבי אחר עיניו ומתהלך בחושך הטבע בוטח על 'כוחי ועוצם ידי', וסופו לבוא לידי שכחת הקב"ה וכמו שמזהיר הכתוב (דברים ח, יב-יד) "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב תעשה לך וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך". וכה"א (שם לב, טו) "שמנת עבית כשית - ויטוש אלוך עשהו".

וגם החכם מכל אדם היה ירא מניסיון זה ואומר (משלי ל ז-ט) "שתים שאלתי מאתך... בטרם אמות [מבקש שלא ישיבנו ריקם]... ראש [ריש] ועושר אל תתן לי, הטרפני לחם חוקי, פן אשבע וכיחשתי ואמרתי מי ה' ופן איורש וגנבתי ותפסתי שם אלוך". רואים בזה את הסכנה הגדולה שאורבת למי שיש לו ריבוי טובה.

[וכבר דיברנו שהרי היו צדיקים שזכו לעושר ומהם גם שהיו עניים ועמדו בצדקתם, וכן שלמה המלך אם היה עני וכי תעלה על דעתך שהיה גונב? ואם היה עשיר היה מכחש? אלא העבודה היא לברוח ממקום הניסיון וע"כ התפלל עד"ז].

כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל.

ומזהירה התורה (שם ח, יח) "וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", שיש לזכור שכל שכל מה שיש לו מאתו יתברך הוא ולא מאחר, ומבלעדי לא היה לו מאומה.

ובאונקלוס תרגם "ארי הוא ייב לך עצה למקני נכסין", שכל קנינו הוא ממנו יתברך שמייעץ לו לעשות כן.

ובשנים האחרונות ראינו את זה בעינינו שאנשים השקיעו את כל הונם ולבסוף ירד לטמיון, ומעשה אירע בארה"ב שמאות ואלפים השקיעו את כספם במשך עשרות שנים במניות שהניבה רווחים גדולים מאוד, ורק עשירים יכלו להשקיע שם ומי שלא היה לו מיליון דולר לא יכל להשקיע שם [ואינו שייך אלינו...], וזה היה ההשקעה המומלצת ביותר ומי שלא עשה כן נחשב לשוטה. עד שהתגלה שהיה זה מגדל הפורח באוויר ובבת אחת קרס כל הבניין ונפלו עמו כל אותם משקיעים שיצאו נקיים מנכסיהם.

ואמריקה הגדולה נפגעה מאוד מהחוצפה הגדולה של אותו רשע אבל לא היה לאל ידם, ודנו אותו למאסר למשך מאה וחמישים שנה... ולעג וקלס הוא להם שהרי היה אז בן שבעים שנה, וכשיגמור לרצות את ענשו יהיה בן מאתיים ועשרים... וכשיחזור סוף סוף לביתו ימצא את בנו בן מאתיים ועשר ונכדו בן מאה שישים ושלוש...

וחילקו את נכסיו כדי לשלם למי שהונה אותם, כך שמי שהשקיע מיליון דולר יקבל מאתיים דולר...

זה מראה לנו מה זה כוחי ועוצם ידי, וזה היסוד של האיש הישראלי. ואם היה מאן דהו מושך את כספו לפני המפלה הגדולה והיה מציל את כספו, היה זה מכח שהוא "ייב לך עצה למקני נכסין".

ואם האדם עושה את ההשתדלות שלו ומאמין שהכל הקב"ה עושה, אז מתקיים בו הכתוב "וברכתך בכל אשר תעשה".

וזה הכוונה במה שאחז"ל (עיין ברכות סא: וע"ע חולין צא.) "רשעים חביב עליהם ממונם יותר מגופם", שזה כוחי ועוצם ידי, שהוא זה שעושה, ושורו הוא זה שחורש.

מסרת גיבורים ביד חלשים.

ולבסוף הראה הקב"ה מה עלה בגורלם של הבוטחים בכח זרועם, שהיוונים עם היותם מאות אלפים נפלו בידי מעט החשמונאים הצדיקים שדבקו בקב"ה, וכמו שאומרים ב'על הניסים' "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים", והגיעו

להכרה "מי כמוך באלים ה'", שגם הטבע הוא מעשי ה'.

ומה שמובדל הטבע מהנס הוא שהקב"ה הטביע הנהגה קבועה, והנס הוא הנהגה מיוחדת מעל הרגילות. ולעת"ל תהיה הנהגה ניסית גלויה הרבה יותר מניסי מצרים.

וכן במגילת אסתר ראו שגם בהסתרה שבתוך ההסתרה הקב"ה הוא זה שמנהיג את הכל. וזה המצוה בפירסומי ניסא להראות שיש הקב"ה בעולם.

'כי נר מצוה ותורה אור'.

והמלחמה עם יוון שמסמלים את הטבע שנקרא חושך הוא ע"י האור של התורה והמצוות, וכמש"כ (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור". ואמנם שיש חילוק בין התורה לשאר המצוות כמבואר בגמ' (סוטה כא). שתורה יותר מגינה מהמצוות, אבל שניהם הם אור שמסלקים את החושך. וכשעמלים בתורה ומקיימים מצוות, מתקרבים לקב"ה שזה האור האמיתי. ולעולם אפשר להתחזק, כ"ש בימים אלו שאפשר להתרומם וגם לקבל כוח להמשך.

ומובא מהחז"ס [או מקדמונים יותר] שהיה אצלם בישיבה הפסקה בחנוכה, אבל לא היה סתם הפסקה אלא זמן לחזרה, כנגד מה שרצו היוונים 'להשכיחם תורתך' ואדרבה חזרו כדי לזכור את התורה.

המלחמה כנגד 'להשכיחם תורתך'.

וע"כ בישיבה - אף שימי החנוכה הם ימי שמחה והלל כמבואר ברמב"ם, יש להיזהר שבסדר שני כשמפסיקים ללמוד כשמגיע זמן המצוה והולכים להדליק, שלא יהיה יותר ממה שצריך ומיד לחזור ללמוד.

ועד כדי כך יש להיזהר מביטול תורה בימים אלו, שאחד מפוסקי הדור פסק שהלומד בישיבה יכול להמשיך לשקוד על תלמודו כהרגלו ואשתו תדליק עליו.

ואף שלא נהגו כן, וגם גדולי הפוסקים מרן הגרש"ז והגר"ש זצ"ל מאוד לא נחה דעתם מפסק זה, [ומרן הגרש"ז זצ"ל היה מתרעם מאוד ע"ז ותמה וכי מצוה מניחים לאחר לקיימו? וכן אנו נוהגים כמו שראינו אצל אבותינו ורבותינו]. והיו גם כאלו שהורו להדליק בגמר הסדר בשעה שבע, וגם בזה לא נהגו כן לפי שיש זמן לכתחילה. עכ"ז ידוע נדע את חשיבות לימוד התורה עד כדי כך שיש מי שפסק לקיים את המצוה ע"י שליח, וא"כ עלינו להתחזק ולא לבטל מלימוד התורה מעבר למה שנצרך.

כמעשה בישיבה כן מעשה בבית...

וגם בביתו יעשה חיזוק ע"י לימוד התורה שלאחר שהילדים ראו את האבא מקיים את המצווה בשמחה ובחיות, ונמצא איתם ומספר נפלאותיו וחסדיו כמבואר ביסוד ושורש העבודה ואח"כ חוזר לתלמודו, זה נותן כוחות לאב ולילדים ולאשה ולכולם להמשיך כן הלאה.

ויש כאלו שלומדים אז עם הילדים יותר והם שמחים בזה, ומה שעושים זה טוב ובלבד שינצל זמנים אלו, ואז מתרוממים מעבודה יפה ומאירה זו.

'מדליקין בהן בחנוכה'.

החידושי הרי"ם [שהיה מגדולי הדור ממש, ורבותינו רה"י מרן הגר"ח שומאליץ זצ"ל והגר"נ פרצוביץ זצ"ל היו מתמוגגים מחידושי]. אמר בדרך רמז על מה שאמרו בשבת (כא): "פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה", ש'מדליקין' היינו שתבער בנשמתו שלהבת קה בקיום המצוה שהרי נר ה' נשמת אדם, ומי שקדושת השבת כבר אינו מרוממו מרוב שהורגל בה, 'מדליקין' בהם בחנוכה, שיבער בו שלהבת קה ע"י החנוכה.

והכוונה שגם בתוך ההסתרה פנים בדרגה הקטנה שלך שם תתרומם, שאם הקב"ה נותן לך חיים הוא מחכה לך שתתרומם היכן שאתה 'זרוק'. ותמיד אפשר להתרומם, אבל עכשיו שזה זמן מסוגל ביותר צריך להשכיל לנצל כראוי, והבא להיטהר מסייעין אותו.

תפילה - אמונה.

אחד הדברים שאפשר להתחזק בהם באמונה הוא התפילה, שמתבונן 'לפני מי אתה עומד', וכל ברכה מקרב את האדם לקונו ע"י שמודה לו ומשבחו.

2. ומוכיחים מהר"ש בפסחים שלא נותנים מצוה לאשה דאורחא דמילתא שעושים לבד את המצוה.

כשארעו צרות ובאו לשאול את מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל השיב בתמיהה וכי אתם מתחזקים במאה ברכות? שהרי מאה ברכות נתקן כדי להציל ממה שמתו מאה מיישראל כל יום. וברכה בלי מחשבה האם בכוחה להציל? ועל כל אחד להשתדל לכוון כמה שהוא יכול.

'העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים'.

שנינו בברכות (כח): "העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים", ומפרש בגמ' (כט): "מאי קבע א"ר יעקב בר אידי א"ר אושעיא כל שתפילתו דומה עליו כמשוי, ורבנן אמרי כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים". ופרש"י "כמשוי, והיינו לשון קבוע חוק קבוע הוא עלי להתפלל".

ומפליא הדבר שרש"י לקמן (מז). מדמה דין זה שנאמר על התפילה, גם לגבי כל ברכה, דאמרינן התם "ולא יזרוק ברכה מפיו", ופרש"י "במהירות שדומה עליו כמשא".

ולכך אין תפילתו תחנונים שהרי הקב"ה הוא זה נותן לך את הכל, והמלאכים משתוקקים לשבחו ואין מניחים אותם רק אחרי שישראל משבחים, ואתה מזלזל כך בברכה.

ואף שתוס' (שם ד"ה כל) פסקו כרבנן [שאם אומרה בלשון תחנונים אע"פ שדומה עליו כמשא הוי תפילה מעליא], אבל השו"ע (צח, ג) פסק "יתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת, **ושלא תראה עליו כמשא ומבקש ליפטר ממנה**". ובביאור"ל מבואר שספק גדול הוא האם יוצא יד"ח כשאינו דרך תחנונים, אבל אינו חוזר שמא שוב לא יכווין כמו שנפסק לגבי ברכה ראשונה.

נעני בפתח.

והרי אנו יודעים איך נראה עני בפתח, ומה הוא חושב בשעה שמדבר עם העשיר [אע"פ שאי"צ שיהיה כן], שהרי יש לו חובות וצריך פרנסה כדי לחתן את ילדיו וגם יש לו חוב במכולת... וכי מסתכל אז בדברים אחרים או חושב עליהם? הרי כל מעייניו הם רק בעשיר שמולו ועומד לפניו בדחילו ורחימו ומחשב מה לומר ואיך לומר.

והרי ה' מוריש ומעשיר וא"כ שילך מיד אליו ולא לעשיר. [ואם מוכרח ללכת אליו צריך ללכת, והלוואי שלא נצטרך לזה ח"ו].

וכן אם צריכים רפואה וממתינים שנתיים עד שיבוא הרופא המומחה מחו"ל ולאחר כמה שבועות נכנסים אליו ע"י פרוטקציה, וממתינים למוצא פיו של כבוד הרופא, ואם הרופא אומר שיעשה כמיטב יכלתו שמחים על כך שמחה רבה.

והרי הרופא לא יכול לעשות כלום ורק לגרוע, אמנם אין לזלזל וצריך לעשות השתדלות כמו שנצטוונו "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם" (דברים ד, טו), אבל לזכור שהקב"ה הוא בעה"ב ולהתפלל אליו בברכת 'רפאינו'.

וכשאין כל מעייניו בו יתברך שרק הוא יכול לתת לו, נחשב תפילתו ל'משא' שאינו דרך תחנונים, וכמ"ש המ"ב (סק"ח) "וישים אל ליבו שאין ביד שום נברא מלאך או מזל או כוכב למלאות שאלתו כי אם ברצונו יתברך". [ויש ללמד זכות שהרי בכל זאת הוא יהודי ולא גוי... - שלא נצטרך לכזו לימוד זכות.]

סכר הברכות.

מובא בספרים שע"י ברכות הנהנין בכוונה נשמר האדם שלא יכנסו בו כוחות החיצונים ולא יזיקו לו, ורק יתעלה ע"י האכילה. וכל ברכה מקרבת האדם אל קונו ומביא לאמונה ישרה.

על האדם להתבונן כמה חסד ה' יש בברכת 'אשר יצר', והגאון ר' אייזיק שר אמר שמכווין באשר יצר להודות על הניתוח שעבר בשלום, שאם היה צריך לעשות פעולה זו ע"י מכשירים ה' ירחם. ומי שמרגיש כן זוכה גם להינצל ולא לחלות.

וע"י ברכות התורה זוכים להצלחה ולנחת. ומבואר בגמ' שאחד הסיבות שלא זוכים לבנים ת"ח הוא לפי שלא בירכו בתורה תחילה, והביאו הטור בהלכות ת"ת. וכשאין מברך בכוונה למה יזכה. וצריך שהברכה תהיה עם חיות - כחדשים, שידע לפני מי מברך ומה מברך ואז האמונה מאירה וההצלחה גדולה וזוכה לנחת.

ע"י דברים אלו נתחזק באמונה, ואף שתמיד אפשר להתחזק, אבל בזמנים אלו שקוראים על יוסף הצדיק ובימי החנוכה המסוגלים אפשר להתרומם יותר והבא להיטהר מסייעין אותו.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

פרשת וישב תש"פ

ראש ישיבת בית יהודה

ויחלום יוסף חלום וגו' [ל"ז, ה']

ויש לומר הביאור בזה, דמתחילה היו סבורים שכוונת יוסף בהבאת דיבתם רעה אל אביהם היא לטובה, שהרי לפי דעתו שהיו אוכלין אבר מן החי, והיו מזולזלין בבני השפחות לקרותן 'עבדים', והיו חשודים על העריות, היה לו באמת לספר כל זאת לאביהם כדי שיוכיחם וייסרם על מעשיהם הרעים, ויחזירם למוטב. אמנם אחר שסיפר להם חלומו, והבינו מתוכו שרצונו למלוך עליהם ולמשול בם, שוב הסיקו מכך שכל כוונתו בהבאת דיבתם רעה אל אביהם לא היתה אלא כדי לגנותם ולהשפיל את חשיבותם בעיניו, ולגרום בכך שיתרצה אביהם להמליך אותו עליהם [עיין בפירוש ה'חזקוני', שהשבטים היו יראים פן ימליכהו יעקב עליהם], וזהו שאמר הכתוב 'ויסופו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו', והיינו שלאחר סיפור חלומו שוב שנאוהו על שני הדברים, על עצם חלומותיו, שנגלית מתוכם מחשבתו למלוך עליהם ולמשול בם, וגם על דיבתם הרעה שהיה מביא לאביהם, שאף היא היתה לפי דעתם בשביל להפיק רצונו זה להיות מולך עליהם ומושל בם.

וישלחה מעמק חברון וגו' [ל"ז, י"ד]

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'מעמק חברון', והלא חברון בהר, שנאמר 'ויעלו בנגב ויבא עד חברון' (במדבר י"ג), אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים 'כי גר יהיה זרעך' (לעיל ט"ו), ע"כ. ומקור דברי רש"י אלו הוא בגמ' סוטה דף י"א ע"א, ורש"י שם מבאר, דבזה ששלח יעקב את יוסף אצל אחיו, התחילה סיבת ירידת ישראל למצרים, ולכן נחשב זה קיום מה שנאמר לאברהם 'כי גר יהיה זרעך'.

אמנם לא נתפרש בגמ' שם, ובפירוש רש"י כאן, אמאי חשיב מה שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים 'כי גר יהיה זרעך' – 'עצה עמוקה'.

אכן בילקוט תהלים (סימן תשל"ז) איתא, שהקדוש ברוך הוא שאל את אברהם 'במה את רוצה שירדו בניך, בגיהנם או במלכיות'. ונחלקו שם, אם אברהם בירר את המלכיות, והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו, או שהיה אברהם יושב ומתמה כל היום, במה אברר, בגיהנם או במלכיות, ובירר לו הקדוש ברוך הוא את המלכיות, ע"ש.

הרי מבואר, שהיה בידון באיזה עונש יהיו בניו של אברהם נידונים, בגיהנם או במלכיות, ולבסוף הוכרע לברר את המלכיות, ורק שיש מחלוקת מי בירר את המלכיות, הקדוש ברוך הוא או אברהם.

ואם כן שפיר מובן מאי דחשיב מה שנאמר לאברהם 'כי גר יהיה זרעך' – דהיינו שישתעבדו במלכיות – 'עצה עמוקה', שהרי באמת נתייעץ הקדוש ברוך הוא עם אברהם אבינו במה לבחור, בגיהנם או במלכיות, והעצה שעלתה היתה 'כי גר יהיה זרעך'.

שוב ראיתי שכן הוא מפורש בדברי רש"י בישעיה מ"ו, על הפסוק 'מארץ מרחק איש עצת' וגו', וזה לשונו – 'מארץ ארם, שהיא במזרח, קראתי לי את אברהם להיות נמלך בעצתי וכו'.' 'מארץ מרחק' קראתי

אאמו"ר הגאון זצ"ל היה רגיל לומר בענין חלומו של יוסף, שלא היה זה רק 'חלום', אלא היה זה גם 'נבואה' ממש, והביא שכן הוא מפורש בתרגום אונקלוס בפרשת ויחי, על הפסוק 'ותשב באיתן קשתו' – ותבת בהון 'נביאותיה' על דקיים אורייתא בסתרא, והיינו כמו שפירש רש"י שם לשון התרגום על העברי – ותשב נבואתו, החלומות אשר חלם להם, בשביל שאיתנו של הקדוש ברוך הוא היתה לו לקשת ולמבטח, ע"כ. הרי להדיא דהחלומות אשר חלם להם היו בגדר 'נבואה'. ועוד ראיה לזה ממה שדימו חז"ל במדרש בראשית רבה פרשה פ"ד סימן ו' את חלומו של יוסף לחלומו של יעקב, [ועי' במפרשים שם, ויל"ע], ושם ודאי היה זה 'נבואה', וכן ממה שאמרו במדרש בראשית רבה פרשה פ"ד סימן י"א על הפסוק 'ויגער בו אביו', אמר הקדוש ברוך הוא, כך תהיו גוערים בבניאכם, שנאמר 'ועתה למה לא גערת בירמיה הענתות'.

והראה את פירוש הרד"ק כאן, שהחלומות שבאו דרך משל וחידה, כמו חלומות יוסף, וחלום המשקה והאופה, וכו', שהתאמתו לפי הפתרון, כי היה בהם חלק גדול מהנבואה, והיו מאת האל לצורך עבדיו, ע"כ.

אמנם מאידך יש ראיה שהיה זה גם 'חלום', ממה שלמדו בגמ' ברכות דף נ"ה ע"א שחלום אף על פי שמקצתו מתקיים, כולו אינו מתקיים, מחלומו של יוסף. [והנה שאלו, מה הראיה מחלומו של יוסף דבכל חלום הוא כן. ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, וקצת סייעתי בזה, דמכיון שהיה זה נבואה, הרי שאילו היה אפשר שיהא חלום בלא דברים בטלים, לא היו נכנסים דברים בטלים בתוך חלום הנבואה של יוסף, אמנם מכיון שכן הוא הכלל בכל חלום שאין חלום בלא דברים בטלים, על כן היה מוכרח שיהיו בחלום הנבואה של יוסף מקצת דברים בטלים, מכיון שזה היה גם 'חלום'].

ועיין בפירוש הרא"ש כאן, שאם לא היה יוסף מספר חלומותיו לאחיו, היה לו דין 'כובש נבואתו', ויל"ע בזה, דדין 'כובש נבואתו' שייך דוקא כאשר נשלח הנביא לומר את הנבואה, כמו שהיה אצל יונה בן אמיטי, אבל אצל יוסף לא נזכר שנשלח לומר את הנבואה לאחיו, וצ"ע.

ויסופו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו [ל"ז, ח']

עיין בפירוש רש"י ד'על דבריו' היינו על דיבתם הרעה שהיה מביא לאביהם.

והנה לעיל כתיב 'ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום', ומשמע דהא דשנאו אותו אז, היה זה רק מחמת קנאתם בו על אהבת אביהם אותו יותר מהם, אבל על מה שהיה מביא דיבתם רעה אל אביהם לא שנאוהו עד כה, ורק לאחר שסיפר להם אודות חלומו, והבינו מתוכו שרצונו למלוך עליהם ולמשול בם, אז הוא שהוסיפו לשנאו אותו הן על חלומותיו והן על דבריו.

לאיש עצתי, ועמו יעצתי בין הבתרים ארבע מלכיות, כמו שמפורש בבבאראשית רבה 'והנה אימה חשיכה גדולה' וגו'. ע"כ. הרי להדיא דענין ה'ארבע מלכיות' מיקרי 'עצה', ועל עצה זו נמלך הקדוש ברוך הוא עם אברהם אבינו בברית בין הבתרים.

והנה מלשון הגמ' בסוטה, וכן מלשון רש"י כאן, משמע שהעצה היתה של אברהם, וזה כשיטת רבי חנינא בר פפא בילקוט שם, שאברהם בירר לו את המלכיות, אולם מדברי רש"י בישעיה משמע שהעצה היתה של הקדוש ברוך הוא, ורק שנמלך בה עם אברהם, וכן נראה מלשון המדרש רבה כאן – 'וישלחו מעמק חברון', והלא אין חברון נתנה אלא בהר. אמר רבי אחא, הלך להשלים אותה העצה העמוקה שנתן הקדוש ברוך הוא בינו ובין חבר הנאה שהיה קבור בחברון 'ועבדום וענו אותם', ע"כ. הרי דחשיב שהקדוש ברוך הוא נתן עצה זו, וזה כשיטתו במדרש הנ"ל שאברהם אבינו היה יושב ותמה כל אותו היום, ולא ידע במה לבחור, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא 'קטע הדין מוביטא מן כדו'.

ויאמר יהודה אל אחיו וגו' וישמעו אחיו [ל"ז, כ"ו-כ"ז]

הנה אצל יהודה שאמר 'לכו ונמכרונו לישמעאלים' וגו', כתוב 'וישמעו אחיו', והיינו כמו שתירגם אונקלוס 'וקבילו מיניה אחוהי', מה שאין כן לעיל אצל ראובן שאמר 'השליכו אותו אל הבור' וגו', אף שעשו כדבריו, מכל מקום לא כתוב 'וישמעו אחיו'.

והביאור בזה, כי ראובן רצה להציל את יוסף מידם לגמרי, ולהשיבו אל אביו, ובזה לא שמעו האחים בקולו, וכמו שכתוב בפרשת מקץ – 'ויען ראובן אותם לאמר, הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד, ולא שמעתם' וגו', ורק במה שאמר להם להשליכו אל הבור, שלא יהרגוהו בידיהם, אשר בזה לא היה שינוי מדעתם מה שרצו להמית את יוסף, אלא כמו 'עצה' להגיע לזה באופן אחר, זה נתקבל על דעתם לשמוע עצתו, אבל לא נחשב זה ש'קבלו' את דבריו, אולם אצל יהודה כתוב להלן 'וירד יהודה מאת אחיו', ופירש רש"י, שכשראו בצרת אביהם, אמרו לו – 'אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך', הרי להדיא שהשבטים שמעו בקולו של יהודה, ומכיון שאמר להם למכור את יוסף, מכרוהו, ואילו היה אומר להשיבו, גם כן היו שומעים לו לבטל דעתם, ולעשות כפי איך שיאמר להם, ולכן רק אצל יהודה כתוב 'וישמעו אחיו', לפי שקיבלו דבריו ומכרו את יוסף על פי ציוויו, מה שאין כן אצל ראובן, שלא נכנעו למרותו לעשות כציוויו, אלא רק קיבלו מדעתם את עצתו, לא כתיב 'וישמעו אחיו'.

ויש להוסיף, דמה שהיו שומעים לו הוא זה מפני שהיה מלך עליהם, ועל כן אחר שראו בצרת אביהם, וטענו על יהודה שהוא אמר להם למכרו, ושמעו לו מפני מלכותו, לכן 'הורידוהו מגדולתו', היינו שמעתה לא היה מלך עליהם, ולא יהיו מוכרחין לשמוע לו.

ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה וגו' [ל"ז, ל"ה]

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'אבל שאולה', כפשוטו, לשון 'קבר' הוא, באבלי אקבר, ולא אתנחם כל ימי. ומדרשו, 'גיהנם', סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מבני בחיי, מובטח אני שאיני רואה גיהנם, עכ"ל.

והנה להלן בפרשת ויגש כתיב – 'ויאמר ישראל אל יוסף, אמותה הפעם, אחרי ראיתי את פניך, כי עודך חי' [מ"ו, ל']. ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'אמותה הפעם', פשוטו כתרגומו 'אילו אנא מית זימנא הדא, מנחם אנא'. ומדרשו, סבור הייתי למות שתי מיתות, בעולם הזה ולעולם הבא, שנסתלקה ממני שכינה, והייתי אומר שיתבעני הקדוש ברוך הוא מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת, עכ"ל.

ונראה, דמה שאמר לבסוף אחר שנמצא יוסף 'אמותה הפעם', הוא כנגד מה שאמר בתחילה 'ארד אל בני אבל שאולה', ושני פירושי רש"י שם הינם כנגד שני פירושי כאן, ד'לפי פשוטו' מה שאמר 'ארד אל בני אבל שאולה', היינו שיקבר באבלו ולא יתנחם כל ימיו, על זה אמר לבסוף 'אמותה הפעם', ד'לפי פשוטו' היינו שאם ימות בשעה זו יהא מנוחם. ו'לפי מדרשו' ד'אבל שאולה' היינו שיראה גיהנם מפני שמת אחד מבניו בחייו, על זה אמר 'אמותה הפעם', ד'לפי מדרשו' היינו שלא ימות לעולם הבא, שהרי לא מת יוסף בחייו.

אמנם יש חילוק בין דברי רש"י כאן לדבריו שם, דבדבריו כאן משמע דהוא רק 'סימן' המסור בידו מפי הגבורה, שאם לא ימות אחד מבניו בחייו, לא יראה גיהנם, אולם בדבריו שם מבואר, שאם ימות בנו בחייו, יתבע הקדוש ברוך הוא את מיתתו ממנו, ועל כן ימות לעולם הבא.

ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני [ל"ח, כ"א]

בסוטה דף ז' ע"ב תנו רבנן, אומר לפני דברים של הגדה ומעשים שאירעו וכו', יהודה הודה ולא בוש, מה היה סופו, נחל חיי העולם הבא וכו', מה שכרו בעולם הזה וכו'.

ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דודאי לא יעלה על הדעת לומר, שהתנא משבח את יהודה על שהיה בידו לשתוק – וליתן לבית דין להוציא שלש נפשות נקיות לשריפה – ולהציל בכך את עצמו מן הבושה, דבדודאי לא נחשב דבר כזה לנסיון כלל לגבי יהודה, עד שיהיה ראוי לשכר גדול על כך בזה ובבא, אלא הביאור בזה, שבאמת היה בידו של יהודה למנוע את הוצאתם של תמר ושני בניה לשריפה באופנים אחרים, מבלי להודות כי ממנו נתעברה תמר, והיה יכול להשקיט כל הענין על ידי התחמקות וכדו', בלא לברר האמת מה שהיה בכדי שלא יתבייש, וכן היה אפשר שימחול לה על עונש מיתתה כמבואר בדברי הרמב"ן כאן, ובזה יציל כל הנפשות מן המיתה בלא לבייש את עצמו, והוא לא עשה כן, אלא הודה על האמת, ואמר צדקה בדבריה, וממני היא מעוברת, אף שהיתה הודאתו זו כרוכה בבושה גדולה, והיה זה בפני אבותיו יצחק ויעקב שהם היו הדיינים, ועיין בתרגום יונתן כאן, שאמר יהודה בלבד, טוב לי להתבייש בעולם הזה, שהוא עולם עובר, מלהתבייש בפני אבותי הצדיקים בעולם הבא וכו', ועל זה משבחו התנא שמכיון ש'הודה ולא בוש', זכה לשכר בעולם הזה, ונחל חיי עולם הבא.

אמנם הקשו לי על זה, מהא דאיתא בגמ' סוטה דף י' ע"ב, דכיון שהודה יהודה ואמר 'צדקה ממני', יצתה בת קול ואמרה – 'אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור, חייך שאני מציל בזכותך שלשה מבניך מן האור', מאן ביניה, חנניה מישאל ועזריה, ע"כ. הרי שראוי הוא יהודה לשכר בזכות זו שאמר 'צדקה ממני' והציל בכך את תמר ושני בניה מן האור, וצ"ע.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

פרשת מקץ תש"פ

ראש ישיבת בית יהודה

ופירוש רש"י הוא כמו פירוש הב' של האב"ע, וכמו שנתבאר שכוונת פרעה היתה בענין הצורך של מצרים, שאמר לעבדיו שכדאי הוא לנו למנות את יוסף, כי גם אם נחפש אחר, לא נמצא ראוי כמותו. ומה שאמר 'איש אשר רוח אלהים בו', הוא כפי מה שאמר בעצמו אח"כ, ד'אחר הודיע אלהים אותך כל זאת, אין נבון וחכם כמוך', ומאחר ועל פי פתרון החלום צריכים אנו למנות 'איש נבון וחכם', ולא נמצא איש כזה זולתי יוסף, על כן יש עלינו למנות אותו.

ויש להוסיף בזה, דהנה שר המשקים אמר – 'ושם אתנו בער עברי עבד לשר הטבחים', ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'עבד', וכתוב בנימוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שירים, עכ"ל. והיינו שהזכיר שהוא 'עבד', לומר שלפי נימוסי מצרים אי אפשר שימלוך. וזהו שאמר פרעה כאן – 'הנמצא כזה', כלומר, אם אמנם לפי נימוסי מצרים היה נכון יותר למנות אחר, כי לפי נימוסיהם אין עבד מולך, מכל מקום בענין זה מוכרחים אנו לעבור על נימוסינו ולמנות אותו דוקא, כי לא נמצא במציאות אחר שיהיה ראוי לתפקיד זה כמוהו.

ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה, כי נשני אלקים את כל עמלי, ואת כל בית אבי [מ"א, נ"א]

והנה לכאורה יפלא, דאמנם יש לו להזכיר את הטובה שעשה ה' עמו שהשכיח ממנו את כל עמלו, אבל מה לו להזכיר בזה את שכחת בית אביו, דמה טובה היא זו שיהא ראוי לו להודות לה' עליה.

ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, וראיתי שדודי הג"ר רפאל זצ"ל אמר כן בשם אא"ז הגרי"ז זצ"ל, דבאמת היתה זו טובה גדולה ליוסף, כי אילו לא היה שוכח את בית אביו, לא היה מחזיק מעמד מחמת עוצם געגועיו והשתוקקותו אליו, והיה זה מטובת ה' עליו להשכיח ממנו את בית אביו, ושפיר הודה גם על טובה זו שעשה ה' עמו.

כי נשני אלהים את כל עמלי וגו', כי הפרני אלהים בארץ עניי [מ"א, נ"א-ב]

והנה לכאורה צ"ב, למה נקט יוסף הלשון כי נשני 'אלהים', כי הפרני 'אלהים', הא לכאורה טובות אלו נעשו עמו במידת הרחמים, ולא שייך בזה השם 'אלקים' המורה על מידת הדין.

ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, שיוסף היה נרדף מפני אחיו [עיין מדרש ויקרא רבה פכ"ז סימן ה'], וטובות אלו ד'נשני' ו'הפרני' שנעשו עמו יוסף, נעשו עמו מחמת היותו נרדף, וכדכתיב 'והאלהים יבקש את נרדף' (קהלת ג, טו), והנהגה זו של בקשת הנרדף הרי באה מכח מידת הדין, וכלשון הכתוב שם – 'והאלהים יבקש את נרדף', ולכן אמר יוסף כי נשני 'אלהים', כי הפרני 'אלהים', כי טובות אלו נעשו עמו מכח מידת הדין של 'האלהים יבקש את נרדף'.

וירדו אחי יוסף וגו' [מ"ב, ג']

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'וירדו אחי יוסף', ולא כתב 'בני יעקב', מלמד שהיו מתחרטים במכירתו, ונתנו לבם להתנהג עמו באחווה, ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם, עכ"ל.

ויפתור לנו את חלומותינו איש כחלומו פתר, ויהי כאשר פתר לנו כן היה וגו' [מ"א, י"ב-ג']

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'איש כחלומו', לפי החלום קרוב לענינו, עכ"ל.

והיינו דנאמרו בזה שני ענינים, דמלבד הראיה שפתרונותיו של יוסף נכונים, מזה שנתקיים החלום של שר המשקים לפי פתרונו של יוסף, וכמו שאמר 'ויהי כאשר פתר לנו כן היה', עוד זאת היה בפתרונו של יוסף, ש'איש כחלומו פתר', והיינו שמהפתרון עצמו היה ניכר שהוא פתרון אמיתי, משום שהיה זה לפי החלום קרוב לענינו. כן מבואר אצל אאמו"ר הגאון זצ"ל.

ויש להוסיף ביאור בזה, דהנה לעיל כתוב שפרעה סיפר את חלומו לכל חרטומי מצרים וחכמיה, ואין פותר אותם לפרעה. ופירש רש"י שם, וזה לשונו – פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולם נכנס באזניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונם, עכ"ל. והיינו שהפתרונות שהיו פותרים לא היו מתיישבים עם ענין החלום, ולא היה נראה כלל שזהו פתרונו. וזהו שאמר שר המשקים לפרעה, שפתרונותיו של יוסף אינם כפתרונות כל חרטומי מצרים וחכמיה שאין קולן נכנס באזניו, אלא פתרונותיו הינם 'לפי החלום קרוב לענינו', והיינו שפתרונותיו מתיישבים היטב עם ענין החלום, וניכר שזהו פתרונו, ולא עוד, אלא ש'כאשר פתר לנו כן היה', והיינו שבאמת נתקיימו החלומות כפי שפתרם יוסף.

ועל דרך זה יש לפרש מה שכתוב בסוף פרשת וישב 'וירא שר האופים כי טוב פתר', והיינו שראה שיוסף פתר את חלומו של שר המשקים 'לפי החלום קרוב לענינו', וזהו 'כי טוב פתר'. [ועיין פירוש רש"י שם פסוק ה', ויל"ע].

ויאמר פרעה אל עבדיו, הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו [מ"א, ל"ח]

אאמו"ר הגאון זצ"ל ביאר, שלא היתה כוונת פרעה בזה לשבחו שבח בעלמא שאין בנמצא איש אשר כמוהו, אלא כוונתו לומר, שמכיון שצריך למנות כעת ממונה להשיתו על ארץ מצרים, יש למנות אותו ולא זולתו, כי אין אחר שמתאים לתפקיד זה כמוהו.

וזהו ביאור דברי רש"י כאן – 'הנמצא כזה', הנשכח כדון, אם גלך ונבקשנו, הנמצא כמוהו, ע"כ. והיינו דמדנקט התרגום הלשון 'הנשכח כדון', דמשמע שאנו לא נמצא כזה, ולא תירגם 'המשכח כדון', דמשמע שאפילו אחרים לא ימצאו כזה, שמעינן שלא בא לשבחו בזה שאין בנמצא איש כזה, אלא בא לומר שאם גלך ונבקש לא נמצא כמוהו, ומכיון שזו היא המציאות, מוכרחים אנו למנות אותו, ולא אחר. ע"כ.

ועיין בפירוש האב"ע עזרא שני פירושים בזה, א' שהוא בנין בפעל, והוא פועל עבר, כאומר 'הנמצא בעולם כזה', ב' שהנו"ן הוא סימן המדברים, 'הנמצא אנחנו כזה', דברי פרעה אל עבדיו, עכ"ל. והיינו, דלהפירוש הראשון הוא שבח בעלמא, כאומר הנמצא בעולם כזה, ולהפירוש השני הוא תיאור המציאות, שלא נמצא אנחנו כזה.

עוד יתכן לומר בזה, דהנה בפירוש רש"י לעיל, על הפסוק 'למה תתראו', כתב וזה לשונו – למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים, כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה, עכ"ל. ומקורו בגמ' תענית דף י' ע"ב. ואם כן יש לומר, דכל זמן שעדיין היה להם תבואה, ולא כלתה הפת מן הבית, וכל טעם הליכתם היה רק בשביל שלא להתראות בפני בני ישמעאל ובני עשו, היה באמת אסור להוריד את בנימין למצרים ולהכניסו בכך לידי ספק סכנה, ורק לאחר שכבר כלתה הפת מן הבית, והוצרכו לירד בשביל לשבור אוכל, אז הוא דנתחדשה הטענה דמוטב להניח את ספק סכנתו של בנימין, ולתפוס את הסכנה הודאית שימותו כולם ברעב. וזהו שאמר להם יהודה – 'המתינו עד שתכלה פת מן הבית', כלומר, כל זמן שלא כלתה הפת מן הבית, וכל טעם ההליכה למצרים הוא רק בשביל שלא להתראות בפני בני ישמעאל ובני עשו, באמת אין היתר להוריד את בנימין למצרים, שהרי ספק סכנה הוא, אמנם אחר שתכלה הפת מן הבית, ויבואו כולם לידי פיקוח נפש, אז כבר יסכים גם יעקב להוריד את בנימין עמם, שהרי במקום פיקוח נפש של כולם אין מקום לחוש לספק סכנתו של בנימין.

שוב מצאתי בפירוש הרמב"ן להלן ריש פרשת ויגש שכתב בתוך סיפור דברי יהודה ליוסף 'ולא רצה אבינו לשמוע עד היותנו כולנו בסכנה לשוב לשבור מעט אוכל', הרי מבואר שהטעם שהוצרכו להמתין עד שתכלה פת מן הבית, לא היה מפני שאז יראה יעקב בעיניו את הצורך לשוב לשבור אוכל, אלא שכאשר יכלה הפת ישתנה המצב, שאז יהיו כולם במצב של 'סכנה', וכמו שנתבאר.

ויאמר ישראל למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם את [מ"ג, ו']

והנה בני יעקב השיבו על טענה זו 'שאל שאל האיש לנו ולמולדתנו לאמר, העוד אביכם חי, היש לכם אח, ונגד לו על פי הדברים האלה, הידוע נדע כי יאמר הורידו את אחיכם'. והיינו, דבאמת היו עליהם שתי טענות, א' שלא היה להם להגיד מעצמם כלום, דמי יודע מה יגרם מזה, ועל זה השיבו, דבאמת לא היו מגידים לו כלום מעצמם, אלא ששאל אותם 'העוד אביכם חי, היש לכם אח', והוכרחו להשיב על שאלותיו. ב' שגם אחר שמוכרחים הם להשיב ולהגיד לו, היו צריכים להזהר בתשובתם שלא לומר דבר שמביא לידי תקלה, ועל זה השיבו, 'הידוע נדע כי יאמר הורידו את אחיכם', והיינו שלא היה להם להעלות על דעתם שתשובתם זו תהיה גורמת לתקלה.

ובחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו [מ"ג, ח']

יש לפרש מה דנקט סדר זה, משום שכן הוא הדין, שחיי האדם עצמו קודמים לחיי אביו, אולם חיי בניו לא מצינו שיהיו קודמים לחיי אביו.

והראו שכן הוא מפורש בטור יו"ד סימן רנ"א, וזה לשונו – כתב ה"ר סעדיה, חייב אדם להקדים פרנסתו לכל אדם, ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו, שנאמר 'וחי אחיך עמך', חייך קודמין לחיי אחיך (ב"מ ס"ב ע"א), וכן אמרה הצרפית לאלהיו 'ועשיתיו לי ולבני', 'לי ואחר כך לבני'. והודה לה אלהיו ואמר לה 'ולך ולבנך תעשי באחרונה' (מלכים א' י"ז). ואחר שיפרנס נפשו, יקדים פרנסת אביו ואמו לפרנסת בניו, ואחר כך פרנסת בניו, עכ"ל. וב'פרישה' שם כתב, וזה לשונו – 'יקדים פרנסת אביו ואמו', דכתיב גבי יעקב 'ובחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו', עכ"ל. וברוך שכיוונתי.

ואשר לכאורה צ"ב, מאי קאמר ש'נתנו לבם להתנהג עמו באחזה', ועל כן הסכימו לפדותו, הא בלאו הכי, מכיון שהיו מתחרטים במכירתו, היה להם להשתדל לפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם כדי לתקן חטאם.

אכן להלן כתיב – 'ויאמרו איש אל אחיו, אבל אשמים אנחנו על אחינו, אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו, ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת', 'ויען ראובן אותם לאמר, הלוא אמרתי אליכם לאמר, אל תחטאו בילד, ולא שמעתם, וגם דמו הנה נדרש', וכבר עמדו המפרשים בזה, שחרטתם של אחי יוסף לא היתה על עצם מכירתו את יוסף, כי לפי דעתם היתה המכירה כדין וכמשפט, אלא שנתחרטו על שלא ריחמו עליו בראותם צרת נפשו ובשמעם תחנוניו אליהם, ורק ראובן, שלא הסכים עם עצם מכירתו, וסבר שבאמת חטאו בילד, אמר 'וגם דמו הנה נדרש'.

ולפי זה יובנו היטב דברי רש"י כאן ש'נתנו לבם להתנהג עמו באחזה', והיינו שמכיון שכל חרטתם לא היתה על עצם המכירה שהיתה שלא כדין, אלא על שלא התנהגו עמו באחזה לראות בצרת נפשו בהתחננו אליהם, וכלשון הכתוב אבל אשמים אנחנו 'על אחינו', על כן נתנו לבם להתנהג עמו מעתה באחזה, ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם, כדי לבטל בכך את המכירה.

ויהי כאשר כלו לאכול את השבר אשר הביאו ממצרים, ויאמר אליהם אביהם שובו שברו לנו מעט אוכל [מ"ג, ג']

ועיין בפירוש רש"י, שיהודה אמר לאחיו 'המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית'. ומקורו במדרש בראשית רבה פצ"א סימן ו'.

יש לומר הביאור בזה, דהנה יעקב אבינו סבר שיש לחוש פן יקראהו לבנימין אסון בדרך, ועל כן אמר 'לא ירד בני עמכם', ולכן אמר יהודה לאחיו 'המתינו עד שתכלה פת מן הבית', והיינו שמשתכלה הפת מן הבית שוב לא יהיה מקום בדין לחשוש לספק סכנתו של בנימין.

ויתכן לבאר הענין בזה, דהנה טענת יהודה היתה שאם לא ילך בנימין עמם ימותו כולם ברעב, ובמקום פיקוח נפש של כולם אין מקום לחוש לספק סכנתו של בנימין, וכמבואר בדברי המדרש שהביא רש"י להלן על הפסוק 'ונחיה ולא נמות', שאמר לו יהודה, אבא, אם הולך בנימין עמנו, ספק נתפס, ספק לא נתפס. ואם אינו הולך עמנו, כולנו מתים ברעב. מוטב תניח את הספק, ותתפוס את הודאי, ע"כ. ואם כן יש לומר, שכל זמן שהיה פת בבית, ולא התחיל עדיין המצב של פיקוח נפש של כולם, סבר יעקב שאסור להוריד את בנימין למצרים ולהכניסו בכך לידי ספק סכנה, ורק לאחר שכבר כלתה הפת מן הבית, וכבר באו כולם לידי פיקוח נפש, אז הסכים יעקב לטענתו של יהודה דמוטב להניח את הספק ולתפוס את הודאי. וזהו שאמר יהודה בתחילה – 'המתינו עד שתכלה פת מן הבית', לפי שאז ישתנה המצב, דכבר התחיל המצב של 'פיקוח נפש', ולא יהיה עוד מקום בדין לחשוש לספק סכנתו של בנימין. כן יתכן לבאר בפשט דברי המדרש, אמנם לענין דינא צריך עיון בפוסקים.

ויש להוסיף עוד, דקודם שכלה הפת מן הבית, לא רק שלא התחיל עדיין המצב של פיקוח נפש, אלא שעדיין לא היה הפיקוח נפש אז בגדר 'ודאי', שהרי עדיין יתכן שיוזמנו להם מזונות באופן אחר, ורק לאחר שכבר כלתה הפת מן הבית, דאז הוי ליה פיקוח נפש כולם בגדר 'ודאי', אז שייכת הטענה ד'מוטב תניח את הספק, ותתפוס את הודאי'.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ימי החנוכה תש"פ

ראש ישיבת בית יהודה

ואם נאמר דהפירות שנתרבו חשיבי 'פירות של נס', הרי אינם חייבים במעשר, ואם כן תיקשי היאך מפריש תרומות ומעשרות מפירות אלו, הא הויה לה הפרשה מן הפטור על החיוב, שאינה תרומה ומעשר (כדתנן תרומות פ"א מ"ה). ועל כרחך צריך לומר כמו שנתבאר, דמכיון שלא נתהוו הפירות 'יש מאין', אלא שהפירות עצמן נתרבו, הוו להו הפירות שנתרבו כמו הפירות עצמן, וחייבין בתרומות ובמעשרות כמותן.

אמנם יעוין בפירוש הרד"ק (מלכים ב' ד, ז) במעשה דאלישע ואשת עובדיה, שהקדוש ברוך הוא עשה את אסוך השמן כמעין, ונתמלאו ממנו כל הכלים הרקים, שכתב בשם תרגום של תוספתא, דכד אתרחיש לה ההוא ניסא, אמרת ליה לנביא דהשם – 'אית עלי עשור מהאי מישחא או לא'. אמר לה – 'בעליך זון נביאיא דהשם במילתא דליכא עליה עשורא, ואף את לית על משחך עשור, דמן ניסא הוא, ע"כ. ואשר לכאורה מבואר מזה, דאף שהשמן עצמו נתרבה, ולא נתהוו 'יש מאין', מכל מקום הואיל ו'מן ניסא הוא' היה פטור ממעשרות. ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דצריך לומר, דשאני התם, שהשמן שהיה באסוך כבר הופרשו ממנו תרומות ומעשרות, ומשום הכי לא נתחייב השמן שנתרבה ממנו בתרומות ומעשרות, אבל הגמ' בבבא מציעא מירי בפירות טבל שנתברכו ורבו, ובכחאי גוונא שפיר חייבין גם הפירות שנתרבו בתרומות ומעשרות כמו הפירות עצמן.

והביא אאמו"ר ר' רביא לזה מדברי התוס' בעירובין דף ע"ז ע"א (ד"ה הטומן), שכתבו וזה לשונם – ואומר ר"י, דרגילות הוא שמתווספין [הלפת והצנון] אפילו כשמונחים בחלון, ועל אותה תוספת קאמר דאין צריך לעשר, הואיל והיו מתוקנים מקודם לכן, ע"ל. הרי מפורש, דאף דאיכא דין תרומות ומעשרות על אותה התוספת שנתווספה על הפרי, מכל מקום הואיל והפרי עצמו היה מתוקן מקודם לכן, אין צריך לעשר את מה שנתווסף עליו אחר תיקונו, וכמו שנתבאר בדברי הרד"ק.

בענין ברכת 'שעשה ניסים' וברכת 'שהחיינו'

הרמ"א בא"ח סימן תרע"ו ס"ב כתב בשם מהר"ל, שהמדליק נר חנוכה מברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק.

והנה הא דמברך כל הברכות קודם ההדלקה הוא מדינא ד'כל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן' (פסחים דף ז' ע"ב), והיינו דגם ברכת 'שעשה ניסים' וברכת 'שהחיינו' הינם ברכות על מצות ההדלקה, ולכן שייך בהו נמי דינא ד'עובר לעשייתן'.

אמנם יש מנהג לברך הברכות ד'שעשה ניסים' ו'שהחיינו' אחר ההדלקה, וכן הוא ב'לקט יושר' בשם רבו ה'תרומת הדשן', וכן נהגו אצלינו, ויש לומר ההסבר בזה, דסוברים שהברכות ד'שעשה ניסים' ו'שהחיינו' אינן ברכות המצוות,

בגמרא שבת דף כ"א דתנו רבנן וכו', ולא מצאו אלא פך אחד של שמן וכו', ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה.

וידוע בשם הגר"ח להקשות, דמה שנתרבה השמן שבפך בדרך נס, הויה ליה 'שמן נס', ואין אותו השמן כשר למנורה, ואין הדליקו בו. והכריח הגר"ח מזה, דהנס לא היה שנתרבה 'כמות' השמן, אלא ב'איכות' השמן שאותו השמן דלק יותר.

והנה בגמ' מנחות דף ס"ט, בעא רבי זירא, חטיטין שירדו בעבים מהו, למאי, אי למנחות, אמאי לא, ובתוס' ד"ה חטיטין כתבו ז"ל נראה לי דעל ידי נס ירדו בעבים וכו', עכ"ל. והיינו, שמפרשים התוס' דהני חטיטין לא צמחו בקרקע, אלא נבראו על ידי נס, ולפי"ז הרי מבואר מדברי הגמרא, דגם על חטיטין כאלו שנבראו בנס פשיטא לן דכשרים למנחות, ולפי דברי הגר"ח צ"ע, דהוויין חטיטין של נס, ואין כשרין להיות קרבן.

ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דיש לחלק, דשאני התם דבעינן שמן של זית, ושמן שלא יצא מזית, אלא נעשה בנס, לא הוי 'שמן זית', משא"כ בחטיטין אף שנבראו על ידי נס, שם 'חטיטין' עליהם, דמה שלא צמחו מן הארץ אין זה מין אחר של חטיטין, [ובמנחות הרי אין צריך שיהיו גידולי קרקע], ועל כן כשרין להיות מנחה, אבל שמן למנורה בעי' שמן שיצא מזית, ועל כן בנתרבו על ידי נס שלא יצאו מן ה'זית' אין כשרין להדלקת המנורה. ובאמת, אילו היה נעשים 'זיתים' בנס, שפיר היה השמן היוצא מהם כשר למנורה, דזית הנעשה בנס, שם 'זית' עליו, והוה ליה השמן היוצא ממנו 'שמן זית'.

ובעיקר הענין אמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דגם אם נתרבה השמן ב'כמות', כל שהיה הריבוי 'יש מיש' חשיב שפיר 'שמן של זית', ולא 'שמן של נס', ורק היכא דנתהוה השמן 'יש מאין' חשיב שמן של נס ופסול למנורה, ומעתה אי נימא, דהיה הנס שיתרבה השמן זית עצמו, חשיב גם השמן שנתרבה 'שמן של זית' וכשר למנורה.

והביא אאמו"ר ר' רביא לזה, מהא דתניא בבבא מציעא דף מ"ב ע"א, ההולך למוד את גרנו, אומר 'יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו'. התחיל למוד, אומר 'ברוך השולח ברכה בכרי הזה'. מדד ואחר כך בירך, הרי זה תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול, ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין. ופירש רש"י שם, וזה לשונו – אין הברכה שמתברך ורבה מאליו, עכ"ל. ובחדושי הריטב"א שם כתב, דדעת הרמב"ן, שלא חייבו ברכה זו אלא בהולך להפריש תרומות ומעשרות, שהבטיח הקדוש ברוך הוא בברכתו עליהם, שנאמר 'את כל המעשר וכו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די', ועל כן תיקנו בו ברכה זו, לומר שהבטחתו של הקדוש ברוך הוא קיימת, ואין זו ברכה לבטלה, ע"כ. וכן הוא ב'כסף משנה' פ"י מברכות הכ"ב.

הנרות הללו קודש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד [הנרות הללו]

הנה מה שאין איסור בראיית הנרות הוא פשוט, ונראה דמה שאמר 'אלא לראותם בלבד' אין הכוונה לומר דאף דכל שימוש אסור מ"מ ראייה מותרת, אלא בא לומר דזהו מטרת הנרות שיהיו רואים אותם, כי יסוד הענין של הדלקת הנרות היא להראות ולגלות הנס, כלשון הרמב"ם [הלכות חנוכה פ"ג ה"ג], וכמו שמפורש בגמרא דמצות נר חנוכה היא ל'פרסומי ניסא', וזה מתקיים על ידי שרואים הנרות שהדליקו, וזהו שאמר 'אלא לראותם בלבד' היינו שבשביל זה נתקן שידליקו הנרות, בכדי שיהיו רואים אותם, ועל ידי זה יתפרסם ויתגלה הנס.

והנה בגמרא [שבת דף כ"ג] אמרו, הרואה נר חנוכה צריך לברך, ויש לומר הביאור, משום דכיון שתכלית ההדלקה הוא בשביל שיראו הנרות, נמצא שראיית הנר שייכת לענין ההדלקה, כי על ידי הראיה נהיה הענין של פרסום וגילוי הנס, ונשלם ענין ההדלקה, וזהו שיש ברכה על ראייה זו.

ועיין בתוס' סוכה דף מ"ו ע"א, שעמדו מדוע ליכא ברכה על ראיית שאר מצוות, כגון, רואה בסוכה או בלולב, יעוי"ש בדבריהם. ולהמבואר, בודאי לא שייך ברכה זו רק בראיית נר חנוכה, שעל ידי הראיה נשלם ענין המצוה, אבל בסוכה ולולב אין בראייתן שום שייכות לעצם המצוה, וממילא לא שייך ברכה על זה.

והנה יש דברים מאאמור"ר הגאון זצ"ל בביאור דברי רש"י בשבת שם, הרואה נר חנוכה וכו', ועומד ברשות הרבים ורואה אותה בפתחי ישראל שמצוה להניחה בפתח ע"כ, והם על דרך מה שכתבנו, ויבואר במקו"א.

ומדברי התוס' בסוכה הנ"ל מוכח מה שכתבנו למעלה, דברכת הראיה אין זה ברכה על מצוה של ראייה, רק על עצם הראייה, דהרי אף אם ברוואה נר חנוכה יש מצוה בראיה, בראיית לולב וסוכה בודאי אין מצוה בראייתן, ומכל מקום הקשו התוס' שיהיה ברכה על זה, הרי דברכת הראיה אינה ברכת המצוות, אלא ברכה על עצם הראיה.

שהרי אינן ברכות על מצות ההדלקה, דהרי מצינו שגם הרואה מברך 'שעשה ניסים' (עיין סוכה דף מ"ו ע"א), והרואה הרי מברך אחר ראייתו, ועל כרחך דאין זו ברכה על קיום המצוה של ראייה, אלא שהברכה היא על עצם הראייה, לא על ה'מצוה' שבזה, וס"ל להך מנהגא דגם במדליק הויא הברכה על עצם ההדלקה, ולא על ה'מצוה' שבזה, והיינו דתיקנו הברכה ד'שעשה ניסים' על הניסים של חנוכה, וקבעו זמנה שתהא או בשעת ההדלקה או בשעת הראייה, וממילא לא שייך בזה דינא ד'עובר לעשייתן' כלל.

והנה יש מסבירים המנהג לברך ברכות אלו אחר ההדלקה, משום דסבירא להו דכל הברכה ד'שעשה ניסים' היא על הראייה, וגם המדליק מברך ברכה זו מלתא ד'ראייה', שהרי גם המדליק רואה הוא את הנרות, ולפי זה צריך לברך ברכה זו אחר ההדלקה דוקא, אולם לפי דברינו אינו כן, אלא דהברכה היא על עצם ההדלקה, וכלשון הגמ' 'המדליק מברך שלש', ורק שמכיון שמצינו גם ברוואה ברכה זו, על כרחך דאין זו ברכה על המצוה, ואם כן גם במדליק אין זו ברכה על המצוה, אלא על עצם ההדלקה, ולכן אפשר לברך ברכה זו בין קודם ההדלקה ובין בשעת ההדלקה, וגם לאחר ההדלקה, וכמו בראייה שמברך לאחר הראייה.

אולם המהר"ל ודעימיה סבירא להו, דאף דברואה אין זו ברכת המצוות, אמנם במדליק הויא ברכת המצוות, ושייך בה דינא ד'עובר לעשייתן'.

ועיין בשו"ת רע"א מהדו"ת סימן י"ג שכתב על דינא דהמהר"ל דמברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק, דהוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד אם שכח מלברך קודם ההדלקה, יכול לברך ברכה זו גם אחר ההדלקה, דלא גרע מ'רואה'. וכוונתו, דכשרואה את הנרות יכול לברך על הראייה, כמו כל רואה שמברך על ראייתו. אולם לפי דברינו יתכן, שגם אם אינו רואה את הנרות יכול לברך ברכות אלו, ד'מדליק' לא גרע מ'רואה', וכשם שרואה מברך על עצם ראייתו גם אחר הראייה, גם מדליק יכול לברך על עצם ההדלקה גם אחר ההדלקה.

ובאמת בדברי הגרע"א שם נזכר, שיש מקום בסברא לומר, דלענין נס וזמן לא שייך כלל דינא ד'עובר לעשייתן', והביאור בזה הוא כמו שכתבנו, דברכות אלו אינן 'ברכות המצוות' כלל, אלא תיקנו לברכם בשעת הדלקת הנרות או בשעת ראייתם.

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גיליון צ"ט, פרשת וישב, ערב חנוכה תש"פ

הודאה מיוחדת 'על המלחמות'

בעבותות של אהבה את כל הבאים להסתופף בצלם של בעלי העבודה המאמינים התמימים כדברי חובת הלבבות (שער הבטחה) "הבוטח באלוקים הוא אהוב לכל כתות בני אדם... והוא יאהבם והם יאהבוהו".

האדם קובע מידת צערו

אכן, למרות כל הטרדות, יכולה לשכון רגיעה ושלווה עמוקה בלב, והכל תלוי באדם, כפי שהתבטא מרן החזון איש: "צרות זה בהשגחה, אבל כמה האדם יצטער זה כבר בבחירתו האישית", ומפורשים הדברים באגרותיו (ג, ס, סוף חלק הנקרא תורה) "חובה על האדם למעט ערך מצוקותיו אשר יציקו את לבבו, רצונו לומר לחזק את דעתו ולבטל את הגלים אשר יעלו על ראשו. ובחסירו רגשותיו לא ירגיש, ויקבל שכר על הפרישה". ניתן היה לחשוב כי בתוך הגזירה על הצרה והייסורים, נכלל גם צער האדם, ואם נקבע לבחור שיתחתן רק בגיל מבוגר, הרי שמסתמא נכלל בזה גם כמה יצטער עד שימצא את זיווגו הראוי לו, או אם ממתין לרפואה שתבוא וכיו"ב כפי שכל התלאות והטרדות אצל רופאים ורפואות נקבעו לו, כך מסתמא נקבע לו כמה יצטער עד שיתרפא בשלמות.

חידש החזון איש שלא כך הם פני הדברים, כי רק הצרה היא בהשגחה ובגזירה מה', אך הצער הוא בבחירת האדם. אתה יכול לבחור אם לסבול או לא, להצטער או אף לשמוח. ביד האדם להחליט אם ייקח את סיפור חייו כתלאות או כהתגברויות, כצרה או כתהנה בדרך אל השמחה. רבים מספרים כי עצם ההסתכלות הפנימית כבר שינתה להם את הכל, למרות

יש להבין את ההקשר בין דברי המדרש הנ"ל לבין הפסוק 'וישב יעקב', כי אחר שראה יעקב בפנישתו עם עשיו את האלופים הרבים של עשיו ושעיר שנמנו בסוף הפרשה הקודמת, שהם "מלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל" (י, לא), הוא נבהל וחסרה לו השלווה.

טוען הפיקח כנגדו: ממה אתה נבהל, הרי אתה יעקב ויש לך את הקב"ה, קירבה זו היא בבחינת אש, וקירבת יוסף לקב"ה היא בבחינת להבה, וממילא ניצוץ אחד שלכם מכלה את כל רשימת האלופים.

בזה מיושב הכתוב "וישב יעקב", שמשמעו הפשוט שאכן ישב בשלווה, אך חידשו חז"ל שרק ביקש לישב בשלווה אך הקב"ה לא נתן לו. והיינו, שאמנם מהניסיונות והטרדות לא ישב בשלווה כיון שבא לו ניסיון דינה ומיד לאחריו ניסיון יוסף ועוד, אך בפועל כן הצליח "וישב בשלווה" - לא שלווה מניסיונות, אלא שלווה של מנוחת הנפש, שלווה הבאה עם כל הקשיים והניסיונות, שלווה של קירבת אלוקים עליה מאריך לדבר חובת הלבבות.

וכאשר אלופי עשיו להמוניהם ניצבים למולו, זהו הבל ורעות רוח בעיניו, שהרי הוא בוטח בה' וידוע שאם רק ניצוץ אחד יוצא ממנו, מיד הם כלים מאליהם. אכן כל הדאגות הבל הם, כאשר יודעים שיש מנהיג עליון המכוון את הכל. אמנם הוא דורש לעשות ולפעול במעט השתדלות, אך ללא דאגות וטרדות הלב, משום שהכל בידי שמים.

וכך אצל כל אדם באשר הוא, למרות כל תהפוכות החיים העוברות עליו, שלווה אמיתית יכולה לשכון בקרבו אם רק יבטח בה' - שלווה נעימה המקרינה ממנו לכל סובביו רוגע ונועם עילאיים. וכפי שרואים נעימות המושכת וקושרת

"ביקש יעקב לישב בשלווה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלווה, אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלווה בעולם הזה"

(רש"י בראשית לו, ב)

יעקב אבינו לא ביקש לשבת בשלווה מול נוף הגלים המתנפצים כדי ליהנות ממנועמי עולם הזה. הוא ביקש לישב בשלווה כדי שיוכל לעבוד את ה' בשלוות נפש ללא הפרעות. למרות זאת, אמר לו הקב"ה: כל עוד האדם חי, נדרש ממנו לפעול. אל לך לנוח על זרי הדפנה. עליך להמשיך במלחמת החיים, להתקדם במעלה עבודת ה'. כי בעולם הזה, הזוכה לכינוי "נוהה התלאות" (ספר הישר ו), לא די לעבוד את ה' וליהנות מזיו השכינה. יש להתקדם התקדמות היונקת את כוחה דווקא מהקשיים.

לכן הביא המשנה ברורה (תעו, ה) בשם השל"ה הק' כי אנשי מעשה נהגו לנשק את המרור בליל הסדר. במושכל ראשון היתה נטייה לחשוב כי יש לנשק את המצה והיין המסמלים את החרות, אך במרור - המסמל את עצם השעבוד - יש להזדרז ולצאת ידי חובה. אך אותם אנשי מעשה השכילו להבין שהיות והמרור נשלח מהטוב והמיטיב, הרי שאף בו טמונת הטבה ומתיקות, כי גם בתוך הקושי גופא מונחת ישועת ה'. הוא שאומר דוד המלך (תהלים כג, ד) "שבתך ומשענתך כמה ינחמוני", היינו שגם בנחמה וגם בשבט המוכיח, מוצאים מזור ונחמה, כדברי הפסוק (מיתב ז, ח) "כי נפלתי קמתי, כי אשב בחושך ה' אור לי - שאילו לא נפלתי לא קמתי". כלומר, עצם הקימה באה מכוח הנפילה שקדמה לה.

בזה אף מיושבת התמיהה מדוע בשבח הנאמר בימי החנוכה 'על הנסים', מודים אף 'על המלחמות', והרי לכאורה אם היו ממשכים החשמונאים לשבת בשלווה ללא מלחמה מיותרת, היה טוב יותר, ומדוע מודים על עצם המלחמה.

מהאמור נראה שאכן שבח גדול יש במלחמה עצמה, משום שעל ידה מתחשלים ומתרוממים, וכן במלחמת החשמונאים שעל ידה הורם ונישא שבח ה' בפי כל כאשר שלשה-עשר איש בלבד ניצחו צבא אדיר ממדים על כל חייליו המיומנים והגיבורים, ויתכן כי בלא המלחמה אולי היו יושבים בטח בשלווה, אך לא היה מתגדל שמייה רבא, ועל זה אנו מודים ומהללים על התשוועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

"הבוטח באלוקים, אהוב לכל כתות בני אדם"

"וישב יעקב - הפשטני הזה נכנסו גמלי טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה. היה פקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כלו. כך יעקב ראה את כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולם... אלה תולדות יעקב יוסף, דכתיב (שפד"ה א, יח) וזהו בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כלם"

(רש"י לו, א)

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה

במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

נדלק הנר בטעות טרם סיום הברכה

שיש לו לחזור ולהדליק מפני שלא קיים ההדלקה כתקנת חז"ל (שבת כב, ב), שהרי אמר רבא הדליקה בפנים... לא עשה כלום כיון שנפסק שהדלקה עושה מצוה, כך המדליק בחלון במקום שיש לו להדליק בפתח החצר, למרות שגם מהחלון יש פרסומי ניסא, עליו לשוב ולהדליק בברכה בפתח הפונה לרשות הרבים.

בבניין עם חדר מדרגות משותף, יש להדליק בפתח הבניין הפונה לרשות הרבים, כיון שחדר המדרגות נחשב כחצר, שהרי הדיירים עושים בו שימוש, כגון שמינחים שם עגלות, מטריית וכיו"ב. וכבר נפסק בשו"ע (או"ח תרעא, ה-ה) "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים... ואם יש חצר מניחו על פתח החצר". וכתב רבינו תשובה מפורטת לבאר דעתו בזה (קובץ תשובות א, ס).

שאלה החזיק בידו נר דולק להדליק באמצעותו, ובאמצע שאומר לשם יחוד או הברכות נדלק בטעות נר החנוכה מהנר הדולק בידו, מה יעשה?

תשובה יכתב ויחזור וידליק בברכה. דאפילו למ"ד מצוות א"צ כוונה זהו רק כשיכיון להדליק וחסרה כוונה למצוה, מושא"כ בזה שההדלקה נעשתה ללא כוונה, אין זה מעשה מצוה אלא מתעסק ומעשה קוף בעלמא.

מקום ההדלקה

ידועה דעתו הנחרצת של מרן רבינו זצוק"ל אודות מקום ההדלקה בארץ ישראל - בפתח הבית, ומקום ההדלקה מעכב וכמי שמדליק על שולחנו שלא בשעת הסכנה,

שהישועה עוד בוששה מלבוא.

ולכאורה חולק בזה על מרן הגה"ק רבי אברהם גרודינסקי ה"ד (תורת אברהם יח, "שפחה בייסורים") המוכיח מתוס' בסוטה (לא, א ד"ה גדול) שכששמה רבי עקיבא בעת שהוציאוהו להריגה, שאלו טורנוסרופוס הרשע "וכי מבטע בייסורין את" הרי שאי התייחסות לייסורים נחשבת כמבטע בייסורים, ולכאורה אין לנהוג כן ולא כהחזו"א שאמר שהובה למעט בערכם עד שלא ירגישם כלל.

ונראה שלא נחלקו כלל ועיקר, התורת אברהם מדבר על עצם הייסורים והצרות הנשלחים אליו משמים, שעל האדם לשים לב אליהם ולא לבטע בהם ולחשוב שהם לא צרות בכלל, כי הם נשלחו אליו ממרומים לעוררו לפשפש במעשיו ולשוב בתשובה. ואילו החזו"א מדבר על "מצוקותיו אשר ציקו את לבבו" שהם הצער שהאדם מצער את עצמו, ובוה עליו למעט בערכם ולא להצטער, משום שהצרה נשלחת מהשמים ועליו לשים לב אליה, משא"כ צערו האישי, עליו למעט בערכו ולבטלו.

וכן החזו"ת יאיר כתב (קצא בסופו) שאין ראייה ממה בכל שכן מצער בעל חיים לצער בני אדם "דוודאי יש לומר שהקפידה התורה על צער בע"ח דבהמה דחסרה דעת ונפש המשכלת לסבול, משא"כ זה האדם איבעיא ליה ליתובא דעתיה ולקבל מאהבה אשר יארע לו" הרי שעם הצרה הבאה על האדם עליו להתיישב בדעתו ואף לקבלה מאהבה וחלילה מליפול לצער ע"כ.

והדברים מוכרחים שעל האדם לברוח מהצער שמביא על עצמו, שהרי גורם בזה עוד נפילות ורעות רבות לעצמו, וכדברי הארחות צדיקים (שער השפחה) "כל זמן שהאדם שרוי בצער לא יוכל ללמוד... וגם הצער מבטל כוונת הלב בתפלה. וכשאדם שרוי בצער מי שמדבר אליו או מי שמבקש ממנו לעשות עמו חסד, אין לו כוח לעשות בקשתו", וכאמור יש ביד כל אחד ואחד את האפשרות לברוח מהצער.

סגולת ראש הישיבה לקניית דירה

ואדרבה לעתים התכלית היא שיבואו עליך ייסורים בכדי שלא תתבוסס בצערם ועל ידי כך תתגבר עליהם, כיון שבשמים גוזרים על כל אחד ואחד אלו צרות יבואו עליו, אך כמה צער יהיה לו מזה – האדם קובע לעצמו. ואין לתמוה כיצד משתלבים יחדיו כל כך הרבה עומס וניסיונות עם מנוחת הנפש, משום שהאמונה התמימה גורמת לבטחון המושלם והיא המשלבת ביניהם.

באחת הפעמים שנכנסתי להתייעץ בקודש פנימה עם מרן הגרא"ל שטיינמן שאלתיו מה לעשות עם הדאגות העולות מנישואי הילדים, ובפרט בעול הכלכלי הכרוך בכך.

נענה ראש הישיבה ואמר: מי שיש לו בטחון, אין לו דאגות.

חזרתי ושאלתי איך קונים בטחון. אורו פניו בשמחה ואמר: אוהו... מזה צריך שתהיה דאגה, איך קונים בטחון, ולא איך קונים דירה, אולי בחובת הלבבות יגיד לך איך לקנות דירה... אבל לי – הוסיף בענותותו ואמר – אין בטחון הלוואי היה לי בטחון.

נאה דורש ונאה מקיים. בכל בוקר קודם תפילת שהריית מסר שיעור בחובת הלבבות שער

הבטחון, מתוך ידיעה שחיוזק זה נצרך ביותר לפתיחת כל יום מחדש.

עבודה בשבת

בעת הזו כאשר רבו חילולי השבת ר"ל בראש כל חוצות וחזן ממה שנמאת הארץ בעוון המור הזה, אף רבים מן העובדים עצמם מצטערים מזה כיון שאינם חפצים בזה מעיקרא, רק שמוכרחים מאילווצים שונים לעבוד אף ביום הקדוש, יש להביא את שסיפר המגיד הירושלמי רבי שבתאי יודלביץ שאחר שנשא מדברותיו בעיר בית שמש והלהיב את הלבבות לשמירת השבת, ניגש אליו אחד השומעים, עובד בנמל חיפה, ותנה בפניו את צרתו שמכורח פרנסתו, מחויב הוא לעבוד אף בשבת רח"ל, כיון שכך החליטו לאחרונה בנמל. נענה ר' שבתאי ואמר לו: תעזוב את העבודה שם מיד. ומאין תהיה לי פרנסה – תמה. השיבו: האם כל מיליארדי האנשים שעולם מתפרנסים מנמל חיפה? כמה בעלי חיים יש בעולם, האם כולם מתפרנסים מנמל חיפה?! למה לך לדאוג, מי שציווה על השבת, בוודאי יצווה לך מברכתו.

למחרת התייצב בעז ותעצומות נפש בפני מנהל העבודה והודיע שהוא מפסיק לעבוד בשבת, גם אם יאלץ להתפטר בשל כך. להפתעתו, לשמע בקשתו הנחרצת הנפיק לו המנהל אישור שחרור מהעבודה בכל שבת. סיים ר' שבתאי ואמר כי הקב"ה הראה בזה שכשהוא רוצה, אפילו נמל חיפה עצמו יביא את הפרנסה.

"מזונותיו" קצובים, הכסף – לא

ואכן הדאגה על הכסף מיותרת לחלוטין, שהרי אין צורך בכסף עצמו, אלא במה שקונים בו. כאותו יהודי שבא לפני הגרי"ז מבריסק ואמר בבהלה: המחירים התייקרו מאד, ואיך אקנה אוכל. נענה הרב בשלווה ואמר שאילו היה כתוב שכל "כספו" של אדם קצוב לו, כגון שקצבו לו שהשנה יהיה לו מאה או מאתיים בלבד, הרי שיש מקום לדאגה כיון שהתייקרו המחירים ומניין יהיה כסף לקנות אוכל שהרי לא תהיה תוספת על הקצוב. אבל הרי לא כתוב כך, אלא "מזונותיו" של אדם קצובין לו (בצה"ט, א), ואם התייקרו המחירים יהיה לך יותר כסף וכדי שתוכל להשיג את המזונות הקצובים לך, במקום מאה תקבל מאתיים.

וכל בר דעת רואה זאת, שהרי לפני מספר שנים אילו היו אומרים שהדירות יעלו בסכום אסטרונומי שכזה ואף הלחם והחלב יתייקרו כל כך, היה נראה שאי אפשר להתקיים במצב שכזה. ובכל זאת לא כלו רחמי ה' מעמנו ולא נשמע בגבולנו מי שמת ברעב, וכיון שהקב"ה רצה אחרת, הוא גזר על התייקרות המחירים ובד בבד גזר גם על העלאת השכר במשק.

אכן הדברים הללו בעומד והתחזק קאי, וכדברי הארחות צדיקים "ענין זה הוא הגדול שבניסיון האדם שלא יטרידו אותו רוב טרדות של עולם זה וישכח אחריתו" כלומר הטרדות העולות מהצרות הם הניסיון היותר גדול, משום שמי שאיננו שליו, טורף נפשו באפו בטרדות והייסורים התכופים העולים ובאים עליו, אך התולה בטחוננו בקב"ה, חי מתוך שלווה והשקט תדיר.

שו"ת הלכה למעשה

«««

פתח שאינו נראה בדרך הילוכם

שאלה האם ניתן להדליק בפתח חצר שלא נמצא על רשות הרבים ממש, ורק אם העוברים ושבבים יטו את ראשם יבחינו בנרות.

תשובה לא ידליק בו, מאחר וצריך שייראה לרבים בדרך הילוכם. וכמו שמדליק למעלה מעשרים אמה שלא יד"ח למרות שאם יטו ראשם יבחינו בנרות.

'חזקה' במקום ההדלקה

שאלה שכן שהדליק בשמאל פתח חדר המדרגות, האם יש לו חזקה על המקום לשנים הבאות מול שכן חדש, או שיערכו גורל ביניהם מי ידליק בימין ומי בשמאל.

תשובה יש לוותיק זכות להדליק שם אף בשנים הבאות. ואף לקטן יש חזקה בזה, מאחר והחזקה הזו אינה כקניין אלא 'זכות' למקום ההדלקה.

ואמנם אם אין מקום אף בימין לשכן החדש, מחמת ששכניו מהדרים להדליק הם ובני ביתם, צריכים לוותר לו על מקום אחד בכדי שיוכל לקיים את עיקר הדין שהייב בו. כעין שנפסק (משני"ב תרע"א, ו) לגבי מי שיש לו שמן בצמנצום ולחברו אין כלום, שידליק בכל יום רק נר אחד וייתן לחברו לקיים את עיקר הדין.

אבל בימי ה'שבעה'

שאלה היכן ידליק היושב שבעה בבית הנפטר, וחוזר בלילה רק ללון בביתו.

תשובה נחשב כמו שמתגורר במקום שיושב בו 'שבעה', שהרי שם נמצא כל היום ו'מקום אכילה עיקר' (תרע"א, א) ומסתמא גם נח שם מעט. ומאחר ונעקר מביתו ידליק במקום שיושב שבעה לכתחילה בברכה. ומה שבני הישיבות לא מדליקים בפתח חדר האוכל, הוא מפני שאין זה 'בית' שגם אוכלים בו, אלא כעין מסעדה שנכנסים רק לאכול שם ותו לא.

הדלקה בחו"ל והדלקה במנוחה

שאלה נמצא בחו"ל בימי החנוכה, והנהלת המלון אוסרת להדליק נרות בשטח המלון.

תשובה בחו"ל יכול להדליק על שולחנו בחדר, ואם לא יוכל להדליק נרות ממש, ישתמש במספר נורות חשמל או פנסים כמניין הימים, ובלבד שלא תהיה זו נורת 'לד'. ויכול גם לברך עליהם.

עקב פניות רבות, התבקשנו לפרסם:

לצערנו, אזל מהמדפסים הספר 'פניני חנוכה

א"י"ה ניתן יהיה להשיג את הספר בחנוכה תשפ"א

בברכת התורה

מכון 'ציוני הלכה'

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל: Beithorah@gmail.com

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א

ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

שאלה - מה מהותם של ימי החנוכה ומדוע תוקנו, והאם הדלקת הנרות וימי החנוכה טעם אחד להם?

תשובה - בגמ' משמע שתוקנו ימים אלה משום נס פך השמן, שעל השאלה 'מאי חנוכה' הביאה הגמ' את הברייתא שביארה את נס פך השמן, ואילו ניצחון החשמונאים לא הוזכר בה אלא כביאור לתקופת התרחשות הנס. ומאידך גיסא ב'על הניסים' אנו מזכירים שקבעום מחמת נס נצחון המלחמה. ובאמת הרמב"ם כתב שימי החנוכה תוקנו הן על נס הנצחון והן על נס פך השמן, שבהלכה הראשונה הרחיב בתיאור נס המלחמה וז"ל "בית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל¹ יתר על מאתים שנה עד החורבן השני", ובהלכה השניה מביא הרמב"ם את נס פך השמן, ובהלכה השלישית כותב "ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס". משמע ש'מפני זה' הכוונה הן על נס פך השמן והן על נס המלחמה, שאם רק על אחד מהם לא היה עליו לכתוב זאת בהלכה נפרדת משניהם.

ולא זו בלבד, אלא שהרמב"ם איחד את ימי החנוכה עם הדלקת הנרות ונקט שהדלקת הנר היא דין מדיני 'ימי החנוכה', כלומר זהו דין כיצד להודות גם על הנצחון במלחמה ולא רק על נס פך השמן [אלא ודאי שבחרו לבטא את ההודאה באופן זה משום נס פך השמן²]. ואם נקביל את דבריו של הרמב"ם "ומפני זה התקינו... ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות וכו'" לדברי הברייתא "קבעום ועשאו ימים טובים בהלל ובהודאה", נראה שפירש 'הודאה' - בהדלקת הנר, כלומר שקבעו להודות בימי החנוכה ע"י הדלקת הנר. וזה שלא כרש"י שפירש ש'בהודאה' היינו לומר על הניסים בברכת הודאה³. [ואכן הרמב"ם לא הזכיר את 'על הניסים' בדיני חנוכה כמו שעשה בהלל⁴ אלא בדיני תפילה].

מ"מ הגדיר הרמב"ם את ימי החנוכה כ'ימי שמחה' כלומר שצריך לאכול בהם בשר ולשתות יין (ט"ז בשם מהרש"ל), וכדברי המרדכי בפסחים שחייב לעשות כן משום הטעם הנוסף לתקנת שמונת ימי חנוכה המבואר במגילת תענית (ציין אותה המג"א), וז"ל "ומה ראו לעשות חנכה שמנה ימים והלא חנכה שעשה משה במדבר לא עשה אלא שבעת ימים שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגומר ואומר ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו וגומר ובשביעי הקריב אפרים וכן מצינו בחנכה שעשה שלמה שלא עשאה אלא שבעת ימים שנאמר כי חנכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים מה ראו לעשות חנכה זו שמנה ימים אלא בימי מלכות יון נכנסו בני חשמונאי להיכל ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכל שבעת הימים היו מתקנים בכלי שרת... ולמה היא נוהגת לדורות אלא שעשאוה בצאתם מצרה לרוחה ואמרו בה הלל והודאה והדליקו בה נרות בטהרה". הרי ששמונת ימי החנוכה, מלבד עניין פך השמן ונס הנצחון הינם על חנוכת המזבח כמו חנוכת משה ושלמה, אלא שבשונה מחנוכת המזבח שעשו משה ושלמה, חנוכת החשמונאים ארכה ח' ימים ואף נשארה שמחת חנוכתם לדורות משום ההודאה הגדולה וההלל שאמרו ביציאה מן המצר, ומשום דיקדוקם לקיים הדלקת הנר בטהרה למרות שטומאה הותרה בציבור⁵. ולדעת הרמב"ם והמרדכי מחייבת שמחה זו אכילת בשר ושתית יין. אמנם להלכה כבר כתב השו"ע שהסעודות שעושים בהם הם רשות שלא תיקנו אלא

¹ ובודאי עיקר השמחה הייתה על עניין הרוח, שבכך שחזרה מלכות לישראל יכלו לקיים את המצוות בלא צר ומציק, שהרי לא נחו ממש בכ"ה, שהמלחמות עם היוונים המשיכו ואף נפלו יהודה וחבריו המכבים במלחמה.

והרבה הוכחות יש לכך שעיקר המלחמה הייתה מלחמת הרוח לקיום המצוות וממילא גם השמחה, ע"י משנ"ב בשם הלבוש, וכמו שאנו אומרים ב'על הניסים' ודבר פשוט הוא. ומשנה תוקף ניתן מכך שחז"ל מכנים גלות זו 'גלות יון', ואת אנטיוכוס הרשע 'מלך יון', למרות שמבחינה לאומית וריבונית העם שעמד עלינו הוא העם הסורי ואנטיוכוס הרשע מלך סוריה היה (צמח דוד, קדמוניות היהודים ועוד), אך כיון שתרבות הסורים בזמנו הייתה תרבותם של היוונים, ואנטיוכוס הרשע שגדל גם הוא על ברכי חכמת יון נלחם כדי להביא את תרבותם לעולם [בעזרת המתיונים], אנו מתייחסים אליהם כיוונים לכל דבר.

² והשייכות בין נס פך השמן למלחמה נראה, שע"י נס פך השמן שנעשה במנורה הראה הקב"ה לכלל ישראל שמרוצים ומקובלים הם כבתחילה בטרם זלזולם בעבודה, והראה להם שקיבל את מסירות נפשם במלחמה, שהרי המנורה היא ראייה לכך שהשכינה שורה בישראל כמו שכתוב לגבי נר המערבי.

³ מ"מ אף שלא פ"י כן בתקנת 'בהודאה', יתכן שיסכים שהדלקת הנר טעם יש בה גם משום הודאה על המלחמה, וכן אנו אומרים "הנרות הללו אנו מדליקים... ועל המלחמות". אבל בזה אינו שווה לדברי הרמב"ם; שלרמב"ם מהות ההדלקה היא חיוב ההודאה, ואילו לדבריו ההודאה טעם בהדלקה ולא עצם התקנה, ע"י בזה להלן בדין הכוונה.

⁴ ואדרבה עיקר חיוב הלל בחנוכה הוא, ופרטי דיני הלל מביא הרמב"ם בהלכות חנוכה ולא בהלכות תפילה.

⁵ כשם שהם החשיבו את המצווה וכיבדו אותה לעשותה כהלכתה, גם עלינו מוטל החיוב לכבד את המצווה ולטרוח בשבילה, לכן מוטב שיכין את נרות החנוכה ולא ישתמש בכוסיות ונרות מוכנים הנמכרים בחנויות למרות הטורח שבדבר. ואל ימנע עצמו מלעשות כן משום לכלוך וטינוף וכמבואר בפסחים (נז.) ארבע צווחות צווחה עזרה וכו'.

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א
ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

להלל והודאה [ע"י הטעם במשנ"ב בשם הלבוש] וברמ"א הביא "וי"א שיש קצת מצוה ברבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח". והכריע למעשה שנוהגין לשורר בסעודה לכבוד ה"י ואז נעשה לסעודת מצווה.

שאלה - מה גדרה של מצות נר חנוכה?

תשובה - במצות נר חנוכה כלולות שתי מצוות שונות; א. מצות ההדלקה- הן 'חובת הבית' דהיינו שמוטל על כל בני הבית לדאוג שיהיה דלוק בו נר [כלומר חובת הדר]⁶, והן 'חובת גברא' היינו שיראה האדם שיהיה לו בית כדי שיוכל להדליק בו נר⁷. ב. חובת הברכה- שמוטל על כל אחד ואחד מישראל לברך את הברכות של הדלקת הנרות שעניינן לתת שבח והודאה לקב"ה שלא עוזבנו בגלותנו. [ואפי' ברכת 'להדליק נר של חנוכה' יש בה גם משום ברכת השבח, והכוונה בברכה היא שאנו מודים על הסיבות שהביאונו לתקנת הדלקת נר החנוכה, דהיינו הניסים שנעשו לנו⁹]. ולכן יש את חובת ברכת הרואה, כי עניינה של חובת הברכה היא השבח, ושייך גם אם אינו מדליק¹¹. וכן הט"ז (ס' תרע"ז) הביא שי"א שאכסנאי שאשה מדלקת עליו בביתו אינו יכול להדליק בפני עצמו, וכל הוכחותיו שלא כדבריהם מברכות אחרות, כגון שברכת המזון יכול לברך בפ"ע אף שמעיקר הדין אחד מברך לכולם, ושוב מוכח שחובת הברכה היא חובה בפני עצמה. וכתוב במג"א (תרע"ו ס"ק ו') ובפמ"ג (א"א תרע"ה ד') שכשיוצא ממשהו ידי חובת ההדלקה חייב לשמוע את הברכות¹², מה שלא מצינו בשאר מצוות, ועל כרחך שיש חובה בברכות בפני עצמן¹³. [אמנם משמע בדבריהם שדווקא היוצא מסתם אדם חייב לשמוע את הברכות, אבל כשאחד מבני הבית מוציא את שאר בני הבית, מוציאם גם ידי חובת הברכות ואינם צריכים לשמוע, ויל"ע].

⁶ ונסתפק הגרש"י האם בעיניו בית כדין בית לעניין מזוזה ועירובין וכד', או לא, היינו האם צריך בית ד' אמות על ד' אמות או כל בית שהוא דר בו מחייב בהדלקה. ונראה שכלפי חובת הבית צריך ד' על ד' אמות כדין בית, אבל מצד החיוב גברא אי"צ דווקא ד' על ד', וכמו שחזינן שאכסנאי ע"י השתתפות בפרוטה נהפך להיות כבן בית, אי"כ מוכח שבנקל יש לאדם בית להתחייב בו את חובת הגברא [שודאי טעם אכסנאי שע"י השתתפות יש לו חלק בבית לקיים חובת הגברא שלו, שלא מסתבר שנעשה ממש כבן בית גם כלפי חובת הבית בפרוטה בעלמא]. ואם אכסנאי בפרוטה בלבד מוגדר כמי שיש לו בית להתחייב בו, כ"ש שקל יותר לחייב כל אדם בכל בית שהוא בחיוב הדלקה של חובת הגברא ואי"צ בית במשמעותו של שם 'בית'.

⁷ ולכן פסק הגרש"י שבכלל ההלכה ש"אפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק" זה לשכור בית לשמונה ימים. [ולדברינו בהערה הקודמת, אי"צ דווקא ד' על ד', שהרי מה שמחייב אותו בקניית הבית הוא חובת הגברא וקיום חובת הגברא אי"צ ד' על ד' כדאמרן]. וכדברינו מוכח ברמב"ם שכתב בהלכות ברכות (פרק י"א) "יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולדרוך עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות, ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב, וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה". ואח"כ כתב הרמב"ם לעניין מצוות דרבנן "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים בין מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר בשבת והדלקת נר חנוכה, בין מצוות שאינן חובה כגון עירוב ונטילת ידים וכו'" מוכח, שמגדיר הרמב"ם את נר חנוכה מצווה שהיא 'חובה', ובה מקביל את נר חנוכה לדין שכתב על מצוות שהן חובה בדברי תורה, היינו "שאדם חייב להשתדל ולדרוך עד שיעשה אותם... שאדם חייב על כל פנים לעשות". [הגר"ח שליט"א שאל להגרש"י, שרש"י פי' שברכת הרואה נתקנה למי שאין לו בית להדליק (ע"י ב"ח ס' תרע"ו). ואם נכון הדבר שאדם מחויב לחזור על הפתחים כדי לשכור בית כלשהו להדליק בו, כיצד יש כזו מציאות שלאדם אין בית, ונענה הגרש"י: דין 'הרואה' נאמר לאדם שלא הצליח ב'שנור'].

⁸ גם בהדלקת נרות שבת מצאנו שיש שני דינים; דין חובת בית - חובת הדר, ודין חובת גברא. שגם שם נפסק (סעיף ז') שאכסנאי שאין לו חדר בפני עצמו צריך להשתתף בפרוטה אם אין אשתו מדלקת עליו בביתו, אבל אם אשתו מדלקת עליו בביתו אזי נפטר בהדלקתה. וכמו שמבאר שם הביה"ל שיש חובת הדלקה מטעם שלא יכשל בעצם ובאבנים, וכאשר אין לו חדר פרטי והיכן שנמצא בלאו הכי יש אור מהדלקת בעה"ב, אין עליו חובת הדלקה במקומו, כלומר אין עליו את חובת הבית. ומצד החיוב המוטל על כל ישראל להדליק נר בשבת, היינו חובת גברא, נפטר ע"י אשתו. ואם אין לו אשה משתתף בפרוטה. [וע"י שם בביה"ל את שיטת הדרך החיים שאפי' יש לו חדר מיוחד נפטר ע"י אשתו].

⁹ ומוכח כן ממסכת סופרים (הביאה הב"ח), שהביאה את אמירת 'הנרות הללו' כחלק מברכת 'להדליק נר', שנאמרת היא מיד לאחריה. ואם ברכת 'להדליק נר' לא הייתה אלא ברכת המצוות מה עניין 'הנרות הללו' אליה, וע"כ צ"ל שיש בה גם משום שבח.

¹⁰ וע"י ברמ"א לגבי הדלקת נר שבת (רס"ג ה') "יש מי שאומר שמברכין קודם ההדלקה, ויש מי שאומר שמברך אחר ההדלקה" וביאר המג"א שהרי אם תברך קודם, נמצא שקיבלה שבת ואיך תדליק. ומביא, שמטעם זה כתב הדרישה בשם אמו, שביו"ט שמותר להעביר אש תברך קודם ההדלקה. וחולק המג"א "אבל אין חכמה לאשה וכו' דלא חלקו חכמים". והדגול מרבבה תפסו שלא שייך 'לא פלוג' כיוון שהברכות אינן שוות, שהרי כאן מברך 'להדליק נר של שבת' וכאן 'להדליק נר של יום טוב', דאם לא כן מדוע בנר חנוכה מברך ואח"כ מדליק, למה לא נימא לא פלוג משבת. ולדברינו נר חנוכה אינו ראייה כלל, שברכת להדליק נר של חנוכה שונה במהותה מברכת נר של שבת ויו"ט, שברכת שבח בה, אי"כ לא שייך לומר עליו לא פלוג משבת.

¹¹ ובמה שאמרנו שטעם ברכת הרואה שהברכות דין קיום בפני עצמם ובמה שהוספנו שאפילו ברכת להדליק נר יש בה שבח, יובנו דברי רש"י שכותב (כג.) שהרואה אינו מברך 'להדליק' כי לא הדליק בעצמו, ולכא' זה פשיטא דאינו שייך כלל בברכת 'להדליק נר', אלא ע"כ ששייך בברכת 'להדליק' דיש בה משום שבח והו"א שיתחייב בה גם כשלא הדליק. אך מ"מ כותב רש"י שלא יכול לומר 'וציוונו להדליק' כשאינו מדליק [וע"י מה שהבאנו בשם רע"א ובהערה 14].

¹² ולפי האמור לעיל שגם בברכת להדליק נר יש דין של שבח, מחויב לשמוע גם את ברכת להדליק נר.

¹³ ועוד יל"ב ע"פ מה שכתב הר"ן [ע"י בהמשך] שאחר המדליק אי"צ מטעם שליחות, ומשום כך צריך לשמוע את הברכות ולצאת כדין שומע כעונה.

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א
ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

שאלה - מה גדרה של קיום מצות נר חנוכה?

תשובה - ישנה מח' בגמ' האם 'הדלקה עושה מצווה' או 'הנחה', והיינו האם המצווה היא המעשה אלא שצריך לעשות מעשה בנרות הראויים לצורת המצווה, או שעצם המצאות הנרות הדלוקים היא המצווה. ולהלכה נפסק שהדלקה עושה מצווה. ומ"מ אף שהדלקה עושה מצווה וחיוב המצווה הוא מעשה ההדלקה, אי"ז אלא גדר בצורת קיום חיוב מעשה המצווה. אך למעשה כל זמן שהנרות דלוקים קיום המצווה נמשך, והוא מתייחס לבעל הנרות ולעושה מעשה ההדלקה. וכמו שכתב הרא"ש (פסחים סוף פ"ק) שמשום שיש שהות למצווה היינו עד שתכלה רגל מן השוק מברכים 'להדליק' בלמד ולא 'על'. וכן משום כך מצדד רע"א שאם הדליק בלא ברכה שיברך לאחר ההדלקה, משום שעדיין חשיב 'עובר לעשייתו' כי כל זמן ההדלקה כעוסק במצווה, [אף שאי"ז ממש 'עוסק' שהרי 'אם כבתה אין זקוק לה' ואת חיוב המצווה קיים במעשה ההדלקה, מ"מ כל זמן שהנר דולק חשיב כקיום המצווה בפועל ע"ש].¹⁴ וכך יבואר הר"ן (פסחים ד') שכתב שמברכים 'להדליק' ולא 'על', ככל מצווה שאי אפשר לעשותה ע"י שליח שאין מברכים עליה 'על'. ומקשה הר"ן שבנר חנוכה אפשר ע"י אחר, ומתיר "כיון דאמרינן דצריך לאשתתופי בפריטי כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו הרי אין מצווה זו יכולה להתקיים על ידי אחר", ו"א שהדלקת האחר אי"ז מגדרי השליחות ולא חל עליו שם שליח ושליחותו כקוף בעלמא, וכמי שמניח תפילין על גוף חברו, שמי שהשמן והפתילה שלו הוא מקיים המצווה בעצמו. וע"כ כמו שכתבנו, שאף שהדלקה עושה מצווה מ"מ מקיים מצוותו גם בנרותיו הדלוקים המפרסמים את הנס.

שאלה - מהו יסוד פרסום הנס של מצות נר חנוכה ומה גדר הדין שבשעת סכנה מניחו על שולחנו ודיו?

תשובה - מצינו לגבי מצות ד' כוסות, אף שדינה משום פרסום הנס אין הפרסום אלא בעצם קיומה בצורה שניכרת למצווה. ואילו בנר חנוכה מצינו שיש דין של פרסום ממש, דהיינו לפרסמה לאחרים. ויש לחקור האם שונה מצות נר חנוכה מד' כוסות, שאם אין פרסום לאחרים [כגון שמדליק במקום שלא נראה לאחרים ואין לו בני בית] לא יצא ידי"ח, או שאין כאן אלא הוספת דרגה בפרסום. ובגמ' (כא:) מצינו ב' דעות בפירוש "מצוה משתקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק", "דאי לא הדליק מדליק" ו"לשיעורא". ולכא' הפשטות, שלדעה השניה מצות הפרסום היא רק דרגה נוספת במצות ההדלקה, ולכך יכול להדליק אף בזמן שאין פרסום. ובשיטה הראשונה נחלקו הראשונים; התוס' כתבו "אומר הר"י פורת דיש לזהר ולהדליק בלילה מיד שלא יאחר יותר מדאי ומ"מ אם איחר ידליק מספק דהא משני שינויי אחרים, ולר"י נראה דעתה אין לחוש מתי ידליק דאנו אין לנו היכרא אלא לבני הבית שהרי מדליקין מבפנים". ומוכח שהבינו שלמ"ד "דאי לא אדליק מדליק" יסוד מצות נר חנוכה הוא הפרסום ממש [אלא שנחלקו האם חיוב הפרסום הוא דווקא לרבים ופרסום לבני הבית בשעת סכנה תקנה חדשה היא ולכן אף בכה"ג שהפרסום לבני הבית דנים ע"פ הרבים שצורתה לא זזה ממקומה, או שהפרסום לרבים איננה אלא דרגה נוספת בדין הפירסום לאחרים ולכן כשמפרסם לביתו דנים ע"פ הזמן של בני הבית ויעיין לקמן]. אבל הרשב"א כתב "לאו למימרא דאי לא אדליק בתוך שיעור זה אינו מדליק, דהא תנן (מגילה כ' ב') כל שמצותו בלילה כשר כל הלילה, אלא שלא עשה מצוה כתקנה דליכא פרסומי ניסא כולי האי, ומיהו אי לא אדליק מדליק ולא הפסיד אלא כעושה מצוה שלא כתקנה לגמרי". מוכח בכך שדימהו לכל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה שאף המ"ד 'אי לא הדליק מדליק' סבר שכל מצות הפרסום דרגה היא אבל עצם קיומה בהיכר מצוותה הוא פירסום נסה. והשו"ע (תרע"ב) פסק מעיקר הדין כמ"ד לשיעורא. לפ"ז יוצא אף בעצם הדלקתה. וכן נראה דעת הר"ן שביאר שהחידוש של 'שעת הסכנה' שאף שהרואה לא ניכר לו שמדליקה לשם מצווה יצא ידי"ח ולא ביאר שאין פרסום אלא לבני ביתו ומוכח שהטעם שיוצא משום עצם קיומה כמו ד' כוסות שגם הם אינם צריכים דין של היכר לאחרים לשם מצווה. וכן מוכרח מתשובת הריב"ש שהביא הב"י (תרע"א) בטעם הדלקה בביהכ"נ; "המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה¹⁵" ע"כ שפרסום הנס לאחרים חלק נוסף במצווה, עד שיש מקום לחלקו לשתי הדלקות נפרדות, שבבית יוצא ידי עיקר המצווה, והחלק הנוסף מקיימים יחדיו בהדלקת ביהכ"נ¹⁶ וכאילו משלימים את שהחסירו בהדלקה שבבית, אבל אם שעת סכנה תקנה חדשה ודין חדש של פרסום

¹⁴ הרע"א אינו פוסק כך למעשה, אלא שמביא זאת כסניף לגבי עיקר דיונו על מי שנזכר לאחר שהדליק חלק מן הנרות, האם מברכים על 'הידור' וא"כ יברך על הנרות הנוספים, או שאין מברכים על הידור. וע"ע בהמשך דברינו בסדר ההדלקה ובהערה 11.

¹⁵ הב"י בתחילה נוקט שהטעם הוא מפני האורחים שאין להם בית להדליק כמו שתיקנו קידוש בביהכ"נ משום אורחים, וכתב שכ"כ הכלבו. [והכוונה בזה ודאי, שתהיה להם האפשרות לברך את הברכות בראיה כדן ברכת הרואה וגם לקיים קצת את חובת הגבירא, שיהיה איזה תיקון לחובת הגבירא ע"י שמדליקים בשביל כולם, שהלא את חיוב הבית אינם מקיימים כלל שביהכ"נ אינו ביתם.] וצ"ע שאם כטעם הזה הרי בדין קידוש בביהכ"נ כתב השו"ע (רס"ט) "ועכשיו אף על גב דלא אכלי אורחים בבי כנישתא לא בטלה התקנה, וזהו טעם המקומות שנהגו לקדש בביהכ"נ. אבל יותר טוב להנהיג שלא לקדש בביהכ"נ, וכן מנהג ארץ ישראל". אי"כ לדעתו שקידוש בביהכ"נ מתבטל כשאין אורחים, הרי גם צריך לבטל את ההדלקה בביהכ"נ [וקידוש והדלקה אינם דומים לברכת מעין ז' שלא התבטלה למרות שנתבטל הטעם שהרי אין ביהכ"נ שלנו בשדות, משום שתפילת מעין ז' היא מדינא דגמ' והיא כמו כל חזרת הש"ץ שלא נתבטלה, והללו יסוד ראשונים ומנהג].

¹⁶ ונראה שזה גם עומק כוונת הטעם השני שהביא הכלבו (הובא שם בב"י).

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א

ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

לבני הבית מה ענינו בזה, הרי קיימו את החיוב בהדלקה שבביתם באופן מושלם ולא חסרו בו דבר. ולכן מי שהדליק במקום שלא רואים יצא ידי"ח, וכך פסק השע"צ (שם) בשם החמד משה וכך הורה הגרש"ז.

ולגבי שעת סכנה מוכח להלכה שאי"ז תקנה חדשה שהרי לרשב"א בעצם ההדלקה יוצא ידי"ח. וכן נראה לפי דברי הר"ן, כי לא מסתבר שיש ב' חיובים שונים במצות הדלקת הנר. וכן מסתבר ממה שמצינו שכל שאינו יכול להדליק בחוץ מסיבה כלשהי חשיבא מקום סכנה [בריטב"א כתב שכאשר יש רוחות שיכבו את הנרות, הוי כמקום סכנה וידליק על שולחנו. וכן כתב, שכשיכול להדליק רק למעלה מכ' אמה, כגון בבעל עלייה, נמדדים הכ' אמה מקרקע העלייה, וע"כ צ"ל בכוונתו שנחשב הדבר כמקום סכנה. ומוכח מדבריו, שמקום סכנה אין הכוונה לסכנה לאדם אלא סכנה לקיום המצוה, דהיינו כל מקום שיבוא להמנע מקיום המצוה וכן נראה שהבין הרשב"א (הביאו הגר"א תרע"ג א') שהוכיח שאסור להשתמש לאור נר חנוכה מדין 'נר שבת ונר חנוכה נר שבת עדיף', שאם מותר להשתמש לאורו ישתמש בנר אחד לשניהם "ויניח על שולחנו כמ"ש בשעת הסכנה"¹⁷. וזו ג"כ נראה כוונת הרמ"א שהיום (בזמנו) חשיב שעת הסכנה. [ולא נשמע שבכל כה"ג זה תקנה חדשה. ולכן גם המדליק שלא בשעת סכנה יצא ידי"ח] ולפי האמור לעיל אף שאין היכר לבני ביתו¹⁸ אלא שבמקום סכנה יעשה כך לכתחילה.

אבל הגריש"א למד שאין המצווה אלא הפרסום לאחרים ומ"ד לשיעורא סבר שמקיימה ע"י הפרסום לבני הבית, ולכן הורה הגריש"א שכשכבני ביתו ישנים לא יצא ידי"ח כלל וכדברי המג"א (הביאו השע"צ שם), והוסיף לחדש שדווקא פירסומה לרבים היא המצווה אלא שבשעת הסכנה תקנה חדשה היתה שיכול לפרסמה לבני ביתו¹⁹.

מקום ההדלקה

שאלה - האם בחור ישיבה מדליק בישיבה או בבית הוריו, וכיצד ינהג בחור ספרדי?

תשובה - כתב הר"ן, שהחידוש בדברי הגמרא שאכסנאי צריך להשתתף עם הדלקת מארחו בפרוטה, שלא נאמר שדין חנוכה כדין מזוזה שרק כשנחשב לביתו חייב בה. וא"כ בחור ישיבה שחייב במזוזה, שהלא אפילו אורח חייב במזוזה לאחר ל' יום, ודאי שנחשבת הישיבה לביתו לענין נר חנוכה²⁰, ובפרט שברור שקביעותו של בחור בישיבה היא. ואפ"ל בלא זה, נפסק לענין עירוב (סי' ש"ע) שבן נשוי הנמצא אצל אביו ומזונו מאביו אך אוכלו בביתו שלו, ביתו נחשב לעיקר מגוריו. ואילו תלמיד אצל רבו נחשב כגור בבית רבו, משום שהתלמיד צריך לרבו והבן אינו צריך לאביו. וא"כ אפילו לא נחשבת הישיבה לבית הבחור, מכלל תלמיד אצל רבו לא נפיק, דהישיבה כרבו וצריך לו. וחברי חדרו נחשבים לבני ביתו, ולכן אחד מבני החדר יכול להוציא את כל חברי החדר, והראשון שמדליק פוטר את כולם מחובת הבית וכדלעיל. ולכן בחור ספרדי לא יכול לצאת מהדלקת אביו שאינו נחשב לבן ביתו, אלא יוצא מההדלקה של הראשון מבני החדר שמדליק ופוטר את כל בני הבית, או שיהיה הוא עצמו הראשון. ועדיף שישמע את הברכות²¹. אבל כשבחור חוזר לבית הוריו, לא נחשב כבן נשוי, וכל זמן שהותו בבית הוא כאחד מבני הבית. ולכן תמיד ידליק היכן שנמצא בשעת ההדלקה.

שאלה - היכן מקום ההדלקה, הן בבית והן בישיבה?

תשובה - כתוב בגמ' (שבת כא:) "ת"ר מצות נר חנוכה איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך". ויש לדון בביאור 'המהדרין נר לכל אחד ואחד', האם כאו"א מבני הבית מדליק לעצמו, או שבעה"ב מדליק נר כנגד כאו"א. והנה רש"י כתב "והמהדרין אחר המצוות עושים נר אחד בכל לילה לכל או"א מבני הבית", ולפי שפי' 'מהדרין' לשון חיזור ולא לשון

¹⁷ ולפי רצוננו עתה להוכיח מעצם דין זה שאין כאן תקנה חדשה, יעלה הרשב"א יפה לשיטתו המוזכרת.

¹⁸ וכך ילי"ב דברי השו"ע שכתב שמדליק ומוציא לחוץ לא יצא משום שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה, היינו שכיון שהוציא לחוץ אין כאן צורת היכר מצווה כלל [עני' ב"ח] וקשה שטעם זה הגמ' אמרה למ"ד הנחה עושה מצווה אבל למ"ד הדלקה עושה מצווה, ביארה שאין יוצא ידי"ח כלל בהדלקה בבית והשו"ע הרי פסק כמ"ד הדלקה עושה מצווה, אלא שסבר שהגמ' כמ"ד דאי לא אדליק מדליק ולאותו מ"ד הוי תקנה חדשה [כר"י פורת] ולכן לא יצא, אבל לפי פסקו יצא ולכן בעי לטעם השני [נעייין בנושאי כלים שם].

¹⁹ וביאר דברי הגמ' "מניחו על שולחנו ודיו" שכונתה במילת 'ודיו' לומר, שאף אם אחרי שהדליק נסתלקה הסכנה אינו מחויב שוב להדליקה ודיו בהדלקתו הקודמת שבבית. ולדין ע"כ אין זה הפי' אלא כפשוטה של הגמ'; ודיו בפירסום שבעצם קיומה אף שלא מפרסמה ממש [ואף לשיטת הגריש"א יכלנו לפרשה ג"כ ודיו בדרגת פירסום והכוונה ודיו בפירסום לבני הבית אלא שכך יצא מפה קודשן].

²⁰ שהרי מוכח מכאן שאין זה תלוי אם אוכל משל עצמו או משל אחרים.

²¹ אמנם רבי עזרא עטיה ובעקבותיו הגר"צ אבא שאול ושאר תלמידיו פסקו שיוצאים ידי חובה מאביהם, אך כתב הגר"צ שעדיף שישמעו את הברכות בהדלקה שבביתם²² [עני' נר ציון כסלו פ"ה הע' 54]. ובן חו"ל ששעות ההדלקה של אביו שונות מזמן ההדלקה אצלו לא יוצא ידי"ח מאביו, אך אם אביו מדליק בתוך חצי שעה לזמן ההדלקה שאצל הבחור לשיטתם יכול לצאת ממנו. ואי"ז לכתחילה כי סו"ס לא מדליק בתחילת זמן ההדלקה.

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א

ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

הדר, נראה שכונתו שהמהדרין אחר המצוות מהדרין לקיים בעצמם את המצוה, ואינם יוצאים מבעה"ב²². אך תוס' כתבו שנראה לר"י שא"א לעשות גם את 'המהדרין מן המהדרין' וגם את 'המהדרין', דלא יהיה ניכר במספר הנרות אם עושה 'מהדרין' וזה מספר בני האדם שבבית, או שעושה 'מהדרין מן המהדרין' וזה מספר הימים הנכנסים. וצ"ע מדוע א"א, הרי כאו"א מן המדליקין מוסיף והולך בפני עצמו. אלא נראה שסבר כשיטת הרמב"ם שצורת המהדרין היא שבעה"ב מדליק נר כנגד כאו"א ולכך אם יוסיף וילך לא יהיה ניכר²³, אך עתה תהיה ניכרת צורת הדלקתו ע"י התבוננות האם מדליק בכל יום אותו מספר נרות או שמוסיף והולך. ולשיטתו אפשר לפרש מהדרין מלשון הדר. בהמשך כותבת הגמ' 'מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ', ופי' התוס' שהגמ' מדברת כשביתו פתוח לרה"ר, אבל אם ביתו פתוח לחצר ידליק בפתחה של החצר, אך רש"י פי' שידליק בפתח ביתו ולא בפתח החצר. ולכא' אזלי לטעמיהו [ע"י בפתח הבית ובשואל ומשיב], שכיון שהרגילות בזמנם שהיו ב' בתים בחצר אחת, לרש"י אם ידליק בפתח החצר לא יהיה ניכר ע"י שיש ב' הדלקות האם הדליקו משני הבתים או שבבית אחד הדליקו כמהדרין, אבל לתוס' אם יהיו ב' הדלקות ע"כ יניחם כל הדלקה לבית אחר כי גם המהדרין מדליקים הדלקה אחת של כמה נרות. וכן מוכח מדברי השר שלום (מובא בטור תרע"ז), שכתב ששני בעלי בתים משתתפים ומדליקים נר אחד בפתח החצר, ואם רוצים להיות מן המהדרין ידליקו כל אחד בפתח ביתו, וא"כ רואים שמחמת ההידור צריך להדליק בפתח ביתו כדי שיהיה ניכר.

ולהלכה נראה שלא ידליק בפתח החצר אלא בפתח ביתו מכמה סיבות:

א הרמ"א וכן הט"ז ורעק"א (תנינא י"ג) פסקו שהמהדרין הוא שכאו"א מדליק לעצמו וכך נוהגים האשכנזים²⁴. וא"כ ע"כ האשכנזים פוסקים כרש"י גם במח' של מקום ההדלקה וכפי שפירשנו שהמחלוקות תלויות זו בזו. והשו"ע שפסק כתוס' לגבי מקום ההדלקה הוא משום שפסק כמותו גם לגבי ביאור ה'מהדרין', אך הרמ"א שכבר חלק עליו בביאור המהדרין ע"כ חולק עליו גם לגבי זה²⁵. וכבר הזכיר הבה"ל שהא"ז והר"ן פסקו כרש"י [והבאנו שכך גם דעת השר שלום].

ב אף הרמב"ם שנוקט כתוס' שבעה"ב מדליק כנגד בני הבית, בכל זאת נוקט לגבי מקום ההדלקה שיהיה בפתח הבית, כי סובר שלא די בהיכר אלא צריך שההדלקות יתייחסו להדיא לכל בית בנפרד.

ג הב"י (סימן תרע"א) כותב שגם לשיטת תוס', בעל עליה שפתחה לבית שתחתיה ואין לה פתח לחצר או לרה"ר ידליק בחלון העלייה, כי כיון שלא ניכר שיש ב' דירות לא ניכר שההדלקה שייכת לבעל העלייה. ולפ"ז ה"ה לבניני המגורים שלנו.

ד שיטת החזו"א שחצר היינו מקום שעושה בו תשמישי כזמן חז"ל, שלא כחצרות שלנו, ואם ידליק בפתח חדר המדרגות או הפנימייה כמדליק ברה"ר²⁶.

ה אף לשי' הגרי"ז שחצר לא תלויה בתשמיש, כיון שחדר המדרגות והפנימייה מקורים אינם נחשבים לחצר אלא לבית השותפין, והדין הוא שאם ביתו המיוחד לו פתוח לבית השותפין אינו יכול להדליק בפתח בית השותפין.

ו כיון שרוב הפוסקים נקטו שהמדליק בתוך ביתו יוצא בדיעבד גם שלא בשעת הסכנה [וכפי שהתבאר לעיל טעם הדבר], ובפתח הבנין אם אינו מקום ההדלקה לא יצא אפ"ל בדיעבד וברכותיו לבטלה, מספק ודאי עדיף שידליק בפתח הבית.

ז הגר"מ פיינשטיין כותב (אג"מ ח"ד תשובה ע' אות ג') שמעיקר הדין בחור צריך להדליק ליד מטתו כי רק שם זה מקום המיועד לו בלבד ואילו שאר החדר נדון כבית השותפים, אבל רק מחמת שהפרסומא דניסא לרה"ר חשוב יותר לכך עדיף שידליק בחלון.

ולכן, ידליק בפתח הבית, ובישיבה בפתח החדר שזה הוא ביתו²⁷, או שידליק בחלון. וכשהחלון גבוה מכ' אמה מרה"ר שכתוב בגמ' (כב.) שאין זו הדלקה, אם יש ממול חלון שאפשר לראות ממנו את הדלקתו, ודאי שאפשר להדליק שם, וכמו שאפשר להתייחד שם כי בני הבית שממול רואים את ביתו²⁸ כך גם לענין פירסומא ניסא. וגם כשאין חלון ממול, מ"מ פסק הגרש"ז

²² גם רע"א (תנינא י"ג) למד שהמהדרין שכאו"א מדליק היינו שלא יוצא ע"י האב, שכותב שם הרע"א שלא מוכח מדין מהדרין נר לכאו"א שמברכים על הידור "כיון דרצונו להיות מהמהדרים כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק, וממילא מחויב מדינא". ומוכיח יסוד זה מן המג"א (תרע"ז סק"ט).

²³ אך לא סבר כרמב"ם שמוסיף והולך הוי כנגד כל הבית כמו שכתב (פ"ד) "כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה, בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים נרות".

²⁴ וזה כמו המנהג שהביא הרמב"ם [ולא כמו הדין שפסק] "מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה ולילה". וכ"כ המגיד משנה שנהגו במקומו שלו.

²⁵ ולכך לא הוצרך לחלוק עליו במפורש, וכע"ז מצוין בסי' ש"מ שסמך שם על דבריו שבסי' ש"ז, או מפני שבזמנם בלאו הכי הדליקו בתוך הבית כפי שכותב הרמ"א בהמשך.

²⁶ ואין די בשימוש המועט שעושים מעט מן הבחורים בפנימייה כגון גיהוץ וכד' בכדי שתחשב לחצר דעיקר שימוש הבחורים הוא בחדרם.

²⁷ ולא בפתח חדר האוכל, כי אע"ג שפסק השו"ע (סי' ש"ע) שקביעות מקום פיתא עיקר, זה דווקא כשיש לו אפשרות להכנס לשם כרצונו, אך בישיבה שחיה פתוח רק בשעות מסוימות ודאי דמקום שינה עיקר.

²⁸ לשון הרשב"א על חלוניות ממול שזה ירה"ר.

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א

ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

שנוקטים את הריטב"א (שם), שכתב לגבי עלייה שמודדים כ' אמה בתוך הבית, דבדידה משערין כיון דלא אפשר אלא בהכ"י.²⁹ וכך ראינו אצל גדולי ישראל שהדליקו בפתח ביתם ולא בפתח החצר.³⁰ [אמנם דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שפוסקים כתוס', ולשי' צריך להדליק בפתח חדר המדרגות או בנין הפנימייה. אך ודאי לא היתה כוונתו שידליקו בפתח הישיבה ממש, דאין שום התייחסות למדליק].

שאלה - היכן ידליק בן נשוי המתארח אצל הוריו?

תשובה - אם נתנו לו חדר שיהיה מיוחד לו שאין נכנסים לשם אלא ברשותו בלבד, ידליק בחדר ששוהה שם [בפתח או בחלון], שהרי במקומות אחרים באותו בית אי"ז ביתו שלו, ואילו החדר המיוחד לו נידון כשלו לענין חנוכה, שבדאי לא גרע מאכסנאי.³¹ ואם אין לו חדר מיוחד נראה שיכול להדליק ולקיים את חיוב הגברא שלו בין אשכנזי ובין ספרדי, כיוון שבן נשוי אינו בן בית אצל אביו, שהגדרת 'בן בית' היינו שהוא כטפל לבעה"ב, ובן נשוי שמתארח ודאי אינו טפל לאב. מאידך גיסא א"א לומר שבן אצל אביו הוא אכסנאי, על כן יש לראות אותו כבעה"ב, וכמו שמצינו מנהג העולם שזוג נשוי ג"כ מדליקים נרות שבת היכן שאוכלים ומברכים עליהם למרות שבעלת הבית הדליקה כבר נרות ופטרה את הבית, אלא ע"כ שהעולם מגדיר את הבן כבעה"ב בבית אביו או חמיו, ונעשה הדין כמו שני בעלי בתים. וכ"כ המאירי (שבת) שבן נשוי כבעה"ב בבית הוריו. ממילא הדין כמו שני בעלי בתים שכ"א מדליק, ויוכל להדליק בכל מקום שבבית.³² ומ"מ טוב שיאמר אביו/חמיו [הן לגבי חנוכה והן לגבי נרות שבת] שהוא נותן לו הרשות להיות כבעה"ב בביתו.

שאלה - מה טעם מנהג החסידים להדליק בתוך הבית על השולחן, ומה הדין כשבחור עומד לאחר את זמן ההדלקה, האם עדיף שידליקו עליו בידיעתו בזמן, או שידליק בעצמו אחרי הזמן בתוך הבית כחסידים [שאז אין משמעות לזמן, כי ההדלקה היא לבני הבית]?

תשובה - לעיל הוכחנו שאף שלא בשעת סכנה יוצאים ידי"ח בהדלקה בביתו. ויש שרצו לחדש שכיון שהרמ"א פסק שבזמנם מדליקים בבית, גם היום כשאין מקום סכנה כלל אי"צ לשנות ומדליקים בפנים. ומשום כך גדולי החסידות כשפת אמת והאמרי אמת ועוד נהגו להדליק בביתם, וכך היה מנהג גדולי אמריקה, ולכן ודאי שהעושה כן יש לו על מי לסמוך. אך הגרי"ש"א (לעיל) סבר שהעושה כן לא יצא ידי"ח וברכותיו לבטלה.³³ ובחור שעומד לאחר את זמן ההדלקה,³⁴ נחשב כמקום סכנה כי אינו יכול לקיים את המצווה בחוץ, ומדליק בבית על שולחנו לכתחילה אפילו להגרי"ש"א, וזה עדיף משידליקו עליו ואכן כך פסק הגר"ש"ז. וכמובן שעדיף שידליק ליד החלון.

שאלה - מהו מקומם המדויק של נרות החנוכה כאשר הם מונחים בפתח הבית?

תשובה - כתב השו"ע (תרע"א ז') "מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין". והכוונה, שיניח את החנוכיה במאוזן או במאונך על הקיר השווה לפתח בטפח שימדד מן הפתח ולשמאלו [או לימינו]. או יניח מול הפתח בצדו השמאלי [או הימני] וימדוד טפח מן הפתח וחוצה. והמהרש"ל כתב שיניח את החנוכיה במאוזן בטפח הסמוך לפתח באופן שימצא שכל הנרות בטפח הסמוך לפתח. וכתב ע"כ המשנ"ב "ומה טוב ונכון אם יכול לסדר כולם בתוך חלל הפתח שיהיו כולם שוין בטפח הסמוך לפתח" [וע' בסמוך]. ובכה"ג יצדד את הנרות שיהיו בצד השמאלי, וכמו שכתב בשו"ע "ואם הניחו בדלת עצמו, יניחו מחציו של כניסה לצד שמאל".

²⁹ ומ"מ יש עדיפויות שונות ונבאר. א. כאשר פתח החדר והחלון פונים לרחבת הישיבה, ידליק בפתח החדר. ב. אם פתח החדר לכיוון רחבת הישיבה והחלון לכיוון רה"ר, ידליק בחלון. ג. חדר/בית פתוח לחדר מדרגות והחלון לרה"ר או לרחבה של ישיבה או לחלונות של שכנים, ידליק בחלון. ד. כאשר החלון גבוה מעל כ' מרה"ר ואין חלונות שכנים ממול, ידליק בפתח החדר/הבית ואפי' שפתחו לחדר מדרגות.

³⁰ והגרש"י נהג כך אפי' שהיתה לו חצר פרטית. ונראה שטעמו היה, שאפי' כאשר אין חשש שלא יהיה ניכר למי שייכת ההדלקה, כגון שביטו היחיד שבחצר, משנה לא וזה ממקומה להדליק בפתח הבית.

³¹ ולכן אחרים אינם יכולים להדליק בחדרו המיוחד לו, ואם הדליקו לא יצאו ידי"ח וברכותיהם לבטלה.

³² וה"ה כשיש לו חדר מיוחד יוצא בהדלקה שידליק בכל מקום בבית, אלא שעדיין מוטב שידליק נרות חנוכה במקום המיוחד לו.

³³ ולכן, כאשר היה בביה"ח לא הדליק נר חנוכה [ורק אשתו הדליקה עליו בביתו]; כי פתח בית-החולים, חדרו או החלון, אינם שלו, ועל השולחן סבר שאין בזה ממש.

³⁴ היינו חצי שעה מהשקיעה או מצה"כ. ואע"פ שחי' הגרי"י שבזמנו "תכלה רגל מן השוק" זה יותר מאוחר, אמר זאת רק לחומרא, שהנרות יידלקו למשך זמן רב יותר.

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א
ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

צורת ההדלקה

שאלה - כיצד סדר ההדלקה?

תשובה - שיטת השו"ע (תרע"ו) שיש להתחיל להדליק מהנר הנוסף³⁵ להראות את התחדשות הנס, ומדין "כל פניות שאתה פונה אין אתה פונה אלא לימין" צריך להתחיל מהנר השמאלי וכך לפנות אל הנר הימני³⁶. וא"כ יוצא, שגר התוספת בצד השמאלי וממנו מתחיל, ועובר להדליק את הנר שלצידו בימין, ומסיים בנר הקיצוני מימין שהוא נר החיוב. וסובר השו"ע, שאף אם אין מזוזה בפתחו ומניח את חנוכיתו בפתח מצד ימין, עושה כסדר הזה למרות שייצא שמניח ביום הראשון את נר החיוב רחוק מטפח הסמוך לפתח, משום שעדיף 'כל פניות שאתה פונה' על פני 'טפח הסמוך לפתח'. והגר"א תמה וכי נברך על תוספת ונניח העיקר, וגם תמה על חידוש הב"י שעדיף 'כל פניות' על פני 'טפח הסמוך', וכי מצד 'כל פניות' נבטל עיקר המצווה שהיא להניח בטפח הסמוך לפתח, לכן מסיק הגר"א שיש להדליק מנר החיוב והוא יהיה סמוך לפתח ויפנה לנר הנוסף בין אם הפניה תהא לימין ובין אם תהיה לשמאל. ובהבנת שיטת הב"י שאין חסרון בכך שאינו מתחיל בנר החיוב, דסבר שדין המהדרין הוא חלק ממהות צורת ההדלקה וכעת הכל כחפצא אחת³⁷ ואין חשש בכך שמניח נר העיקרי ומתחיל בתוספת. וכך מוכח, שהגר"א (תרנ"א) מקשה סתירה, שהב"י בהלכות לולב הביא בשם הארחות חיים מעשה בר"מ שנטל ד' מינים ללא ערבה ואח"כ נטל שוב עם הערבה ובירך פעם נוספת, ואילו בהלכות חנוכה פסק הב"י בשם הארחות חיים ש"אם לא הדליק בליל ד' אלא ג' נרות יחזור וידליק א' ולא יברך, כי הברכה שעשה בתחלה על חיוב כל הנרות עשהו". ואם ה'מהדרין' קיום נוסף בעלמא, מה משווה הגר"א ביניהם אלא ע"כ כחדא חשיבא כמו ד' מינים³⁸ [וע"ע בעוה"ש]. וכלפי קושיתו השניה של הגר"א, אולי י"ל שלמד הב"י שדין 'טפח הסמוך' אינו משום שיהיה ניכר שבעה"ב הניחו שם אלא כדי שיהיה מוקף במצוות, וכיוון שאין מזוזה אין לחוש בכך. להלכה, התרומת הדשן הביא שיש בכך מנהגים שונים והכריע המשנ"ב דעביד כמר עביד ויש המעידים שהח"ח הדליק מנר החיוב כגר"א ודילג לנר השמאלי והמשיך לימין. ומ"מ המנהג הרווח לעשות כשו"ע וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו³⁹.

שאלה - מה דין הכוונה בהדלקת הנר?

תשובה - אף שנפסק (או"ח ס') שרק מצוות דאורייתא צריכות כוונה, הרמב"ם כותב (פ"ב מהל' מגילה ה"ה) שקרא מגילה ולא כיוון בה לא יצא [ויעו' במג"מ שם], וכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"ג) שהדלקת הנרות מצווה היא מדברי סופרים כקריאת המגילה, ומשמע ששוות בדין ואף בהדלקת נר חנוכה מעכבת הכוונה. וחיידש הגרש"ז (מנח"ש ח"ב סי' נ"ד), שצריך לכוון גם את טעמה של המצווה, שהיא להודות ולהלל להקב"ה על ניסיו. ונראה טעם לדבריו לפי הרמב"ם [שהובא לעיל] שפירש כוונת הברייתא 'תיקנו בהלל ובהודאה' היינו הודאה בהדלקת הנר. מבואר בזה שההודאה הינה עצם תקנת רבנן, כלומר חז"ל תיקנו להודות והדלקת הנר היא ההיכר תמצי לזה, שאמרו רבנן שתבטא ההודאה

³⁵ אף שינר איש וביתו חל שם 'נוסף' עליו כי ביום הקודם לא היה זה הנר. נמצא להלכה, שאם הדליק את הנר הנוסף ונר החיוב נשפך לא יצא ידי"ח אפי' של נר איש וביתו [ועי' בערוך השולחן].

³⁶ ושיטת הט"ז שמדין 'כל פניות' אדרבה יש לו להפנות את ידו לצד הימין וממילא להתחיל מנר הימני. הת"ח כאשר מביא מנהג אוסטרייך לעשות כדרכו של הט"ז כותב, שהם עושים כדרך שאנו בני ברית כותבים. והלבוש נוקט כט"ז וכותב שדרך הכתיבה היא ראייה שכן צריך לנהוג "כי לא לחנם היה הנחת הכתב על דרך זה". אבל שיטת הט"ז תמוהה שהרי קודם שהתחיל להדליק אין כאן מצווה כלל ובודאי שצורת 'כל פניות' יש לקבוע בעצם המצווה שהיא ההדלקה. ומצד הכתב, כבר הביאו האחרונים שאכן המילים נכתבות מימין לשמאל, אך את האותיות עצמם כותבים מן השמאל אל הימין, ומכתב משיתא [היינו הכתב העול] כתבו הפוסקים שאין להביא ראיה ועי' בהערה הבאה.

³⁷ ולפ"ז מובן שלא דימה הב"י את הנרות לכתובת המילים העבריות אלא לאותיות, כי הכל חפצא אחת כאות אחת.

³⁸ ולפ"ז יובן שפיר שהשו"ע לא הזכיר דין 'נר איש וביתו' כי כיוון שזה חלק מהותי במצווה חל חיוב על כאו"א לעשות כן ואין אדם יכול לומר שהוא לא מן המהדרין אך ורק אם אין לו כסף לכך וכמו שכתב המשנ"ב על דברי השו"ע "ואם אין ידו משגת רק לנר אחד בכל לילה לו ולביתו יצא בזה מדינא ושיעורא דשו"ע הוא רק למי שידו משגת להיות מהדר מן המהדרין". גם לפ"ז יש תוספת טעם בפסקו של המשנ"ב בהערה 44 [ועדיין צ"ב מדוע לא זכר השו"ע מעניין עיקר החיוב של נר איש וביתו, עי' בזה באבי עזריא].

³⁹ ועדיין נשאר לנו לבאר את מנהג האר"י הקדוש שזה לשון שער הכוונות "סדר הדלקת הנרות היה נוהג כנוסח הכתוב בבית יוסף ז"ל על הטורים וגם בספר שולחן ערוך. והוא כי בלילה הא' ידליק הנר שבצד ימין שהוא היותר רחוק מן הפתח מכל ז' נרות ובליל ב' ידליק נר הב' לו שהוא יותר סמוך אל הפתח יותר מן הא' ואח"כ יפנה אל ימין וידליק הנר הא' וכעד"ז כל שאר הלילות עד שנמצא כי בלילה האחרונה מדליק הנר שבצד שמאלו שהוא הנר היותר קרוב וסמוך אל הפתח ומתחיל בו ונפנה לצד ימין הקרוב קרוב קודם ונמצא כי הנר הא' מכולם שהוא בצד ימין המדליק נדלק אחרון בלילה אחרונה". ודבריו אינם מובנים כיצד הימין רחוק מן הפתח. ויש מן המקובלים שביארוהו, שהיה מדליק בתוך הבית סמוך לדלת [ואגב אורחיה נשמע שנהג להדליק בבית למרות שלא היה שעת סכנה ומחזק את שיטתנו], ולפ"ז נמצא חידוש שגם בבית יש להניח סמוך לפתח. ויל"ע כשהדלת נפתחת ומסתירה את הנרות מה 'מוקף במצוות' יש כאן, ועוד לשון הגמ' "מניחו על שולחנו", ואם קבלה היא נקבל. והכפ' החיים הביאו שעשה כב"י וסתם את דבריו, משמע שהבין שלא היה יכול להניח מול המזוזה והניח בצד הימני ודוחק.

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א
ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

ע"י הדלקת הנר, ולא ששורש תקנת חז"ל היה הדלקת נר וההודאה הנעשית ע"י כך היא טעם בעלמא⁴⁰. [כמו ששייך לומר לפי רש"י שהובא לעיל ע"י שם בהערה 3] וברכה ללא כוונה מה הודאה יש בה, וממילא בחנוכה לא קיים את יסוד התקנה⁴¹.

זמן ההדלקה

שאלה - מתי זמן ההדלקה?

תשובה - רבי יהודה ורבי יוסי נחלקים בדין בין השמשות, שלרבי יהודה ביה"ש הוא הזמן שבין השקיעה לצה"כ דהיינו מהלך שלושת רבעי מיל לאחר השקיעה⁴², ולר' יוסי ביה"ש כהרף עין דהיינו חצי דקה קודם צה"כ (עיין שעה"צ תקס"ב א') ועד אז עדיין יום. ולענין נרות חנוכה, הגמ' כתבה (כב:) שמצוותה משתשקע החמה, ופסק השו"ע שזמן ההדלקה הוא בסוף שקיעתה של החמה. ומבאר המג"א, שהשו"ע מפרש את דברי הגמ' בצה"כ, ולא בשקיעה כפשטות דבריה. אבל הגר"א מבאר, שהשו"ע פירש את דברי הגמ' בשקיעה ממש, וכיון שלשיטת ר' יוסי אין כל משמעות הלכתית לשקיעה, ע"כ פסקה הגמ' כר' יהודה וזמן ההדלקה הוא בתחילת ביה"ש שהיא השקיעה לר' יהודה; אלא שהשו"ע נוקט לחומרא לצאת גם לשיטת ר' יוסי, ולכן פוסק להדליק בסוף שקיעת החמה, וכוונתו חצי דקה קודם צה"כ שהוא זמן תחילת ביה"ש לר' יוסי, שאז יוצא גם לשיטת ר' יהודה שהלא אפשר להדליק עד חצי שעה לאחר הזמן. אך הגר"א עצמו נוקט כר' יהודה ולכן פוסק להדליק בשקיעה כפי שיטת הרמב"ם. [עיין בגר"א או"ח רס"א וביו"ד רס"ב רס"ו, במשנ"ב תקס"ב, בשעה"צ בסימן רל"ג ס"ק כ"א וביה"ל בסימן תט"ו]. וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו. ואע"פ שכתב בשו"ע "לא מאחרין ולא מקדימין", החזו"א כתב שאי"צ לדקדק כ"כ בזמנים כי בלאו הכי א"א לצמצם, ומ"מ יעשה כמיטב יכולתו. [וכל האמור לעיל הוא כדעת הגאונים, אך שיטת ר"ת שרק מהלך שלוש ורבע מיל אחר השקיעה מתחילים שלושת רבעי המיל הנתונים במה' רבי יהודה ורבי יוסי].

שאלה - כיצד ינהג בעש"ק?

תשובה - הב"ח והפמ"ג (תרע"א) לומדים, שהסיבה שאפשר להדליק בעש"ק קודם השקיעה, היא משום שמדליקים אחר פלג המנחה ובהדלקתו הוא מחשיב את הזמן מעתה ללילה, כר' יהודה. ולכן פסק המשנ"ב (תרע"ט) שיתפלל מנחה קודם שידליק. אבל התרומת הדשן (הובא בב"י ובט"ז שם) למד, שבאמת מדליק קודם זמן ההדלקה, אלא שמברך מדין הכשר מצווה. ואע"ג שהתרומת הדשן עצמו כותב לגבי כמה דברים שמפלג המנחה יכול להחשב לילה (לגבי תפילת מעריב, נדה, מילה, מגילה, אבילות, ספירת העומר ועוד), נראה שסבר שלגבי הדלקת נר חנוכה לא יועיל אם הזמן יחשב ללילה מבחינה הלכתית כל עוד עדיין יש אור, דשרגא בטיהרא מאי אהני. ולדבריו אין ענין להתפלל מנחה קודם ההדלקה, ולכן רבים לא הקפידו בזה⁴³. המג"א (סי' קס"א) מביא יראים שביה"ש הוא מהלך שלושת רבעי מיל קודם השקיעה, וכותב שלגבי תוספת שבת יחמיר כדבריו. ותוספת שבת, כתב בשו"ע הרב שהיא לפחות 4 דק'. וכיון שגם ההדלקה דורשת זמן, מן הראוי להדליק 20 דק' קודם השקיעה. וישים שמן כשיעור שידלק עד שתכלה רגל כמו בחול.

שאלה - עד מתי צריך הנר לדלוק?

תשובה - בגמ' (כב:) כתוב שמצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל תרמודאי מן השוק, דהיינו חצי שעה לאחר זמן ההדלקה [המבואר לעיל]. והביאה הגמ' ב' דעות בביאור שיעור זמן זה, או שאפשר להדליק את הנר רק עד שתכלה רגל, או שהנר צריך שיהיה בו שמן בכדי שיעור זה, ולהלכה נקטינן כדעה השניה [אלא שלכתחילה מקפידים על השיטה הראשונה].

⁴⁰ ונראה לפי"ז שהכוונה נצרכת הן לחיוב ה'ברכות' והן לעצם ה'הדלקה', שהרי לרמב"ם ההדלקה היא ההודאה, וע"י הברכות הוא פועל ומגדיר שההדלקה תהא הדלקה להודאה. ואם לא כיוון הרי גם עצם ההדלקה נעשית כהדלקת נר גרידא. ועי' במור וקציעה (תרע"ב) שהקשה מדוע סתם הטור שאם לא הדליק בזמן מדליק כל הלילה ומשמע שמדליק בברכה, והלא לקיום המצווה די לו להדליק בלא ברכה ולמה מברך מספק. ותיירץ שהברכות מעכבות כי בלא הברכות עדיין לא ניכר במובהק שלצורך מצווה הוא מדליק, שהרואה אומר לצורכו הוא מדליק. ולפי דבריו אפשר לומר שהברכות מעכבות כי בלא שיברכם לא כיוון ופירש את ההדלקה כהודאה.

⁴¹ ובה מובנים דברי הסבא מקלם שאמר (חכמה ומוסר ח"א מאמר ס') "אני וכיוצא בי בני גילי, לא קיימנו מימינו מצות חנוכה המרמז על פרסום הנס היינו התבוננות של אמונה והשגחה". וכמו שהרחיב במקו"א "כי המברך נר חנוכה כפשוטו ואינו מתבונן צורת הדברים כנ"ל [שנר חנוכה זה סימן לזכור את העיקר, את הנס] מה ישיב לשולחו דבר, הרי זה כמו שבא השליח שנמסר בידו הסימן למזכרת מיד שולחו ויאמר לו עשיתי כפקודתך ושמרתי היטב הקשר חומריו ולא צורתו, מה פנים יש בו... והנה תהלה כי זכיתי להדליק כמה פעמים נר חנוכה ולא זכיתי לזכור הדבר שנמסר לנו להתבונן בגבורות ה' וחסדי ה'. וכוונתו כמובן שלא כיוון כראוי לדרגתו".

⁴² מהלך מיל נע בפוסקים בין 18 ל-24 דק', ושלושת רבעי מיל א"כ הם בין 13.5 ל-18 דק' בהתאמה, ולעיקר דינא נקטינן 13.5.

⁴³ ואי בדין הו"א תליא מילתא הו"א אמרינן שבע"ש תקנו מעיקרא זמן שונה להדלקת הנר משום שא"א אלא בהכי.

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א

ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

הגרי"ז מדייק מהרמב"ם שכתב "חצי שעה או יותר", שהזמן תלוי בכל מקום לפי כילוי הרגל שבאותו המקום, ולדבריו בזמנינו צריך לשים שמן כשיעור שידלק הרבה אחר ההדלקה. אמנם אפשר לדחות את ראייתו, שכוונת הרמב"ם "או יותר" שאם בא לצאת גם לשיטת ר' יוסי ישם שמן כשיעור שידלק כחצי שעה לאחר צה"כ [ולפי התה"ד המובא להלן].

דינים שונים

שאלה - האם מותר להשתמש בנרות החנוכה לאחר שכבו או לאחר ה'חצי שעה'?

תשובה - עצם שימוש בנר חנוכה אסור מדין 'הוקצה למצווה' (ע"י היטב בגמ' כג.). ולהלכה קיימ"ל 'הדלקה עושה מצווה' ולכן, אפ"ל כבתה אין זקוק לה להדליקה כי את מעשה ההדלקה כבר קיים⁴⁴. עוד מצינו ברי"ף שלאחר ה'חצי שעה' יכול לכבותה לכתחילה כי כבר עבר זמן החיוב. ונחלקו הראשונים האם כשנכבתה או לאחר ה'חצי שעה' ואפ"ל עדיין דלוקה מותר להשתמש באורה ובשמנה או לא; הרי"ף כותב שמותר להשתמש לאחר חצי שעה אפ"ל שדולקים הנרות, ואומר רבינו יונה א"כ כ"ש כאשר כבתה למרות שזה עדיין במהלך ה'חצי שעה'. וטעם הרי"ף, מפני שהאדם לא הקצה אלא למצווה, אבל לאחר חצי שעה או כשנכבתה אין כאן מצווה ומותרת בהנאה, דומיא דעצי החג המותרים בהנאה לאחר החג. [ואע"פ שסו"ס השמן והפתילה מוכנים להדלקה אי"ז אלא בגדר של הזמנה למצווה והזמנה לאו מילתא היא.] אך מביא הרבינו יונה שמקצת הגאונים כתבו שאסור להנות מן השמן, שאינו דומה לעצי החג, שכאן הרי מיועדים לכלי גמור שאין אדם מצפה מתי תכבה הנר וא"כ הקצה את כל מה שנתן בתוכו למצווה, והכל חפצא אחת של מצווה⁴⁵. ולכן מהשמן הנותר ישתמש ליום הבא וביום האחרון יעשה מדורה ויבער את השמן והפתילות. להלכה, השו"ע (תרע"ב) כתב כרי"ף, וכן הרמ"א (תרע"ד) כתב שלאחר ה'חצי שעה' מותר להדליק ממנו נר, אבל המשנ"ב הכריע (שם, שם, ובס"י תרע"ז) שכאשר הנרות דולקים אין להדליק מהם נר [אלא לצורך מצווה שאז מותר לאחר חצי שעה]. וכלפי שמן שנותר כתב המשנ"ב "הסכימו כמה אחרונים דלכתחלה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה משום דיש מן הפוסקים שסוברים דאם נתן בסתם הקצה למצווה הכל". ומ"מ כתב השו"ע (תרע"ז) ש"הנותר ביום השמיני עושה לו מדורה ושורפו" [וע"י ט"ז תרע"ב על הסתירה שבזה].

שאלה - האם בני ביתו של אדם יכולים להוציא אותו ידי"ח גם כשאינו נמצא בביתו?

תשובה - בט"ז (תרע"ז) הביא לגבי אכסנאי שאשתו מדלקת עליו בביתו, שגדול אחד אמר שרשאי להדליק לעצמו ולא לצאת ע"י אשתו כמו כל מהדרין, וגדול אחר כתב שנקרא הדיוט אם יעשה כן וברכותיו לבטלה. והביא את המהרש"ל, שאם יודע שמדליקה עליו אינו יכול להדליק לעצמו, אלא א"כ נמצא לבדו בבית אחר שאז ידליק בלי ברכה מפני החשד. אבל כשלא יודע בבירור שמדליקה עליו, ידליק בברכה, ואפ"ל אם נודע לו לאחר מכן שהדליקה עליו, משום שכיון שאינו יודע שמדליקה עליו אינו יוצא בהדלקתה וחלה עליו חובת הדלקה. ונוקט הט"ז שיכול להדר ולהדליק לעצמו. וצ"ל שכל המחלוקת היא דווקא באישה המדלקת על בעלה, שכיון שמדליקה בשמנו ונרותיו וחייבם כאחד דאשתו כגופו יוצא על כרחו ידי חובתו מהדלקתה, אך ודאי שלא נחלקו לגבי כל מהדרין. מ"מ חזינו מהמהרש"ל שלא יכול להוציא אחר בלא ידיעתו. ולכן להלכה, בחור שרוצים להדליק בשבילו צריך להודיעו ולקבל את הסכמתו, ואז יפטר מחובת הגברא, ומח' אם יחזור ויכרך ברכת הרוואה [ויש סתירה בזה בשו"ע בין סימן תרע"ו לתרע"ז], וספק ברכות להקל. ואם לא יודע שמדליקים עליו, או לא רוצה לצאת ע"י"ז, לא יוצא ידי"ח⁴⁶.

שאלה - בירך על הנרות במוצ"ש ונזכר שלא הבדיל בתפילה מה יעשה?

תשובה - כיוון שלומר 'ברוך המבדיל' חשיב הפסק בין ברכה להדלקה [כי אי"ז מצרכי ההדלקה, שבעיה חיצונית היא, ודמיא למג"א (רע"א)]. לכן, ידליק אפ"ל שלא הבדיל ויסתמך על מנהג העולם שמביא הרמ"א (רצ"ט) שאפשר לעשות מלאכת הבערה קודם הבדלה, ואף שהרמ"א נקט שלא כמנהג, הכא יש להסתמך על כך כי יש טעם בדבר. ואם אמר אחרי התפלה 'שבוע טוב' שפיר, שדעת הגרש"ז שאמירת 'שבוע טוב' חשיבא כהבדלה.

⁴⁴ כתב המשנ"ב שזה דווקא אחר שהדליק את כל הנרות, אבל אם כבתה קודם שסיים להדליק הכל לא קיים כלל את המהדרין, שלא הראה ולו לרגע אחד באיזה יום נמצאים וחייב לחזור ולהדליק.

⁴⁵ מהבעל המאור שביאר שהטעם שאסור להשתמש לאור הנר דהוי תשמיש של קדושה דומיא דמנורה, נראה דאף אי נימא כרי"ף שאי"ז אלא הזמנה, אבל הכא חשיב הזמנה לקדושה דומיא דמנורה, והזמנה לקדושה הזמנה היא.

⁴⁶ המח' בט"ז אם יכול לחזור ולברך, שהט"ז הכריע שיכול, היא דווקא כאשר הוא אכסנאי, שכאשר אדם אכסנאי הוא קצת מופרד מן הבית. אך כאשר אדם מאחר להדלקה, ולא חל עליו שם 'אכסנאי', חיוב הקיום נשאר עליהם כמו אם הוא בבית. ולכו"ע אף כשאינו יודע או שאינו רוצה לצאת בהדלקתה, יוצא בעל כרחו ואינו יכול להפרד ולחזור ולברך.

הלכות חנוכה – מהדורה חמישית

מתוך דברי הגאון ר' שלמה זלמן דרוק שליט"א
ניתן לסמוך ע"ז הלכה למעשה

דיני ברכות הנהנין

שאלה - מהם דיני הברכות בסופגנייה?

תשובה - בשו"ע (סימן קס"ח סעיף י"ג) מובאת מחלוקת לגבי עיסה שבליילתה עבה ובישלה או טיגנה, שלר"ת מברך עליה המוציא כי הולכים בתר שעת הלישה ועדיין שם לחם עליה, ולר"ש ועוד ראשונים הולכים בתר שעת אפיה, וכיון שאז טיגנה בטל ממנה שם לחם ומברך עליה בורא מיני מזונות. וכתב הרמ"א שנהגו להקל. והשו"ע כתב שיר"ש לא יאכלנה כי אם בתוך הסעודה כדי להוציא עצמו מספק. והביא במשנ"ב (בס"ק פ"ה), שהט"ז ועוד הרבה אחרונים כותבים [דלא כמג"א] שדבר שמטוגן בשמן עמוק נחשב כנילוש בו דהוי פת הבא בכיסנין, ומברך במ"מ לכו"ע, ור"ת שכתב לברך המוציא דיבר כשמטוגן במעט שמן. וא"כ יברך על סופגנייה במ"מ, ויר"ש עדיף שלא יאכל שיעור קביעות סעודה דלר"ת יצטרך לברך ברהמ"ז כדין קביעות סעודה של פת הבא בכיסנין.

שאלה - מה הברכה הראשונה שצריך לברך על לביבות [לאטקעס]?

תשובה - מנהג העולם בידוע, שמברכים על שוקולד 'שהכל נהיה בדברו' וכבר הביא בשע"ת (ר"ב י"ט) בשם דברי יוסף לברך 'שהכל' וכן עמא דבר. ותמה הגרש"ז (מנחת שלמה א' צ"א) על המנהג, שהרי למרות שנשתנה מצורת הפרי שלו, הלא אין דרך אכילת הקקאו כגידולו, וקיימ"ל שכל שדרך אכילתו אחר התיקון חשיב שהפרי הוא הוא הדבר שנעשה אחר תיקונו. א"כ טען הגרש"ז יש לברך על שוקולד 'בורא פרי העץ'⁴⁷. וליישוב מנהג העולם נראה, שהקשה בתר"י (כ"ו מדפי הרי"ף) מדוע פת שעושים מקטניות לא מברכים עליו 'בורא פרי האדמה' שאם משום שנשתנה, הלא למעלייתא נשתנה. ותירץ רבינו יונה בת"י הראשון (הובא בקצרה במג"א סי' ר"ח) "דהכא מפני מעלתו ירד וכו' נמצא שמפני שהגיע לשם פת חל עליו ברכת שהכל שכוללת הפת אע"פ שהיא גרועה" א"כ למדו העולם של"ד פת אלא כל דבר שנעשה עליו שם חדש לגמרי נעשה כיצירה חדשה ואינו מתייחס לעברו, ומשום כך מברך 'שהכל'. וכיוון ששוקולד יצירה חדשה מברך 'שהכל'. לפ"ז ה"ה לביבות שמעיקרא תפוחי אדמה ועכשיו חל עליהם שם לביבה⁴⁸ מברך עליו 'שהכל נהיה בדברו' ולא 'בורא פרי האדמה' וכך פסק היעב"ץ (בית יעקב ק').

מוסר

בסיום 'על הניסים' אנו אומרים 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול'. וצריך הבנה התייחס כל סיפור המעשה נצרך לפרט את ההודאה היינו שאנו מודים על הניסים שהיו בימי מתתיהו וכו', אבל מה העניין לומר לפני הקב"ה שחז"ל קבעו משום כך ימי חנוכה בהלל ובהודאה. וצ"ל שאי"ז סיפור דברים בעלמא, אלא זה עוד דבר שאנו מודים עליו, כלומר שאנו מודים על כך שנתן הקב"ה אפשרות להודות לו בהלל ובהודאה על הניסים שעשה לנו, בדומה למה שאומרים ב'מודים דרבנן' "על שאנחנו מודים לך" שפירש רש"י (סוטה מ). "על שנתת בלבנו להיות (מודים לך) דבוקים בך ומודים לך". פי' מודים אנחנו על כך שאנו מודים. ומשום כך נאמרת ברכת על הניסים אחר 'ועל כולם', ש'ועל כולם' הוא המשך הודאה על עצם זה שאנו מתפללים ומודים לפניו. שכן פירושו, ועל כל ההודאות הברכות והבקשות שזכרנו לפניך יתברך וכו', כלומר על זה עצמו, יתברך ויתרומם וכו' [וכן בברכת מעין ז', אנו אומרים בברכת מגן אבות מעין כל הברכות, כלומר "מגן אבות בדברו" כנגד ברכה ראשונה, "מחייה מתים במאמרו" כנגד ברכה שניה "הקל הקדוש שאין כמוהו" כנגד ברכה שלישית, "המניח לעמו ביום שבת קדשו וכו'" כנגד ברכת ויכולו, "ונודה לשמו בכל יום תמיד" כנגד מודים וההמשך "מעין הברכות" הוא מקביל ל"ועל כולם וכו'" ש"קל ההודאות" מקביל ל"לך נאה להודות", ופי' מעין הברכות שעל עצם הברכות נודה לשמו בכל יום תמיד.]. זיכנו הבורא בדבר נס ופלא במה שיש יחס בינו לבין קרוצי חומר שכמונו, עד שיהיה משמעות וביטוי להודאה שלנו שיתקלס ע"י הודאתנו, ושתינתן האפשרות להודות לו ולא יהיה כחוצפה ועזות, ולא זו בלבד אלא שתעשה ההודאה נחת רוח לפניו וכביכול תתן תוקף ועילוי להשם יתברך, עד שאנו דבקים בו בעצם הודאתנו.

⁴⁷ וה"ה שעל קפה ותה יצטרכו לברך 'בורא פרי האדמה' וכבר הביאו הבאר היטב ושערי תשובה פנים מאירות שמעיקר הדין היה צריך לברך 'בורא פרי האדמה' אלא שנהגו העולם לברך 'שהכל'. וטעם הדבר, כי עיקר הקפה והתה לשתיה נועדו, ומשום כך גם אין חשש בעשיית קפה או תה בכך שמתקן את גרגירי הקפה ועלי התה להיות ראויים לאכילה משום איסור 'מכה בפטיש', ואכמ"ל.

⁴⁸ ואינו דומה לציפס שלא נשתנה ברכתו, שהציפס אינו אלא תפוחי אדמה חתוכים ולא נעשה יצירה חדשה.

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה פרשה בעיון בהלכה באגדה ובמסור

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

חיוב במצוות מפני החשד

א] דין מפני החשד בנר חנוכה. בגמ' שבת דף כג ע"א אמר רב הונא: חצר שיש לה שני פתחים - צריכה שתי נרות וכו' משום חשדא, וכן פסק בשולחן ערוך הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ה, פסק: חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות, צריך להדליק בשתייהן מפני החשד; ואם שני הפתחים ברוח אחד (והם בבית אחד) (כל בו) די לו באחד מהם. וכתב הרמ"א: הגה: ואם מדליק בשני פתחים אינו מברך רק באחד מהם ובשני מדליק בלא ברכה, מיהו בזמן הזה שכולם מדליקין בפנים ממש, ואין היכר לבני ר"ה כלל, אפילו יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות אין מדליקים אלא פעם אחת בפנים, כן נ"ל וכן המנהג פשוט. [וכ"כ בעל התרומה, והסמ"ק, והמרדכי. וז"ל המאירי (שבת א): "ומ"מ עכשיו שהכל מדליקין בתוך הבית, אפילו שני הפתחים הם בשתי רוחות אינו צריך להדליק אלא בפתח אחד"].

בגדר דינא דהדלקה דמפני החשד. הנה קי"ל דהיכא שיש לו ב' פתחים צריך להדליק בשניהם מפני החשד, וצ"ע אם נתנו לזה גדר חיוב הדלקה רגיל, ויש לעיין אם צריך למכור כסותו היכא שאין לו בשביל להדליק הדלקה זו, וכן יש להסתפק דקי"ל דנ"ח וקידוש היום נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא האם גם מפני החשד קודם לקידוש היום אר"ד לא וצ"ע. וכן יש להסתפק אם קטן יכול להדליק הדלקה זו דמפני החשד וצ"ע. והגר"א נבנצל אמר לי: נראה דלא [צריך למכור כסותו בשביל מפני החשד] וכן נראה דלא מועיל שקטן ידליק.

ב] מפני החשד בחלונות. לכאורה דין מפני החשד צ"ל שהוא לאו דווקא בשיש לו ב' פתחים אלא הוא הדין כשמדליק בחלון אם יש לו שתי חלונות משתי רוחות יצטרך להדליק בשניהם מפני החשד עיין הג' מוהר"ב פרנקל צ"ל וס' חובת הדר פ"א הערה כ"ד. והגר"א נבנצל שליט"א, אמר לי מפני שבימינו אין אין כל כך חשד, כי יש המדליקים בבפנים כך שמעתי מאדמו"ר זלה"ה. ולכן בחלונות היום אין חשד, [וראה עוד באות ג'] ולכאורה אם זה הסיבה א"כ במקומות הללו שנוהגים שאף אחד אינו מדליק בביתו הדר דינא דחשד ויצריכו להדליק בכל החלונות וצ"ע דלא שמענו מי שיאמר כן.

ג] דין מפני החשד בחנוכה בזה"ז. לכאורה היום בזמננו שחזרו ומדליקין על פתח הבית והחלונות צ"ל שהדר דינא דמפני החשד (דהרי כל מה שכתב הרמ"א הוא שהיום כשמדליקים בפנים וכו'). אמנם יש מי שרצה לומר שבזמננו אין מקפידין על כך, וב' טעמים יש בדבר. א. כי דווקא כששתי הצדדים שווים בענין פרסומי ניסא שאז יש חשד אם אין מדליק מצד אחד אבל אם בצד אחד יש יותר עוברים ושבים מהצד השני אין צורך להדליק כי אם במקום שיש בו יותר פרסומי ניסא, כ"כ הג' חכמת שלמה, ובימינו כמעט שאין בית שאין לו חזית שיותר נראה לעוברים ושבים משאר הצדדים. עוד טענו עפ"י הרמ"א להלן שבזמננו שמדליקין בפנים ואין היכר לבני רשוה"ר אין כלל חשש דחשדא, ואף שבימינו רבים מדליקין בחוץ כתיקון חז"ל, מ"מ כיון שקיימים הרבה קהלות הנוהגים גם בימינו להדליק בפנים, תו ליכא חשדא, שיאמרו הרואים שהוא מאלה המדליקים בפנים (ס' הלכות חג בחג פ"ד הערה 22 שכן שמע מגדולי ההוראה). ועוד, שאף אלו המדליקים בחוץ אין מוסכם ביניהם היכן להדליק יש המדליקים בפתח החצר ויש בפתח של חדר המדרגות ויש בחלון הבית וגם זמן ההדלקה אינו מוסכם, ורק בזמן הגמ' שכולם היו מדליקים באותו זמן ובמקום מסוים ומיד היה ניכר שלא הדליקו כלל באותו בית. ראה קונטרס ימי חנוכה בשם הגר"נ קרליץ שליט"א. ובקובץ מבקשי תורה הנדמ"ח מביא שהגרש"ז אויערבך צ"ל החמיר להדליק בב' פתחים שבביתו, והדליק בברכה בכניסה הראשית והעיקרית לבית אף על פי שבכניסה השנייה הצדדית היה רחוב סואן יותר ויותר פרסומי ניסא, ולא הדליק בפתח השני מפני החשד אלא נר אחד בלבד (אם כי הוא פסק כשבה"ז ליכא חשדא כמ"ש בס' הליכות ביתה פכ"ג סק"ט, מ"מ החמיר על עצמו).

ד] כבתה החנוכיה האם זקוק לה מפני החשד. להלכה קי"ל דכבתה אין זקוק לה (שבת דף כ"א ע"ב) היינו מי שהדליק נר חנוכה והיא כבתה מחמת איזו סיבה אינו זקוק להדליקה שוב. גם קי"ל דחצר שיש בו ב' פתחים צריך להדליק בכל רוח מטעם חשדא שהרואה רוח אחד שאין בו ב' פתחים צריך להדליק בכל רוח מטעם חשדא שהרואה רוח אחד שאין נר דלוק שם יחשוב שבעל הבית לא הדליק נר חנוכה. וצ"ע דלפי"ז איך קי"ל דאינו זקוק לה וא"צ להדליק הא מטעם חשדא נחייבו שהרואה שאינו דלוק יחשוב שלא הדליק כלל. הבית הלוי תירץ, שבאמת אם כבתה זקוק לה מדין חשד, ורק כוונת

מדין שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

הדלקה מפני החשד

שבת כ"ג א, חצר שיש לה שני פתחים צריכה שתי נרות וכו', ומנא תימרא דחיישינן לחשד דתניא אמר רבי שמעון בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו וכו'. מדין הגר"ח קניבסקי (אילת השחר שבת) שהטעם שמדמים לפאה כיון שלא עושה שום מעשה, ועם זאת חושדים אותו שגוזל עניים וא"כ גם בחנוכה יש לחוש לחשד. ושאלו שמצינו עוד כעין זה ביומא ל' א' לגבי היוצא מהסעודה שנוטל שתי ידיו ומחזיר הטפיח על האורחים ועי' רש"י שהוא משום חשד, ומה טעם לא הביאו ראייה משם. והשיב רבינו שמפאה לומדים שאפילו אם אפשר לבני אדם לדנו לזכות בכל זאת יש חשד [והוסיף רבינו בכת"י: כי דרך בני אדם לחשוב תמיד לחובה]. (שיח חנוכה)

באנו או בעוסק במצוה

שאלה: הנה הדין הוא "העוסק במצוה פטור מן המצוה", מהו לענין מצות נר חנוכה, כגון המשמש את החולה בזמן מצות הדלקה, דלכאורה צריך להדליק "מפני החשד" ומה פוטרו מהחשד, אך מאידך גיסא י"ל שגם "מפני החשד" הוא מצוה ככל המצוות, והוא משום מצות "ההייתם נקיים מה' ומישראל". ואת"ל שאינו נפטר מפני החשד וחייב להדליק - שוב יברך, אף שעל הדלקה מפני החשד גרידא אינו מברך על המצוה, מ"מ ע"י שחייב להפסיק המצוה שוב אינו עוסק במצוה וחייב בעיקר המצוה. והנה בסימן תע"ר במ"ב סק"י ב כתב בשם הפמ"ג שאונן פטור מהדלקת נ"ח, ואם אין אחר בבית ידליק לפרסומי ניסא בלא ברכה, ע"ש. ולמה לא נימא דכשם שפטור מנ"ח כך פטור מפרסומי ניסא? ובשם מהרי"ל דיסקין מובא שמפני החשד חייב, ולכא' הביאור כי חשד הוא "איסור" ולא "מצוה" ולכן גם אונן אינו פטור ממנה, והמ"ב שלא כתב מפני החשד משמע שסובר שחשד הוא "מצוה" גרידא, והנפק"מ בזה אם העוסק במצוה פטור מן החשד. **תשובה:** גם הדלקה מפני החשד זה מצוה, ומה שאונן חייב בפרסומי ניסא, כי מצאנו שמעלת פרסומי ניסא דוחה גם מצוה מן התורה, ואם כן ע"ז לא מצאנו שיש פטור של העוסק במצוה, ומה שמדליק בלא ברכה - כי לא ברור לו הך דינא. **שאלה:** אם חשד הוא "מצוה" למה אונן חייב בה למהרי"ל דיסקין. **תשובה:** כי יש בה עניין של "חשד", וכל שחיובו מטעם מסויים השייך גם באונן גם באונן אין את הפטור. (דרך שיחה)

הגאון הגדול רבי משולם דוד סולוביצק שליט"א ראש ישיבת בריסק

בדין הדלקה מפני החשד

שבת כ"ח א, קסבר כבתה אין זקוק לה. הק' הבית הלוי (חנוכה ד"ה כבתה), מאי שנא מהא דאמרין התם כ"ג א, דמי שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בשניהם מפני החשד, וא"כ אף דהדלקה עושה מצוה יצטרך לחזור ולהדליק מפני החשד ע"ש.

ולכאורה י"ל דמה דמחויב להדליק מי שיש לו ב' פתחים אי"ז דינא שכדי לצאת ידי החשד צריך להדליק בכדי שלא יחשדוהו, אלא דהוא דין מעיקר מצות וחיוב הדלקה דקבעו חכמים מקום ומצות הדלקה באופן שלא יהא כלל חשד. ולכן בב' פתחים חלה עליו חובת הדלקה בכל דיניו בב' הפתחים, כיון שהוא מעיקר חובת הדלקה.

וא"כ אין דין זה שייך לסוגיא דכבתה אין זקוק לה, דלהך מ"ד דאין זקוק לה, גם אם כבתה הרי קיים מצות הדלקה, ומהיכ"ת שיתחייב במצות הדלקה שוב מפני החשד. ומקושיית הבית הלוי נראה שלמד דכל עיקר הדלקה בב' פתחים אינה חובת הדלקת נר חנוכה בב' פתחים, אלא תורת וחובת הדלקה בפ"ע משום חשד, ולכן הקשה דבכבתה ג"כ שייך האי סברא. וצ"ע.

והנה הרמב"ם בפ"ד מהל' חנוכה הי"א כתב וז"ל, אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארח בו כו', ואם הי' לו בית בפני"ע אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך להדליק בבית שהוא בו מפני העוברין, עכ"ל. וכתב ע"ז המ"מ וז"ל, בהלכות אי פתח בבא לנפשיה, מחייב לאדלוקי משום חשדא, ופי' רבינו אפי' מדליקין עליו בתוך ביתו, וכן עיקר, דודאי ככה"ג כיון דפתח בבא לנפשיה אי לא מדליק איכא חשדא, וגדולה מזו אמרו למעלה בחצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות שצריכה להדליק מפני החשד, עכ"ל.

ולכאורה אפשר לחלק ולומר דדוקא התם בחצר שיש בה ב' פתחים דבמקום זה מוטלת עליו חובת הדלקה, לכן חייב להדליק אף בפתח השני מפני החשד, אך הכא שאין עליו חובת הדלקה כלל במקום זה דהא מדליקין עליו בביתו אין עליו גם חיוב הדלקה דמפני החשד, דלא חייבו חכמים בהדלקה מחודשת של נר חנוכה כדי להוציא חשד מלב האנשים, אלא יסוד הך תקנה הוא, דבמקום שכבר מוטל עליו חיוב הדלקה דנר חנוכה, אמרו דמחובת הדלקה זו גם להדליק בפתח השני מפני החשד.

ומדברי המ"מ נראה כהבנת הבית הלוי בתקנה זו דמפני החשד, דהוא חיוב הדלקה בפני עצמו כדי שלא יבוא לידי חשד, ולכן גם מי שמדליקין עליו בביתו, צריך להדליק מפני החשד.

(מאורי המועדים)

**לרפואת רבי משולם דוד בן אלטע הענדל
בתושחי"**

הדלקה מפני החשד

בית סוהר

בית הנסות שב"בית הסוהר", ודאי חייב בהדלקה בצרכה ככל בית נסות (ס' תרע"ז), אכן בחדרים, היה מקום לדון, כי ידוע שנחלקו האחרונים, אם בית בעל כרחו של אדם חייב במזוזה, עיי' גמ' (יומא יב), ופתח עיניים למרן החיד"א שם, ושו"ת שער אפרים (ס' פג) ובית הלל (יו"ד ס' רפד).
ונראה דאף שלענין נר בעינן "בית", ויוצאי קרנות רחוב, פטורים מהדלקה, מ"מ, אין צורך ב"דין בית", אלא כל היכא שהוא במקום קבוע תחת קורת גג, חייב בנר חנוכה, וראיה לזה בית פחות מוד"א, דבמזוזה פטור (שו"ע יו"ד ס' רפד, יג), ובנר חנוכה חייב. ושמעתי שכן הורה הגר"צ אבא שאול זצ"ל.

מטוס ורכבת

הנמצא שם, פטור מהדלקה להנ"ל [וכמוכן מדובר בהדלקה בחשמל, דהא אין אפשרות טכנית להדליק אש במטוס], דהרי בעינן "בית", ואין מטוס ורכבת נחשבים מקום מגורים כלל גם למי שנמצא שם זמנים רבים, וראיה ממה שכתב הב"י (ס' תרע"א) בשם הכל בו (ס' מוד) דהא דמדליקין בבית נסות, הוא עבור מי שאין להם בתים, אשר מוכח מזה דבית הוא המחייב בהדלקה. ויש לדחות, דהדלקה עבור מי שאין להם בתים היינו שאין להם מקום מגורים כלל, ועיי' מה שהאריך בזה בצריית הלוי (ח"א ס' פט).

שני חלונות

למדליקים בתוך הבית בחלון הפונה לרה"ר, אף שההדלקה למעלה מו"ט, מ"מ הכי עדיף טפי, לפי שגראה לעוברים מבחוץ, משנ"ב (ס' תרע"א סק"ז) או לנמצאים מול, שבת הלוי (ח"ד ס' סה). אכן, אם יש לו חלון נמוך מו", ודאי יש להעדיפו, כיון שגראה שאינו להאיר לבני הבית, והגבוי י' אפשר שנעשה להאיר לבני הבית.

שיטת ר"ת

מפורסמות, שיטת ר"ת וסיעתו, סוברים שצאת הכוכבים הם כשעה ורבע אחר השקיעה. ובמציאות שבת חנוכה יש מתבוננים אם להמשיך במנהגם. א' מצד נדר (ב) מצד עצם החשד שמה הלכה כר"ת. והנה כולי עלמא נוהגים שכאשר נולד תינוק ביום ששי בחצי שעה אחר השקיעה, למוולו בשבת, ולא חוששים לר"ת ומה טעמים בזה. ואפשר, דשיטת ר"ת יש בה ב' ספיקות, א' שמה אין הלכה כמותו, ב' שמה הלכה כהמנחת כהן (מ"ב פ"ד ופ"ה), הסובר דצאת הכוכבים מודה ר"ת, וכ"מ בביאור"ל (ס' רס"א ד"ה קודם וס' רצ"ד ע"ד), וע"ע באגרות משה (או"ח ח"ד ס' סב). רק שחוששים לחומרא לא להקל בספק ספיקא לכתחילה וכמ"ש במהר"ם חלאהו (פסחים ד, א) ובש"ך (סו"ס קי). אכן כשהחשד לר"ת יגרסו קולא במצות מילה, או קולא במצות נר חנוכה, ככה"י גונא אין צריך לחשוש לזה, ומכל מקום, אם הפסיד חצי שעה מצאת הכוכבים, שמה יש צורך להדליק כר"ת, וכל זה כמוכן להערה בעלמא, וכל אחד ינהג כרבותיו.

אפשרות לתפילה אחת

אדם שיש לו אפשרות להתפלל שחרית בחנוכה, או מנחה ולהדליק נרות, הנראה לכאורה בזה שיתפלל מנחה ומוהטעמים הבאים; א' יוכל להתפלל מנחה שתיים ולהשלים שחרית שהחסיר כדנפסק בשו"ע (ס' קח"א, ב) יוכל לומר הלל א'ז, ג' יוכל להדליק נרות חנוכה.

ובפרט, דיש לדדד שתשלומין היינו אותה תפילה ממש, ולא נחשב רק משלים והפסיד את התפילה הראשונה, אלא התשלומין נחשבים לו שתי תפילות שחרית ומנחה. ושמעתי שכונן דא הורה הגר"ז א"א זצ"ל, אבל הגר"ש"ק בהגהות חכמות שלמה לשו"ע (ס' תרפ"ג) כתב איפכא עיי"ש.

ברם יש להעיר על זה ממש"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ד ס' יג) הו"ד במ"ב (ס' ז סק"ח), דמי שיש לו אפשרות להתפלל עתה, או להתפלל ביום כיפור, שיעדיף את התפילה של עכשיו, ועיי' מש"כ עליו החכ"צ (ס' קו) ובזכ"י (ס' ז סק"ג) וא"כ, מצוה בשעתה עדיפא גם לגדון דידן, ויתפלל שחרית אף שיפסיד אח"כ מצוות רבות. והאמת תורה דרכה, שיש להבדיל בין מצוה של יום אחר, לבין אותו יום, כי באותו יום יש לומר דהאדם חייב בכל המצוות של אותו יום, ואין טעם אם כן שיקדים מצוה של צוקר שהיא תפילת שחרית ומשום דהוא מצווה בזה ובכל מצוות היום, ובפרט שגם שחרית יתפלל כנ"ל, דתשלומין נחשבים כתפילה ממש. שוב נדפס הליכות שלמה (מועדים פ"ז ה"ה) ראה שם בהערות.

עצם דברי הרדב"ז

ובעצם דברי הרדב"ז, הסתפקתי, אם שר בית הסוהר מאפשר לו שילוח הקן עתה או מנחה שחיובה מה"ת למ"ד תפילה דאורייתא, לאחר זמן, האם עדיף שילוח הקן או שמה ימתינ למנחה שהרי הלכה היא תדיר קודם.

חוב

והב"י (חו"מ ס' קד), ס"ל שזוהי שחייב ומלוים תובעים אותו מוטלטלין, ויש מלוין שלא תבעוהו שהם בחו"ל, שיתן לאלו שלפניו. והב"ח הקשה על זה טובא, ובקצות"ח שם תירץ, דכיון שפריעת בע"ח מצוה, מצוה לעשות המצוה המוטלת עליו, שהיא פריעת בע"ח שלפניו, כי בעלי חובות של חו"ל לא תבעוהו, ועדיין המצוה לא נמצאת בעולם, והוסף דהב"י ס"ל כהרדב"ז המוכר. אכן הסתפקתי, מה הדין כאשר החוב שחייב לרחוקים הוא תדיר (כמו מכירי כהונה), האם ימתינ לזה, שהרי תדיר קודם.

תמידין ומוספין

ובגמ' (מנחות מט, א) איתא, תמידין ומוספין, מוספין של היום דמקודש, או תמידין של מחר דתדיר, ופרט"י כל"א, דמוספין מקודש לפי שעומד לפניו עכשיו. ומתבאר מזה דבר חדש, דהא דתדיר קודם, דוקא אם בא עתה יחד אינו תדיר, אבל אם התדיר מאוחר ושאינו תדיר עתה, נחשב האיני תדיר למקודש, ואפשר הוא קודם. ומעתה פשוט שילוח הקן וחוב של עכשיו, קודמין למנחה של אח"כ ולחוב תדיר של אח"כ.

קידוש לבנה

מה שיש לתמוה בכל זה, שהב"י סותר עצמו, כי ס"ל כאן דמה שלפניו מקודש, ועדיף מתדיר, וא"כ מדוע ס"ל (ס' תבד) דברכת הלבנה יש לעשותה אחר ז' ימים משום שהלבנה במיטבה, ואמאי, הא של עכשיו מקודש ומדוע ידחה למצב אחר.

הדלקה מפני החשד'

המחבר בשו"ע תרע"א כותב: 'חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות צריך להדליק בשתייהן מפני החשד' כותב המשנה ברורה' שם: והוא הדין בית. ומביא את הגמ' 'שיאמרו בני עירו מדלא אדליק בהא באחרת נמי לא אדליק.. ולכן צריך להדליק בשני הפתחים'.

הדין מחייב להתחשב באנשים 'ביקורתיים', כאלו ש'יחשדו' בו שאם לא הדליק בפתח זה גם לא הדליק בפתח השני ולא קיים מצוות הדלקת נר חנוכה כלל. לכן חייבו את מי שיש לו שני פתחים להדליק בשניהם. אף על פי שהיה לאנשים אלו לדון אותו לכף זכות ולהסיק שאם לא הדליק בפתח זה בוודאי הדליק בפתח שני שיש לו.

לכאורה הדין הזה של 'מפני החשד' המחייב שלא לעשות מעשים או לא להימצא במצב שיחשדו בו שהוא עבריין, הוא בדברים שיש להם השלכה על הציבור או על אחרים. כמו שלמדנו במשנה בשקלים לגבי גזברי המקדש שאספו את הכסף מקופות הלשכה לשם תרמו ישראל את נדבותיהם.

ואמרה שם המשנה שזה 'לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנאמר והייתם נקיים מד' ומאדם ואומר ונמצא חן ושכל טוב בעיני א' ואדם'.

או כמו שמצאנו לגבי המטיל מים שדאגו 'שלא יוציא לעז על בניו' או שלא להיכנס לחורבה. אבל מדוע שייך 'חשד' אם קיימתי הדלקת נר חנוכה או לא קיימתי. אם מישהו חושב שלא הדלקתי שיקים מצוות תוכחה וישאל אותי מדוע לא הדלקתי.

ה'בית יוסף' שואל מדוע שונה הדין של מי שיש לו שני פתחים בנר חנוכה מהדין של 'אסור לעבור אחרי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללים' שאיסור זה הוא רק כשיש פתח אחד לביהכ"נ, אבל אם יש שני פתחים מותר 'דאמרי בפיתחא אחרינתא עייל'. ולמה לא יאמרו גם כאן 'דאמרי באיך פיתחא אדליק'.

מתוך ה'בית יוסף' 'דלענין תפילה שאני דכיוון דאי לא מצלי הוה ליה פורק עול מלכות שמים מעליו כל היכא דאיכא פתחא אחרינא לא אטו למחשדיה' 'מה שאין כן לענין חנוכה'.

למדנו שגם 'לחשד' יש גבול ואי אפשר לחשוד על יהודי שהוא 'פורק עול מלכות שמים מעליו'. אבל שלא הדליק נר חנוכה כן אפשר לחשוד ועוד הוסיף שם שבנר חנוכה 'יש בה הפסד ממון' ולכן יש חובה על האדם למנוע שיחשדו בו שלא הדליק נר חנוכה.

בשו"ת מהר"ל דיסקין מביא על המשנה באבות 'הוי דן כל אדם לכף זכות' שלכאורה 'עינינו רואות להיפוך' אנשים לא דנים לכף זכות. וכתב שם שהתכלית של החובה לדון כל אדם לכף זכות היא לטובתו של האדם. והביא מחובת הלבבות' שכתב שצריך 'להחזיק טובה' על רגש הבושה שהוטבע באדם שאילולי הוא גם לא היו מקיימים כיבוד אם.

והביא שאם יש עשרה יהודים ואחד מהם חוטא הוא פורץ את גדר הבושה מאחרים ואם עוד אחד מהם יחטא החליש את הבושה מהנותרים וחלילה אם עוד אחד מהם יחטא 'זזהו ענין חילול ד' שהחוטא בפרהסיה מחליש עוצם הפחד והחרדה והבושת שהוטבע באדם והוא מכשיל הרבים'.

לכן, אם ידון האדם כל חוטא לכף זכות וכולם צדיקים לא יעז לפרוק עול. והביא לזה מקור בסמ"ק שכתב שצריך 'לדון חבירו לכף זכות שמתוך שידונו לכף זכות יחשוב אין חוטא רק אני וישבו לבוראו פן יכריע כל העולם לחובה'.

רבנו המכתב מאלהו' מוסיף בזה הבחנה נוספת. במכתב לתלמידיו מביא מדברי אביו בענין ההבחנה שיש לעשות כאשר רואים אדם חוטא 'בין הפועל והפועלה'. שאת האדם הפועל צריך לדון לכף זכות עד כמה שאפשר ואילו את הפועלה את המעשה שעשה צריך לבקר ולברר פחיתותה וגנותה'.

וכתב שם: 'כי התורה גלתה לנו סוד כמוס בכוחות הנפש...שכל מה שהאדם רואה השחתת אחרים יתנוצץ גם יתעורר בקרבו הרצון והכוסף לעשות ג"כ כזה ואף כי ידע ויבין עד כמה רע וזר הדבר ההוא וכמה גדולה ההשחתה גם ההפסד אך כן הוא הטבע אם גם לא יאומן כי יסופר לכן כשרואים הפעולה הרעה, קרובה מאד הסכנה הגדולה'.

מין ה'חזון איש' ב'אמונה ובטחון' מלמדנו כי החובה לדון לכף זכות היא רק כלפי חברו אבל עם עצמו, עליו להחמיר בדרישה מוחלטת לעשיית הטוב.

הוא מתאר לנו את האדם בעל החסד 'המתאווה להיטיב לזולתו' ודואג וחרד אולי לא כיבדו כראוי 'כי אין כאב לב אצלו ככאב של פגיעה בכבוד חברו' לעומת זאת הוא לעצמו 'מעולם לא נפגע מרעהו כי לבו המלא אהבה תכסה על כל פשעים'.

כוחות הנפש של האדם השלם כותב ה'חזון איש' 'מפנקים את בעליהם להיות משמש למען הטוב המלא גם בשני הפכים בנושא אחד, להיות מאשים את עצמו על כל שעל על חסרון השלימות בסגולת המידות ולהיות מזכה את אחיו זכות גמורה ומוחלטת אף עם כעבות עגלה חטאיו'.

מתפלל ונבקש מבורא עולח זמן בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם.

הגמ' שמדינא אינו חייב להדליק שוב, והקשה אם כן למה שמנים שאין מדליקין בהם בשבת מדליקים בהם בחנוכה כי כבתה אין זקוק לה, והרי סוף סוף זקוק להדליקה שוב מפני החשד, ותיירץ מכיון שזה רק חיוב הדלקה מפני החשד ולא מצד המצווה אז לא חייבו לכתחילה להדליק בפתיחות. ב. **בשולח שואל ומשיב** (תנינא ח"ב סי' ע"א) כתב דבזה לא אמרינן מפני החשד שודאי ידונו אותו לכף זכות, דהרואה שכבה יחשוב שמא עדיין לא הדליק, וגם בלילה השני יראה שמדליק שם, משא"כ כאן דהרואה יראה שבכל לילה אינו דולק, אבל כבתה הוא מקרה והמקרה לא יתמיד. ג. בספר מאורי המועדים (לרמ"ד סולוביצקי) תירץ דמה שמחוייב להדליק מי שיש לו ב' פתחים, אין זה דין בשביל לצאת חובת מפני החשד ולכן תקנו שידליק, אלא שהוא דין מעיקר מצוות ההדלקה וחיובה שקבעו חכמים את חובת ההדלקה שתהיה באופן שלא יהא חשד, ולכן בב' פתחים חלה עליו חובת הדלקה בכל דיניו בב' הפתחים, משא"כ כבתה אין זקוק לה, שם הרי קיים את מצוות וחובת ההדלקה, ולא תקנו שמפני החשד שידליק שוב. וכן תירץ בקונטרס נר מצוה, שטעמא דמפני החשד אין זה סיבה בפני עצמה להדלקת הנר, ובספר גם אני אוך סימן ע"ד כתב ושאלתי למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל ק"ל כבתה אין זקוק לה, ולמה אין חשש של חשדא שיחשדו אותו שלא הדליק וכמו בחצר שיש לה ב' פתחים, והשיב הגר"ח כיון שהדליק אין חשדא, (וביאור הדברים נראה כנ"ל דהיינו דקיים חובתו, משא"כ בחצר שיש לה ב' פתחים מעיקרא תיקנו שידליק בב' מקומות) ושוב שאלתי את הגר"ח חצר שיש לה ב' פתחים שצריך להדליק בשתייהן משום חשד, ולכאורה למה יש חשד והא איכא למימר שהדליק וכבתה אין זקוק לה, ותיירץ כבתה לא שכיחא עכ"ל. ד. מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (בקובץ מבקשי תורה כרך ד' יח) תירץ דהדין שצריך להדליק מפני החשד הוא רק בעומד ורואה מתחילת זמן ההדלקה, ואינו רואה שמדליק בעל הבית נר חנוכה, בהא חיישינן לחשדא, אבל מי שהגיע אחר זמן ההדלקה ואינו רואה שהדליקו הנרות עליו להעלות על הדעת שנכבו הנרות, ולא הוצרך בעל הבית להדליק נרותיו שוב דכבתה אין זקוק לה

ה) מקומות נוספים שיש לדון מפני החשד. א. בב"י הקשה דהרי גם בדיני תפלה לא חושדין אותו, ותיירץ הב"י דבתפלה הרי הוא פורק עול ולא חושדין אותו בכך. ועוד תירץ הב"י דהפסד ממון שאני דאיכא בנ"ח ועי"ש במ"א ובא"ר. וע"ע בב"ח דתירץ דבתפלה דזמנה מרובה אין חשד וע"ע בלבוש. ווהא דגזרינן הכא בק"ע י"ל דבנ"ח החשד הוא שמא יבטל מ"ע ולכן גזרינן בק"ע משא"כ בשאר חשדא כגון בביהכנ"ס אין חושדין אותו שלא יתפלל ועיין בספר כרם אליעזר סי' א וסי' ד שהאריך בזה. ב. אכן באמת עיקר הדין שמצינו הוא במקום שנראה כעובר איסור מדין והייתם נקיים חייב להראות שאינו עובר, אמנם מצינו גם במצות עשה של מצות פאה, שדינא דמפני החשד אף מחייבו בעשיית מצוה, עיין בסוגיא בשבת כב: ולכן הביאה הגמ' דווקא דוגמא זו ליומר שמצינו מפני החשד אף בחיוב דעשיית מצוה בק"ע. ג. הגמרא בשבת שם אומרת בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף השדה וכו' מפני החשד. ב. במסכת ברכות דף ג, א מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני החשד וכו'. בגמרא פסחים יג, א גבאי צדקה שאין עניים לחלק וכו' שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל. במסכת שקלים פ"ג משנה ב אין התורם נכנס וכו' שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל.

לחג החנוכה

האם יש להחמיר להחליף פתילות של נר חנוכה בכל יום?

מפשטות דברי הפוסקים משמע דאין צריך להחליף הפתילות בכל לילה בחנוכה. המקור לזה הוא ממש"כ במסכת סופרים פרק כ' הלכה ד' וז"ל "אין חוששין לפתילות להחליפו עד שיכלה". וכך נפסק בשו"ע סימן תרע"ג סעיף ד'. וכן מובא בשבלי הלקט סימן קפ"ה. וכן משמע מדברי הטור סימן תרע"ז שכתב "הנותן מן השמן והפתילה בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל שני ומדליק ביום שני", הלבוש (שם) כתב "פתילות אין חוששין להחליפה עד שתכלה שאין בהם בזיון מצוה דאדרבה הם נוחין להדליק יותר שהן מודלקין כבר". המשנ"ב (שם) ס"ק ל"א מביא דברי הלבוש ומציין כמו שמצינו לגבי נר שבת דיש להבהב הפתילה דע"כ ידלק יותר יפה, וכך משמע במג"א סימן רס"ד, ומשו"כ אין צריך להחליף בכל יום הפתילות. באבודרהם בהלכות חנוכה כתב "ומה שנהגו לעשות פתילות חדשות בכל לילה אינו צריך, ויש להוכיח זאת ממה שפירש רש"י בפ"ב דשבת לגבי דברי רבי יהושע בן לוי בעששית שהיתה דולקת מערב שבת והולכת כל היום, למוצאי שבת מכבה ומדליקה, ופירש רש"י שהדליקה מבערב לצורך חנוכה, נראה לפירושו שמותר להדליק בפתילות שהדליק בלילות הראשונות". אולם אף שמעיקר הדין אין חיוב להחליף הפתילות בכל לילה מ"מ לכתחילה נכון שיחליף הפתילות בכל לילה, וכן מובאר בחידושי המאירי שבת כ"א "חידוש הפתילות בכל לילה אינו מן הדין אלא דרך הידור ומדמיון נרות של מקדש". וכן כתבו בס' סדר היום עניני חנוכה עמוד רל"ו וכן בס' ארחות חיים לרבינו הכהן מלוניל עניני חנוכה, ובכל בו סימן מ"ד כתב "ונהגו לחדש הפתילות בכל לילה ולברך על התוספת והטעם לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש, ועוד טעם אחר לחדש הפתילות זכר למקדש שהיו מחדשין אותו בלילה אל מנורת המאור", בס' לקט יושר עמוד 152 מעיד שבעל תרומת הדשן החליף פתילות חדשות בכל יום.

מובא בגמ' ברכות ל"ט ע"ב "רב אמר ורב אסי הוה מתרמי להו ריפתא דעירובא מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ, אמרי הואיל ואיתעבדא ביה מצוה חדא נתעביד בה מצוה אחרית", וא"כ לכאורה עדיף יותר להדליק באותן פתילות שכבר הודלקו לצורך נ"ח הואיל וכבר נעשה מצוה בפתילה יקומו גם ביום שלאחריו, ומצאתי אח"כ שמצינים בשם שו"ת התעוררות תשובה הערות על או"ח סימן תרע"ג להסביר מנהגו של החת"ס שלא היה מחליף הפתילות מטעם הואיל ואיתעביד חדא מצוה נעביד מצוה אחרית ולהדליק גם ביום שלאחריו. וכך משמע לכאורה ממש"כ בס' משמרת שלום סימן מ"ח סעיף ג' דלמנהגים שלא מחליפין הפתילות בנרות חנוכה בכל לילה ומדליקין בפתילות הישנות שיזהרו שהפתילה של אתמול יקחוה לנר של החיוב שמדליק בראשונה והפתילה החדשה של אותו לילה יקח אותה לנר ההידור, משום שאם ידליק בלילה השני את הפתילה החדשה לנר החיוב, והפתילה של אתמול לנר ההידור נמצא שהוריד את הפתילה של אתמול מקדושתה שאתמול היתה לעיקר המצוה והיום רק להידור וק"ל מעלין בקודש ואין מורידין, לכן תמיד יקח את הפתילה שהדליק אתמול לנר החיוב, וא"כ י"ל דלפי הכלל שעושים מצוה בחפץ שכבר עשו בו קיום מצוה עדיף לקחת את הנר של אתמול שכבר נעשה בו מצוה. ע"י בשו"ת גדל החכמה חלק ד' סימן קכ"ח דאה"נ לא נהגו להחליף פתילות בכל יום אלא משאירין הפתילות של אתמול במקומן.

בס' מאורות נתן (קופרשטוק) סימן מ"ח כתב להעיר לפי דברי הכל בו למה לא נהגו להחמיר ג"כ לענין השמן שנותר שלא להדליק בו בלילה שלאחריו דהרי שני הטעמים שכתב הכל בו לענין הפתילות שייכים גם בשמן, ולטעם הראשון

לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש, אדרבה עיקר הנס היה בשמן שעמן של לילה אחד דלק שמונה ימים, וכן לפי הטעם השני משום זכר למקדש שהיו מחדשין אותו בכל לילה, קשה דהרי בנרות שבמקדש שדלקו נפסל ג"כ השמן כמובא במנחות דף פ"ח "נר שכבתה נידשן השמן נידשנה הפתילה", ופירש"י כשם שהפתילה שכבתה אין לה תקנה שהרי היא כדשן, כך השמן שנשאר בנר הרי הוא כדשן ואין לו תקנה וצריך להשליך כל מה שבנר לחוץ ונותן בה שמן ופתילה אחרת ומדליקה". ומתוך כיון שנהגו בזה"ז רק דרך הידור ובדמיון זכר לנרות של מקדש ע"כ לענין השמן חששו להחמיר משום בל תשחית או שחסו על הוצאות המזמן שדמיון מרובין. ואה"נ בס' בית הלוי עה"ת פרשת ויגש מביא בשם הדרכי ימשה שהביא דברי הכל בו דיכול להדליק בשמן ופתילה שנשאר מאתמול והעולם נהגו לעשות חדשים, ומסביר בבית הלוי משום שבמנורה נפסל השמן שדלק כבר כמובא במנחות פ"ח דכיון שכבר נפסלה השמן והפתילה למנורה. בס' מאורות נתן הנ"ל כתב להעיר על דברי בית הלוי שציין דברי הדרכי משה שהבין בדברי הכל בו דגם על השמן נהגו להחמיר, הרי בד"מ לא נזכר כלל מדין השמן וכתב כן רק לענין הפתילות, וכן הוא לשונו של הכל בו "ונהגו לחדש הפתילות בכל לילה זכר למקדש", ולא הזכיר כלל מדין השמן וכן בס' ארחות חיים בהלכות חנוכה אות ב' באותו הלשון של הכל בו ולא הזכיר רק הפתילות ולא השמן.

אולם יעויין בס' סדר היום (עניני חנוכה) שכתב "כשבא להדליק ליל ב' יטיב את הנרות קודם שידליק ויסיר מותר השמן והפתילות שנשארו וישים שמן בשיעור ופתילות ראויות וכן יעשה בכל לילה והנשאר ביום ח' יעשה מהכל מדורה אחת וישרוף הכל", משמע משום הטעם של הכל בו שייך גם טעמו לענין השמן שהותר. אולם יש להעיר דהרא"ש בשבת פ"ב סימן ט' מביא בשם השאילתות דרב אחאי גאון דנר חנוכה שהותר בו שמן ביום הראשון מוסיף עליו ומדליקו היום השני וכן בשאר הימים וכ"כ הרוקח בסימן רכ"ו, והטור בסימן תרע"ז וז"ל "הנותר מן השמן והפתילות בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב'". משמע שכן אפשר להשתמש בשמן של אתמול. בשו"ת בצל החכמה חלק ג' סימן ס"ז מעיר מדוע אפשר להשתמש בשמן של אתמול כפי שמובא בשאילתות הנ"ל, דדווקא בפתילה שניכר בה שכבר דלקה פעם אחת נהגו להחליפה זכר לנס שהיה מתחדש כל לילה וזכר למקדש שהיו מחדשין כל לילה משא"כ בשמן שאינו נענש בון כלל לא נהגו לעשות כן להחליפו, ואדרבה יש סברא לומר דהואיל ואיתעביד בזה חדא מצוה ליתעביד מצוה אחרית.

בס' יקח מצוות סימן ל"ב כתב להעיר ממש"כ הרמ"א או"ח סימן תרנ"ד "ונהגין ליקח בכל יום בחול המועד ערבה חדשה ולקשרה בלולב משום הידור מצוה", ולכאורה הרי השו"ע בסימן תרע"ג פסק שאין להחליף הפתילות אלא ידליק מהפתילות הישנות, וא"כ למה לא יחליף פתילות חדשים כמו בערבות? ויש לומר לפי מש"כ המשנ"ב (שם) דעדיף להשתמש עם פתילה שכבר נדלקה דהם נוחים יותר להדליק, משא"כ ערבות ברור שחדש עדיף יותר ונראה יותר יפה והוא הידור מצוה [ע"י בס' נטעי גבריאל (עניני חנוכה) פרק י"ז סעיף ה' שהאריך בזה].

האם צריך לשרוף את הפתילות שכבר השתמשו בהם לצורך נר חנוכה או רק שמן שנשאר צריך לשרוף משום שהוקצו למצוה, מובא בסימן תרע"ז ס"ב "הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצוותו", אולם לענין הפתילות לא מוזכר בשו"ע, אולם בס' כל בו סימן כ"ז כתב "ושירי הפתילות של כל הלילות נהגו להבעירן שלא לשום צורך", וכן כתב הרשב"א בחידושו לשובת כ"א ע"ב. וכן המאירי שבת כ"א ע"א, וכן הטור סימן תרע"ז כתב "הנותר מן השמן והפתילות עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו". וכן כתב בס' אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה ובקיצור שו"ע סימן קל"ט סעיף כ' ובחיי אדם כלל קנ"ב סעיף ל"א.

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיא, ולבקשת ציבור הקוראים,
אנו מתחילים אי"ה מסגרת נוספת של הפצת
העלון במייל,
המעונינים להצטרף ישלחו בקשה
למייל: MISAVIV1000@GMAIL.COM

הופיע ויצא לאור

"מסביב לשולחן"

על חמישה חומשי תורה בעימוד חדש ומאיר עיניים
50 נושאים על פרשיות התורה

להשיג: ספרי הישיבה

הנושאים הבאים

ויגש-עניני סיום מסכת- ענינא דיומא,
סיום מחזור הדף היומי.
ויחזי- הצוואה בהלכה, אביק ציוה לפני
מותו (נ טז), מכאן שמצוה לקיים דברי
המת (אברבנאל פמ"ט).

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשית בחנויות הספרים

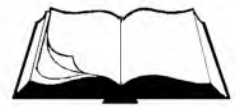

אשת חיל

מדרשים, נפתר,
ראשונים, אחרונים, חסידות

מזרח

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

כסלו תש"פ

מדיני זנוכה

גליון 381

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן

רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקללה

נלב"ע כ"ג בתשרי תש"פ

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל

נלב"ע י' באייר תשע"ט

לע"נ

חיוב הדלקת נרות לבחורי ישיבה

▲ בחור הדר בפנימיית הישיבה חייב מעיקר הדין להדליק בישיבה (ולא רק מדין מהדרי), ואינו יוצא בהדלקת הנרות של אביו, (הגם) שלענין ממונות נחשב כסמוך על שולחן אביו, היות שהוא מחזיקו בעניני ממונות, ולכן גם לפי מנהג בני ספרד הנוהגים כהשו"ע שרק בעל הבית מדליק עבור כל המשפחה, מ"מ בחור הנמצא בישיבה חייב להדליק בעצמו (ה"חזון איש" זצ"ל, הגר"ש אלישיב זצ"ל, בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

▲ ויש סוברים שבחורים בני ספרד, גם בהיותם בישיבה מעיקר הדין אינם מדליקים בעצמם אלא יוצאים ידי חובה בהדלקת הנרות ע"י אביהם בביתם. ומ"מ שידליקו על ברכה, שבכל חדר בחור אחד ידליק והשאר ישתתפו בפרוטה. ואם יש בחדר בחור אשכנזי, ישתתפו עמו בפרוטה וישמעו ממנו הברכה (הגר"ש) אויערבך זצ"ל מובא בספר "הליכות שלמה" פרק י"ד סי' י"ב).

הדלקה בפנימיה בפתח החדר או במסדרון

▲ שאלה: בפנימיה בישיבה באופן שא"א להדליק בחלון כגון שגובה למעלה מ'אמה. היכן ידליקו האם בפתח החדר או במסדרון (באופן שיש מסדרון עם הרבה חדרים)?

תשובה: ידליקו בפתח המסדרון, דחשיב כחצר, כיון שמשמש שם גם שאר שימושים (ולא כחצר וחדר מדרגות דידן).

ואם אינו פתוח לרה"י אלא לחדר מדרגות וכיוצא"ב, עדיף להדליק בחדר האוכל (כאשר שם רואים מרה"י), (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

פחות מ'אמה לרחוב הסמוך

▲ שאלה: אדם גר למעלה מ'אמה, מהרחוב הסמוך לביתו, אבל ממלכמרחק לא רב יש רחוב במעלה ההר שהגובה פחות מ'אמה (כמו שמצוי בקרית ספר), האם אפשר להדליק בחלון הסמוך לאותו הרחוב?

תשובה: כיון שהרחוב הוא במרחק שאפשר לראות משם את הנרות, ומשם הוא גבוה פחות מ'אמה, שפיר נחשב שמדליק בתוך כ' אמה, ויכול להתחילה להדליק בחלון הסמוך (הגר"נ קרליץ זצ"ל, וע"ע "שבט הלוי" ח"ד סי' ס"ה).

פתח או חלון לרשה"ר

▲ שאלה: פתח או חלון לרשה"ר שיש יותר פרסומי ניסא, מה עדיף?

תשובה: עובדא ידענא אצל מרן ה"חזון איש" זצ"ל (כשהיה דר בגבעת רוקח) שפתח ביתו היה לרחוב שלא היו עוברים כ"כ אנשים (רק היה שם שביל שהיו עוברים מעט בני"א כשהיו הולכים לישיבת "בית יוסף") ואילו חלון ביתו היה לרה"י שהיו עוברים הרבה אנשים ומרן החזו"א הדליק בחלון ולא בפתח משום דבזה יש יותר פרסומי ניסא.

אמנם זה דוקא כשבפתח ביתו כמעט שאין פרסומי ניסא, דעדיף להדליק בחלון. אבל אם ההבדל הוא מועט, שבפתח ביתו יש מעט פחות פרסומי ניסא, עדיף טפי להדליק בפתח הבית וכעיקר הדין (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

הדלקה על מעקה המרפסת

▲ שאלה: המדליק נרות במרפסת, האם ידליק ליד הדלת הסמוכה למרפסת או על גבי המעקה?

תשובה: להתחילה יש להדליק ליד פתח הדלת שנכנסים מהחדר למרפסת, כדי שיהא סמוך למזוזה, ויש להניחו אפילו למעלה מעשרה טפחים אם צריך לכך.

אולם אם יהיה יותר פרסומי ניסא אם יניחנה על המעקה של המרפסת, יניח שם ואפילו אינה מקורה (דלא גרע מחצרו, "מעדני שלמה" בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל, והגר"נ קרליץ זצ"ל).

וכן בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל, כשהיה גר ליד ישיבת "בית יוסף"

בבני ברק, היה מדליק ע"ג המעקה של המרפסת כדי שיראו היטב מבחוץ (הגר"נ קרליץ זצ"ל). וכן נהג הגר"נ קרליץ זצ"ל, שבראשונה היה מעמיד את המנורה ליד הדלת שבין החדר למרפסת, ושם לב שרואים את המנורה הרבה יותר טוב מרשה"ר כשהוא מעמידה ליד החלון בסוף המרפסת, והעמידה שם.

נוסע לטיול או נמצא בבית החולים

▲ שאלה: הנוסע לטיול למירון ליום א' וישן שם ב"הכנסת אורחים", היכן ידליק נר חנוכה? וכן מי שנמצא בבית חולים לשמור על חולה היכן ידליק?

תשובה: חיוב נרות חנוכה הוא על ביתו, ולכן מי שנוסע לטיול ביום א' ובמשך הלילה ילון שם, וכן מי שנמצא בלילה בבית חולים, עיקר קביעותו בביתו. ולכן ימנה שליח להדליק נרות בביתו בזמן הדלקת הנרות, והוא להתחילה ישמע הברכות במקום שנמצא משום ברכת הרואה כמבואר בשו"ע (סי' תרע"ו).

אינו יודע איפה יהיה

▲ שאלה: הלך עם אשתו לבית חולים ואינו יודע אם ישאר בבית חולים במשך הלילה או יחזור לביתו (ואין לו שליח שיכול למנות בביתו), מה עליו לעשות?

תשובה: בינתיים יברך ברכת הרואה (ובלילה הראשון גם "שהחינו") על ראיית נרות, היות שלא מדליקים עליו בביתו כלל (ואם יכחה על אמצע הלילה כבר לא ימצא נרות דולקים שאפשר לברך עליהם ברכת הרואה), ואם בסוף נשאר בבית חולים לפחות בירך ברכת הרואה, ואם יחזור לביתו לפני עלות השחר יכול להדליק שם ולברך רק ברכת "להדליק" אבל ברכת "שעשה נסים" (וברכת "שהחינו" בלילה הראשון) כבר יצא מקודם.

נסיעה למדינה אחרת בחנוכה

▲ שאלה: האם מותר לנסוע בחנוכה ממדינה למדינה?

תשובה: אם ע"י הנסיעה יגרום שלא יוכל לקיים מצות נר חנוכה, לכתחילה אין לנסוע ולגרום שיפסיד מצוה זו. וכגון מי שנוסע מארצות הברית לארץ ישראל, ויוצא משם בצה"ר (כשבארץ ישראל השעה בערך שמונה בערב), ומגיע לארץ ישראל בשעה תשע בבוקר, נמצא שכל זמן הדלקה (מתחילת השקיעה עד עלות השחר) כבר עקר עצמו מהבית הראשון ועוד לא הגיע לבית השני (א"י"ב באופן שבני ביתו נשארו בבית, והיה דעתו לחזור לשם, שמ"מ יצא ע"י הדלקתם שם) ונמצא שביטל מעצמו מצות הדלקה. ולכן יש לקבוע נסיעתו מראש באופן שיצא מביתו בערך שעה אחר צאת הכוכבים, שאז יכול עדיין להדליק נרות בביתו בברכה (וכמבואר בשו"ת "שבט הלוי" ח' תש"ק קנ"ח) או שיגיע לביתו המיועד לו לפני עלות השחר שאז עדיין יכול לברך ולהדליק וכמבואר במשנ"ב (סי' תרע"ב סי"ק י"א).

ויש להוסיף עוד עצה, שיבקש מהטייס להנחית את המטוס בלילה לשעה קלה באופן שיכול לראות שם מנורה ולברך ברכת הרואה. וידוע מעשה שמרן בעל "אילת השחר" היה במטוס, והטייס אמר לו שיבקש מה שרוצה, וביקש שירד למטה לעשות הפסקה כדי שיתפלל במנוחת הנפש – וכך עשה – וזה עלה לחברת הטייסות סך של עשרים אלף דולר (התפילה של בעל "אילת השחר" שווה הרבה יותר מזה!!!).

לבטל טיסה בגלל חנוכה

▲ שאלה: הזמין כרטיס לימי החנוכה, האם חייב לבטלו?

תשובה: אם בתחילת זמן ההדלקה יהיה עדיין על הקרקע ולא עזב את הארץ, עליו לשוב לביתו ולהדליק אף אם מחמת כן יפסיד את הטיסה, כפי שחייב למכור כסותו לצורך ההדלקה, ורק כאשר בתחילת זמן ההדלקה כבר יהיה בשמים ואינו יכול לשוב, הרי פטור מקיום המצוה (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

הדליק נרות בבית חברו

▲ שאלה: נסע ליורשלים לבקר את גיסו, והיה שם בזמן ההדלקה, והדליק שם נרות חנוכה, אח"כ חזר לביתו בבני ברק, האם יצא יד"ח?

תשובה: חיוב נר חנוכה הוא רק בביתו (ע"י שו"ע סרע"ז סעיף א' ומשנ"ב סי"ק י"ב), וכיון שהוא רק סועד שם ואין זה ביתו כלל, כשחזר לביתו חייב להדליק בברכה, אולם ברכת "שעשה נסים" ו"שהחינו" כבר יצא בדיעבד אפילו שלא בעת הדלקה (שעה"צ סי' תרע"ז סי"ק ג').

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א-ה) :

אחח"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

בית כנסת שיש בו כמה מנינים

◀ בבית הכנסת שמתפללים בו כמה מנינים, הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל, מכיון שיש שם ציבור נוסף של מתפללים, יכול להדליק פעם שניה ולברך. והוסיף הגר"ש קרליץ זצ"ל, אם הנרות עדיין דולקים מההדלקה הראשונה כבר מקיימים המצוה בזה, ואז אי אפשר לברך פעם נוספת. ולכתחילה ראוי להניח שמן או נרות בכמות גדולה שידלקו עד המנין האחרון.

הדלקת נרות בכלל ערב

◀ ביהמ"ד או 'כולל' שקובעים ללמוד ואח"כ מתפללים שם מעריב, אם יש שם כבר ציבור שמתאספים ללמוד ואח"כ להתפלל, הרי הם מדליקין מיד נרות חנוכה, ואינם צריכים להמתין עד תפילת ערבית, כיון שהמקום קבוע להתפלל בו מעריב ("חוט שני" על רביה עמ' קמ"ו).

◀ אם לא מתפללים אלא רק לומדים שם, אין להדליק, משום שתקנו להדליק רק במקום כינוס רבים של תפילה קבועה (הגר"ש קרליץ זצ"ל).

הדלקת נרות בבית אמו האלמנה

◀ **שאלה:** אמה אלמנה הרוצה שבנה יבוא אליה להדליק לה ערב אחד את הנרות, והבן גר בעיר אחרת, ואם יבוא יצטרך למנות שליח להדליק הנרות בביתו, מה עדיף?

תשובה: בודאי מצוה בו יותר בשלוחו, וכל שיכול להדליק בעצמו עדיף, אולם בנד"ד שהוא לשמח לב אלמנה, וגם כיבוד אם שיש בזה קיום דאורייתא, באופן זה יש לו למנות שליח לקיים עבורו נר חנוכה, ולהדליק בבית האם האלמנה בתורת שליחות ולצאת שם ידי הברכות (הגר"ש קרליץ זצ"ל).

אב המחלל שבת

◀ **שאלה:** למנהג בני ספרד שהסמוך על שולחנו של אביו, אביו מוציאו בנרות חנוכה, מה הדין באב חילוני ומחלל שבת, ובכל זאת מדליק נר חנוכה (חג האורים), האם יכול לצאת בהדלקתו?

תשובה: אי אפשר לצאת על ידי הדלקת אביו, והבן ידליק בעצמו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ויש להוסיף, אם הוא תינוק שנשבה אולי יש לו דין שוגג ויוצא בה (עי' "חזון איש" יו"ד סי' א' ס"ק ו', ובשו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ה סי' כ"ח אות כ"ב, וע"ע שו"ת "שבט הלוי" ח"ט סי' קצ"ח שמפקפק אם יש להם דין של תינוק שנשבה).

אבל אם הוא מומר להכעיס, חז"ל עשאוהו כמו גוי ואינו יוצא בזה, (וכעין מה שחטאתו פסולה, וכתב תוספות חולין ג': ד"ה קסבר, והרא"ש סי' ז', שזוהי שחטת גוי. אולם עי' רש"י שם ד"ה חוץ, ורשב"א שם ד': ד"ה ומשומד, ששחיתו פסולה משום חשש שינבל בכוונה בידים).

עניית אמן על חברו

◀ **שאלה:** לאחר שהדליק נר ראשון, האם יכול לענות אמן על ברכת חברו לפני שגומר להדליק את שאר הנרות?

תשובה: ברכת ההדלקה הולך על כל הנרות, ומה"ט פסק המשנ"ב (תרע"ו ז') בשם הגרע"א זצ"ל שאם קודם שהדליק כולן נזכר שעדיין לא בירך יש לו לברך כל הברכות, ע"כ. בכל זאת זהו רק מצות הידור בעלמא אבל עיקר המצוה כבר יצא בנר הראשון, ובודאי יכול לענות אמן (הגר"ש קרליץ זצ"ל).

ומה"ט נמי מבאר במשנ"ב (שם סי' ח') שאפשר לומר "הנרות הללו" מיד אחר הדלקת נר הראשון כיון שבזה גמר כל המצוה, ע"כ. ולא דמי להא דמבאר בה"ל שופר (סי' תקצ"ב סי' י"ח) שאין לומר "היה רצון" כל זמן שלא גמר שלושים קולות, משום דהתם כל זמן שלא גמר שלושים קולות עדיין לא קיים עיקר המצוה כיון שאנו מסופקין מה חן התקיעות מדאורייתא.

שכח לברך על ההדלקה

◀ **שאלה:** לאחר שהדליק את כל הנרות נזכר שמרוב התרגשות שכח לברך, האם יכול לכבותם ולחזור לברך ולהדליק?

תשובה: כיון שקי"ל הדלקה עושה מצוה (עי' שו"ע סי' תרע"ג ב') אם הוא מכבה את הנרות כבר נגמרה המצוה (והרי ברכות אינן מעכבות למצוה), ולא שייך לברך על הדלקה פעם שניה, לכן בנד"ד יברך רק "שעשה נסים" כדן ברכת הרואה (וברכת "שהחיינו" בלילה הראשון (משנ"ב סי' תרע"ו ס"ק ד').

הדליק במנורת חברו

◀ **שאלה:** בחור ישיבה הכין מנורה לעצמו, והגיע להדליקה מאוחר במקצת, ובחור אחר כבר הדליקה, מה עליו לעשות?

תשובה: אם הוא מקפיד על הראשון שהדליק את שלו, אי"כ יש כאן איסור גזל, ויש ספק אם הראשון יצא יד"ח (עי' משנ"ב סי' תרע"ג סי' א' בשם "שואל ומשיב" שהסתפק בזה), אבל אם לא מקפיד עליו (וכן ראוי לעשות שלא יקפיד עליו, ושפיר יצא הראשון במצוותו) יחכה עד שתעבור חצי שעה, ואז כבר יצא הראשון יד"ח, ויכול לכבותה ולחזור ולהדליקה לעצמו (הגר"ש קרליץ זצ"ל).

חימום אוכל על נרות חנוכה

◀ אסור לחמם אוכל על גבי הקופסה שיש בה נרות חנוכה, מכיון שאסור להשתמש בנרות חנוכה, אבל כשיש בתוכה רק נרות שבת מותר לחמם ע"ג הקופסה אוכל שנתבשל כל צרכו, שאין בו חשש בישול

(הגר"ש קרליץ זצ"ל, ועי' שו"ע סי' ש"ח סעיף ז' ח').

לכבות או להעביר למקום אחר

◀ **שאלה:** לאחר חצי שעה רוצה להכניס את הנרות לביתו לאחר שהדליקה בחוץ כיון שנוסע מהבית למקום אחר, האם יכול להעבירה כמות שהיא לתוך הבית ולהניחה ליד החלון, או צריך לכבותה?

תשובה: אין לטלטל את הנרות ממקומם בעודם דולקים אפילו עם עברה יותר מחצי שעה מפני שהרואים שלא ידעו ויאמרו: להשתמש נטלו (שעה"צ סי' תרע"ב סי' ק"ב), לכן עדיף לכבותה ואח"כ להכניסה משום שבכיווי אין לחוש למראית העין (מג"א שם סי' ד' בשם המהרש"ל), ובשם הב"ח כתב כיון שנהגו שלא לכבותם ולהשתמש בהם אין להקל בזה. ב"ערוך השולחן" (סי' ט) כתב שכן הוא המנהג, עי' שם. אולם ידוע שה"חזון איש" היה מכבה חצי שעה לאחר צאת הכוכבים חוץ מבבילה האחרון ("נר חנוכה" עמ' ט"ו, "מעשה איש" ח"ד עמ' ק"ל "ארחות רבינו" ח"ג עמ' ט"ו).

התחיל ברכת הלל במקום חזרת הש"ץ

◀ **שאלה:** ביום שמיני של חנוכה כאשר הש"ץ התחיל להתפלל חזרת הש"ץ "ברוך אתה ד' אלוהינו" התחיל את הניגון של ברכת ההלל (כנראה חשב לפני כן איך לנגן את ההלל ושכח שעדיין לא התפלל חזרת הש"ץ), וכולם צעקו לו ועבר מיד לשמוע והמשיך "ואלוהי אבותינו אלוהי אברהם...", האם יצא בזה?

תשובה: יש כלל שכדי להוציא אחרים בברכה צריך כוונת המברך להוציאם, וכן כוונת השומעים לצאת, אבל אם המברך לא התכוון להוציאם אע"פ שהם כיוונו לצאת ממנו, בדיעבד לא יצאו (עי' משנ"ב סי' תקפ"ט סי' ק"ו וסי' תרצ"ב סי' א').

לפי' בנד"ד, הרי בשעה שהתחיל לברך הלל, לא התכוון להוציא אף אחד רק אמר לעצמו בקול רם, נמצא שלא כיוון להוציא את הציבור בחלק הראשון של הברכה, ואפילו בדיעבד לא יצאו, ועליו להתחיל חזרת הש"ץ פעם שנייה, ואם המשיך את חזרת הש"ץ מסתבר שצריך לחזור ולהתפלל מתחילת שמוע ואכתי יש לדון.

אולם אם זה קרה בראש חודש, שבשאר החודשים שאומרים חצי הלל, ויש שם מתפללי בני ספרד שלא מברכים ברכה על הלל בראש חודש, והש"ץ מתכוון להוציאם בברכת ההלל, שפיר יצאו בזה בדיעבד גם לחזרת הש"ץ היות שכיוון להוציא את הציבור גם במילים אלו.

ר"ח טבת שחל בשבת, וספר תורה אחד

◀ **שאלה:** איתא בשו"ע (סי' תרפ"ד סעיף ג') אם חל ר"ח טבת בשבת מוציאים ג' ספרים, בראשון קורין ששה בפרשת השבוע, בשני אחד בשל ראש חודש, ובשלישי מפטיר בשל חנוכה, עי' שם. והנה יש לנו רק ספר תורה אחד, באיזה סדר יש לקרוא בו?

תשובה: בתחילה יקרא בפרשת השבוע, ואח"כ יגלוץ לפרשת פנחס לקרוא את הקריאה של ראש חודש (הגם שעוברים דרך פי' נשא אין זה נחשב מעבירין על המצוות, וכמבאר ברמ"א שם ובמשנ"ב סי' ק"ו וב"ביאור הלכה" ד"ה ואם), ואח"כ יגלוץ לפי' נשא לקריאה של חנוכה.

ציאה לבית החיים

◀ **שאלה:** האם אפשר ללכת לבית החיים כשיש יארצייט בימי חנוכה?

תשובה: יש סוברים שאין ללכת לבית הקברות בחנוכה ("כף החיים" סי' תר"ע סי' כ"ג) אבל הרבה פוסקים סוברים שאם יום השבעה, או יום השלושים, או היארצייט חל בחנוכה נוהגים ללכת, רק שאין אומרים השכבה אלא רק מזמורי תהילים לעילוי נשמת הנפטר (הגר"ש אויערבך זצ"ל "הליכות שלמה" חנוכה פי' י"ז הערה 31, גר"ש אלישיב זצ"ל "אשרי האיש" ח"ג פרק מ' אות י"ב, בעל "שבט הלוי" זצ"ל קובץ "מבית לוי" ח"י עמ' כ"א).

קברי צדיקים

◀ **שאלה:** האם אפשר לעלות על קברי צדיקים? **תשובה:** מותר להשתטח על קברי צדיקים בחנוכה ("כף החיים" סי' תר"ע סי' כ"ג).

הקמת מצבה

◀ **שאלה:** האם מותר להקים מצבה בחנוכה? **תשובה:** אין מעמידים מצבה בחנוכה היות שאין מספידים, והמנהג להספיד בשעת הקמת מצבה (שו"ת "דבר יהושע" ח"ב סי' פ' ושו"ת "מנחת יצחק" ח"ג תש" נ"א ונ"ב).

אבל במסיבת חנוכה משפחתית

◀ **שאלה:** האם מותר לאגל בשנת האבילות ל"ע להשתתף במסיבת חנוכה משפחתית?

תשובה: יש מקילים לאגל להשתתף כשאין שם כלי זמר, וכמובן רק כשיש שם רוח של חנוכה ולא סתם הפקרות ("הליכות שלמה" מועדים פרק י"ז סעיף י"ג, וספר "פני ברוך" פרק כ' הערה סי"ח).

"זאת חנוכה"

◀ **שאלה:** מקובל בכלל ישראל מפי הצדיקים שיום "זאת חנוכה" מסוגל שהתפילות מתקבלות בו, מה הסיבה לכך?

תשובה: אחרי שאומרים במשך שבוע שלם הלל השלם ומכיר בטובות השי"ת עליו, ומודה ומהלל על כך, בזה זוכה שהשי"ת ישפיע עליו תוספת של ברכה והטבה (הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל).

נשיח בחוקיק

סיפורי הוד

אחר מטתו של מרן פוסק הדור רבי נסים קרליץ זללה"ה

גליון מס' 207 – וישב

חשובה מאוד. העוסקים בדבר עלו לבית רבינו להתייעץ ולקבל את הכרעתו. לאחר שרבינו נכנס לעובי הקורה בירר ושמע את כל צדדי המקרה, הכריע מול הלחצים הגדולים שצריך לקיים את השידוך ולהנשא.

אלא, שהצד שהתנגד לשידוך איים על "פיצוץ" החתונה כפשוטו, לבוא ולהפריע בשעת שמחת החתונה. על כן הציע רבינו שיעשו את החתונה בשעת בוקר מוקדמת באחד מבתי הכנסיות. כעת עמדה על הפרק השאלה מי יסכים להיות מסדר הקידושין בנישואין האלו, שהרי אף אחד לא רצה להיכנס לעניין הסבוך הזה. וגם על זה נענה רבינו לבקשתם להיות מסדר קידושין. וכך הווה, בשעת בוקר מוקדמת, לאחר תפילת ותיקין, באחד מבתי הכנסת באיזור תל אביב נערכה החופה ורבינו סידר קידושין. (א.ה. כיום יש לזוג ב"ה בלע"ה משפחה מפוארת ולהם עשרה ילדים ולבסוף גם חזר השלום בכל המשפחה).

למה רבינו ביקש מה'בעל דין' לוותר?

סח אחד ממרביצי התורה שליט"א: היינו אז בתהליך הרחבת הדירה. באמצע השיפוצים נתגלע ויכוח ביני לבין שכני על איזה 'מחיצה' באנו לדין תורה אצל רבינו.

למחרת בשעת צהרים התקשר אלי נאמן רבינו הגרא"ש קרליץ שליט"א ואמר, שרבינו רוצה לעלות לדירתי כדי לראות מקרוב את ה'מחיצה' המדוברת. כמובן שמיחרתי מיד לביתי. כשהגעתי, כבר ראיתי את רבינו ממתין לי על יד הבנין. הרגשתי חוסר נעימות גדולה על כך שרבינו מטריח את עצמו ברום שנותיו לעלות כמה קומות בשביל איזה ויכוח עם שכן. הבעתי בפניו את סירובי שאינני רוצה שיטרח, אך רבינו התעקש לעלות.

רבינו עלה מסביב הבנין במאמץ רב עד כדי כך שהוצרך לטפס על ערימת פסולת בניה ונזקק לתמיכה משני צידיו. לאחר שבדק הסתכל מהחלון ומכל הכיוונים, פנה אלי רבינו ואמר בנעימות מיוחדת: "באתי לכאן כדי לראות אם אני יכול לבקש ממך לוותר – ואפילו שאתה צודק".

ואז הוסיף רבינו ואמר בחכמה, "ולמה רצוני שתוותר?!" כדי שהשכן שלך יראה מה זה "בן תורה". שעם בן תורה לא שייך לריב! זה יגרום לשכן שלך מאוד להתרומם, הוא ילמד ויראה שבן תורה הוא מכובד, ואינו בכלל בר פלוגתא".

דאגתו של רבינו וטרחתו לכל יהודי

על רבינו הרגישו כיצד 'חי' את דברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג') וז"ל, "כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבריו אם דל ואם עשיר". להלן ב' דוגמאות על מסירותו המופלאה של רבינו לזולת:

מבעל המעשה שליט"א: היה זה לפני 45 שנה, הייתי אז ילד כבן 12, גרנו בבני ברק ולמדתי בת"ת של 'חינוך העצמאי'. בני ברק של אז לא היתה בני ברק של היום. כמה מבני כיתתי, ואני בתוכם, תכננו ללכת ללמוד בישיבה תיכונית - 'הישוב החדש' בתל אביב. שלא כחברי שהסתירו את תכניתם, אני לא הסתרתי זאת. הבנתי אחר כך, שאחד מחברי, שכנראה היה לו אכפת ממני, סיפר זאת לאביו שהלך ועשה מעשה...

כשהגעתי למבחן היו שם עוד כמה רבנים שלא הכרתי. הרב יהודה קולדצקי זצ"ל שעמד בראש 'הישוב החדש' קיבל אותי, ושאל אותי "למה באת לפה...?"! "השבתי לו, שברצוני ללמוד "תורה עם דרך ארץ"... הוא הוסיף ושאל, "מה תעשה אם לא נקבל אותך...?"! "והשבתי שאלך ללמוד בישיבה קדושה, ובזה הסתיים המבחן. כשיצאתי מהחדר, הבחנתי שיחד עימי יצא גם אחד מהרבנים שהיה שם.

אבי ע"ה חזר לחדר כדי לברר מה עלה בגורלי. אמר לו הרב קולדצקי, אתה מכיר את הרב שיצא זה עתה?! זה היה הרב קרליץ, הוא בא במיוחד מבני ברק כדי 'להזכיר' לנו את מה שאמרנו תמיד ש"איננו מקבלים ל'ישיבה התיכונית', מי שיילך במקום לכאן לישיבה קדושה". בשביל זה הוא הטריח את עצמו ובא במיוחד לפה.

מוסיף הרב הנ"ל ואומר בהתרגשות, המפליא שבמעשה זה, שרבינו הטריח את עצמו כל כך בשביל איזה ילד שכלל לא הכירו, והכל בשביל להצילו מללמוד בישיבה תיכונית. (א.ה. כיום הרב הנ"ל הינו אחד ממרביצי התורה באחת הישיבות החשובות, והקים משפחה לתפארת ההולכים כולם בדרך ה').

עוד עובדה ששמענו ממקור ראשון:

יש מקרים סבוכים שאנשים משתמטים מלהכנס לעובי הענין בטענה של "מה לי ולצרה הזאת". מהעובדה דלהלן נראה, שכשהכריע רבינו על פי הלכה שכך צריך לעשות, התמסר לזה בכל גופו ונפשו לקיים את הדבר.

בחור מבוגר עמד בפני סגירת שידוך, אך דא עקא אחד הסבים התנגד לשידוך. הסבא היה אישיות

מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א: יש לבדוק לפני שמתארחים במקומות אירוח האם יש חשמל כשר

את הדברים אמר מרן שליט"א למייסדי 'הגמ"ח לאירוח כשר לשבת' שהגיעו להתייעץ ולהתברך ממרן שליט"א * בביקור הדגישו את החשיבות היתירה בבדיקת הדברים מראש ובפרט בישיבות וקבוצות שנוסעים לשבתות גיבוש

משלחת רבנים יחד עם מייסדי הגמ"ח לאירוח כשר לשבת עלו ובאו למעונו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א במטרה לשאול ולהתייעץ עם מרן שליט"א בענייני הגמ"ח.

מרן שר התורה שליט"א שדקותיו ספורות וכל דקה מנוצלת עד תומה, ישב במשך קרוב לרבע שעה וענה לשאלות הרבנים שליט"א, כשמרן שליט"א אף מעודד ומדרבן אותם להמשיך בפעולותיהם למען השבת.

בביקור השתתפו הרבנים הגאוני הגרמ"א סלושץ שליט"א ראש חבורה הלכה בכולל נחלת משה ומו"צ בביה"ד דהגר"נ קרליץ זצ"ל הגר"א בייפוס שליט"א ראש ארגון משמרת השבת ומו"צ בביה"ד דהגר"נ קרליץ זצ"ל והגר"ש קרביץ שליט"א ראש חבורה בכולל מורשה ודעת.

קורת רוח מיוחדת הייתה למרן שר התורה שליט"א כאשר הציגו לפניו חלק מהפריטים הנמצאים בגמ"ח.

בגמח"ס הפועלים בהתנדבות מלאה ניתן להשיג מגוון גדול מאוד של פריטים שנועדו למלא את הצורך בחשמל כשר בשבת כמו למשל תאורה ניידת, פלטות לחימום אוכל באמצעות נרות, מאווררים נטענים, מצברים ניידים בגדלים שונים, ומכלי מים ענקיים מתקפלים ונוחים מאוד לנשיאה.

כמו כן מפרסם הגמ"ח רשימת מקומות אירוח בהם יש חיבור לחשמל כשר, וכן רשימה מיוחדת של מקומות אירוח לקבוצות גדולות כמו ישיבות וקבוצות שנוסעים לשבתות גיבוש.

בנוסף האחראים על הגמ"ח הציגו בפני מרן שליט"א את ההתפתחויות מאז נוסד הגמ"ח לפני חמש שנים כשבזמן הזה נפתחו יותר ממאה סניפים (!) של הגמ"ח בכעשרים ערים בכל רחבי הארץ.

מרן שר התורה שליט"א שיבח מאוד את הפעילות החשובה תוך כדי הדגשה שיש לוודא מראש את האפשרות לשימוש בחשמל כשר וק"ו שישיבות וקבוצות שנוסעים לשבתות גיבוש מוטלת עליהם החובה לסדר שיהיה במקום חיבור לחשמל כשר.

ניתן להשיג את רשימת סניפי הגמ"ח וכן רשימת מקומות נופש עם חיבור לחשמל כשר בשבת וכן את הרשימה המיוחדת לקבוצות גדולות בדוא"ל bn324143@gmail.com.

הנהגות מורינו ורבינו הגאון החסיד רבי שריה דבליצקי זצוק"ל בהדלקת הנרות ובימי החנוכה

[יש להדגיש שלא כתבנו כל ההנהגות של ימי החנוכה אלא רק מה שנתברר לעת עתה ומצאנו להם מקורות נאמנים]

מקום ההדלקה

א. רבינו גר בבית פרטי ולא בבנין מגורים ומדליק נרות חנוכה בשני מקומות, על פתח ביתו ובפתח החצר.¹

ב. החנוכה שבפתח החצר עומדת מצד ימין של הפתח.²

ג. החנוכה שבפתח הבית עומדת בתוך חלל הפתח מצד שמאל.³

צורת העמדת הנרות

ד. מדליק הנרות על פס ממתכת הנמצא בתוך בית חנוכה.⁴

ה. את נר השמש מעמיד בקדמת הבית חנוכה.⁵

ו. בנר העיקרי [הסמוך לפתח] מניח הרבה שמן כדי שידלק עד שיכלה רגל מן השוק של אותו מקום.⁶ [כך נוהג בשתי החנוכיות].

הפתילות והשמן

ז. מדליק בשמן זית הראוי לאכילה, ולא בשאר שמנים ולא בנרות.⁷

ח. הפתילות מצמר גפן ולא משאר מינים.⁸

הנהגות קודם בהדלקה

ט. נוטל ידיו לפני הדלקת נרות חנוכה.⁹

י. כשמדליק על פתח החצר שסמוך לרחוב מקפיד מאד שלא יהיה ריח רע מפחי הזבל שבסביבה.

¹ דבאמת רוב הראשונים סוברים כרש"י ולדעת החזו"א גם התוס' מסכים לרש"י שבימינו העיקר הוא להדליק על פתח ביתו. בכל זאת רוצה להרויח את שיטת התוספות והטור וכפי שנפסק בשו"ע שסוברים שבמקרה שיש חצר לפני הבית, ידליק בפתח החצר, ולכן מדליק ב' חנוכיות. עיין בספרו שומע ומוסיף עמ' סה.

² משום שבפתח החצר אין לו מזוזה מימין [משום שאין שם צורת הפתח], וכדאיתא בשו"ע תרע"א ס"א שאם אין לו מזוזה מניחו בימין והטעם כתב המ"ב ס"ק ל"ד משום דכל מידי דמצוה עדיף בימין ועוד דאיכא פרסומי ניסא טפי שהכל פונים לצד ימין.

³ משום שיש לו בכניסה לביתו קיר מצד שמאל ואינו יכול להניח בטפח הסמוך לפתח כעיקר דינא דגמרא ולכן מניח בתוך חלל הפתח בצד שמאל כדאיתא בשו"ע סימן תרע"א ס"ז ובמ"ב ס"ק ל"ו.

⁴ וביאר טעמו שמה שמדליק בחנוכה פשוטה ואינו מדליק בחנוכה יקרה כדאיתא במ"ב סימן תרע"ג ס"ק כ"ח, משום שמדליק מחוץ לביתו וחושש שהחנוכיות יגנבו.

⁵ כדאיתא בשו"ע סי' תרע"ג ס"א ובמ"ב ס"ק ט"ז.

⁶ כיון שחושש לשיטת הריטב"א שאומר שזמן שתכלה רגל מן השוק, כל מקום הוא לפי המציאות, ומכיון שגר בבני ברק ששם יש אנשים ברחוב עד שעה מאוחרת בלילה, מדליק עם הרבה שמן.

⁷ שמן זית הוא כרמ"א סימן תרע"ג ס"א. ולא בנרות הוא כמ"ב שם סק"ד. ומה שמדליק בשמן זית הראוי לאכילה, מכיון שגם במנורה בבית המקדש הדליקו בשמן זית הראוי לאכילה.

⁸ כדאיתא במ"ב סימן תרע"ג סק"ב.

⁹ כדאיתא בקב הישר פרק צ"ו.

יא. מדליק הנרות ע"י נר שעוה¹⁰.

זמן ההדלקה

יב. נוהג להדליק בנקודת השקיעה¹¹. ועומד עם נר זלוק וברגע השקיעה מתחיל לברך הברכות¹².

סדר ההדלקה

יג. בית החנוכה עשוי מב' דלתות, וכשמדליק הנרות שבצד שמאל, סוגר הדלת השמאלית ומכניס ידו מצד ימין. וכשמדליק הנרות שבצד ימין, סוגר הדלת הימנית ומכניס ידו מצד שמאל¹³.

יד. מדליק תחילה הנר העיקרי הסמוך לפתח¹⁴.

טו. היות ובאים אנשים להסתכל על הדלקתו, מקפיד שבזמן ההדלקה לא יסתירו את החנוכה לעוברים ברחוב¹⁵.

מקום הברכות

טז. הברכות מברך על החנוכה שבפתח החצר ומדליק ומיד ללא הפסק הולך להדליק החנוכה שבפתח ביתו¹⁶.

נוסח הברכה

יז. נוסח הברכה הראשונה 'להדליק נר חנוכה'. ולא 'נר של חנוכה' או 'נר שלחנכה'¹⁷.

אמירת הנרות הללו ומעוז צור

יח. לאחר ההדלקה נוהג לספור את הנרות¹⁸.

יט. 'הנרות הללו' אומר רק לאחר שגומר להדליק כל הנרות של החנוכה השניה שעל פתח ביתו¹⁹.

כ. אומר 'הנרות הללו וכו', מתוך סידור [תפילת ישרים נוסח ע"מ] שיש בו נוסח מדויק עם ל"ו תיבות, מלבד המילים הנרות הללו²⁰.

¹⁰ הטעם שמדליק דווקא בשעוה הוא ע"פ הסוד, עיין בחמדת ימים חנוכה [פרק א' אות כ"ו]. ומה שאינו מדליק בגפרור, כתב בספרו מנהגי ארץ ישראל [פרק חנוכה מקורות והערות אות ו'] בזה"ל "ואין להדליק ע"י גפרור דממה נפשך איך שיעשה לא יהיה לכתחילה דאם ידליק הגפרור אחר הברכות יש לחוש לעובר דעובר ואם ידליק קודם הברכות יצטרך לברך מתוך הבלבול והלחץ ודמאי להא דסימן צ"ו ס"א דלא יאחז בידו תפילין ולא ספר ולא קערה מלאה ולא סכין ומעוה וכבר מפני שלבו עליהם שלא יפלו ויטרו ותתבטל כוונתו".

¹¹ כביאור הגר"א סימן תרע"ב ס"א, וכן מובא במעשה רב אות רל"ה. וכן מנהג האשכנזים הפרושים בארץ ישראל.

¹² כפי שנהג רבו הגה"צ רבי שמואל פפרמן זצ"ל. עיין בספרו בינו שנות דור ודור עמ' סט.

¹³ הטעם כיון שהדלקה עושה מצוה, צריך שבזמן ההדלקה יהיו הנרות ראויים לדלוק חצי שעוה, ואם הדלת של בית החנוכה תהיה פתוחה יש חשש שבכזה מצב הנרות לא יוכלו לדלוק חצי שעוה מחמת הרוח, כ"כ בספרו שומע ומוסיף חנוכה עמ' קסא. ואמר ששמע שכך נהג המהרי"ל דיסקין זצ"ל שהכניס ידו לתוך בית החנוכה.

¹⁴ כהגר"א במעשה רב אות ר"מ, שהגר הסמוך לפתח הוא העיקרי ושאר הנרות הם רק הידור. ודלא כהשו"ע שמתחיל להדליק תמיד מהגר הנוסף.

¹⁵ והטעם כיון שהדלקה עושה מצוה, צריך שבזמן ההדלקה יהיה פרסומי ניסא ויראו העוברים ושבים, ואם עומדים אנשים מאחוריו אין פרסומי ניסא בזמן ההדלקה לעוברים ושבים.

¹⁶ והטעם משום שבהדלקה שבחצר יוצא ידי חובה או לכתחילה או לגמרי לא, ובפתח הבית יוצא לכ"ע לפחות בדיעבד [דהיינו לרש"י לכתחילה ולתוס' בדיעבד], ולכן מדליק מקודם בחצר, ויוצא ידי חובה [או לכתחילה או לגמרי לא], ומדליק אח"כ על פתח ביתו בלי שום הפסק גם לא באמירת הנרות הללו ויוצא ידי חובה לכו"ע לכתחילה. אמנם אם מדליק קודם על פתח ביתו, אזי לפי התוס' יוצא ידי חובה בדיעבד ולפי רש"י יוצא לכתחילה, וא"כ לדעת כמה פוסקים כבר לא יועיל לו בהדלקת החצר כלום. כ"כ בספרו שומע ומוסיף חנוכה עמ' סה.

¹⁷ כדאיא בשו"ע סימן תרע"ו ס"א וכן דעת האריז"ל שער הכוונות ק"ח ע"ב. והגר"א במעשה רב אות רל"ט.

¹⁸ וביאר טעמו כיון שיש ענין להסתכל על הנרות לאחר ההדלקה ומקיים ההסתכלות ע"י ספירת הנרות [מרשימות תלמידים].

¹⁹ בספרו שומע ומוסיף עמ' צח כתב הטעם משום שיש צד שחייב ההדלקה הוא בחנוכה שעל פתח ביתו והברכות חלות על הדלקה זו. ומה שנוהג לומר רק לאחר גמר כל ההדלקה ולא לאחר הדלקת הנר הראשון של החנוכה השניה, הוא כמובא בסידור הרב ובפמ"ג [משב"ז סק"ה].

²⁰ כמ"ב סימן תרע"ו סק"ח. וכך היא הגושה בסידורים הספרדים. ודלא כנוסח בסידורים האשכנזים שיש בהם הרבה יותר מל"ו תיבות.

כא. הנוסח הוא: "הנרות הללו אנחנו מדליקים על הניסים ועל התשועות ועל הנפלאות שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קדש ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות לשמך על ניסוך ונפלאותיך וישועותיך".

כב. כשאומר 'הנרות הללו' וכן בהמשך שאומר וכל שמונת ימי החנוכה 'הנרות הללו', מראה באצבעו על הנרות.²¹

כג. לאחר אמירת 'הנרות הללו', שר 'מעוז צור' בניגון הידוע. ובהדלקת ערב שבת, אומר 'מעוז צור' רק אם יש זמן לאומרו ביישוב הדעת ולסיים עד ארבעים דקות לפני השקיעה שאז מתחיל את הדלקת נרות שבת ואת אמירת קבלת שבת. ואם לא הספיק בערב שבת לומר המעוז צור לאחר הדלקת הנרות שוב לא אמר.²²

הנהגות בהדלקה בער"ש ובמוצ"ש

כד. בערב שבת נוהג להדליק הנרות מיד בזמן פלג המנחה.²³ וגם בהדלקה זו עומד עם הנר דלוק וברגע של פלג המנחה מתחיל לברך הברכות.

כה. בהדלקת נרות חנוכה בערב שבת לובש טלית גדול מתחת לחלוקו. ומתעטר בתפילין מתחת לכובע.²⁴

כו. רגיל לעורר על אלה שבמוצאי שבת ממהרים בתפילת ערבית, אם בהקדמתה קודם לחצי שעה שלאחר השקיעה, ואם בחטיפת הקריאת שמע והתפילה, בכדי להרויח הידור במצוה דרבנן, שאין זו הדרך ולא ניתנה תורה למלאכי השרת. אלא הדרך הישרה היא להתפלל חצי שעה אחרי השקיעה באופן ממוצע ולהזדרז אח"כ ללכת הביתה.²⁵ ובמנין שלו התפללו כרגיל בכל מוצאי שבת, ארבעים דקות לאחר השקיעה.

כז. במוצאי שבת מדליק כפי הזמן שרגיל להוציא שבת במשך כל השנה, דהיינו תשעים ושש דקות לאחר השקיעה.²⁶

כח. כשחוזר מבית הכנסת לאחר תפילת ערבית במוצאי שבת מדליק הנרות חנוכה ואח"כ עולה לביתו להבדיל.²⁷

הנהגות בהדלקת הנרות בבית הכנסת

²¹ עיין רש"י סנהדרין ע"א ע"ב. וברש"י בפרשת בהעלותך פ"ה פסוק ד'. וע"ע מדרש רבה שמות סוף פרשה כ"ג דכל מקום שכתוב 'זה' מראה באצבעו. וע"ע בבית יוסף או"ח ס"ו ק"ט. וע"ע בספרו שו"ת שומע ומוסיף שובבי"ם עמ' רמ הערה 152.

²² וביאר טעמו משום שאין זה מסתדר ע"פ הכוונות, לומר 'מעוז צור' בשבת. אמנם היה מעורר שאלו שכן שרים 'מעוז צור' לאחר ערבית או בסעודת שבת, יש להם להזהר לא לומר הבית האחרון 'חשף זרוע' וכו', משום דהוי תחנונים ואין מבקשים ומתחננים בשבת.

²³ כדאיתא בשו"ע סימן תרע"ב ס"א, שאם השעה דחוקה לו יכול להקדים מפלג המנחה. ומכיון שצריך להדליק ב' חנוכיות וגם להדליק נרות שבת, וכן לומר קבלת שבת ולסיימה עד עשרים דקות קודם השקיעה כמנהגו בקודש כשיטת היראים, חשיב שהשעה דחוקה לו ומיקל להדליק מפלג המנחה. ובשנים עברו היה גם מדליק תחילה את נרות בית הכנסת, אולם בשנים האחרונות דאג שידליקו הנרות ע"י אחר.

²⁴ כדאיתא במאירי שבת כ"ב. וז"ל - 'ויבוא בעה"ב בתפיליו ובטלית מצויצת ביניהם'. וכן בשאלות פרשת וישלח 'ובעה"ב באמצע בטלית מצויצת', ועיין בשומע ומוסיף עמ' פ.

²⁵ כ"כ בספרו שומע ומוסיף חנוכה עמ' לה.

²⁶ כ"כ בספרו שומע ומוסיף עמ' פט. וזו שיטת הרמב"ם בפירושו המשניות לפסחים פ"ג מ"ב, מובא במ"ב סי' תנ"ט ס"ק ט"ו, ובמגן אברהם סימן רס"ז סק"א ובפרי חדש בחיבורו קונטרס דבי שמשא בנדמ"ח סי' ח', ובמחצה"ש סי' רס"א סק"א, עיין בענין זה באורך בספר דרך ישרה [הנהגות רבינו זצ"ל פמ"ו ס"א].

²⁷ משום שכשחזר לביתו פוגע תחילה בנרות, ומשום אין מעבירין על המצוות מדליק תחילה הנר חנוכה ואח"כ מבדיל.

כט. לפני תפילת שחרית במנין ותיקין מדליקים חנוכה בבית הכנסת על שולחן בצד דרום סמוך לכותל המזרחי²⁸.

ל. סדר ההדלקה בבית הכנסת כפי דעת השו"ע שמדליקים תמיד מהנר הנוסף²⁹.

לא. בהדלקה שבבית הכנסת מהדר אחרי כהן שידליק³⁰.

לב. בבית הכנסת מדליקים בנרות שעוה ולא בשמן זית³¹.

לג. בערב שבת מדליק בבית הכנסת נרות גדולים שיספיקו לדלוק גם ביום שבת³². ובנוסף מכינים שם נרות למוצ"ש שמיד לאחר התפילה ידליקו הנרות ללא שהות.

עוד הנהגות מימי החנוכה

דיוקים ב'על הניסים'

לד. אומר בשמונה עשרה 'על הניסים' בלא ו'. ובברכת המזון אומר 'ועל הניסים' בו'³³.

אכילת מאכלי חלב

לה. נוהג בכל בוקר מימי החנוכה לאכול גבינה לכבוד חנוכה³⁴.

סעודות בימי החנוכה

לו. בסעודות בימי החול של חנוכה נוהג לומר מזמור קי"א בתהילים³⁵, כדי שעי"ז תהיה הסעודה סעודת מצוה³⁶.

שריפת הפתילות

לז. מותר השמן והפתילות שורף בחצר ביתו³⁷.

²⁸ בשו"ת בנין שלמה [סי' נ"ג] כתב שהטעם שמדליקים גם בבוקר, הוא זכר למקדש שהדליקו המנורה גם ביום, כמו שכתוב ברמב"ם [תמידין ומוספין פ"ג ה"י].

²⁹ בהגהות על המעשה רב כתוב שהגר"א אמר שבבית הכנסת ינהגו כדעת השו"ע ויתחילו תמיד מהנר הנוסף. והטעם הוא משום שרק בפתח ביתו יש מצוה להדליק בטפח הסמוך לפתח אבל בבית כנסת שאין דין להדליק בפתח אזי יותר עדיף לברך על הגר הנוסף.

³⁰ ובטעם הדבר כתב בספרו זרח השמש [פרק חנוכה] וכן בספרו שומע ומוסיף חנוכה עמ' קלג, שאפילו שהרמב"ם [ביאת המקדש פ"ט ה"ז] כתב שזר כשר בהדלקה, מ"מ כיון שהראב"ד כתב שם שלכתחילה צריך דווקא כהן. ובוודאי בבית המקדש הדליק כהן, לכן אם אפשר מחפשים אחר כהן. ומחכים עד ישתבח ואם עד אז לא בא כהן, מדליק אחר.

³¹ מסתבר שטעמו משום שחשש שהשמן ילכלך ועלול להיות חוסר נקיות.

³² משום שרצה לקיים הענין של הדלקת נרות גם ביום כמו בבית המקדש, דמאי שנא יום חול מיום השבת, ולכן מניח נרות גדולים שידלקו כל השבת.

³³ וביאר טעמו משום שבברכת המזון ה'על הניסים' יותר קשור למה שאמרו קודם, ולכן זה כהמשך למה שאמר. אך בשמונה עשרה יש פחות קשר בין ה'מודים' ל'על הניסים'. לכן אומרים 'על הניסים' בלי ו'. וכ"כ בספרו שומע ומוסיף עמ' לב.

³⁴ כדאיתא ברמ"א סימן תר"ע ס"ב.

³⁵ עיין בשאלות ופרשת וישלח תחילת הדרשה לחנוכה.

³⁶ כדאיתא ברמ"א סימן תר"ע ס"ב. ובספרו שומע ומוסיף עמ' ל' כתב שיזהר לומר בכל סעודה לכל הפחות בית אחד מתוך הזמר 'מעוז צור' כדי שייחשב לו לסעודת מצוה. וסיים שם שבשבת חנוכה ובראש חודש אין צריך לזה.

³⁷ כדאיתא בשו"ע סימן תרע"ז ס"ד, והפתילות גם שורף כדאיתא בטור ובקיצור שו"ע קל"ט ס"כ, ובחיי אדם כלל קנ"ד סל"א. ועיין בספרו שומע ומוסיף עמ' קט"ז ועמ' קסח, שיש להקל לשפוך השמן לחצר או לכיור, וכן הפתילות יש להקל לשים בתוך גייר ולהשליכם בפח האשפה. וכן היקל לעצמו בשנותיו האחרונות.

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

פרשת וישב תש"פ - גליון שנ"ט

לע"נ הרבנית הצדוקנית מרת אסתר הדסה ע"ה סת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

יקרת מצות כיבוד אב

וַיֹּאמֶר לוֹ לֹךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אֲחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הָצֹאן וְגו' (ל"ז י"ד)
הקשה בפרי מגדים (תיבת גומא, וישב אות ב') היאך יעקב ציוה ליוסף
שילך לאחיו, והיאך באמת הלך יוסף, הרי ידעו שאחיו שונאים אותו
והיה סכנת נפשות, וכי תימא דהיה חייב משום מצות כיבוד אב, אך
הרי פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה.

ותירץ דיעקב אבינו ציוה מכיון דלא ידע שהיה סכנה. ויוסף שידע
שהיה סכנה, מכל מקום הלך לאחיו, דרצה למסור עצמו למיתה
לקדש השם להראות לעולם יקרת מצות כיבוד אב, שבדורו היו
מזלזלים קצתם בכיבוד אב.

האב צוה להבן לא להתפייס

הנה איתא בתשובות הרא"ש (כלל ט"ו סי' ה') בנידון דאב שצוה לבנו
שלא ידבר עם ראובן, ולא ימחול לו מה שעשה, עד זמן קצוב, והבן
חפץ להתפייס עמו אלא שחושש לצואת אביו.

ופסק הרא"ש שלא ישמע להאב, דהרי אסור לשנוא לשום יהודי
אם לא שיראהו עובר עבירה, ואם כן האב שצוה לשנוא לו, לאו כל
כמיניה לצוותו לעבור על דברי תורה. ועוד, הרי בדבר הזה לא היה
האב עושה מעשה עמד ואינו צריך לכבדו.

וראיתי בספר כיבוד אב ואם (להרב הלל ליטוואק, עמוד ס"ב) שנסתפק
מהו אם לאחר שציווה האב לבנו שלא להתפייס עם ראובן, נעשה
ראובן רשע דמצוה לשנאותו, האם השתא חייל הכיבוד אב.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, האם אזלינן בתר שעת הצווי, והרי בשעת הצווי לא
היה רשע והוא צווי כנגד התורה.

או דילמא אזלינן בתר השתא, והרי השתא דנעשה ראובן רשע אם
כן לא הוה צווי כנגד התורה וחייב הבן לקיים צווי האב.

ב. נפקא מינה

הנה לכאורה אין בזה נפקותא, דאף בלאו המצוה דכיבוד אב הא
מצוה לשנאותו. (והרי אם אין מצוה לשנאותו, איך ודאי דאכתי לא חייל הכיבוד אב).

אך נפקא מינה אם מכל מקום יש השתא גם המצוה דכיבוד אב שלא
להתפייס עמו.

וכמו כן הנידון קיים להרא"ש דאין מצוות כיבוד אב במי שאינו
עושה מעשה עמד, ואם כן נפקא מינה באופן דאב שאינו עושה מעשה
עמד ציווה לבנו לכבדו, ואחר כך עשה האב תשובה אבל לא ביקשהו
שנית.

או בגווני דבשעת הצווי היה כנגד מה שכתוב בתורה ואחר כך נעשה
לדבר רשות.

ג. מסברא היה נראה דאיכא כיבוד

הנה מסברא היה נראה דאיכא מצוות כיבוד אב, דלא בעי אמירה

אלא דכל שרצונו בהא סגי.

אך עומד לנגדי דברי הנודע ביהודה (תנינא אהע"י סי' מ"ה) וגבעת
פנחס (לבעל ההפלאה, סי' ג') דבגוונא דהאב אמר להאם, שהבת לא
תשתדך עם פלוני, ומת האב, אין על הבת מצוות כיבוד אב שלא
להשתדך עם פלוני, כיון דהאב לא ציוה להבת אלא להאם, ואע"פ
דידעינן דכך הוא רצונו, מכל מקום כיון דלא ציווה האב לבתו, ליכא
חוב כיבוד אב. (והוא באמת חידושא רבתא, דהא מכל מקום הבת
יודעת דכך היא רצון האב).

ואכתי יש לומר דהיינו דוקא בלא אמר לבן או לבת, משא"כ בנידון
דידן דאמר לבן אלא דבשעת מעשה לא חיילא האמירה.

[והעירוני דלפי דברי הנודע ביהודה וגבעת פנחס לא נימא אומדנא
לבטל כיבוד אב ודלא כמו שכתבנו במקום אחר, נעין מה שהבאנו בגליון
פרשת וישב תשע"ט], אך אין נראה, דאף אם בעינן אמירה מכל מקום
בעינן אמירה עם דעת].

יכול לעשות רק אחד

הנה אם האב מצווה לבנו לעשות שני דברים, והבן יכול לעשות רק
אחד מהם, כגון שהאב מצווה באותו שעה להביא לו גוזלות מעל עץ
וגם להביא לו תבשיל. הנה בזה כיון דאינו יכול לעשות שניהם, יעשה
מה שירצה.

ויש לדון מהו אם את הגוזלות יכול להוריד רק על ידי הוצאת ממון,
כגון דצריך לקנות סולם, אבל את התבשיל יכול להביא בלא הוצאת
ממון.

א. יעשה מה שחובה עליו

הנה עולה מדברי השואל בתשובות הגרע"א (קמא סי' ס"ח), והוא
הגאון ר' משה זאב זצ"ל (בעל מראות הצובאות, גאבי"ד דק"ק ביאליסטאק),
דיביא התבשיל מכיון דזה חובא דרמיא עליה, משא"כ הגוזלות הרי
פטור מלהביאם, דהרי קיימא לן (שולחן ערוך יו"ד סי' ר"מ סעי' ה') דמצוות
כיבוד אב משל אב ולא משל בן.

ב. יעשה מה שירצה

אמנם מדברי הגרע"א (שם) עולה דזה אינו, דנהי דאינו מחוייב
להביא הגוזלות, אך אם יביא אותם, הרי יקיים מצוה גמורה, ונהי
שעלתה לו כסף, מכל מקום לאחר שיקיימנה ודאי היא מצוה מעליא
כמו הבאת התבשיל, דאזלינן בתר הקיום.

נמצא דמכיון דבנידון דידן יש לו ב' סוגי כיבוד אחת משל בן ואחת
משל אב, הוי שקולים ויעשה מה שירצה, דאזלינן בתר הקיום והרי
כאשר מקיים הוי שניהם בחדא מחתא.

ג. ב' מצוות עשה

הנה כתב הגרע"א דהוא הדין כשיש לפנינו שתי מצוות עשה, ואחת
עולה לו יותר מחומש ממנו ואחת עולה לו פחות מחומש ממנו, ואינו
יכול לקיים רק אחת מהם, גם כן יעשה מה שירצה, ולא נימא דזו דהוי

ועכ"פ להסוברים דגם בעשה קיומית אמרינן עשה דוחה לא תעשה, ודאי דביותר מחומש גם נימא עשה דוחה לא תעשה.

אם לא יעבור על הלאו לא יקיים העשה

מעשה יש לעיין בגוונא דהמצוה עולה יותר מחומש ממונו, ובכל זאת רוצה לעשותה, ויש כנגדה לאו, אך יכול לקיים המצוה גם בלא לעבור על הלאו, ואומר האדם דאם יאמרו לו שלא יעבור על הלאו, לא יקיים המצוה כלל.

א. עוד אופנים כעין הנ"ל

כעין זה יש לדון להסוברים דבמצוה קיומית נמי אמרינן עשה דוחה לא תעשה, מה יהא כאשר יכול לקיים העשה בלא לעבור על הלאו, אך אומר שאם לא יעבור על הלאו לא יקיים העשה כלל.

וכן יש לעיין בטלית ויש לו גם חוטים שאינם כלאים, אך אומר שאם יניח החוטים שאינם כלאים יפשוט הטלית.

ומסתברא דבכל הנ"ל לאו כל כמיניה, ואם בכל זאת רוצה לעבור על הלאו, לא שבקינן ליה, ואם אומר שלא יקיים המצוה אז שלא יקיים.

ב. לא שרינן לעקור הלאו באפשר לקיים שניהם

הנה נודע דהדורש לציון (דרוש י"ג) דן היאך אמרינן דעשה דיבוס דוחה לא תעשה דחייבי לאוין, הרי כאשר יש יבמות אחרות, הא אפשר לקיים שניהם שהרי יכול לייבם יבמה אחרת, ובאפשר לקיים שניהם לא אמרינן דעשה דוחה לא תעשה.

ולכאורה יש ליישב קושיית הדורש לציון, דהרי אם אומר שאינו רוצה הכשירה רק הפסולה ואם לא יתנו לו הפסולה יחלוץ, אם כן הא חליצה במקום יבוס אינה מצוה. וכך כתב באבני נזר (אה"ע סי' רכ"ג ט"ק ט"ו).

אבל להאמור אין הדבר כן, דסוף סוף לא שרינן ליה לעקור על לאו כאשר יכול לקיים שניהם.

ג. אפשר לקיים שניהם ביותר מחומש

אך הנה יש לדון בהאי דינא דבאפשר לקיים שניהם לא אמרינן דעשה דוחה לא תעשה, מהו באופן שאפשר לקיים שניהם, אך זה רק על ידי שיוציא יותר מחומש ממונו.

ולכאורה בכהאי גוונא לא שייך לומר לו שיקיים שניהם, ואם כן העשה ידחה הלא תעשה. [וכדדנו רבנן בתראי המובאים במשברי ים סי' ט"].

ואם כן הכי נמי יש לומר לענין יבוס, דאשה שאינו חפץ בה, מכיון דאינו חייב לקיים העשה בהאי אשה, אם כן דמי לאפשר לקיים שניהם על ידי יותר מחומש, דחשיב דאי אפשר לקיים שניהם והעשה ידחה הלא תעשה. [נמושב קושיית הדורש לציון].

ד. מכח העשה אינו חייב יותר

אך באמת היא גופא טעמא בעיא אמאי ביותר מחומש שרינן לעבור על הלאו.

ולכאורה התם הטעם דמכח העשה אינו חייב יותר, והיינו דלא שייך לחייבו לקיים העשה בלא הלאו ולשלם יותר מחומש, ואם כן ממילא חשיב דאי אפשר לקיים שניהם והעשה ידחה הלא תעשה. [ויש לו קיום העשה עם הלאו].

אבל כאשר בלאו הכי אינו חייב בהעשה, כגון אם העשה בכל ענין יותר מחומש ממונו, אם כן נהי דנימא עשה דוחה לא תעשה, אך באפשר לקיים שניהם, יהא חייב לקיים שניהם או שלא לעשות כלל.

ולפי זה בעשה קיומית, והאפשר לקיים שניהם הוא בפחות מחומש ממונו, לא נתיר לו, דבלאו הכי אינו חייב בהעשה, וכל הטענה להתיר לו בזה היינו מכיון שהעשה תלוי ברצונו, ובוה כתבנו לעיל (אות א') דמסתבר דלא נימא בזה עשה דוחה לא תעשה וחשיב אפשר לקיים שניהם.

ובספר משברי ים (נעל עשה דוחה לא תעשה, כללים כלל ב' אות ו' במקורות אות י"ב) איתא בשמי הקטן דלא כן וטעמיה והדרנא ביה.

ה. נפקא מינה לענין ותיקין

הנה להאמור אם אדם רוצה להתפלל ותיקין ביחידות, ויש לו מנין סמוך אליו, ומתעצל ואומר שאם יתחייב לילך למנין יתפלל שלא

יותר מחומש הוי רשות, דהרי לאחר הקיום דמיא כמו השניה. וכתב הגרע"א דישתקע הדבר ולא יאמר לחייבו דוקא בזה שפחותה מחומש.

אמנם דעת הגאון ר' משה זאב הנ"ל דבאמת יעשה הכיבוד שאינו משל בן אלא משל אב. ואם כן לדבריו הוא הדין בשתי מצוות אחת פחות מחומש ואחת יותר מחומש, יתחייב למיעבד הפתוחה מחומש.

ובחזון איש (אה"ע נשים סי' קמ"ח בהערות למסכת קידושין ל"א א') נקט כהגאון ר' משה זאב בעיקר הדבר. [אלא שמתעמא אחרינא פליג בנידון של אב כנגד אם. עיין שם].

ביותר מחומש האם דוחה ל"ת

מעשה יש לעיין כאשר המצוות עשה היא ביותר מחומש ממונו ורצונו לעשותה, אך אם יעשנה יצטרך לעבור על לאו.

כגון שחטי הציצית יקרים מאד והוי יותר מחומש ממונו, והחוטים של צמר והטלית של פשתן, דמן התורה אמרינן דעשה דציצית דוחה ללא תעשה דכלאים, האם שרינן ליה ללבוש החוטים שבאמת פטור מהם.

א. מסתבר דשרינן

הנה מסתברא דלהגרע"א שרינן ליה, דהרי השתא הוה מצוה גמורה. ויש לומר דגם להגאון ר' משה זאב ולחזון איש שרינן, דהכי נמי שייך לומר עשה דוחה לא תעשה, דמכל מקום השתא קא עביד מצוה גמורה. [והנה לענין מצוה קיומית אם אמרינן עשה דוחה לא תעשה, הנה הוא בפלותא, עיין בספר משברי ים על עשה דוחה לא תעשה (סי' ט"ו סק"י)]. אך נידון דידן עדיפא, דהרי בלא הוצאת החומש הוה חיוב גמור, וכמו שחילקנו לקמן בין נשיאת כפים בפעם השניה ובין עשה ביותר מחומש ממונו].

ב. להוכיח מיבוס

הנה אפשר להביא ראיה דביותר מחומש אם בכל זאת קיים המצוה אמרינן עשה דוחה לא תעשה, דהרי מצוות יבוס דוחה לא תעשה, כגון אם היבמה אסורה עליו בלא תעשה, אע"פ שיכול בחליצה, מכל מקום חליצה במקום יבוס אינה מצוה. חזינן דאע"פ דאינו מחוייב לייבם, מכל מקום הוי יבוס מצוה חיובית. אך יש לומר דיותר מחומש גרע. [א"ה. דביותר מחומש אינו חייב, משא"כ לענין יבוס דכך הוא עיקר המצוה].

ג. דברי הגרע"א לענין ציצית

אך יש להוכיח לא כך מדברי הגרע"א, דבאמת ביותר מחומש לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה.

דהנה הקשה הגרע"א (גליון א"ח סי' י"א, על המג"א סי' י"ג) אמאי אמרינן דעשה דציצית דוחה ללא תעשה דכלאים, הרי בשלמא בעלמא הוי עשה דחיובא ומוטל עליו לעשותו, אבל בעשה דציצית הרי אין החיוב עליו ללבוש טלית בת ד' כנפות ולהטיל ציצית, אם כן אמאי דחי העשה דציצית ללא תעשה דכלאים, הא אם לא ילבישו לא יעבור על העשה כלל.

ותירץ הגרע"א דהרי אינו מחוייב לפשוט כסות כשאין לו חוטים, כמו שכתב במרדכי (מנחות הלכות קטנות אות תתקמ"ד) דאין איסור כלל על הטלית שלא ללבוש בלא ציצית אלא כשהוא לובש בו חל עליו המצוה להטיל ציצית. ומהאי טעמא בלא נמצאו ציצית בעיר מותר מן התורה ללבוש בלא ציצית.

אם כן שפיר אמרינן דעשה דציצית דחי ללאו דכלאים, דאם יהיה הדין דלא לדחי, לא יטיל בו ציצית, ומכל מקום יהא מותר ללבוש בלא ציצית ושוב מבטל העשה. [אבל אם נימא דבלא דחייה היה אסור ללבוש, אם כן באמת אין כאן דחייה, דבלא בלישה ליכא ביטול מצות עשה, אבל כיון דבאמת מותר ללבוש בלא ציצית ממילא חל עליו העשה דציצית ודחי ללא תעשה דכלאים].

מעשה ביותר מחומש הרי רשאי שלא לקיים המצוה. ואם כן נימא דבאמת לא דחי ללא תעשה.

אמנם עדיין יש לומר דציצית חשיבא רשות טפי מאשר יותר מחומש, דהרי התם בלא הוצאת החומש הוה חיוב גמור. [ובאמת קשה על דבריו מיבוס. ויש לומר דגם יבוס חשיב חיוב טפי].

בתיקין, מה נעבד ליה, למאי דנקטינן דלהתפלל בתיקין עדיף מלהתפלל בציבור. [וברגיל בתיקין הוה כך לכל הפוסקים].
ובפשוטו לא נתיר לו להתפלל ביחידות, דאע"פ שהחליט שאם יצטרך להתפלל בציבור אם כן לא יתפלל ותיקין, והרי ותיקין עדיף, מכל מקום לאו כל כמיניה לדחות המעלה דציבור. והנה זה כדברינו לעיל. [למאי דהדרין מהא דכתוב במשברי ים].
[והנה היא גופא טעמא בעי, באי אפשר להתפלל בציבור אמאי ותיקין עדיף, הא ותיקין אינה חובה ולהתפלל בציבור הוה חובה. ויש ליישב].

ו. הוכחה מדברי הגרע"א דלא כהנ"ל

אמנם מדברי הגרע"א הנ"ל (גליון או"ח סי' י"א) חזינן דנקט דהא דעשה דציצית דוחה לא תעשה דכלאים ולא נימא ליה דיפשוט הטלית, דהרי אז יאמר דלא יפשוט אלא ילבוש בלי להטיל ציצית מכח דינא דהמרדכי, ושוב יבטל העשה, ואם כן אמרינן עשה דוחה לא תעשה. חזינן מהגרע"א דיוכל לומר דעשה דוחה לא תעשה דאם לא כן לא יהא כלל עשה, ולא נימא ליה דמכל מקום לא יעבור על הלאו. ואם כן הוא הדין בגווי שכתבנו דהעשה יותר מחומש ויכול לקיים שניהם, וזה כמו שכתבנו במשברי ים (שם). וכן חזינן מאבני נזר (אה"ע סי' רכ"ג סי"ק ט"ו).

אך הרי כתב במהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון אות צ"ט) דהטעם דבאפשר לקיים שניהם על ידי יותר מחומש חשיב אי אפשר לקיים שניהם, היינו רק דמכח העשה אתינן ובעשה לא בעינן להוציא יותר מחומש, ולא אתי עלה מכח שיאמר שלא יקיים העשה, חזינן כדהדרין. וכן חזינן מהדורש לציון דלא סבירא ליה כאבני נזר. נמצא דהדבר בפלוגתת הגרע"א ואבני נזר לחד גיסא, ודורש לציון ומהרי"ל דיסקין לאידך גיסא.

יותר מחומש ממונו

הנה הג"ר מאיר אטלס (מובא בקובץ הערות סי' י"ד ה', קובץ שיעורים ח"ב סי' מ') מסתפק בעשה דוחה לא תעשה, ואפשר לקיים שניהם, אך האפשרות לקיים שניהם הוי ביותר מחומש ממונו. והכריע הג"ר מאיר אטלס זצ"ל דהעשה ידחה הלא תעשה.

א. ב' אופנים בביאור דבריו

הנה נתבאר דיש לפרש דבר זה בשני אופנים, חדא, דיאמר דאם יצטרך להוציא יותר מחומש אם כן לא יקיים העשה כלל, והרי כללא הוא דכדי לקיים מצוות עשה אמרינן דעשה דוחה לא תעשה, ואם כן שוב הדרין לדין עשה דוחה לא תעשה.

שנית, דנימא דהלא תעשה הנדחה מהעשה אין לחייבו ביותר מחומש כיון דבא מכח העשה.

ב. נפקא מינה כאשר מוציא יותר מחומש

הנה כתבנו דנפקא מינה כאשר מרצונו מוציא יותר מחומש על מצוות עשה, ואומר שאם נתיר לו לעבור על לאו מחמת קיום העשה, אז יקיים העשה, ואם לא נתיר אז לא יקיים העשה.

דזה תליא בב' הסברות, דהרי לסברא הראשונה, הרי הכא אינו חייב בהעשה, ואם כן לא איכפת לן שלא יקיימו, ולא ידחה הלא תעשה, אמנם לסברא השניה, הרי יתכן לומר דגם באופן דאינו מחוייב מכח העשה מכל מקום אמרינן דיכול לדחות הלא תעשה.

והשתא לכאורה מסתבר טפי דלא נתיר לו לעבור על הלאו אלא נימא ליה שלא יקיים כלל, ואם כן על כרחך דדינא דר"מ אטלס הוא כביאור הראשון, והיינו מחמת שהתם בא מכח העשה.

ג. בלאו הכי חייב להוציא יותר מחומש

הנה יש בזה גם נפקא מינה כאשר את העשה הוא מחוייב לעשות אף אם יוציא עליו יותר מחומש, כגון שיש פיקוח נפש לקיים העשה. והשתא יש לדון באופן דאם יקיים שניהם יצטרך להוציא יותר מחומש, אבל אם יעבור על הלאו יוציא רק פחות מחומש.

דבשלמא לסברא הראשונה, בזה אסירא ליה לעבור על הלאו כיון

נשיאת כפים או מצוה אחרת

הנה יש לדון בכהן שכבר נשא כפים פעם אחת היום, וקיימא לן דאינו מחוייב יותר, אבל אם נושא כפיו עוד פעמים, בכל פעם יש לו מצוה דאורייתא, והאי כהן יש לפניו או נשיאת כפים של פעם שניה או מצוות לולב. איזה מהן עדיף.

א. תליא אם נשיאת כפים רשות או חובה

הנה לכאורה בזה מודה הגרע"א דודאי דלא אמרינן דאיזה שירצה יעשה, אלא יתחייב בלולב, דנשיאת כפים הוה רק רשות משא"כ הלולב הוה חובה.

אבל אם לפניו נשיאת כפים ראשונה או לולב, בזה יש לומר דנשיאת כפים קדמה, דנשיאת כפים הוי תדיר או מצוי יותר מאשר לולב דהוה רק פעם אחת בשנה.

ב. שוה בכל

אבל יש לדון דנשיאת כפים לא הוה שוה בכל דרך כהנים מצווים, משא"כ לולב הוה שוה בכל, דרך נשים פטורות אבל אנשים כולם חייבים. ואם כן יש לעיין מאי חשיבא טפי, שוה בכל או תדיר.

אמנם בתשובות הגרע"א (סי' ט"ו) כתב דשוה בכל לא משוי קדימה. אך בבאר יצחק (יו"ד סי' י"ט) פסיקא ליה דשוה בכל קדים. [ומשום הכי כתב דפריעת בעל חוב קדמה למצוות כתיבת ספר תורה, דכתיבת ספר תורה אינה נהוגת בנשים משא"כ פריעת בעל חוב נהוג בכולם].

נמצא לפי הגרע"א ודאי דברכת כהנים עדיפא מכיון דהוה תדיר. אמנם לבאר יצחק יש לומר דלולב עדיף מכיון דשוה בכל.

ג. בברכת כהנים ג' עשה

אמנם העירוני דמכל מקום לדעת הטור (סי' קכ"ח) בברכת כהנים יש תלתא עשה, אם כן גם לבאר יצחק יקדים ברכת כהנים.

וכמו שכתב בפרי מגדים (סי' קכ"ח במ"ז אות ג') דמהאי טעמא קדמה ברכת כהנים להשבת אבידה, דבגוונא דכהן הולך לברך ברכת כהנים [בפעם הראשונה באותו יום] ומצא אבידה, נמצא דיש לפניו ב' מצוות, ברכת כהנים והשבת אבידה, ואינו יכול לקיים אלא אחת מהם, דאם בברכת כהנים איכא ג' עשה, אם כן ברכת כהנים עדיפא מהשבת אבידה דהוה רק לא תעשה ועשה. [אבל אם בברכת כהנים איכא רק עשה אחת, אם כן השבת אבידה דהוי עשה ולא תעשה עדיפא מברכת כהנים].

אך תליא בספיקת הפתחי תשובה (יו"ד סי' רפ"ו) בשתי מצוות אינם תדירות ומצוה אחת תדירה ויכול למיעבד או השתים שאינם תדירות או האחת התדירה, איזה מהן יעשה.

ואם נימא דכמה אינם תדירים או חדא אינו תדיר דמיין להדדי, נמצא דגם בברכת כהנים הראשונה שהיא חיובית, אכתי יש לומר דלולב קדים לברכת כהנים אע"ג דיש ג' מצוות בברכת כהנים.

ד. תדיר או שוה בכל

הנה לדעת באר יצחק דיש קדימה בשוה בכל ואם כן כתבנו דלולב קדים מכיון דשוה בכל, אע"פ דנשיאת כפים הוה תדיר, אמנם אכתי יש לדון מאי עדיפא תדיר או אינו שוה בכל.

והעירוני דחזינן לענין מעריב ונר חנוכה, דמעריב קדים לנר חנוכה משום תדיר, והרי מעריב אינו שוה בכל, דנשים פטורות, [והנה צריך עיון קצת דהא מעריב רק שווה כחובה, ואולי מפאת הקריאת שמע], משא"כ נר חנוכה הוה שוה בכל דהרי חנוכה נהוג גם בנשים. אלא יהא מוכחא דתדיר עדיפא על שוה בכל, ואם כן נשיאת כפים קודמת ללולב. [ועיין בספר משברי ים על עשה דוחה לא תעשה].

והנה כל זה בנשיאת כפים ראשונה, אבל בשניה דהוה רק רשות, ודאי דחובה קדמה וכהנ"ל.

עניני שבת

עוד נפקותות בנידון הנ"ל

הנה בנידון הנ"ל אם שרינן שבות דשבות כדי לקיים מצוות כיבוד אב, יש לדון גם לענין בין השמשות, ולענין דבר שיש לו מתירין, ולענין נדר לדבר מצוה.

א. בין השמשות

הנה קיימא לן דכל דבר שהוא שבות לא גזרו בין השמשות אם הוא לצורך מצוה.

מעתה בספיקן דלעיל תליא נמי אם מותר לעבור שבות בין השמשות לשם כיבוד אב, כגון בצוה האב להביא לו חפץ מכרמלית בבין השמשות, דאם נימא דשבות דשבות אסירא, הכי נמי שבות בין השמשות.

ואם כן יתחדש דאין להניח עירובי תחומין כאשר הוא ברשות היחיד והעירוב בכרמלית כאשר המצוה שעבורה מערבין היא כיבוד אב. דהרי הטעם שחל העירוב היינו משום שיכול להביא העירוב אליו בבין השמשות, דכל דבר שהוא שבות לא אסרו בין השמשות לצורך מצוה, משא"כ הכא דמשום מצות כיבוד אב לא שרינן בבין השמשות. ולכאורה זה זר.

ב. דבר שיש לו מתירין

הנה דכירטא שראיתי דנים במצוה עוברת, כגון מצה בליל פסח, לא נימא דבר שיש לו מתירין דלא יתבטל ברוב, דזה דמי לנתקלקל המאכל כיון דיפסיד המצוה. [ענה העירני דבתשובות דברי יואל ח"ב סי' ק"י דן בזה ואייתי תשובות חתם סופר].

מעתה יש לעיין באב שאומר לבנו שיאכל דבר מסויים היום לחזק כח הבן, והדבר הזה יש בו תערובת שבטלה בששים אלא דהיא דבר שיש לו מתירין למחרת. האם אמרינן דהוה מצוה לאוכלה דוקא היום, ואם כן לא הוה דבר שיש לו מתירין.

והנה נמי תליא בכל הנידונים הנ"ל, דהרי להצד הנ"ל דנימא דצווי האב הוה צווי לעבור על איסור, הכי נמי הכא צווי האב לאכול דברי שיש לו מתירין הוה כמצווה לעבור על איסור.

ג. נדר לדבר מצוה

הנה יש לעיין במי שקיבל על עצמו בנדר בקום ועשה לעשות דבר מצוה.

והנה אם יש כאן איסור דרבנן בקיום הנדר, יש לומר דלא חייל הנדר דזה לא הוה לדבר מצוה, כגון בנדר להביא מסכת פלונית שתהא תחת ידו והמסכת נמצאת בכרמלית. [או דילמא נימא דיש כאן נדר ואינו יכול לקיימו ואם כן יצטרך להשאל].

והשתא יש לעיין אם שרינן לומר לנכרי לעשות שבות על מנת לקיים הנדר.

והנה יש לומר דלא יוכל לומר לנכרי, אע"פ שאם יהא מותר יהא כאן נדר לדבר מצוה.

[והנה איירינן בנדר שחל רק אם הוה לדבר מצוה, מעתה כל הנידון בגוונא דעצם המצוה שגורם להנדר לחול, לא יכול להתיר אמירה לעכו"ם, כגון שהדבר רחוק שהבאת הספר יביא תועלת, אבל האי תועלת גורמת שיש כאן נדר, דסגי להיות לנדר לדבר מצוה בפחות מאשר להתיר אמירה לנכרי מפאת האי תועלת].

ד. מסקנה

הנה יש לדון דאף אם נימא דבעשה הבן באיסור אין כאן קיום מצוה, מכל מקום יש לדון דיהא מותר שבות דשבות, ושבות דבין השמשות, ויש לו מתירין, דהרי לאחר שיעשה יהא מצוה. [א"ה. ודלא כמו שכתב רבינו לעיל דמסתבר דלא שרינן].

אך אם כן בגוונא דלעיל בנדר נמי נימא הכי, דאם יהא מותר על ידי נכרי, יש כאן קיום הנדר, וזה לכאורה לא מסתבר, אלא שנחלק בין מצוות כיבוד אב ובין מצוות כל היוצא מפיו יעשה. וכל זה צריך רב.

לקיים צווי האב על ידי נכרי

הנה קיימא לן דליכא כיבוד אב ואם היכא דהאב קאמר לבן לעבור על איסור דאורייתא או על איסור דרבנן.

ויש לעיין מהו באמר האב לבן בשבת שרוצה דבר מה שאפשר לעשותו על ידי עכו"ם, והוה איסור דרבנן, כגון שרוצה לאכול מאכל הנמצא בכרמלית. האם מותר בזה אמירה לעכו"ם.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דהנה קיימא לן דשבות דשבות במקום מצוה שרי, ומשום הכי מותר לומר לנכרי לעשות שבות במקום מצוה.

ואם כן יש לדון דהאב שרינן לומר לנכרי לעשות שבות כיון דהוה במקום מצוה, דהרי יש כאן מצוות כיבוד אב. וכמו שמותר לומר לנכרי שיביא יין מבושל דרך כרמלית לשם מצוות קידוש.

או דילמא לא שרינן, דנימא דכיון דאין האב יכול לומר לבן לעבור איסור דרבנן, אם כן לא מצינו להתיר לו על ידי נכרי.

ב. נראה דלא שרינן

היה נראה מסברא כהצד השני דלא שרינן, והרי כשם שבאיסור דאורייתא לא שרינן על ידי עשה דוחה לא תעשה, דאם האב צוה לעשות איסור דאורייתא לא אמרינן דעשה דכיבוד אב ידחה הלא תעשה, הכי נמי לענין איסור דרבנן לא שרינן על ידי נכרי.

וכי תימא דמכל מקום אם הנכרי יעשה זאת הא יהא לבן מצוה דכיבוד אב, ואם כן כדי שיהא מצוה הא שרינן שבות דשבות.

אך יש לומר דבאמת אין כאן מצוות כיבוד אב אף אם הנכרי יעשה, דהרי אין האב יכול לצוותו לעבור על איסור דרבנן. וכמו כן באיסור דאורייתא, אם האב אומר לבן כהן ליכנס לבית הקברות, ונכנס הבן לבית הקברות, אין לבן מצוות כיבוד אב.

ג. האב והאם אומרים השקיני מים

הנה איתא בגמרא קידושין (ל"א א') שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר, אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים, איזה מהם קודם, אמר ליה הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך.

והנה אם האב אומר השקיני מים והאם אומרת השקיני מים, ויש לו רק כוס מים אחת, וכוס השניה בכרמלית, יתן האחת לאב, דהרי האב קדים, ולענין הכוס השניה לתת להאם, יהא תליא בספק דלעיל. ואין לומר דיאמר לנכרי שיביא לאב הכוס מהכרמלית, ועל ידי זה יקיים מצות כיבוד אב בידיו בכוס השני, [א"ה, דהרי הצווי לאב לא היה לעבור על דברי תורה, דהרי דינו לתת לאב הכוס מים שנמצא ביזו, ואם כן גם כשנותן לו הכוס מים שהיה מונח בכרמלית על ידי אמירה לעכו"ם, מקיים מצוות כיבוד אב], דהרי להצד דלעיל דלא שרינן אמירה לנכרי, אין כאן כיבוד אב כיון דהאי כיבוד היא רק מכא אמירה לנכרי שהיא באיסור שבות.

ד. להתיר מחמת הצער

הנה אם כאשר האב לא יקבל המאכל יהא לו עגמת נפש, בזה ודאי יש להתיר מפאת שבות דשבות במקום מצוה, והמצוה היינו כדי שלא יהא לאב עגמת נפש. אך זה גם באדם שאינו אב, והנידון להתיר מחמת כיבוד אב.

וכן אם על ידי שנאסר לומר לנכרי, יצטרך הבן להביא החפץ ממקום שיש בו עירוב והוא רחוק וזה גופא מניעת עונג שבת, בזה ודאי יהא מותר אמירה לנכרי להביאו ממקום קרוב. [והיינו בגוונא שבלקוחתו ממקום רחוק אין כאן שלילת כיבוד אב, דכך לא חשיבא שצווי האב הוה לעבור על דברי תורה, אם משכחת לן גוונא דחשיבא מניעתו מצוה ומכל מקום אין עשייתו עבירה].

אך הנידון בכהאי גוונא שאם נאסר על הבן מחמת מצוות כיבוד אב, לא יהא כאן סיבה אחרת המתרת.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

עיונים בפרשת וישב

ביהמ"ד "היכל אברהם" תשע"ז

בענין נתכון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה

אל תיראו כי התחת אלוקים אני - ואתם חשבתם עלי רעה
אלוקים חשבה לטובה

איסור שנענשת בידי אדם, קמ"ל קרא דאינה נענשת בידי אדם וסגי לה
בסליחה וכפרה ביד"ש.

והנה בקידושין (פא, א) רבי עקיבא כי הוה מטי להאי פסוקא הוה בכי,
אמר, ומה מי שנתכון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אמרה תורה
צריכה כפרה וסליחה, מי שנתכון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר
על אחת כמה וכמה.

ובפירוש הענף יוסף (על העין יעקב סוף קידושין) כתב לבאר ע"פ דברי האר"י
ז"ל שכתב שרבי עקיבא היה גלגולו של שמעון, ולפיכך, כל ימיו היה
מצטער ר"ע שמא יענש על חטא זה של המכירה [ובפרט שמעון חשש
מכך, כיון שאמר 'הנה בעל החלומות'], רק שר"ע נחם את עצמו שהיות
שהאלוים חשבה לטובה א"כ עכ"פ לא יענש ע"ז, אבל כיון ששמעו וה'
יסלח לה שגם כשהתכוון לאיסור ועלה בידו היתר צריך כפרה, בכה שא"כ
צריך הוא כפרה על מכירת יוסף.

ומתבאר מדבריו כיסוד דברי בנו של המהרי"ל שהחטא שבמכירת יוסף
היה כדין נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה.

ואולם לפי מה שדייק הגרי"ז מדברי הספרי והרמב"ם שבלא הפסוק
סברנו שזה נחשב כמעשה איסור גמור ונענשים עליו אפילו בדיני אדם,
א"כ אדרבה אילולי הפסוק היה לו להצטער יותר, דהרי הפסוק בא למעט
בחומר איסורו, וזה שלא כדברי הענף יוסף ודו"ק.

בדין התכוון לדבר איסור ועלה בידו מצוה

[ג] ואולם באור החיים בסוף ויחי (נ, כ) כתב 'ואתם חשבתם וגו' אלוים
חשבה לטובה - והרי זה דומה למתכוון להשקות חבירו כוס מות, והשקהו כוס
יין, שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים, ומתבאר
בדבריו שלא כבן המהרי"ל דיסקין, ולדעתו יוסף נחם את השבטים שהם
זכאים לגמרי ואפילו בדיני שמים, אלא שיל"ע בדברי האור"ח מאי שנא הכא
מתכוון לאכול בשר חזיר שצריך כפרה ביד"ש ואפילו שהתברר שאכל טלה.

ובשו"ת בית יצחק (זר"ד סי' ח' אות ח) כתב ליישב שאע"פ שנתכוון
לאכול איסור ועלה בידו היתר צריך כפרה, מ"מ אם התכוון לאיסור ועלה
בידו דבר מצוה בזה לא נאמר וה' יסלח לה שצריך כפרה, ומיושב דברי
האור"ח שגם כאן יצא ממכירת יוסף דבר מצוה 'להחיות עם רב', ולפיכך
אין צריכים כפרה בידי שמים, והובאו דבריו בכלי חמדה (פרשת ויחי).

והביאו ראיה לזה מסוגיא דמנחות (סד, א) דאיתא שם שמי שבשבת
התכוון להעלות דגים מהנהר, והעלה דגים ותינוק, רבא אמר חייב ורבה
אמר פטור זיל בתר מעשיו, ומשמע שפטור לגמרי ואפילו ממכת מרדות,
ולא דמי לדין הפר לה בעלה ולא ידעה שכתב הרמב"ם (שם) שמכין אותה
מכת מרדות מפני שנתכוונה לאיסור. ועי' בר"ן בשבת (דף ל"ח ע"א מדפי
הרי"ף) שכתב ש'אפילו מתכוון למלאכת הרשות עם אותה מלאכה של
פקוד' מותר וכו' אבל במלאכת הרשות ח"ו, עיי"ש. ולכאורה יל"ע היאך
מותר לו לכוון לדגים הא הוי כנתכון לבשר חזיר ועלה בידו טלה. ומוכח
שכשעלה בידו דבר מצוה ליכא איסור על מחשבתו הרעה, והתם כיון
שהציל את התינוק ליכא איסור על המחשבה.

וביאר דבריהם נראה שהלא באמת מחשבה רעה אין הקב"ה מצרף למעשה
ואמאי צריך כפרה, ובהכרח וכמשנ"ת שמצדדים גם את המעשה אף
שהוא היה היתר למחשבה וחשיב שעשה 'מעשה איסור', אמנם כל זה
שייך רק כמעשה הרשות, אבל מעשה מצוה לא שייך לצרפו למחשבת
איסור ולהגדירו כמעשה איסור, שהרי זה מעשה מצוה.

[א] בעניין מכירת יוסף, אע"פ שאין לנו שום תפיסה והשגה במעשיהם של
השבטים הקדושים, מ"מ נחשב הדבר לחטא, וכמו שנאמר (עמוס ב, ו) 'כה
אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, על מכרם בכסף
צדיק ואביון בעבור נעלים'.

ומצאנו עוד בסוף פרשת ויחי (נ, יח) ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי
התחת אלוקים אני. ואתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה, למען
עשה כיום הזה להחיות עם רב. ובמהרי"ל דיסקין (שם) הובא בשם בנו
מרן הגרי"י זצוק"ל לבאר, שמה שהוסיף יוסף 'כי התחת אלוקים אני'
היינו משום שהחטא של השבטים היה ע"י מחשבה שחשבו לעשות דבר
רע, ואע"פ שלבסוף יצא מכך דבר טוב, מ"מ צריכים הם כפרה לצאת ידי
שמים, וכמו שאמרו בקידושין (פא, ב) שאם התכוון לאכול בשר חזיר ועלה
בידו בשר טלה צריך כפרה, וכן אשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה
והיא לא ידעה ועברה שצריכה כפרה שנאמר וה' יסלח לה. ולכן אמר להם
יוסף כי התחת אלוקים אני וגו', היינו שכיון שהתברר שבסוף מכירת יוסף
הייתה לטובה, א"כ החיוב כפרה שלכם הוא רק כלפי שמים כדין התכוון
לאכול בשר חזיר, ואין לכם לחשוש שאני אעניש אתכם ודו"ק.

והנה בגוף הדין שאם התכוון לאכול בשר חזיר אע"פ שעלה בידו בשר טלה
חייב כפרה ובלא כפרה נענש בידי שמים, לכאורה צ"ב דהלא בקידושין
לעיל (לט, ב) אמרין ד'מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה' חוץ
ממחשבת ע"ז, וא"כ למה הכא נענש על המחשבה וחייב בכפרה, הלא
למעשה עלה בידו בשר טלה.

ומבאר בנו של המהרי"ל דיסקין שמה שאמרו בקידושין שמחשבה רעה אין
הקב"ה מצרפה למעשה היינו באופן שרק חשב לעשות עבירה ולבסוף לאעשה,
משא"כ באלו 'בשר' על דעת שהוא בשר חזיר ואח"כ התברר לו שהוא בשר טלה,
כיון שעשה 'מעשה' באכילת איסור ע"פ מחשבתו, לא חשיב מחשבה בלחוד
שהרי היתה נכונות מצדו לעשות מעשה, ולפיכך צריך הוא כפרה על מעשיו.

ובאמת מצינו בספר קדושת יו"ט להמהרי"ט אלאזי (סי' י"ד) שדן באשה
שזינתה וסברה שבעלה חי ואח"כ התברר שבעלה מת כבר בשעה שזינתה,
וכתב המהרי"ט א' לדון שנאסרת לבועל, הגם שבשעת זנות כבר מת בעלה,
בכל זאת מכיון שצריכה סליחה וכפרה שהרי לפי מחשבתה עשתה
'מעשה' האסור לפיכך נאסרת גם לבעלה.

טעם שרבי עקיבא היה בוכה כשהגיע לקרא ד'וה' יסלח לה'

[ב] והנה ברמב"ם (פי"ב מנדרים ה"ח) כתב וז"ל נדרה והפר לה האב או
הבעל והיא לא ידעה שהפר ועברה על נדרה או על שבועתה בזדון הרי זו
פטורה, ואע"פ שנתכוונה לאסור וכו' ועל זה נאמר וה' יסלח לה כי הניא
אביה אותה עכ"ל, ובדומה לזה מבואר גם בספרי, ובכידושי הגרי"ז (נויר כג,
א) כתב לדייק מדברי הרמב"ם והספרי שצריך ילפותא לזה שהיא פטורה,
מקרא דוה' יסלח לה שמספיק לה כפרה מן השמים, ומשמע שבלא קרא
היתה חייבת אף בדיני אדם, אף דהוי מחשבה לבד.

ונראה לבאר ע"פ המבואר, דמכיון שהיא חשבה שזה איסור, וגם עשתה
מעשה לעבור על איסור נדר, לפיכך אע"פ שבסוף התברר שכבר קודם
הופר הנדר והתבטל חלות האיסור, וממילא לא עשתה מעשה איסור
בפועל, אך מ"מ כיון שבנוגע למחשבתה עשתה מעשה איסור, היה
ס"ד שמעשה המצטרף למחשבה ודינה כמי שעשתה 'מעשה'.

אלא שיל"ע בזה מדברי הרמב"ם (פ"ב משבת ה"ז) שכתב 'שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד פטור מכלום. נתכוין להעלות דגים והעלה דגים ותינוק פטור אפילו לא שמע שטבע, הואיל והעלה תינוק עם הדגים פטור'.

ובאו"ש (שם) דייק מדברי הרמב"ם שבנתכוין לתינוק והעלה דגים כתב הרמב"ם דפטור מכלום, ואילו בנתכוין לדגים והעלה דגים ותינוק כתב פטור, וביאר האו"ש שבאמת בדין השני כיון שהיה מחשבה רעה רק לצוד דגים חייב הוא בדיני שמים. ומתבאר מדברי האו"ש שנקט בדעת הרמב"ם שגם כשעלה בידו דבר מצוה יש את הדין של נתכוין לאכול בשר חזיר וכו', ודלא כהבית יצחק ביישוב שיטת האור החיים.

ונראה דהאו"ש לשיטתו אזיל, דבסנהדרין (ו, ב) איתא 'רבי מאיר אומר וכו' וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר ובצע ברך נאץ ה'.' [ועי' במהרש"א בביאור הגמ']. ובמשך חכמה בפרשה (לו, כו) ביאר כוונת הגמרא שהמעשה של מכירת יוסף היה תכלית הטובה, שירד יוסף למחיה לפניו, ולהקים את שבועת בין הבתרים. אך הם חשבו לרעה, כאשר אמר להם יוסף. ולכן המברך את יהודה משום שלבסוף יצא מהמכירה טובה ניאץ את ה', כיון שלמעשה היתה כוונתם לרעה והיו צריכים כפרה על כך.

והוסיף המשך חכמה עוד, שלכן נכשל יהודה במעשה דתמר, משום שעבירה גוררת עבירה כ'דוגמתה', שבעצם תמר היתה ראויה ליהודה, וכמו שאמר 'ממני' כבושים הדברים וכמבואר במכות (כג, ב), ואכן נולד מזה מלכי ישראל. רק המחשבה היתה שהיא זונה 'כי כיסתה פניה' וכו', וזה היה חטא דומה לחטא שבמכירת יוסף. וזהו המבואר בסוטה (י, ב) 'א"ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו, בהכר בישרוהו, בהכר בישר הכר נא הכתנת בנך היא, בהכר בישרוהו הכר נא למי', היינו שעבירה גוררת עבירה דוגמתה.

ומבואר היטב שהאו"ש לשיטתו שסובר שגם כשעלה בידו דבר מצוה מ"מ אם נתכוון רק לאיסור צריך כפרה, סובר הוא במש"ח שמכירת יוסף היתה חטא בבחינת נתכוין לאכול בשר חזיר וכו' שהרי אע"פ שעלה בידו דבר מצוה מ"מ צריך כפרה וכמדויק בלשון הרמב"ם ודו"ק.

בגדר החיוב כפרה כשנתכוון לאכול בשר חזיר

ד ונראה בביאור יסוד פלוגתת הבית יצחק והאו"ש, דהנה יש להסתפק מה הטעם שבנתכוון לאכול בשר חזיר צריך כפרה, הא בעלמא ק"ל שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ויש לבאר בב' אופנים, הא' דהוא דין 'במעשה', דכיון שעשה מעשה שחשב שהוא איסור, המחשבה מצטרפת למעשה ומגדירה אותו כאיסור, והב' יש לבאר שהוא דין 'במחשבה', שכיון שמחשבה זו היא מחשבה רעה עד כדי שמבחינתו חשב שעושה מעשה איסור, לפיכך מחשבה רעה כזו מצטרפת היא למעשה וצריך עליה כפרה.

ומעתה נראה שבזה פליגי, שדעת הבית יצחק שהחיוב כפרה הוא על 'המעשה' שנעשה מתוך חשבה רעה, ולפיכך נקט שכל שלבסוף התברר שעשה 'מעשה מצוה' אין לחייבו בכפרה על מעשה זה, שהרי היה זה מעשה מצוה שחייב בעשייתו, ולפיכך אין לצרפו למחשבה ולהגדירו כמעשה איסור.

אולם האו"ש נקט שהחיוב כפרה הוא משום 'המחשבה' הרעה שבא לעשותה ע"י מעשה שמבחינתו הוא מעשה איסור, ולפיכך אע"פ שלבסוף יצא מזה מעשה מצוה חייב כפרה, דכלפי מחשבתו הרעה שחשב מחשבה רעה ובא מתוכו לעשות דבר שמבחינתו הוא מעשה איסור אין חילוק איזו תוצאה תצא ממחשבה רעה זו, ודו"ק היטב.

והנה בקידושין (לב, א) איתא, דרבה בר רב הונא דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח, ומקשינן, ודלמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול, ומשני, דמחיל ליה ליקריה. וכתבו תוס', וצריך לומר שהודיעו קודם לכן, שלא יהא כמו נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמר שצריך מחילה וכפרה.

אולם בריטב"א (שם) הקשה דהא מכל מקום לא ידע בריה דמחיל ליה והוי כנתכוין להעלות בשר חזיר וכו' שצריך כפרה, ותיירץ, 'ואפשר דבלאו דלפני עור לא תתן מכשול כיון שהוא לאו כולל לא

מחמירין כולי האי, ושרינן בהכי כדי לנסותו ולהדריכו בדרך ישרה אי רתח', ובפשוטו הוא תמוה למה אין צריך להחמיר, הא לאו דלפני עור הוא איסור דאורייתא ככל העבירות, אלא שפטרנו תורה מעונש משום שהוא איסור כולל, והיאך הותר איסור זה בכדי לנסותו ולהדריכו בדרך הישרה.

ונראה דיסוד פלוגתם תלוי הוא בעיקר החיוב כפרה, דהתוס' נקטו כדברי הספרי שלולי המיעוט מקרא היה נענש אפילו בידי אדם, והיינו משום דחשיב 'מעשה' איסור, ולפיכך נקטו בפשיטות שבהכרח הודיע לבנו קודם דאי לאו עבר על לפני עור, ולא שייך להתיר איסור זה לצורך חינוך בנו.

אמנם בדעת הריטב"א נראה שנקט שלולי הפסוק הו"א דהוא כמחשבה רעה בעלמא שאין הקב"ה מצרפה למעשה ואין בה דין כפרה, וכפשוטו לשון הש"ס שהתחדש בקרא שהיא צריכה כפרה ודלא כהספרי הנ"ל, וכיון שזה חידוש מיוחד של התורה להצריך כפרה אפילו באופן זה לפיכך באיסור לפני עור שהוא לאו שבכללות לא החמירו לא [ובפרט שידע שיותר מסתבר שבנו יעמוד בניסיון].

נתכוון לאכול בשר חזיר - בעבירות שבין אדם לחבירו

ה ובעיקר הקושיא על האורה"ח מאי שנא מדין נתכוין לאכול בשר חזיר וכו' שצריך כפרה, כתב בכלי חמדה (בפרשת ויחי) ליישב שיש נפק"מ בין עבירות שבין אדם למקום, לעבירות שבין אדם לחבירו, שבין אדם למקום כיון שהכל גלוי וידוע לפניו, והוא יודע מחשבות בני אדם, לפיכך כשעושה מעשה שחושב שהוא איסור אף שלבסוף התברר שהוא היתר צריך כפרה, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו אם יצא מזה לבסוף דבר טוב א"כ לא הרע לחבירו מיד, ולפיכך אינו צריך כפרה.

אלא שהקשה"ז מהסוגיא בקידושין הנ"ל, שכתבו תוס' דאירי שהודיעו קודם לכן שלא יהא כנתכוין לאכול בשר חזיר וכו', ולכאורה הלא התם הוי עבירות שבין אדם לחבירו ובהו אין את הדין של נתכוין לאיסור. ותיירץ דהא דאמרין שאין איסור בעבירות שבין אדם לחבירו משום נתכוון, היינו רק כשיצא מזה טובה לחבירו, אבל כשחבירו לא קיבל מזה טובה ואינו רוצה במעשה זה, גם בעבירות שב"א לחבירו אסור משום שנתכוון לאיסור. [ולכאורה זהו כעין סברת הבית יצחק הנ"ל בדין נתכוון לאיסור ועלה בידו מצוה, בצירוף סברתו לדמות עניין זה גם לאיסור דב"א לחבירו, ועי"ש עוד בב"י].

--**ובאמת** שבעיקר מה שהקשה הכלי חמדה מהסוגיא בקידושין, ואפשר ליישב ע"פ מה שדן המנחת חינוך (מצוה לב) שבמצוות כיבוד אב ואם יש בזה גם מצוה שבין אדם למקום, ולהכי שפיר שייך נתכוון לאכול בשר חזיר בכיבוד אב, אע"פ שבמצוות שב"א לחבירו לא נאמר דין זה.

והנה בב"מ (עה, ב) איתא, אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול. ופרש"י 'שעולה על רוחו של לווה לכפור', והא דכתב רש"י שעולה ברוחו לכפור, כוונתו שבאמת לא יכפור משום שאין אדם מעיז פניו בפני בע"ח, רק שיעלה בדעתו לכפור ומכשילו בלפני עור, והקשה הכל"ח דהוי רק איסור דבין אדם לחבירו ובהו אין איסור מחשבה עי"ש בדבריו.

ולפי מה שנתבאר לעיל בעיקר החיוב כפרה בהנתכוון לאיסור, צ"ע קושייתו, דהא כל מה שמצרפים מעשה למחשבה היינו רק כגון שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה ואכלו, שבזה אמרין דכיון שהיה בדעתו שאוכל איסור, הגם שאכל בשר טלה, מ"מ כלפי המחשבה מסתכלים כאילו אכל בשר איסור. אבל הכא כשהיה בדעתו לא לשלם ושילם, אין כאן שום מעשה שקשור למחשבה, דהא המחשבה היתה לא לשלם, והמעשה היה ששילם כדינו, וא"כ אין כאן מעשה לצרף למחשבת האיסור, ודינו כמחשבה רעה בעלמא שאין צריך כפרה על המחשבה בלחוד, וצ"ע.

והסתפקתי בעשה מעשה ונתכוין להזיק חבירו, ולבסוף לא יצא מזה נזק, האם דינו כעבירה שבין אדם לחבירו או בין אדם למקום. ונפק"מ האם צריך לפייס את חבירו בערב יוה"כ"פ, ולכאורה הוא תלוי בחקירה הנ"ל האם גם בעבירות שב"א לחבירו נאמר חיוב כפרה מדין נתכוון לאכול בשר חזיר, ודו"ק.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

בדין איסור השתמשות לאור הנרות ומותר השמן חנוכה תשס"ז

**אם מותר להשתמש בה תשמיש של קדושה
ואם אסור גם משום ביזוי מצוה**

**בפלוגתת הראשונים האם מותר להשתמש
במותר השמן אחר שכבו הנרות**

ב] והנה להלן (כב, א) איתא, אמר רב יהודה אמר רב אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נר קדושה יש בה, מתקיף לה רב יוסף וכי דם קדושה יש בו דתניא ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל, שלא יהיו מצות בזויות עליו, הכא נמי שלא יהו מצות בזויות עליו.

ובשפת אמת (שם) כתב שאפשר לבאר שבאמת נחלקו רב ושמואל בטעם האיסור להשתמש בנרות, שרב סובר דאסור משום קדושה, כמו דאמרין הנרות הללו קודש הם וכו', ורק אליבא דשמואל שאמר וכי נר קדושה יש בה, ביאר רב יוסף שמ"מ אסור משום ביזוי מצוה, אבל רב גופיה נשאר כסברתו שיש קדושה בנרות. וכתב שנפק"מ בזה האם מותר להשתמש לאור הנרות בתשמיש של קדושה, שאם זהו מצד קדושה אסור אפילו תשמיש של קדושה, אבל אם זהו מחמת מצוות בזויות זה רק בתשמיש של חול ולא בתשמיש של קדושה. יעו"ש.

ולדבריו נראה שנידון זה תלוי בפלוגתת הראשונים הנ"ל, שלפי המבואר בדעת הרמב"ם שהאיסור להשתמש הוא רק כשדולק ומחמת בזוי מצוה, אבל לעולם אין קדושה בנרות, א"כ יוכל שפיר להשתמש תשמיש של קדושה כיון שאינו ביזיון, משא"כ לשאר הגאונים שנתבאר שיש בזה קדושה, ממילא לדבריו יהיה אסור להשתמש לאורם גם שאר תשמישים של קדושה.

ואולם בהגהות מיימוניות (אות ז) הביא לסוגיא זו שאסור להרצות מעות, וכתב 'ובעל העיטור כתב דוקא תשמיש של חול אבל תשמיש של קדושה שרי, ולא נהירא לרא"ש ז"ל, ומשמעות דבריו שנוקט גם בדעת הרמב"ם שאסור כל תשמיש לעשות לאור הנר ואפילו תשמיש של קדושה וזה שלא כדברי השפ"א.

וכן נראה בדברי הר"ן (שם) שכתב 'והאי אסור להשתמש לאורה כל תשמישין במשמע ואפילו תשמיש של מצוה, וטעמא דמילתא דכיון דע"י נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל וכו', וכן מוכיח בירושלמי וכ"נ דברי הרמב"ם בפ"ד מהל' מו"ח ע"כ. ומתבאר שנקט שגם הרמב"ם מודה לעיקר הדין שאסור להשתמש בה גם תשמיש של מצוה, וזה סותר לדברי השפ"א.

ועוד יש להעיר על דברי השפ"א הנ"ל, דהנה בשו"ע (סי' תרע"ג ס' א') הביא שני דעות לגבי האם מותר להשתמש בהם תשמיש של קדושה. ולהנ"ל ביאור מחלוקתם הוא האם יש בזה קדושה ואסור, או שאינו אלא מחמת ביזוי מצוה. ויל"ע דלהלן (סי' תרע"ז ס' ד') פסק 'הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור ההדלקה עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו וכו', ולכאורה זהו רק אי ס"ל שיש בזה קדושה [דהרי משום ביזוי מצוה לא שייך ענין זה] וזהו כשיטה אחת לעיל בס' תרע"ג, וצ"ע אמאי הכא לא הביא המחבר ב' שיטות האם צריך לשרפו, וצ"ע.

א] בגמרא בשבת (כא, ב) איתא, וכבתה אין זקוק לה, ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה, לא דאי לא אדליק מדליק, ואי נמי לשיעורה.

ובביאור 'לשיעורה' נאמרו בראשונים שני דרכים, דבר"ן כתב 'פירש הרב אלפסי ז"ל בהלכות, שאם היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה, ורצה לכבותה או להשתמש לאורה, הרשות בידו. ונראה מדבריו שמותר להסתפק ממותר השמן שבנר, וכ"ש הוא שלא הקצה אותה אלא למצותה, וכל זמן שדולקת והולכת בתוך זמן מצותה היא, הא כבתה מותר דומיא דעצי ונוי סוכה שמותרין לאחר החג.

אבל מקצת הגאונים ז"ל כתבו, דאם כבתה ונשאר שמן שבנר ביום ראשון, מוסיף עליו ומדליק ביום שני, ואם נשאר בה ביום האחרון עושה לו מדורה ושורפו במקומו שהרי הוקצה למצוותו. ולפי דבריהם יש לחלק בין זה לעצי סוכה ונויה, דהתם לא מקצי להו אלא לימי החג, לפי שנעשים להשאר אחר החג ולא מקצה להו למצותן לגמרי, אבל שמן ופתילה שעשוין להתבער לגמרי, כי יהיב להו בנר לגמרי מקצה אותן למצוותן, דאין אדם מצפה מתי תכבה נרו, ואם נשתיירו הרי הן אסורין שהרי הקצה אותן לגמרי למצותן וכו' עכ"ל. ולפי דבריהם נראה, ש'לשיעורא' היינו שצריך לתת שיעור בשמן שיוכל לדלוך זמן כזה.

והנה ברמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה ה"ה) 'וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק וכו', נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה. ובמ"מ הביא את שתי השיטות המבוארות בר"ן, וכתב על הרמב"ם, ש'זהו הפירוש הראשון שכתבתי למעלה בשם ההלכות, ומכאן למד הרמב"ן ז"ל שדעת ההלכות שמותר השמן שבנר חנוכה מותר לכל צרכי חול. ונראה לי אפילו כבה תוך זמנו, שלא כדברי קצת הגאונים שמותר השמן שביים ראשון מוסיף עליו ביום שני ומדליקו וכן בשאר הימים והנותר ביום שמיני עושה לו מדורה ושורפו לפי שהוקצה למצותו.

ובביאור שיטת הר"ף והרמב"ם כתב המ"מ שהם דימו דין השמן לעצי סוכה ונוייה שמותרים לאחר החג, 'וכ"ש כאן שאפילו בעודו דולק תוך שיעורו לא נאסר להשתמש ממנו אלא משום בזוי מצוה'. ומבואר מדברי המ"מ שלדעת הרמב"ם האיסור להשתמש בנרות הוא מחמת 'בזוי מצוה', ולכן זהו רק כל זמן שהנרות דולקים אבל לאחר שכבו מותרים.

ובדעת שאר גאונים שסוברים שגם אח"כ אסור להשתמש בשמן, נראה שהם סוברים שחל ע"ז קדושה ולא רק משום בזוי מצוה, וכמו שכתב הר"ן (שם) 'וטעמא דמילתא דכיון דע"י נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל', ולהכי אין היתר להשתמש בהם גם אחר שנתקיימה מצוותם וכדין תשמישי קדושה.

ואשר נראה מוכרח בזה שגם לפי הרמב"ם שטעם האיסור משום ביזוי מצוה ולפיכך מותר להשתמש בה לאחר שכבתה, מ"מ בשעה שהיא דולקת אסור להשתמש בה אפילו למצוה אחרת, והיינו משום שגם להשתמש בה תשמיש של מצוה אחרת יש בזה פחיתות למצוה המיוחדת של נרות חנוכה, ולכן סוברים הג"מ והר"ן שגם בדעת הרמב"ם אסור להשתמש בה תשמיש של קדושה וע"י בר"ן להלן (כב, ב) שמפורש בדבריו שגם כשעושה דבר קדושה אחר זהו פגם וביזוי למצות נרות חנוכה.

ובדעת השו"ע נראה לאידך גיסא, שאע"פ שנקט שיש בזה קדושה וכמו שכתב בס' תרע"ז, בכל זאת נקט שלענין השתמשות לאורה לדבר מצוה אינו פגם בקדושה, שהרי זה רק השתמשות לאורה ולא הסתפקות מהשמן עצמו, ולכן סובר השו"ע דאף דיש בזה קדושה אפשר להשתמש לאורה לצורך דבר שבקדושה אחר, [ומ"מ לצורך דבר חול אסור ואפשר שהוא משום ביזוי מצוה], ודו"ק.

בדין מותר שמן שנתערב - האם מותר להוסיף עליו לבטלו בשישים

ג] והנה בשו"ע (סי' תרע"ז ס' ד') פסק 'הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו. ואם נתערב בשמן אחר ואין שישים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו', מתבאר בדבריו תרתי, חדא שפסק כשיטת הראשונים דאמרין שהשמן הוקצה למצותו. ותו, שאם התערב בשמן אחר ואין שישים כנגדו אין להוסיף עליו שמן אחר כדי לבטלו בשישים.

ובשו"ע ביור"ד (סי' צ"ט ס' ו') פסק 'איסור של דבריהם, אין מערבין אותו בידים כדי לבטלו. ואם עשה כן, במזיד, אסור. אבל אם נפל מעצמו, ואין בהיתר כדי לבטלו, מרבה עליו ומבטלו. וברמ"א הביא ש"י"א דאין

לבטל איסור דרבנן או להוסיף עליו, כמו באיסור דאורייתא, וכן נוהגין ואין לשנות'. ועכ"פ בדעת השו"ע מבואר שבאיסור של דבריהם מותר להרבות עליו בכדי לבטלו בשישים.

והקשה הש"ך (ס"ק י"ט) שבאו"ח סתם המחבר שמותר השמן שבנר חנוכה שנתערב בשמן אחר ואין בו ס' לבטלו יש מי שאומר שאין להוסיף עליו לבטלו, והרי חנוכה אינו אלא מדרבנן, ועי"ש מש"כ בזה ולבסוף העלה בצ"ע. ובמג"א (תרעו, יב) עמד בזה, וכתב ד'אפשר דהכא חמיר טפי, כיון דהוי דבר שיש לו מתירין, דמדינא מותר להשהותו לשנה הבאה, והוי דומיא דחמין', ועי' בשעה"צ (סק"ל) שהרבה אחרונים נחלקו בזה דלא חשיב דבר שיש לו מתירין ולפיכך לא הביאו.

ובהלכות שלמה (הל' חנוכה ס"ס ט"ו) כתב ליישב ע"פ דברי הר"ן הנ"ל וכן מבואר בבצל המאור שהטעם שאסור להשתמש לאורה משום ש"ע"י נס שנעשה במנורה תקנה, עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל', והיינו שחז"ל קבעו לנהוג בנרות כדבר שבקדושה, וכן מתבאר בנוסח הנרות הללו ש'קודש הם' ואף שבפשוט הגמ' נראה שאין בהם קדושה, מ"מ חז"ל קבעו לנהוג בהם כקודש. ומעתה מיושב שלכן החמיר השו"ע הכא שלא לבטלו לכתחילה וזהו כעין המבואר באבני מילואים (בשו"ת סי' י"ח) שאין מבטלים תרומה משום דהוי ביזיון התרומה, ולהכי לכתחילה אין מבטלים את השמן שנותר מהנרות [וע"ע במנחת שלמה (סי' ס' אות ו)].

ובאמת שנראה להוכיח עוד שחל קדושה בשמן ממה שפסק השו"ע שצריך לשרוף השמן, והרי שיירי מצוה נזרקים (עי' מגילה כו, ב), ובהכרח שאינו מוגדר כשיירים בעלמא, אלא קבעו לנהוג בו קדושה וכדין תשמישי קדושה, ולדעת השפ"א הנ"ל באמת לדעת רב יש לו דין קודש, וניחא טפי מה הטעם שהחמירו בנרות חנוכה יותר משיירי מצוה בעלמא.

הארת פנים בתוך כל החושך

עולם מסתכל עליהם ומשגיח עליהם ושומר שיישאר להם שמן טהור, וזה היה הארת פנים וכעין מסר מהבורא עולם 'שעמו אנכי' - וכך כל אדם צריך גם במצבים הכי קשים והכי מייסרים למצוא איזו נקודת אור, ולדעת שזה מסר מרבש"ע שאני אתך בכל עת.

וכפי ששמעתי מפי הגר"א נובגורוצקי שליט"א שאביו ז"ל כשהיה בסיביר בשנות המלחמה מצא פתאום דף על הארץ שבו נאמר 'קודש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו רעה תבוא אליהם' (ירמיה ב, ג), וזה חיוק את לבבו הנשבר שהרגיש בזה כעין מסר מהבורא עולם בזמנים הכי קשים. וזה צריך להיות אצל כל יחיד גם בזמן קשה כשלא הולך וכדומה למצוא איזה נקודת אור, וממנו להאיר את כל החשיכה.

ידוע שהמצב של כלל ישראל בזמן הגזירות של היונים היה נורא, וכמו שכתב הרמב"ם (רפ"ג מהל' חנוכה) 'בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי וכו' וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני', ומתוך כל זאת נבחר דווקא הנס שבמציאת פח השמן לקבוע את ימי החנוכה כנגד נס פח השמן שהיה שמונה ימים.

והתעוררתי שהמיוחדות שבמציאת פח השמן, היה בזה שדבר זה נתן להם הרגשה שבתוך כל החושך הבורא

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

קדושת החנוכה - מיסוד תורה שבע"פ

קדושת מותר השמן - דינים דרבנן חלים בחפצא

ד] והנה נתבאר בשיטת חלק מהראשונים שיש לנהוג קדושה בנרות חנוכה, ובשו"ע פסק שצריך לשרוף את השמן הנותר, ויש להתבונן מהו יסוד הענין בזה. ונראה לבאר דיסודו הוא במדרש (פרשת נשא ס' כ"ט) וז"ל ילמדנו רבינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מהו להדליק בה בשני, כך שנו רבותינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מוסיף עליו כל שהוא ומדליקו ביום שני וכו' אבל הותיר ביום שמיני עושה לו מדורה בפני עצמו, למה כיון שהוקצה למצוה אסור להשתמש ממנו, לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים הואיל ואין מן התורה, אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאים לומר כך אלא כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימין שנאמר (דברים, י) ועשית על פי התורה אשר יורוך, למה שאף על דבריהם אני מסכים שנאמר (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך, תדע לך שהרי יעקב בשעה שברך מנשה ואפרים מה כתיב שם (בראשית מח) וישם את אפרים לפני מנשה, עשה הקטן קודם לגדול, וקיים הקב"ה גזירתו, אימתי בקרבנות הנשיאים שהקריב שבט אפרים תחלה שנא' ביום השביעי נשיא לבני אפרים ואח"כ מנשה מנין ממה שקראו בענין ביום השמיני נשיא לבני מנשה עכ"ל, ויש להתבונן בדברי המדרש מה היה הנידון שיאמר אדם שאינו מקיים מצות הזקנים, וגם צ"ב למה הביא נידון זה רק לגבי מותר שמן נרות חנוכה. [עוד יש להעיר שדבריו הם שלא כדברי הרמב"ם הנ"ל (אות א), וכבר עמד בזה הנצי"ב].

ובאתנו דאורייתא (כלל י) ביאר שהרי יש דברים שאיסורם הוא 'איסור גברא' שהאיסור עומד רק על גברא לעשות איזה פעולה, ויש איסורים שהם 'איסור חפצא' שהאיסור קיים מחמת עצם הדבר שהוא מצד עצמותו מרוחק, והנה כמה אחרונים נקטו שיש חילוק בזה בין מצוות ואיסורים דאורייתא, שבה אמרין שכשהקב"ה הרחיק דברים מסוימים בתורה הקדושה, אותם הדברים נאסרו ונהיו מורחקים מצד עצם מהותם, שהרי לה' הארץ ומלואה והוא קבע שדבר זה מרוחק, וה"ה במצוות שאותם קירב השי"ת ע"י זה התקדשו בעצמותם, משא"כ במצוות ואיסורים דרבנן שהם דינים רק בגברא' שאמרו לו חכמים מה הוא צריך לעשות או להימנע מלעשות, וכשעובר על דבריהם נקרא עברין משום שעובר על מה שאמרו חכמים, אך החפצא עצמו לא נשתנה.

ובאתנו דאורייתא דחה את הדברים, ונקט שגם באיסורים דרבנן הוי איסור חפצא, שהרי התורה אמרה לא תסור וכו' וכשחכמים אסרו ואמרו שיש חיוב להתרחק מדבר זה, ממילא גם הקב"ה מרחקו כי הוא יתברך ציוה על לא תסור ורחיק את הדבר, וכן הוא גם להיפך בקדושה שאם תיקנו חכמים מצוה מדרבנן גם הקב"ה קירב הדבר וקדשו, ולהכי גם במצוות דרבנן הוי מצוה בחפצא.

ומעתה שזה היה נידון המדרש, שוודאי לא היה שייך שיהיה טענה לאדם לעבור על איסורים דרבנן, אלא היה שייך שישעון אדם שאיסור דרבנן הוי איסור גברא וכן במצוה הוי רק דין על הגברא מה לעשות, וממילא לא היה חל קדושה על הדבר ולא היה צריך לשרפו, וע"ז בא המדרש ללמד שגם דינים דרבנן חלים בחפצא ולפיכך מותר השמן צריך לשרפו משום שנתקדש, ולזה ממשיך המדרש שלא יאמר אדם שהואיל ולא נצטווה על כך בתורה, לא שייך דין זה שהרי איסורים דרבנן אינם חלים בחפצא, 'אין אתם רשאים לומר כך אלא כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימין שנאמר ועשית על פי התורה אשר יורוך, למה שאף על דבריהם אני מסכים', וממילא הוי דין בחפצא, ויעו"ש בכל דבריו.

אלא שלפי דבריו עדיין קשה סיוע דברי המדרש שהוכיח כן מאפרים ומנשה שהקב"ה הסכים למה שיעקב קבע שאפרים קודם למנשה, ואינו מבואר מה השייכות לגוף הענין שדיבר קודם בענין האם דינים דרבנן חלים בחפצא, וצ"ע.

החיידוש שבמצוות חנוכה בכוח חכמים לקדש את הזמנים

ה] ובספר פרי צדיק (במאמר לזאת חנוכה, אות כה) כתב לבאר את דברי המדרש באופן נפלא, ובהקדם קושית הקדושת לוי למה בפסח אין מברכים 'שעשה נסים' כמו בחנוכה אלא מברכים 'אשר גאלנו וכו', ותיירץ הפר"צ שהברכה בפסח 'אשר גאלנו' היא מפני שביציאת מצרים אין שייך לברך על הנסים שנעשו אז, רק על עיקר הגאולה שהיא נוגעת לנו גם עתה, שע"י שיצאנו מקליפת מצרים אנחנו בעצמינו נגאלנו, והרי אילו לא הוציא הקב"ה וכו' הרי אנו ובנינו משועבדים היינו וכו' ולכן מברכים על עיקר הגאולה, משא"כ בנס חנוכה שאין שייך לברך על 'הגאולה' שהיה להם אז מיונים, כי מה נפקא מינה בזה לנו עתה ולכן מברכים רק 'על הנסים שעשה אז לאבותינו בזמן הזה'.

והוסיף לבאר, שאף שבעלמא מצאנו שמברכים על נס שנעשה לאבות רק כשמגיע למקום שנעשה הנס וכמבואר בברכות (נד, א), אבל שלא במקום הנס אינו יכול לברך, צ"ל שגם כשמגיעים לזמן' שבו נעשה הנס הוי כמו שבאו למקום שנעשה הנס, וכמו שמצינו בכל המועדים שהם מקראי קודש שמופיעה הקדושה שהייתה מאז באותו זמן בכל שנה כשמגיע הזמן, כך גם בנס זה של חנוכה קבעו חכמים קדושת הנס על 'הזמן', משום שיש כוח ביד חכמים לקבוע קדושה על הזמן שכל פעם שמגיע זמן החנוכה זהו זמן המסוגל, וכיון שפעלו חכמים בקדושת הזמן, לכן קבעו את המצוה והברכה על 'הזמן', שכשמגיעים לזמן הזה הוי כמקום שנעשה לאבותינו בו נס.

והנה בשבת (כג, א) מקשינן על ברכות נר חנוכה 'והיכן ציונו', רב אויא אמר מ"ל תסור רב נחמיה אמר 'שאל אביך ויגדך' וגו', ולכאורה אינו מבואר למה שאלו במצות נר חנוכה יותר משאר מצוות דרבנן שמברכים עליהם 'וציונו' כמו על נטילת ידים ולקרוא את הלל. וביאר הגר"צ"ה שבוודאי ידענו שיש כוח לחכמים לתקן מצוות וכן לעשות הרחקות וגזירות על פי הסייג לתורה, אך במצות חנוכה שהיא קביעות מצוה על נס שכבר עבר על זה שאלו והיכן ציונו, ומשני רב אויא שגם זה נכלל בלא תסור. ולרב נחמיה לא ניתא ליה בזה, דהוא סובר שלא תסור קאי רק על הוראת דיני התורה, משא"כ מצות חנוכה שהיא שייכת 'קדושת הזמן' לא שייך לא תסור, ועל זה מיייתי הפסוק שאל אביך ויגדך וזקניך ויאמרו לך, שלא נאמר דוקא על דיני התורה, רק שתשמע לזקנים בכל מה שיאמרו לך.

ומעתה ביאר שלכן המדרש קאי על מצות חנוכה דווקא, שלא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים זו שאינה הוראת דיני התורה אלא שחידשו לפעול בקדושת הזמנים, ועל זה אמר המדרש שאין רשאים לומר כן אף על מצוה זו, שאף על דבריהם אני מסכים גם כמה שגוזרים על השראת קדושת הנס בהזמן כמו שנאמר 'ותגזר אומר ויקם לך' והיינו אף אמירה בעלמא תדע שהרי יעקב בירך הקטן לפני הגדול וקיים הקב"ה גזירתו בקרבנות הנשיאים.

והנה הוראה זו היתה דווקא בזמן חנוכה המשכן שהודיע הקב"ה בזה שמסכים על דברי חכמים, כי עצם חנוכה המשכן הייתה בו גם

[ועי"ש בפר"ד שתלה נידון זה בפלוגתת הראשונים האם האבות יצאו מכלל ב"נ כבר מאברהם או רק ממתן תורה].

ועדיין לא נתבאר שיטת ר' נחמיה שסובר שכלל ישראל זכו לברכת כהנים מזמן יצחק דכתיב ואני והנער נלכה עד כה, וקשה ממ"נ אם היה לאבות שם ישראל, א"כ ראוי שיזכו לכך כבר בזכות אברהם, ואם לא היה להם שם ישראל א"כ ראוי שיזכו לכך רק מזמן שבני ישראל קיבלו את התורה.

ונראה ע"פ מה שביארנו בכמ"ד (ועי' וידבר משה בין המצרים) מדברי החת"ס שכתב (בסוף הקדמה ליו"ד) שיצחק הוא יסוד תורה שבע"פ שהרי הוא לא נצטווה על ה'עקידה' אלא שהאמין במה שאמר לו אברהם אבינו ע"ה וזהו תורה שבע"פ. ונתבאר עוד, שהתורה שבע"פ נקראת 'רננה', וכמו שכתב במגלה עמוקות (פרשת נצבים) ש'שמחה' היינו תורה שבכתב, ו'רננה' הוא תורה שבע"פ. ולפ"ז מבואר מה שאומרים במנחה של שבת 'יצחק ירנן', שכיון שתורה שבע"פ נקראת רננה לפיכך 'יצחק ירנן'.

והנה בגיטין (ס, ב) איתא א"ר יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר (שמות לד, כז) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, וכיון שיצחק הוא יסוד תורה שבע"פ, נוחא היטב שגם הנשיאות חן לישראל שברכת כהנים בא בזכות יצחק שהוא יסוד תורה שבע"פ והשושלת לכריתת הברית עם ישראל ודו"ק.

ובאמת שמצאנו שענין התורה שבע"פ מרומז בברכת כהנים, וכמו שכתב במחזור ויטרי (סי' פ"ט) שאחר ברכת התורה אומרים ברכת כהנים משום שיש בה שישים אותיות כנגד שישים מסכתות שבתלמוד. ולפי מה שנתבאר נראה שהשייכות בין ברכת כהנים למסכות הש"ס משום שזכו לברכת כהנים ע"י תורה שבע"פ שהיא הסיבה לכריתת הברית עם ישראל.

והנה בסנהדרין (י, ב) איתא לגבי עיבור השנה 'כיצד, אמר רשב"ג בשלשה מתחילין, ובחמשה נושאין ונותנין, וגומרין בשבעה וכו'. ואמרין, הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי וכו' חד אמר כנגד ברכת כהנים. ופירש רש"י 'בפסוק ראשון שלש תיבות, והשני חמש, ושלישי שבע תיבות'. וצ"ע מה השייכות בין עיבור השנה לברכת כהנים עד שדיני עיבור השנה נרמזים בפסוקי ברכת כהנים [ועי' במהרש"א (שם) מש"כ בזה].

ונראה דהנה בירושלמי בכתובות (פ"א ה"ב) איתא, אמר רבי אבין 'אקרא לאלוקים עליון לקל גומר עלי (תהלים נ, ג) בת שלש שנים ויום אחד וגמלין בית דין לעוברו הבתולין חוזרין ואם לאו אין הבתולין חוזרין, ע"כ. ומבואר שבכוח שניתן לחכמים לעבר את השנה, נמסר להם כוח לפעול ולשנות את סדרי בראשית וע"י קביעתם לעבר את השנה בתולי הקטנה שוב חוזרים כקטנה פחות מבית שלוש.

ומתבאר שבסגולת כוח התורה שבע"פ וקביעת החכמים לשנות את הטבע, וענין זה שייך לנשיאות חן המיוחדת שניתנה לישראל בברכת כהנים שהיא עצמה רומזת למעלת ישראל ושייכותם לתורה שבע"פ, ולפי זה מבואר היטב שדיני עיבור השנה נרמזים בפסוקים של ברכת כהנים, ודו"ק.

ומעתה מבואר היטב מה הטעם להתחיל קריאת התורה בחנוכה מברכת כהנים, שהרי יסוד החנוכה הוא כוח חכמים בקביעת קדושת הזמנים, וגם ענין חנוכה הנשיאים מבטא את הכוח שביד חכמים לקדש את המשכן וכנ"ל, וענין זה שייך לברכת כהנים שהוא יסוד הבירור של ישראל מן האומות, וכוח התורה שנמסר להם ע"י שקובעים החכמים דבריהם בתורה שבע"פ, ודו"ק.

ולחלץ יבואר עוד שמטעם זה כל מה שהיוונים רצו היה לעקור את תורה שבע"פ היינו אותו כוח מיוחד שיש לחכמי ישראל, וכנגד זה ניתנו לנו ימי החנוכה, שמהותו של חג הוא כוח החכמים בקביעות וקדושת הזמנים וככל מה שנתבאר.

כן השראת הקדושה מכח מעשה ידי החכמים, כי הלא לא הייתה השראת הקדושה במקום קבוע כבית המקדש שהיה מקומו מקודש מאז בריאת העולם, ורק ע"י חנוכה הנשיאים והמשיחה היה בו השראת הקדושה, ואז הופיע ה' יתברך שמסכים למעשה חכמים גם בענין השראת הקדושה, ובאותו הזמן נתגלה שגם מה שגזר יעקב שתוקדם קדושת אפרים לקדושת מנשה, ומכוח של יעקב שבט אפרים היה קודם בחנוכה המזבח, וחזינו שיש כוח ביד חכמים להחיל קדושה בדבר, וזהו שורש ענין החנוכה השראת קדושה מחכמים. ודו"ק.

ומעתה מבואר היטב למה יש לשרוף את מוטר השמן, שהרי מכוח קביעת החכמים הזמן עצמו התקדש, ולפיכך גם במצות נרות חנוכה נוהגים קודש. ולדבריו מבואר גם המשך המדרש שהוכיח מברכת יעקב שבכוח חכמים לקבוע את דרגות וסדרי הקדושה. ועי"ש שהוסיף, שלפי זה יש לבאר מה שקורין חנוכה הנשיאים בחנוכה, מפני שגם בחנוכה המזבח התגלה מה שהקב"ה מסכים לדברי הזקנים, והוא מהות החג של חנוכה.

ונמצא א"כ שני דרכים בביאור דברי המדרש, שלפי המבואר באתון דאורייתא החידוש שנתחדש שהקב"ה מסכים לגזירות חכמים, ומכיון שחכמים גזרו הקב"ה מחיל את דבריהם ב'חפצא'. אולם לפי המבואר בפרי צדיק ניתן לחכמים מצד עצמם כוח לקבוע 'חפצא' ולפעול בקדושת הזמנים, ובחנוכה הנשיאים התגלה רק שהקב"ה הסכים לדבריהם, וזהו חידוש נוסף שנתחדש בפסוק שאל אבין יותר מלא תסור. ודו"ק.

ובדרך צחות אפשר לרמוז בזה 'ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים', היינו שמהדין של 'נותר קנקנים' שצריך לשרפן, חזינו שהיה כח לחכמים להחיל קדושה, והתחזק תוקף תורה שבע"פ שבכוח החכמים לחדש קדושת הזמן וקדושת השמן, וזהו 'נעשה נס', היינו שמנותר קנקנים ניכר הכח שניתן לשושנים.

טעם לקריאת ברכת כהנים בחנוכה

ו והנה בשו"ע בהל' חנוכה (סי' תרפד ס' א') כתב 'קורין בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא, שלשה בכל יום. ומתחילין בברכת כהנים. אולם הרמ"א הביא שי"א שמתחילים ביום כלות משה, וכן אנו נוהגים. ונראה מדברי השו"ע שפסק להתחיל מברכת כהנים שיש שייכות בין ברכת כהנים לחנוכה המזבח.

והדברים מבוארים ברוקח (הל חנוכה סי' רכ"ה) שכתב 'ולפי שעל ידי כהנים נעשה, לכך סמך בברכת כהנים דבר אל אהרן ואל בניו לחנוכה המזבח', וצ"ע מה השייכות בין ברכת כהנים לחנוכה המזבח ולחנוכה, שמטעם זה מתחילים בחנוכה בקריאת ברכת כהנים.

ונראה בס"ד בביאור הענין, דהנה במדרש רבה (בראשית מג, ח) כתב וז"ל מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, רבי יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר"י אמר מאברהם 'כה יהיה זרעך', כה תברכו את בני ישראל, ר' נחמיה אמר מיצחק שנאמר 'ואני והנער נלכה עד כה', לפיכך אמר המקום כה תברכו את בני ישראל, ורבנן אמרי מיעקב שנאמר 'כה תאמר לבית יעקב' וכנגדו כה תברכו את בני ישראל'.

ובביאור הענין ביאר בפרשת דרכים (דרוש ב'), דהנה ברכות (כ, ב) איתא 'אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב ישא ה' פניו אליך וכו' עי"ש. ומתבאר שבפרשת ברכת כהנים התברכו ישראל בנשיאות פנים, ובכך התבררו להיות אומה מיוחדת שיש לה נשיאות פנים מהקב"ה ובשונה משאר האומות, וזו הייתה טענת מלאכי השרת היאך הקב"ה נושא פנים לישראל. ובזה נחלקו במדרש מאמתי התבררו כלל ישראל מהאומות וזכו לנשיאות פנים, חד אמר שכבר מזמן אברהם נבחרו ישראל וקבלו דין 'ישראל' לענין זה וחד אמר מזמן יעקב היינו שרק מזמן מתן תורה קיבלו דין ישראל

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

ועוררתי בניך ציון על בניך יון
שבת מקץ ר"ח טבת חנוכה תשס"ט

**'ועוררתי בניך ציון על בניך יון' - לאמר ל'ציון'
עמי אתה**

שהעולם עומד עליהם שזה תכלית התורה, היפך מטענת יון שזהו להשכיחם תורתך.

ושמתוך כחרב גיבור - תורה שבע"פ

ב] ויש להתבונן בסיפא דקרא 'ושמתוך כחרב גיבור', מה בא לרמז עניין שגבורת ישראל תהיה כחרב גיבור.

ונראה ובהקדם, מה שנתבאר במקו"א (פרשת חוקת) מדברי הבה"ל בפרשת בא (שמות יב, מג) שעיקר החטא שגרם לחורבן בבית שני היה בזה שהתחדשה בישראל כת הצדוקים שכחשו באמונה ובקבלת חכמינו ז"ל בתורה שבע"פ ופירשו את התורה כפי שכלם הטבעי. ועל כן צריכים ישראל קודם הגאולה לתקן אותו החטא שגרם להם החורבן והוא הכפירה בתורה שבע"פ, ולכן אינם נגאלים רק בזכות עסק של המשנה שהוא כלל תורה שבע"פ. והוסיף שגם לבסוף יתעורר ויהיה עיקר התגברות של היצה"ר באותו החטא והוא הכפירה בתורה שבע"פ, ע"ש בכל דבריו.

והנה בשבת (סג, א) תנן לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת וכו' ואם יצא חייב חטאת, רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו, ובגמ' אמרי לה אביי לרב יוסף מאי טעמא דרבי אליעזר דאמר תכשיטין הן לו, דכתיב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך, אמר ליה רב כהנא למר בריה דרב הונא האי בדברי תורה כתיב. ומתבאר שדברי תורה הם כחרב על ירך גיבור, ועדיין אינו מבואר אילו דברי תורה מוגדרים כחרב האם תורה שבכתב או תורה שבע"פ.

ובהיכלות דר' ישמעאל (פכ"ז) איתא, אמר ר' ישמעאל כך אמר רבי עקיבא משום ר' אליעזר הגדול מיום שנתנה תורה לישראל ועד שנבנה הבית האחרון, תורה ניתנה, אבל הדרה ויקרה, כבודה וגדולתה ותפארתה, אימתה פחדה ויראתה, עושרה וגאונה, זיעתה וזיותה, עוזה ועוזה, ממשלתה וגבורתה, לא ניתנו עד שנבנה הבית האחרון, ולא שרתה בה שכינה עכ"ל.

ומבואר שהדרה של תורה היה בבית האחרון וזהו תורה שבע"פ, שבימי בית שני היה ריבוי בתורה שבע"פ ונתגלה הודרה של תורה ומ"מ גם בה פגמו שלא ברכו בתורה תחילה וזלזלו בתורה שבע"פ ובאמונת החכמים ועל כן נחרב וכמבואר בדרשות חת"ס (עמ' שכח ב), וע"י שכלל ישראל יתקנו את מה שפגמו בתורה שבע"פ יזכו לבית האחרון וכמבואר בבה"ל, ונראה שגם על זה נאמר 'חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך' שהכלי זיין של ת"ח הוא העמל והיגיעה בתורה שבע"פ.

ונראה שזוהי כוונת הפסוק שלעתיד לבוא 'ועוררתי בניך ציון על בניך יון ושמתוך כחרב גיבור', היינו שהתגברות של כלל ישראל כנגד יון תהיה ע"י הדרה של תורה שהיא כ'חרב גיבור', ובזה יהיה גם לעתיד לבוא עיקר הניצחון כנגד מלכות יון וחכמתם.

ההכרה שהכל מאתו יתברך - סגולה להשגות בתורה

ג] ונראה להעמיק עוד ולבאר קצת את העניין מהו באמת ענינה של 'תורה שבע"פ', דהנה באמירת על הניסים אנו אומרים בימי מתתיהו

א] הנביא זכריה (ט, ג) 'ועוררתי בניך ציון על בניך יון, ושמתוך כחרב גיבור', ועי' ברד"ק שפירש דקאי על ימי בית שני שבני ציון ניצחו את בני יון. ויש לבאר שהרי כידוע מלחמת יון הייתה 'להשכיחם תורתך', וכמבואר בחז"ל וכפי שאנו אומרים ב'על הנסים', ולבסוף הקב"ה עשה ניסים ונפלאות לעמו ישראל, וחלשים ומעטים נצחו את החזקים והמרובים, וזהו שאמר הפסוק 'ועוררתי בניך ציון על בניך יון' היינו שבני ציון - כלל ישראל התעוררו על בני יון, 'ושמתוך כחרב גיבור' - שהקב"ה שם אותם כגיבורים בעלי חרב ובכך ניצחו את יון.

ויש להתבונן בלשון הפסוק למה הנביא קרא לבני ישראל בלשון 'ציון', ולא לשון 'ישראל' כפי שנקראו כלל ישראל בכל מקום וכבר עמדו בזה המפרשים, וראיתי בספר אור דוד (חנוכה אות ו) שכתב לבאר ע"פ הפסוק בישע'י (נא, טז) 'ואשים דברי בפך ובצל ידי כסיתך לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה'. ואמרינן בירושלמי בתענית (פ"ד ה"ב) 'תמן תנינן שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ושלשתן בפסוק אחד, ואשים דברי בפך זו תורה, ובצל ידי כסיתך זו גמילות חסדים, ללמדך שכל מי שהוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים זכה לישב בצילו של הקב"ה וכו', לנטע שמים וליסד ארץ אלו הקרבנות, ולאמר לציון עמי אתה אלו ישראל. א"ר חנינא בר פפא חזורני על כל המקרא ולא מצאנו שנקראו ישראל ציון אלא זה ולאמר לציון עמי אתה, ע"כ. והדבר צ"ב אמאי רק בפסוק זה קרא הקב"ה לישראל ציון.

והנה ביומא (נד, ב) אמרינן, ושתייה היתה נקראת, תנא שממנה הושתת העולם תנן כמאן דאמר מציון נברא העולם, דתניא וכו', וחכמים אומרים מציון נברא שנאמר וכו', ואומר מציון מכלל יפי, ממנו מוכלל יפיו של עולם. ובמסכת דרך ארץ (בסוף המסכת) איתא, אבא חנן אומר משום שמואל הקטן העולם הזה דומה לגלגל עינו של אדם, לבן שבו, זה ים אוקיינוס, שמקיף את כל העולם כולו, שחור שבו, זה ישוב, קמט שבו, זה ירושלים, פרצוף שבקמט, זה בית המקדש, ע"ש.

ולכן כלל ישראל שהם תכלית הבריאה נקראו 'ציון', שכמו שציון היא הנקודה האמצעית שממנה נברא העולם, כך ישראל הם הנקודה שממנה מתקיים העולם, וזהו שאחר שהפסוק מדבר ממדרגת כלל ישראל בתורה עבודה וגמ"ח שהם תכלית הבריאה וכדברי שמעון הצדיק, קורא לישראל ציון שהם בחינת ציון נקודה אמצעית מרכז ותכלית בריאת העולם, ובא הפסוק ללמדנו לזה גופא שהדברים האלו הם הדברים שהעולם עומד עליהם.

והנה יון רצו לומר שהעולם עומד על חכמת יון - חכמות חיצוניות ודברים אחרים, וזהו להשכיחם תורתך, וזה הפסוק אומר שע"י ההתגברות של ישראל על יון 'ועוררתי בניך ציון על בניך יון', ויתגלה לעין כל שהעולם הושתת על 'מציון' מכלל יופי, היינו על ג' דברים

בן יוחנן' וכו', והגרצ"ה זצ"ל בפרי צדיק (חנוכה אות י"ד) תמה מדוע רק בחנוכה נזכר מתתיהו בן יוחנן ואילו בפורים לא מוזכר מרדכי בן יאיר. וביאר שענין השם 'יוחנן' רומז י-ו חנן, היינו שהכל הוא חנינה ומתנה מאת המקום.

והנה בברכות (יז, ב) איתא, אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצא מהר חורב ואומרת כל העולם כולו נזנץ בשביל חנינא בני וכו', ונראה שגם בזמן שאין את ר' חנינא, מ"מ כל דור וחנינא דידה, וביאור הדברים שהשם 'חנינא' מורה על הסתפקות במה שהקב"ה נותן, שהרי הכל 'חנינה' מאת ה' יתברך, וכשהאדם יודע שהכל מאת ה' ובדרך נס ואין כלל מהלך של טבע, ממילא הטבע גם אינו מגביל אותו, וכדאיתא בתענית (כה, א) שאמר ר' חנינא לבתו 'מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק' שהרי גם הטבע הוא נס ואין חילוק באיזה אופן דולק הנר, ולאדם כזה אין לו בקב חרובים.

ולכן אמרו בברכות (נז, א) שהרואה בחלום 'חנינא חנינא יוחנן נסי נסים נעשו לו'. ופירש רש"י נוני"ן הרבה נסים הרבה. וזה הביאור בעל הניסים שמזכירים שמותיהם היה בן י-ו - חנן היינו ההכרה הברורה שה' חנן והכל מאתו יתברך, וזה ענינו של יום חנוכה להכיר שגם הטבע הוא נס. ועי"ש עוד בדבריו.

ומצינו בפרשת מקץ (מג, כט) שיוסף אמר לבנימין 'אלוקים יחנך בני', והביא רש"י מהמדרש, שבשאר שבטים שמענו חנינה (לעיל לג, ה) אשר חנן אלוקים את עבדך, ובנימין עדיין לא נולד, לכך ברכו יוסף בחנינה. וצריך להבין מהו ברכת 'חנינה', ועי' ברש"י בפרשת וישלח (לג, יא) על מה שאמר יעקב לעשיו 'כי חנני אלוקים וכי יש לי כל', 'שאינו חנן בלא שתי נונין' עי"ש בדבריו, ולפי המבואר אפשר שהכוונה בזה כפשוטו, שהברכה בחנינה היינו שיהיה לו את המידה של הרואה חנינה בחלום שזוכה שנעשה לו ניסי נסים, וכל זה עי"ה ההכרה שהכל ממנו יתברך וכפי שנתבאר, ודו"ק.

ונראה שמי שמתחזק במידה זאת של הכרה ברורה שהכל מחסדו יתברך, זוהי סגולה נוראה שהתורה תשתמר בקרבו, ויזכה להשגות בתורה שבע"פ, שהרי מי שאכן מרגיש סמוך ובטוח בהקב"ה לגמרי ויודע שהכל ממנו, אין לו דאגות וטרדות מה יאכל וכדומה, שהלא הוא יודע שהכל מאת המקום ברוך הוא, וממילא ליבו פנוי לעבודת ה', ועי" כך זוכה שהקב"ה נוהג עמו למעלה מדרך הטבע, ומשפיע עליו שפע טובה ודעת.

ובזה נוכל לבאר הא דאיתא בב"מ (פה, ב) 'כי הוּו מינצו רבי חנינא ורבי חייא, אמר ליה רבי חנינא לרבי חייא בהדי דידי קא מינצית, חס ושלום אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפול', אמר ליה רבי חייא לרבי חנינא בהדי דידי קא מינצית דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל וכו' ועי"ש שאמרו כמה גדולים מעשה חייא.

ונראה שהגם שמדת ר' חנינא הוא דאי משתכח תורה יוכל להחזירה בפלפולא, מ"מ נכלל בזה שיוכל להעמיד את התורה ולהחזירה ולמנוע שכחת התורה מישראל, שפילפולא של תורה היא יסוד תורה

שבע"פ וזה מה שעושה שלא תשתכח תורה מישראל, והיסוד לזה מעצם מהות השם 'חנינא', שע"י ההכרה שהכל ממנו יתברך זוכים להשגות וידעת התורה וכפי שנתבאר.

וזהו המלחמה הגדולה ביוונים שבקשו 'להשכיחם תורתך', ומדה הזו דחנינה ויוחנן היא העצה הגדולה היאך להילחם ב'להשכיחם תורתך' שע"י מידת 'חנינה' זוכים להשגות וידעת התורה, וזהו הביאור שכשמזכירים שהיוונים בקשו להשכיחם תורתך ואנחנו נלחמנו בהם וגם עתה אנו ממשיכים להילחם בהם, המלחמה היא בעיקר ע"י מתתיהו בן יוחנן, ודו"ק.

ויתכן שזו הכוונה בפסוק בזכריה (ד, ז) 'והוציא את האבן הראשה תשואות חן חן לה', ובמפרשים (מצודות ובמלבי"ם ועוד) שביארו דקאי לעתיד לבוא בבנין הבית השלישי שתתגלה האבן היינו אבן השתיה ועליה יבנה הבית. וזהו 'חן חן לה' היינו שהעולם יושבת על חן חן מידת חנינה שהוא קיום התורה כנגד להשכיחם תורתך, ובוזה 'ועוררתי בניך ציון על בניך יון'. ודו"ק בכ"ז.

ניצחון היונים - הליכה בדרכי האבות

ד] והנה במשך חכמה (ריש פרשת תצוה) כתב 'ודע דכל השבטים צערו לאביהם במכירת יוסף, ויוסף עצמו לא הודיע לאביו, רק יוסף היה ירא מפני החרם. אבל בנימין כיבד לאביו, לכן שרתה שכינה בחלקו. ולכן כשאבד ישפה מבנימין הראה להם השם יתברך גודל מצות כיבוד אב אצל דמא בן נתינה'.

ונראה עוד עומק בזה שכשאבדה אבן ישפה בזמן בית השני, ענינו הוא לרמז לכלל ישראל שלא נאבדה האבן אלא נאבד מה שאבן ישפה מסמנת היינו מצות כיבוד אב, וביאור הדברים ע"פ מה שנתבאר מדברי הבה"ל הנ"ל וכן מבואר בחת"ס בדרשות (עמ' שכח ב) שעיקר החטא בחורבן בית שני היה בזה שפגמו בתורה שבע"פ וזהו שלא בירכו בתורה תחילה ברכת 'נותן התורה' היינו חידושי התורה שמתחדשים בתורה שבע"פ, וזה מה שפגם בקדושת התורה וגרם לחורבן הבית.

והנה עיקר הזלזול בתורה שבע"פ זהו כשעוזבים את מסורת אבותיהם ודרכיהם, ואיש הישר בעיניו יעשה בלא מחויבות לתורה שבע"פ ומסורת האבות. ומעתה מבואר שבזמן בית שני שהיה זלזול בתורה שבע"פ שנאבדה אבן ישפה שמסמלת את הכיבוד אב בשלימות של בנימין, שיסוד הזלזול בתורה שבע"פ נובע מחיסרון בכיבוד אב, וכשנאבדה מהם מסורת האבות ומה שמסמלת אבן ישפה, נאבד מהם גם האבן עצמה, ולזה עורר אותם הקב"ה במציאת אבן ישפה אצל דמא בן נתינה שראו מזה עד היכן מגיע כיבוד אב וכש"כ המשך חכמה.

ומעתה מבואר היטב שלכן מזכירים את 'מתתיהו בן יוחנן', שזכותו שעמדה לו היא שהלך בדרכי אביו, היינו בכוח 'יוחנן' שהוא ההכרה שהכל מאתו יתברך, וזהו חיזוק גדול לענין תורה שבע"פ וכנ"ל ועי" כך ניצח במלחמה כנגד 'להשכיחם תורתך' של היונים, ודו"ק.

לע"נ

הר"ר דוד הלוי ב"ר ברוך ראובן שלמה זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

מרת עלקא ב"ר משה אייזיק ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 231
כסלו תש"פ

מוקד העירוב
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

סכ"א) שאין מחללין עליו יו"ט, אפילו בדבר שיש בו רק שבות, כיצד היה השופר בראש האילן ואין לו שופר אלא הוא, אינו עולה באילן כדי להביאו, וא"כ כל המתפללים יפסידו תקיעת שופר דאורייתא ואת כל המעלות והזכויות של תקיעת שופר בראש השנה, בשביל שלא לקחת רגע אחד את השופר מבין השיחים, דבר שיש בו איסור דרבנן. כ"כ צריכים להקפיד ולהיזהר באיסור דרבנן אחד.

מה יעשה מי שיצא מחוץ לתחום והמשפחה תדאג לו

בשיעורים הנמסרים בשבוע זה עמדנו על שאלה נוספת שיש לדון, מה הדין כשאותו אדם שיצא מחוץ לתחום, יודע שהמשפחה תדאג לו ותחפש אותו, ואולי אפילו תפנה למשטרה להודיע שהוא נעלם [כאשר יחששו שאירע לו סכנה]. האם מחמת זה מותר לו ללכת מחוץ לד' אמות שלו ולחזור אל התחום. והנה ודאי שלא כל המקרים שונים, יש מקרים שמדובר בשבת אחה"צ ובאדם גדול ומקום שאינו מסוכן, וגם אם ידאגו מעט, ימתינו למוצ"ש ויקבלו תשובה שהוא התמסר לקיים את ההלכה במקרה של טעות שאירעה לו, ובזה ודאי שימתין במקומו. ויש מקרים שעצם הדאגה יכולה להגיע לפיקוק, וכמובן שבכ"ג פיקוק נפש דוחה. אבל במקרים הרגילים ידאגו ולא יקרה נזק, לכאורה צריך להישאר במקומו. ואפילו במקרים שידועו למשטרה, הרי מה שהם יעשו הרי זה בהיתר של חשש פיקוק נפש ולא יעברו בגללו שום איסור. אלא שאם יודע שיגיעו למצב כזה שדוחים שבת כדי למצוא אותו, אולי יהיה מותר לו להביא את עצמו אליהם, מדין עזרה בחיפוש. ושאלתי להגרי"א דינר שליט"א ואמר שגם זה אסור, כי הוא יודע שאין באמת פיקוק נפש, והם עושים בהיתר. והוסיף שכע"ז הורה בעל השבט הלוי במקרה שאדם הזמין אמבולנס בטעות, וכעת רוצה להתקשר שוב כדי לבטל את ההזמנה שלא יחללו שבת, והורה השבט"ל שאסור לו, והם לא מחללים שבת כי לפי ידיעה להם יש ענין של פיקוק נפש. וה"ה בזה. וצ"ע למעשה.

בחור שנעמד באמצע הרחוב מחפש שיצא מהתחום

מעשה שהיה בשנת תשע"ט בבחור מאחת הישיבות הטובות בצפון, שהיה בשבת שלפני האופוריון בישיבה, ונדלקה האזעקה של מכבי האש, ואם לא מודיעים להם שזו תקלה יבואו כבאיות תוך חילול שבת. הבחור רצה למנוע את חילול השבת, ויצא בריצה אל תחנת כיבוי האש באזור התעשייה במרחק של כרבע שעה, להודיע שזו תקלה. הוא הספיק להגיע לפני שהכבאיות יצאו [כיון שהם ממתנים ומנסים להתקשר לברר], ופנה לחזור אל הישיבה בשמחה. בדרך התעורר לחשוב שמא יצא מחוץ לתחום, כין שהתחנה נמצאת רחוק מבתי העיר, מחמת הספק שמא הוא יחלל שבת, נעצר על עמדו, ולא המשיך ללכת. השעה היתה שעת בוקר לאחר תפילת הנץ, והתכוון לעמוד שם עד צאת שבת, בלי לזוז מד' אמותיו, כפי שנפסק להלכה בסימן זה. אנשים שראו אותו עומד על מקומו באמצע הדרך, חששו שאירע לו משהו, אבל הוא הרגיע אותם שהכל בסדר. פעמיים עברה שם ניידת משטרה ועצרה לעזור לו או לקחת אותו, ואפילו ביקשו להזמין לו אמבולנס אולי קרא לא משהו שאינו זז ממקומו. והוא התעקש שרוצה להישאר במקומו ואין לו שום בעיה.

כעבור כמה שעות החברים שהיו אמורים לחגוג לו את השבת שמו לב שהוא חסר, ונזכרו שהוא יצא אל התחנה, יצאו לחפש אותו בדרך, ומצאו אותו עומד ואומר שאינו זז כי זה ספק מחוץ לתחום.

הבחורים חזרו לישיבה ושאלו רב מה לעשות, והוא חישב את המיקום שבו הוא נמצא כעת, והורה שזה כבר בתוך התחום והוא יכול לחזור בשבת. הבחורים התפעלו מאוד מגודל מסירותו למען השבת, בין ביציאה אל התחנה, ויותר מכך מעמידתו בדרך ללא פחד מה יעשה כל היום ואין ידאגו לו, כי כך ההלכה, כאשר לא נשקפת סכנה כלל.

עדין אפשר להצטרף לשיעורי התחומין

בבני ברק • 052-7676-605 / בירושלים • 0534-18-6778

במודיעין עילית ובית שמש • 055-678-3323

אופקים • 052-711-2991 / נתיבות • 054-84-27153

עשרות דוגמאות שדיני התחומין נוגעים לנו למעשה

בשבוע זה התחלנו בס"ד את המחזור החדש של השיעורים, ללימוד דיני התחומין למעשה. במסגרת זו נלמד ונדע בעז"ה שדיני התחומין אינם דבר רחוק כל כך, אלא פעמים רבות אנשים נפגשים עם איסור התחומין, ואם לא שמים לב, אפשר בקלות להיכשל ח"ו.

היו אברכים שטענו שהם אף פעם לא נוסעים לשבת לאור הגנוז, וגם לא לקוממיות, וא"כ מתי יש להם נפס"מ בהלכות אלו. והנה לא נוכל להאריך יותר מידי בדוגמאות, אבל יש הרבה מקרים לא צפויים, ויותר נכון שלרוב בני האדם יש מקרים צפויים שיהיו בחיים, אלא שאינם עירניים לשים לב לכך.

לדוגמא, אדם שהיה צריך ללכת ביום שישי למיין עם בנו, וב"ה לא נזקק לאשפוז, אבל השחרור מתעכב עד אחרי כניסת שבת, להיכן הוא יכול ללכת להתארח כל השבת, האם מותר לחזור לביתו, או באופן שהגיע ממודיעין עילית לשניידר – האם יכול לבוא לבני ברק. דברים אלו יש כל שבת, וברוב המקרים לא מדובר דוקא במי שגר באותה עיר, ורוב בתי החולים מנותקים מהאזור החרדי, כגון מביה"ח שניידר ובלניסון ותל השומר אל בני ברק. לכתחילה יש צורך בעירוב תחומין או לקבוע שבתתו בבני ברק, וכן מהדסה עין כרם אל השכונות בירושלים. כמ"כ במקרה שבא עם יולדת בשבת, ורוצה ללכת בשבת לספר להורים שגרים בעיר הסמוכה, או שנולד לפני שבת, והילדים או הבעל רוצים לבוא לבקר בשבת, צריכים לשים לב לשאלו האם בית החולים בתוך התחום, או שמא צריך עירוב תחומין, והאם מועיל עירוב תחומין.

כמ"כ יש עשרות ומאות מקרים של אנשים שלא רגילים לנסוע לישובים, ובדורנו צורך השעה גורר אותם למקומות כאלו, אם זה בשביל שבת חתן, או מטעם הארגון שהם שותפים בו, או שהילדים נוסעים עם הישיבה וכמובן רוצים לטייל מסביב לישוב, או ללכת לבקר גם בישוב הסמוך.

ואפילו בתוך העיר שבה אנו גרים, אם יש שכונה במרחק של יותר מקמ"א אמה [82 מטר לכל היותר]. יש לפעמים איסור תחום גם בתוך העיר, כאשר לא סומכים על תקינות העירוב של הישוב. כגון בישיבת בני ראם יש מרחק קטן בין הישיבה אל המושב, ומי שנמצא בשבת בישיבה, צריך למדוד אלפים אמה מהמתחם [או מבית רה"י] ולא יכול ללכת לחלקים מהישוב עצמו.

ועוד עשרות דוגמאות, שאנו לא שמים לב לדיני התחומין, כמה שהם נוגעים למעשה, ובעזרת הלימוד במסגרת השיעורים עם הדוגמאות, נקווה שבעז"ה יהיו עוד אברכים רבים שיהיו בקיאים בהם, ויגבירו את העירנות בציבור, ויורו להם את המעשה אשר יעשון.

חומרת היוצא מהתחום למרות שמפסיד מצוות אחרות

אחד מהדינים שלמדנו בשבוע זה, על אדם שיצא בשוגג מחוץ לתחום, ונזכר כאשר הוא מחוץ לתחום, אסור לו לזוז מד' אמות שעומד בהם באותו רגע. ואם הוא בתוך הישיבה, מותר לו להיות בכל ביתו ולא לצאת ממנו, מצבים אלו שה' ישמור שלא יארע לאף אחד, וזה דבר לא פשוט פתאום לעצור את כל התכניות, ולהישאר במקום כלשהו באמצע הדרך, בלי סעודות שבת, בלי תפילות במנין, וכך לשבת בדרך על הקרקע, ולהמתין עד צאת השבת.

בימים אלו נכנסנו אל הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א שיתן ברכתו להתחלת המחזור החדש של דיני התחומין, ודיברנו על כך שאפילו שמפסיד כמה וכמה מצוות לא התירו לו איסור דרבנן לחזור לתחום, אפילו כשיצא בשוגג גמור. והגאון שליט"א הוסיף ואמר שמגלגל בפומיה דבר גדול יותר, שלומדים ממנו חומרת איסור דרבנן, עד כמה העמידו דבריהם, ונקט בדוגמא מיו"ט של ראש השנה, עומדים ציבור גדול של אלפיים מתפללים בישיבת פונוביז' לדוגמא, ומתכוונים בזעקות לתקיעת שופר, והנה ילד לקח את השופר וזרק אותו בין השיחים שגבוהים ג"ט מהקרקע. רוצים לקחת את השופר לתקוע, אבל חז"ל אומרים אין משתמשים באילן, ונפסק להלכה בשו"ע (סי' תקפ"ו

קומץ בעלי תשובה דרשו עירוב בישוב חילוני

בין העירובים שנבדקו בשבוע זה, הגענו לישוב בצפון, היושב על שפת הים התיכון, מדובר בישוב חילוני שקמו בו כמה בעלי תשובה חזקים, ודרשו מהועד של הישוב להקים בו עירוב. הבקשה עוררה סערה בישוב, והתושבים אנטי דתיים מחו וטענו שעוד מעט יסגרו להם את הרחובות. למרות שאין קשר בין הדברים, והעירוב אינו סוגר את הרחוב, ובפרט בישוב זה יש בלא"ה שערים בכניסה לישוב והם ננעלים בלילה, וע"ז לא התנגדו, בכל זאת על נושאי הדת הם מתנגדים, ולעומתם נעמדו קומץ החוזרים בתשובה ודרשו את זכותם להקים עירוב, ובס"ד השיגו הסכמה כלשהי לעשות עירוב בלי לעשות הרבה עמודי עירוב, הגיע מישהו מטעם המועצה האזורית ואמר להם שיש להם עירוב, כי מצד אחד יש ים, מצד שני יש נחל, מצד שלישי יש עצים ומצד רביעי יש עיר אחרת שיש לה עירוב, וא"כ הכל בסדר. קשרו כמה חוטים בעמודי תאורה ואמרו שיש עירוב.

הזמנת דו"ח רשמי ע"י מוקד העירוב

אבל אחד מהמתחזקים התבונן מעט והבין שמשוה לא בסדר, וקרא לאדם נוסף שמוסר להם שיעורים שיראה אם באמת זה עירוב, עד שהדברים הגיעו למוקד העירוב, במטרה להגיש דו"ח מסודר ורשמי על המצב, ומה שצריך לתקן בו. כדי שאולי ע"ז יוכלו לדרוש לתקן את העירוב, לפי הדרישות ההלכתיות המופיעות במסמך.

נושא זה הוא דבר חשוב שיש אפשרות כיום לקבל במוקד העירוב דו"ח מסודר ומוסמך, שאפשר להציג אותו למועצות ולועדות הרשמיות בצורה מסודרת, ובצורה כזו יש גם אפשרות למועצה לוודא ולאשר שעבודות העירוב נעשים בפועל כראוי.

אמנם חובה לציין שלערינו עדיין לא בכל מקום אפשר להגיע לרמה הטובה, ואנו משתדלים לקדם כל מקום לפי נתוני השטח שבו, ולכן לא בכל מקום שניתן דו"ח, אפשר לסמוך שכל הדברים הם כשורה. כמו לדוגמא נושא השכירות מגוים ומומרים, שבמקומות רבים לא ניתן לבצע את השכירות ברמה הכשרה. מוקד העירוב פועל על פי ההנחיות שהתקבלו מגדולי ההוראה מתי לעשות ואיך לעשות, ולענין מעשה יש לפנות תמיד אל המוקד הטלפוני לדעת את רמת הכשרות במקום.

בדיקת תל המתלקט בשפת הנחל

בבדיקה שנערכה בישוב בצפון התחלנו לבדוק את שפת הנחל, היו מקומות שבהם היה שיפוע תלול וכשר להחשב מחיצה, מדין תל המתלקט, והיו מקומות שלא היה בו שיעור מספיק תלול. הבודק של מוקד העירוב שרכש נסיון גם בדינים אלו, עבר עם התושב המקומי ועם שני תלמידים מהשיעורים שבאו ללמוד, והבחין תוך כדי נסיעה באיזה מקום יש להכשיר, ובאיזה מקום אינו כשר או שיש צורך למדוד את השיפוע. במדידת השיפוע יש כמה אופנים, והפתרון הפרקטי שמשמשים כעת הוא, מכשיר מיוחד שהומצא ע"י הרב יואל שילה שליט"א מרכסים, ובו יש מחט המתנוענעת כמו מחוג של שעון, ועוצרת את הנדנדוד בצורה ישירה כלפי מטה, ואז רואים על הסימונים שבמכשיר האם הגענו לשיפוע המתלקט או לא.

כאמור היו כמה מקומות שהשיפוע של התלילות לא היה מתלקט, והם פוסלים את כל השלמת העירוב. והתקון הוא שבאותם חלקים צריכים להעמיד עמודי עירוב. וכן צריך לדעת כיצד לחבר בין העמודים אל שפת התל המתלקט, באמצעות מחיצה קצרה.

מדוע שפת הים אינה כשרה לעירוב

בהמשך הבדיקה עברנו לצד מערב שבו סמכו על שפת הים, והנה מדובר בחוף עם מים רדודים, ואין בו שיפוע כלל, ובדאי לא תל המתלקט. התושב הסביר שסמכו על שני הסלעים שנמצאים בתוך הים. הבעיה שהם היו מכוסים במים ברוב המקומות, וגם הם לא עמוקים בכל אורך הים. במקרה זה קשה להיכנס לתוך הים לבדוק אותם, אבל הבודק שם לב שמלבד

זה יש בעיה חמורה, שאם זו היא המחיצה ע"י הסלעים שבתוך הים ולא בשפתו, הרי יש כמה עשרות מטרים בין שפת הים אל המחיצה והעמודים שממשיכים את קו העירוב בצפון ובדרום, והרי פירצה אחת של יותר מ"אמנות (כחמש מטרים) פוסלת את כל העירוב. התושב ניסה להסביר שסמכו על סלעים אחרים, והתלמידים נגשו למדוד אותם, אבל לא היה חיבור של מחיצה רצופה כלל. [ואפילו בין תחילת המים לעמודים היה מרחק רב].

הנה במצב כזה אנו פוגשים שוב בעירוב שהותקן ע"י המועצה, ע"י מישהו שהוסמך על ידם, אבל אין שום צד להיתור. במבט שטחי היה נראה נחמד, ים ונהר ועצים, אבל כל הדברים האלו אינם כשרים כלל. [ויש לציין שבמקרה זה מדובר בבעיה ידועה לעוסקים בעירובים, לגבי הרבה ישובים שנמצאים תחת אותה מועצה].

התחזקות בהירות מעירובים שאינם כשרים

בדברים אלו עלינו לחזק אותנו ואת בני משפחותינו, בחשיבות העצומה של ההקפדה בנושא הטלטול, שלא לסמוך על עירובים בישובים, גם כשאומרים שעשו עירוב, אלא רק באופן שנבדק ע"י מומחה מוסמך, ורק באופן ששומעים ממנו את תוצאות הבדיקה, וגם יש בדיקה שבועית ע"י בודק שיוודע את ההלכה. פעמים רבות הבודק עצמו אומר שהעירוב אינו כראוי, ובכל זאת אנשים מפרסמים בשמו שהעירוב מהודר. כמו כן לפעמים הבודק אומר שאינו לוקח אחריות אלא רק על החוטים, וכמובן שיכולים להיות עוד הרבה דברים מלבד החוטים שפוסלים את העירוב כולו. הדברים האלו ברורים ופשוטים ולמרות זאת כשמגיעים לישוב ושומעים שהעירוב אינו טוב, מתפללים ולא מאמינים. אבל כאשר אנו רואים בחוש, עוד מקום ועוד מקום, שמבקשים לתקן את העירוב ומגלים שהיו בו דברים הפוסלים, כפי שמובא בגליונות אלו, נדע ונתחזק כולנו לסמוך רק על כשרות ראוייה, ולא ח"ו על שמועה שאינה מוסמכת ואינה עדות על רמת כשרות ראוייה.

דין חוטי עירוב בעמודי תאורה שמתרחבים

באותו ישוב היה עוד נושא הלכתי, בצד אחר של הישוב, שבו קשרו חוטים לעמודי תאורה גבוהים שעומדים לאורך הכביש שמחוץ לישוב, וסמכו עליהם שנחשבים לצורת הפתח. והנה החוטים במצב כזה הם מן הצד של העמוד, ולא מעל גביו, כי

העמודים גבוהים מאוד כעשרה מטרים, ולא ניתן לקשור מעליהם. המתקין של העירוב עשה חבקים סביב לכל עמוד בגובה [כעין טבעת מברזל סביב לעמוד], וקשר את החוט לחבקים.

במצב כזה שהחוט מן הצד, הרי הוא אינו כשר, כמ"ש בשו"ע (סי' שס"ב סי"א) שאם קשר את החוט מן הצד, אפילו רק בצד אחד, לא מהני. אבל יש מקומות שמשמשים בצורה זו בתוספת לחיים לפני כל עמוד, ואז הלחי הוא כעין עמוד קטן, ונחשב כאילו מופיע עד החוט, כמבואר שם ובמשנ"ב ס"ק ס"ד. פתרון זה כשר לכתחילה [מלבד הענין שכתב המשנ"ב שמפני הרואים שיכולים לטעות ראוי לעשות עמוד ממש]. אבל בישוב זה לא עשו לחיים לעמודים, ורק קשרו מן הצד, וא"כ דבר זה דאי אינו כשר.

אמנם יש שלמדו מדברי האבני נזר (סי' רצ"א), שבאופן שהעמוד בחלקו התחתון יותר רחב מהחלק העליון, יוצא שהחוט נמצא מעל גבי החלק התחתון של העמוד, ונחשב מעל גביו. אבל כידוע שיש לדחות שאין כוונתו לכך, ובחזו"א (סי' ע"א ס"ק י"ב) כתב מפורש שבכל אופן נחשב מן הצד, כי ניכרת צורתו שהוא בצידי העמוד, וכ"כ בשו"ת חלקת יואב (סי' ר' אות ד'). ובפרט שעמודים אלו אינם מתרחבים

הרבה, והרבה מהעמודים נוטים מעט, ואז צד אחד נוטה לכיוון החוט, ואינו מתרחב תחת החוט, ודבר זה לכו"ע אינו נחשב שהחוט מעל גבי העמוד לכו"ע. וכיון שעמודים אלו אינם מתרחבים הרבה בתחתיתם, הרי ודאי שמתוך כמה עמודים יש עמוד שנוטה באופן הפוסל, ואי אפשר לפקח על ענין זה. לכן אין אפשרות להסתמך על עמודים אלו, אלא ע"י לחיים, או לעשות עמודים חדשים.

והנה שוב רואים דבר שהסתמכו עליו בעירוב זה, והדבר ידוע אצל העוסקים בזמננו, שאין להכשיר דבר זה כלל. נסיים בתפילה ובאיחול לאנשי הישוב שיזכו בקרוב להקים עירוב כשר סביב הישוב, וכולם ישמרו שבת ויקיימו מצות כרצון אבינו שבשמים.

כללי השתתפות

- א. יש לשלוח רק חומר מוקלד בורד למייל המערכת.
- ב. הדברים מתפרסמים רק בשם אמרו, ולא בעילום שם או ר"ת.
- ג. ניתן לשלוח רק עד 1000 מילים בלבד.
- ד. ניתן לשלוח רק עד מוצש"ק שלפני השבת שבו מתפרסמים הדברים.
- ה. אין המערכת מתחייבת לפרסם את החומרים.
- ו. יש קדימה למי ששולח מוקדם, וכפי שיכיל הגליון.
- ז. כמו"כ יש קדימה למי שעדיין לא פורסם מתורתו.
- ח. ניתן לשלוח רק וארט אחד לפרשה.

מתורתם של בונים

וכל בניה למודי ה' אל תקרי בניה אלא בוניך

ליקומים מתורת אברכי הכוללים שלימ"א

פרשת וישב תש"פ

תנונת פסים - קריעת ים סוף.

הטבע להידחות היינו ליבש המים והנהרות ולכבות את האש, אלא המים והאש יהיו בתוקפם, ואעפ"כ לא ישטפו המים ולא תבער האש, וזוהי רבותא יותר, שמורה שאין לשום נמצא מציאות בלתי מאמיתת המצאו ית"ש (ועיין במ"ש בש"ק הקדום בזה באריכות). א"כ הפירוש כפשוטו שהשבטים היו חפצים שיהי' כמו שיהי' לעתיד עם גמר התיקון, וחשבו שיוסף הוא הגורם שלא יהי' כמו לעתיד אלא שיקרע הים לפניהם, לשלם לו כמדתו בזכות וינס החוצה הים ראה וינס", עכ"ל, [וע"ע מש"כ בזה השם משמואל בפ' וישב - תרע"ה].

ויל"ב בזה עוד דעיקר הקפיא היתה לא על עצם קריעת ים סוף שבזה עשה להם הצלה גדולה, אלא שהים נקרע פסים פסים, והיינו שלא עברו כל השבטים יחד באחדות, אלא שכל שבט ושבט עבר בפני עצמו, וחשבו בזה שהכל בא מחמת יוסף שהוא מטיל מדון בין השבטים היפך ממידת השלום שהיא מידתו, וזהו הענין שהיה מביא דיבתם רעה שפוגם במידת השלום, ומחמת זה סברו שגם יהיה הפגם בקריעת ים סוף שלא יעברו כולם יחד אלא הים יקרע פסים פסים והיו שם י"ב שבילים כמנין השבטים, ולכך שנאו אותו לפי שגרם להם פירוד היפך השלום שהיא בסוד האהבה והחיבור, אולם באמת י"ל דענין השבילים שהיו היינו למעלתם כענין הדגלים שכל שבט עמד בפני עצמו בסוד י"ב צירופי הוי"ה.

וע"ד זו י"ל גם להיפך דבאמת באותה שעה לא היו בדרגה דאחד ולכך לא היו כולם יחד עד שבאו לפני הר סיני כאיש אחד בלב אחד, והראוני לדברי המכילתא דר' ישמעאל [בשלח - מסכתא דשירה פרק י'] שכתב וז"ל 'ר' יוסי הגלילי אומר אלו אמרו ישראל על הים ה' מלך לעולם ועד לא היתה אומה ולשון שולטת בהן לעולם אלא אמרו ה' ימלוך לעולם ועד לעתיד לבא', עכ"ל, והסיבה שבאמת לא אמרו 'ה' מלך' איתא ברמ"ע מפאנו [ספר עשרה מאמרות - מאמר חקור דין - חלק ג פרק כב] וז"ל 'אך בקש משה להפסיק הוזהמא מערב רב עלה אתנו לפיכך קבלם ומל אותם ורובם נספחו על שבט שמעון ויחשבה לו צדקה כיון שעדיין לא ניתנה תורה אף הוא החיה את מיכה כמו שנוכזר בסמוך ולפי שהעביר בים צרה וכביכול קצר המצע מהשתרר עליו שני רעים היו משה ובני ישראל כבדי שפה בסוף שירת הים באמרו ה' ימלוך לעולם ועד ולא אמרו ה' מלך כי מתנאי המלוכה האמתית הוא אבדן כל מערער ומקטרג כמו שיהיה באחרית הימים והשתא מיהת לא אסתייעא מלתא אדרבא נספחו אלה בערבוביא עלינו עד שהחטיאו אותנו וגברה הקטיגוריא כי שבו האלילים כהיתר ונגזרה המדה כנגד מדה להביאנו אל המקום הזה נוטרים כרמים בטהרה עד ירחמנו עושנו'. עכ"ל, ומבו' דמה שלא אמרו ישראל ה' מלך היינו משום הערב רב שהעביר משה בים והם לא היו מתוקנים, ועכ"פ מבו' דבאמת בים היו בדרגה שאינה שלימה [אף שהיה שם את כל ההשגות דראתה שפחה על הים וכו'], משום הערב רב, ורק במתן תורה הגיעו לדרגה השלימה שעמדו כאיש אחד בלב אחד ובאמת היו ראויים אותה שעה שלא תשלוט בהם כל אומה ולשון כדאי' בגמ' ריש פ"ק דע"ז, אלא דקלקלו במעשה העגל,

עיין במד"ר [פרשה פ"ד, פ"ח] וז"ל "ד"א פסים, רבי שמעון בן לקיש בשם רבי אלעזר בן עזריה [תהלים סו] לכו וראו מפעלות אלהים, וכתוב בתריה [שם] הפך ים ליבשה, למה וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניהם פסים פס - ים, עכ"ל, וצ"ב בדבר זה מדוע צריך לשנאותו בשביל כך שיבקע בפניהם את הים, אדרבה צריך להודות לו על כך שניצולים בזכותו, ועיין באלשיך כאן שכתב וז"ל "...וכן אחשוב כוונת רבותינו ז"ל (שם) לתת התנצלות בעד השבטים במאמרם במדרש באומרם כתונת פסים אל תקרי פסים אלא פס ים, וז"ל לכו חזו מפעלות אלהים למה וישנאו אותו כדי שיקרע לפניהם את הים ע"כ. והלא יקשה מה זו שאלה למה וישנאו אותו, הלא מקרא מלא הוא ויראו אחיו כו' וישנאו כו'. ועוד כיון שדורש מלת פסים היה לו לומר למה עשה לו כתונת פסים כדי שיקרע לפניו את הים ולא יתלה באחיו. ועוד היתכן שכוונתו זה:

אך הנה הוקשה למו כי פסים אינו שם שום מין משי או דבר שעושים ממנו לבושי מכלול. על כן אמרו שהוא פס ים. והענין כמאמרם ז"ל (עיין שוחר טוב תהלים קיד) על פסוק הים ראה וינס, מה ראה, ארוננו של יוסף. והוא כי מדה כנגד מדה בזכות וינס ויצא החוצה נס הים מלפניו, והוא נלמד מגזרה שוה וינס וינס, כרוב מדרשי רבותינו ז"ל:

ואמרו לכו חזו כו' לומר הנה מדרשה זו למדנו תירוץ אל קושיא אחת, והוא למה וישנאו אותו. והענין כי אשר בידו עונות לא יפלא בא חטא על ידו כי עבירה גוררת עבירה. אך אשר הוא נקי הלא כמו זר נחשב, כי אפילו בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם, צדיקים עצמם לא שכן, כעובדא דחמריה דרבי פנחס בן יאיר וחמריה דרבי חנינא בן דוסא שלא היה מהלך, עם שהיו מכים בו, עד אמרו ר"ח אולי יש עליו דבר משל אחרים, ומצאו עליו מנעלים של איש אחד ונטלום והלך. וכן אמרו רבותינו ז"ל (קדושין ל ב) על פסוק צופה רשע לצדיק, אין לך יום שאין יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו היה נופל בידו. וכן אמרו על רגלי חסידיו ישמור. וכן מאמר התנא (אבות פרק ו) כל העוסק בתורה לשמה כו' ומרחקנו מן החטא. ואם כן יקשה למה וישנאו אותו, ולא הצילם והרחיקם מן החטא הוא יתברך, כי אם הניחם בזה הדבר אל בחירתם. אך היה למען יתגלגל על ידי כן שימכר יוסף, באופן יקרנו עם אדונתו שינוס ויצא החוצה, כדי שעל ידי כן הים ינוס גם הוא מפניו...". עכ"ל, והיינו דלפי דבריו כוונת המדרש ליתן טעם מדוע הקב"ה לא עזר להם להתגבר על החטא, וע"ז תי' שהוא בשביל שיוסף יתגלגל למצרים ויעמוד בנסיון ועי"כ יזכו ישראל לקריעת ים סוף בזכותו של יוסף.

ובשם משמואל פ' בשלח [תרע"ז] כתב בזה וז"ל "ובעניותי נראה לפרש עפ"י מה שפירשנו מאמר הכתוב על העתיד (ישעי' מג) כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך, שהטבע לא יפעל מאומה שלא לרצון השי"ת, לא שיצטרך

ויש להוסיף עוד לפ"ז דהאחים סברו דהחסרון בקריעת ים סוף מחמת הערב רב שלא נתקנו כראוי היה מחמת יוסף עצמו, דהרי איתא בלוקטי תורה פ' מקץ [עה"פ "לכו אל יוסף"] שיוסף מל את המצרים הם אותם שהיו בסוד הערב רב והתחיל לתקנם, וסברו האחים שמה שקלקלו הערב רב היה מחמת יוסף שלא תקנם כראוי, אולם באמת היה הדבר תלוי במשה שהוציאם קודם שנתקנו לגמרי כמו שמב' שם.

(הרב מ' שטרן שליט"א - ירושלים)

זיו איקונין שלו דומה לשל אביו

איתא במדרש רבה (פד ו) א"ר שמואל בר נחמן, כל מה שארע ליעקב ארע ליוסף, מה זה נולד מהול אף זה נולד מהול, מה זה אמו עקרה אף זה אמו עקרה, מה זה אחיו שונאו אף זה אחיו שונאים אותו, ועוד כהנה מעל עשרים דמיונות בין יעקב ליוסף. ע"ש.

עוד אמרו שם (פד ח) "וישראל אהב את יוסף" רבי יהודה אמר שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, ורבי נחמיה אמר שכל הלכות שמסרו שם ועבר ליעקב מסר לו. וכתב המהר"ל שהתנאים לא נחלקו בעצם אלא הם מודים זה לזה שהיה זיו איקונין שלו דומה לו ושמסר לו את ההלכות שלמד בבית שם ועבר אלא שנחלקו איזה דבר גרם לאהבה הגדולה שאהב יעקב את יוסף.

ובביאור הדבר של זיו איקונין כתב בפירוש עץ יוסף על המדרש: 'והכלל, האנשים הדומים בצורתן אות הוא על תכונותיהם השוות ומתדמות כי תכונת הזיו כפי ערך הנפש כנודע מחכמת הפרצוף שעל ידיה יוכר התכונות הנפשיות אשר בו ולכן היה אוהבו מאוד כאהבתו את עצמו'. עכ"ל.

והיינו שזיו איקונין אינו סתם דמיון בתואר מראה הפנים אלא משהו בנפש שתכונותיהם שוות, והדמיון החיצוני הוא סימן לזה. [וזה לכאורה ההבדל בין קלסתר פנים שמוזכר אצל אברהם ויצחק מזיו איקונין שמוזכר אצל יוסף ודו"ק].

וכעין זה יש במהר"ל (פסוק ב) שכתב 'כי לא נשטם יעקב ולא היה אחיו מבקש להרגו, רק משום עצם מעלתו, והיינו שהיה יעקב נבדל במעלתו מכל בני אדם ובשביל כך אחיו מבקש להרגו כי בשביל שהיה ליעקב וליוסף מעלה אלוקית נבדל מהם ובשביל זה מבקשים להרגו כי כל נבדל לפי שהוא נבדל במעלתו מבקשים להרגו, וזהו נזיר אחיו-פרישא דאחוה, שיוסף לפי מעלתו שהיה נבדל היה פרוש מן הגוף' עכ"ל. נמצא שהדמיון בין יעקב ליוסף היה במעלות ובתכונות הנפשיות והרוחניות שיוסף קיבל את התכונות של יעקב אבינו.

וצריך להבין איך יוסף הצדיק שזכה לכאלו מעלות גדולות כמו יעקב אבינו היה מתעסק בעניני הגוף ועושה מעשה נעורות ומתקן בשערו ומממש בעיניו כדי שיראה יפה, והיה ממשיך עם זה גם כשהגיע לבית פוטיפר עד שהקב"ה גירה בו את אשת פוטיפר.

עוד יש להבין מהי הסיבה שיוסף היה צריך להתאמץ על עניני קדושה ולא קיבל את מידת הקדושה בירושה מיעקב אביו שהיה שלם בה שהרי לא נשא אשה עד שנת הפ"ד לחייו ועם כל זה העיד על עצמו שראובן הוא ראשית אונו-שלא ראה קרי מימיו.

ויש לבאר בס"ד: שדוקא בגלל זה שקיבל את מעלותיו של יעקב הוא היה עושה מעשה נעורות, כלומר יוסף לא עבד על התכונות הנפשיות הגדולות ועל הדרגות הרוחניות שקיבל מיעקב אבינו אלא הוא נולד עם זה במתנה, ועיקר עבודתו היתה לשמר את מה שקיבל ולדאוג לפתח את זה ולעלות עוד ועוד וכך באמת עשה, אלא שכל זה בשאר מעלות אבל בעניני קדושה שכוללת כל ריחוק מעניני החומר לא היתה ליוסף ירושה אף שיעקב אבינו היה מושלם בזה שהרי רק כשהיה בן פ"ד שנה נשא אשה והעיד על עצמו שראובן הוא ראשית אונו, {עד שמואב בדעת זקנים שברכת 'אתה קדוש' נתקנה כנגד יעקב אבינו} עם

כל זה מידת הקדושה לא עברה אליו בירושה, כי קדושה לא יורשים אלא קונים בעמל וביגיעה ולכן בהתחלה היה מתעסק בעניני הגוף עד שהגיע הנסיון עם אשת פוטיפר, ואז ברגע האחרון לפני החטא באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון (סוטה לו): וכבש את יצרו וקנה בזה את מעלת הקדושה בצורה חזקה שאין כדוגמתה, ואולי אז הוא קנה ונהיה בעלים גם על שאר מעלותיו שקיבל מיעקב אבינו כי הקדושה היא יסוד הכל וכאשר זכה בה זכה בהכל.

ובזה יש לבאר את דברי יעקב אבינו ליוסף בשעת הנסיון עם אשת פוטיפר, שאמר לו 'יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם' ע"ש בגמרא. ולכאורה מה ענין אפוד לכאן ולמה לא אמר לו בפשטות רצונך לפגום בנשמתך ולאבד את עולמך, ולהנ"ל י"ל שרצה לרמוז לו צא ולמד משבט לוי שלא היו ראויים לכהונה עד שיצאה העבודה מהבכורות ועברה אליהם, וכל כך למה משום שהם עבדו על עצמם בשעה שהיו נסיונות לעם ישראל ולא עמדו בהם ורק שבט לוי עמד בהם וקנה את חלקו בזה ובבא, אף אתה אם תצליח לעמוד בנסיון תזכה לרב טוב ולקנות את הקדושה בנפשך ולעולם היא תקרא על שמך 'וצדיק יסוד עולם', [רק שצ"ב מה שאמר לו אבני האפוד ולא אמר לו אבני החושן].

למדנו מכאן שיכול להיות אדם מושלם בכל מידה טובה שיש וזכה בזה מהוריו, אבל על מידת הקדושה צריך עבודה עצמית מבלי להסתמך על אף אחד רק על עצמו.

ויש להוסיף בזה פרפרת נאה, בבעל הטורים (לזג) כתב שהתיבה 'זקנים' היא ר"ת זרעים קדשים נשים ישועות מועד, שיעקב לימד את יוסף את הסדרים הללו, ולכאורה חסר כאן את סדר טהרות שלא לימדו יעקב, ומדוע לא לימדו. ולפמש"כ א"ש שיעקב רימז לו בזה שאת הטהרה לא משיגים אלא ע"י עמל עצמי ולא בירושה מאחרים.

(הרב צבי ישראל עידן שליט"א - כולל בית יצחק נתיבות)

ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי (לח טז)

בפירוש בעלי התוס' עה"ת כאן כתבו שבא עליה בקידושין, וכך מתפרש המקרא "מה תתן לי" - כי תבוא אלי, כלומר במה תקדשני.

ובביאור הדברים נראה דהנה שיטת הרמב"ם (פ"ד מלכים ה"ד) דלמלך מותר לו לישא פלגש, והנה דהרי יהודה היה מלך ורצה לקנותה ע"י יחוד בתורת פלגש, ותמר לא רצתה להיות רק פלגש אלא אשתו גמורה ע"י קידושין, ולכן אמרה לו מה תיתן לי לקידושין שע"ז אהיה אשתך גמורה.

והנה גם לשיטות דסברי דפלגש היינו בקידושין בלי כתובה, י"ל דיהודה לא א"ל שיתן לה כתובה כיון שלא היה בדעתו לקחת אותה רק בתורת פלגש בלי כתובה, והיא א"ל "מה תתן לי" - לכתובה, כי רצתה להתקדש לו שתהיה אשתו גמורה, וע"ז א"ל שיתן לה גדי עיזים לעבור הכתובה, וכמ"ש רש"י לעיל (כו ז) שיצחק כתב לרבקה ליטול גדי עיזים לכתובה.

ובאופ"א ניתן לבאר עפ"י הא דאיתא בקידושין (יב ע"ב) רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה משום פריצותא, ובתוס' שם כתבו בשם ר"ת דפריצותא הוי משום שצריך עדי ביאה או עדי יחוד והדבר מכוער שמעמיד עדים ע"ז, ור"י פ' דפריצותא הוי מה שעושין תחילת קנין בביאה. והנה בפי בעלי התוס' הנ"ל כתבו דיהודה קידש את תמר בעדים, ומעתה נראה דיהודה רצה לקדש אותה בביאה ותמר לא הסכימה להתקדש בביאה משום שזהו פריצותא להעמיד עדים ע"ז, ולדעת ר"י מה שמקדשה בביאה הוי פריצותא, ולכן אמרה לו מה תתן לי שתקדשני דוקא בכסף ולא בביאה.

(הרה"ג ר' אליהו סנדומירסקי שליט"א ר"מ ישיבות ברכת אריה ואור שמואל ירושלים)

דבר דבר דבר דבר

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 25

אסופת זכרונות מדרתקם מהלמודי מרן הגדול "ל' שטינמן זי"ע"א במלאת שנה"ל להסתלקותו

דברים אחרים

שנתיים חלפו מיום סילקו של צדיק רבנו הקדוש הגרוא"ל שטינמן זצ"ל, והרגשה היא שחלפו שנות דור, הרגשה היא שהרבה מעות יש לנו לשלוח ואין לי שולחני לקבלן. אך דע עקא מצינו בחז"ל שהיו מתאספים התלמידים אחר פטירת רבם ומעלים זכרונות ושמעות מרבם, ואז היה עולה זכרונו אצלם.

כך אנו נביא כאן מעט מזכרונות מתלמידיו מתקופות שונות, והנה א"א להביא מכולם כי רבים הם, על כן הבאנו מעט מאשר נשלח והובא לפנינו וגם זה מעט מזער, אבל תקותינו שיהיו הדברים חודרים ללבבות לילך בדרכיו ולהתחזק בתורה ויראת שמים ובכל מדה נכונה. תעורר לנו זכרונו, לצעוד יחדיו עד בוא יבוא משיח צדקנו פתאום אל היכלו.

תודתנו נתונה לכל מי שטרח להביא

בניחום אבלים

מזכרונותיו, ואנו מתנצלים שלא הצלחנו להכניס את כל על אשר נשלח, מחוסר מקום, זכותו של רבנו תעמוד להם בזה ובבא להצלחה בכל הענינים.

הודאה מיוחדת לתלמיד רבנו, הגאון רבי אליהו מאיר קלוגמן שליט"א שטרח להמציא לנו רשימות משיעורי רבנו על פרק

חלק, ולע"ע הבאנו חלק קטן מהדברים, ועוד חזון למועד להביא את המשך דבריו.

מזכרונות הגאון רב' אריה ישראל' שליט"א מדאשי ישיבת אור ישראל

מתוך ספר מוקנים אתונן חלק י' - בענין קניי התורה [העמוד הראשון אור א"ה]

רוממות האדם

למדתי לפני יותר משישים שנה [במחזור השלישי או הרביעי של הישיבה], וכבר אז היה ויכוח בין הבחורים מי הם גדולי הדור - אם זה הסטייפלר או טשיביניער רב. רבי אהרן לייב היה כבן 45 שנה - האוירה בישיב"ק לגבי מי יהיה אח"כ - היה ברור שזה רבי אהרן לייב, צריך להבין איך דבר כזה קורה והרי היה ראש ישיבה צעיר. מאיפה זה נלקח - אלא רואים על אדם, מרגישים את זה. כנראה שיש גם טביעות עין שלא ניתן להסבירה, זה היה פשוט לנו שהוא יהיה גדול הדור. לדעתי זה היה נצרך בשביל השיעורים שלו, שלולי זאת לא היה מצליח עד כדי כך בשיעורים שלו, שהרי הקשר שלו עם הבחורים, מלבד כמה בחורים שאיתם 'השתעשע' בלימוד עם שאר הבחורים פחות יצר קשר, היה באותה הרגשה שיהיה גדול הדור, ההשראה הזו עזרה שיקבלו ממנו.

אהב לגרות המחשבה

אהב לגרות המחשבה - מאד היה מגרה את הבחורים, שואל שאלה מעניינת ומחכה לתשובה, כך חיכו לראות מה יגיד על זה ולפעמים היה שואל קושיה, ואומר - מחר תענו.

לא היה מעיר

הוא לא היה מעיר בשיעור, אם כבר היה מעיר - היה שואל למה לא אמרת תירוצ' כזה על הקושיה. ולגבי 'זרוק מרה בתלמידים' [כתובות ק"ג] - המרה שלו היה לאתגר, שאלתי שאלה, הערתי הערה, ולא ידעת זו היתה הנזיפה. ולכן הכל היה יותר בגדלות, הוא לא היה מדבר כלפי בחור במישור של למה לא הקשבת בשיעור, או איפה היית בשיעור אלא היה אומר גם כגון:

[בבא קמא כ' ע"א] א"ל רב חסדא לרמי בר חמא לא הוית גבן באורתא בתחומא דאיבעיא לן מילי מעלייתא

וזה כדי לרומם לא לרדת מדרגה, הביא גמרא שמתוכה תבין - לא היית הפסדת!! - שתרגיש לבד בעצמך שלא מתאים לנהוג כך.

שיחות רק בחושך

בישיב"ק רק הרב שרגא גרוסברד היה אומר מוסר. כמו כן הרב מיכל יהודה היה אומר בסוף השיעור שלו. הרב שטינמן היה אומר שיחות רק בהזדמנויות מיוחדות כגון חנוכה. את אותם שיחות היה אומר רק בחושך, היה מבקש שיכבו את האור. ונראה שהסברא בכך היא: מי אני שאגיד לכם מוסר, אם אומר בחושך לכאורה זה לא אני! היה קשה לו שידאו אותו אומר מוסר - וכי הוא ראוי לומר לאנשים להשתנות, שהרי שיעור בישיב"ק אמר לאותם בחורים, ומדוע כאשר צריכים לומר מוסר מכבה את האור - אלא מסתבר מהענוה הגדולה שלו מי אני שאגיד לכם \$\$\$.

אופן אמירת השיעור

לדעתי בשיעורים היה לו מטרם שיהיה לחנך התלמיד שיגע ללמוד להבין מעצמו במקוריות ולראות בכל מקום את הסוגיה. כמעט ולא היה אומר ראשונים ואחרונים,

אלא מלבד הבנת הפשט היטב היטב היה אומר קושיה פה קושיה שם, רצה שיסתכלו שתהיה הסתכלות חדשה, היה ממש מאתגר, ומגרה לחשוב גם כשהיה מעיר, היה מעיר עם הערה שנונה ואלי היה בה קצת עוקץ ע"מ שהבחור ישמע אבל ש"נשאר חברים", כאומר: צריך אתה לשמוע ולקבל אבל נשאר חברים.

היה יושב איתנו בספסלים המסודרים בצורת אות ח', וישב בספסלים בינינו כאחד מאיתנו, היה קורא ומסביר ברור, מגידי שיעור אחרים אומרים רשב"א וכו', ואילו הוא היה אומר בעיקר את הגפ"ת והיה מעיר הערות, על השאלה הזו מה אתם אומרים, מה חשבת על השאלה הזו, ובכך גרם שהבחורים נקשרו אליו, לרב מיכל יהודה נקשרו כי היה אבא טוב, מרעיף אהבה, ואילו אליו - מה שמשך אותם אליו היה כי היה מגרה אותם וכנגד זה גם הם רצו לגרות אותו, וזה יצר את הקשר.

ובלכתך בדרכו

בחורים היו ממתניגים ועומדים ליד הבית שלו, כדי להתהלך ולדבר איתו בלימוד בדרכו לשיבה - וזה עוד לפני שהיה דמות מופת כמו שבהמשך חייו. היה הולך ברחוב ומסתכל ישר, לא מסתכל אל הבחור שמדבר איתו, [ואולי הסברא בכך היא שאם הוא יסתכל עליך - אתה תקשיב פחות, אבל אם יסתכל ישר ולא יסתובב - אתה צריך יותר להקשיב - כתוצאה מכך אתה תשמע את השאלה ותתרכז בתשובה].

זה היה פלא, שכפי שאמרנו אם לפי האופן שהיה מקבל בחורים לא היו צריכים לרוץ ולכרכר סביבו. כ-10/5 בד"כ בחורים היו הולכים איתו, והיתה ההליכה מביתו אורכת כשעה, ואיך? הרי הוא לא קירב בחורים, הרב מיכל יהודה קירב ואילו הוא איתגר בחורים, והם רצו לאתגר אותו חזרה. הוא איתגר אותם לא רק בזה שהיה מצפה לתשובה, אלא גם בזה שציפה מהם שגם הם ישאלו אותו ויאתגרו אותו.

פורים

כל זה - חוץ מפורים, בפורים ירד קצת לבחורים, רקד איתנו - כביכול שזה לא הוא.

הרגשנו שאנו ליד אדם קדוש, אנו היינו ביישיב"ק משחקים הוא אף פעם לא העיר לנו, אבל אנו היו בורחים ממנו והרי הוא לא היה מעיר, אלא כמו שאומרים בסלבודקה - לא לומר שאסור, אלא שזה לא מתאים, עד

היום אני זוכר עד כמה כך הרגשנו.

תעלולים כן אבל לא עליו

וצריך לדעת שכל הזמן הבחורים עשו תעלולים - אבל לא על הרב אהרן לייב, והרי הוא לא היה מעיר - והם הרגישו שזה לא מתאים, הרגישו כאן עוצמה של גדול הדור. היום קצת לא מובן - אין כזה ר"מ, אין כזו דמות, אני לא זוכר שהוא פעם צעק על בחור, גם למעשה לא היה צריך לצעוק, שהרי למעשה לא עשו אצלו תעלולים כמו שהיו עושים לר"מים האחרים - ואצלם הרי עשו הרבה הרבה תעלולים.

מעורר המחשבה

כשהיה בוחן היה שואל לעורר המחשבה - למשל בענין "מודה בקנס" אמר: אחד שבר חלון ורץ וברח, וראה העדים רצים אחריו והודה. ושאל מה הדין - כל הזמן הבחורים חשבו וחשבו בסוף אמר, 'לשבור חלון זה לא קנס'. הוא קודם נתן לכל אחד להגיד הסברא שלו, ורק בסוף אמר שלשבור חלון זה לא קנס. אמנם דיבר והכניס למחשבה מדובר בסוגיה של קנס. **אבל תשים לב - למה לא שמת לב.** זה היה הגירוי שלו, אתה מרגיש מבוש קצת, אתה דן לעצמך האיש ההוא שבר, רץ, ברח, מפניהם רדפו אחריו תפסו אותו - הודה לא הודה, אבל **תתבונן מעיקרא לשבור חלון זה לא קנס.**

זכרונות הג"ד דניאל יעקובוביץ' שליט"א ראש ישיבת נחלת בנימין

מתוך ספר מוקדים אתבונן הלך י - בענין קניי התורה [העמוד לדאת אור א"ה]

הרבה חזרות והרבה הספק

זכיתי להיות ביישיב"ק שיעור ג' בשנת תשמ"ב ביישיב"ק וזכיתי להתקרב גדולה למרן. נקדים ונתאר סדרי הישיב"ק, הישיב"ק מאז הווסדה - ושמרן היה שותף בכל עניני ההקמה, היו סדרים מתוכננים עם בעיני חינוך וז"ל: בכנס חינוך אמר מרן שחושב שהדרך היחידה שאפשר לחנך היום היא: ע"י שיגיע למצב בו הילד יעריך את ההורים, שהרי ע"י תקיפות לא ניתן להשיג הרבה, ורכות יתירה גם לא טוב, אלא אם ההורים יהיו גורם מוערץ, יש יותר סיכוי שישמעו דבריהם [וכיוצ"ב תלמיד ומחנך]. וסביב יסוד זה מושתתים רבים עקרונות הנהגות והוראות מרן בעיני חינוך.

הרבה מחשבה על עלייתו של התלמיד. היה חוזר על הגמ' שמונה פעמים, לפי החשבון הבא: בבוקר היה סדר הכנה משעה 10 ל-11, אח"כ בשיעור פעמיים כל גמ', בשעה הראשונה חזרה על הגמ' של אתמול, ובחצי השני סדר הכנה. אחה"צ חברותא חזרה א', אחרי שעה מחליפים חברותא ולומדים חזרה ב'. בבוקר חזרה ג' על הגמ' של אתמול, סוף שבוע חזרה שבועית, סוף חודש חזרה חודשית...

הספקי הלימוד היו עצומים: זמן קיץ למדנו מסכת נדרים מדף ב' עד מ' - לא אמרו בשיעור הרבה מפרשים, אבל לימד הגמ' באופן יסודי ומעניין. באלול פרק מרובה והגענו בסוף אלול לדף ע'.

בשיעור היה אחד הבחורים קורא את הגמ' של אתמול ומבאר, ותוך כדי כך רבינו היה מוסיף. בחצי השני כאמור הכינו את המשך הגמ', בשיעורים של רבינו היה חלק ההכנה יותר קצר, ושם ההדגש היה יותר על החזרה.

להתרגל לעמול על הפשט

רה"י רצה לחנך אותנו לעמול על הפשט, ניתן לכך דוגמא: את התוספתים הארוכים שבריש מרובה, שעוסקים בפשט הסוגיה, למדנו בשיעור - ג' פעמים. האופן הרגיל היה שאת כל התוספתים למדנו בשיעור פעמיים, וכאן בתוס' שמחשבים את פשט הסוגיה - לימד בשיעור פעם שלישית, והכל היה עושה בחשק בלי להתעייף.

תוך כדי ההסברה היה מתמתק עם המילים, ולפעמים היה מתלהב בהסברה עד שלא הספיק לנשום. והיה צריך לעצור לבלוע את רוקו [תנועה ידועה לרגילים לרבינו בימים ההם] ולפעמים פניו היו נרגשות ברצונו לחדד ולהסביר את נקודת הדברים. כשהיה עוצר להרהר ולהתעמק, היה שם ידו על צדעי פניו, ובתנוחתו האופיינית כשידו על פיאתו, ראו איך שכל איבריו וכל חושי עקודים להבין את התוס'. לשמו ולזכור תאוות נפש.

הר"א מלוניל

כאמור למדתי בשנת תשמ"ב ולמדנו שם במסכת בבא קמא דף ס"ד ע"א בתוס' שאל הר"ר אשר מלוניל, והר"י הרבה לדבר בתוס' זה, וכשנחת דור אח"כ - בשנת תשס"ח, בפתיחת הישיבה, בקשתי ממנו לבוא לומר שיעור - ואמרתי לו את המהלך שהביא ראש הישיבה על הר"א מלוניל, ורבינו שמח כל כך שזוכרים השיעורים שנתן, ובא ואמר שיעור כללי על זה. [עפ"י חקירת האתון דאורייתא ובספר חידושי רבנו חיים הלוי

בגדר טומאת בית הבליעה של נבלת עוף טהור].

התפילה בישיבה

עוד מהזוי הישיבה: שמעתי שבשנים הראשונות של הישיבה קטנה היה רבינו מתפלל בישיבה במגן של השעה שבע, חלק מהפעמים הוא היה חזן, וחלק - הרב מיכל יהודה, היות ורצו להרגיל את הבחורים בתפילה נכונה. [בזמנו היה לו חדר בישיבה ששם היה לומד. בזמני מצאו שם ספר חזון איש על בבא קמא שהיה עמוס בגליונות רבינו. והעתקתנו אותם לחז"א שלנו מרוב חביבות].

מתלויים לרבינו בתמידות בדרך

בתחילה היה רה"י בא גם בסדר אחה"צ, כשאני הגעתי היה כבר כבן 70, וכבר הפסיק לבוא אחה"צ.

שיעור הבוקר היה ארוך, ובאותה תקופה, הוא אחז מסיבות שונות לא להגיד כל כך ארוך [או שהיה לו קשה, או שאחז שולתמידים זה קשה] ולכן הגיע מאוחר יותר, אנו היינו בבית המדרש, בעוד שאר הבחורים של הישיב"ק כבר עלו לשיעורים, היינו הולכים אליו הביתה ע"מ להתלוות אליו בדרך ולדבר איתו בלימוד על הסוגיה של אתמול. [גם נכדו הבכור מרדכי צבי ברלין למד איתנו בשיעור]. היינו מביאים איתנו ספרים ממפרשי הסוגיא - ושואלים אותו בפנים בספר שאלה. פ"א בגרם המדרגות של החדר שיעורים הבאתי לו מספרו אילת השחר. הוא קרא, ובענוה ובפיקחות שלו אמר: הוא [דיבר על מחבר הספר בגוף שלישי] מתכוון לשאול...

מקרב את התלמידים

התלמידים השתדלו לדבוק ברבינו, ומלבד מה שהיינו מדברים בלימוד - היה מספר גם מעשים לרומם ולקרב, כגון - בשבת מסר רבינו שיעורים בבוקר, השיעור היה אחרי תפילת שחרית בכלל ולמדו מ"ב שבת, והיה שם ממש ריתחא דאורייתא, היו שואלים שאלות ומתווכחים בלימוד. גם לפני מנחה היה לו שיעור בבית הכנסת דברי שיר, וסיפר שלאחד ממשתתפי השיעור יש מכשיר שמיעה, והוא מחמיר לדבר כך, ולפיכך היה מגיע קצת מאוחר יותר, ומגיע לצד השני מהמקום שאותו אדם יושב, וכן גם מדבר בשקט, ואמר שקצת נקפו לבו אם עושה בסדר, ס"ס יהודי רוצה ללמוד. על זהירותו בעניין זה גם היה עניין לגבי השיחה במוצאי שבת בגאון יעקב, ששאלו בחורים אם מותר להקליט, והרי הוא היה אז מוציא

שבת כמנהג בריסק 90 דקות [שמינית - אכטעל], והיה אומר בשנינות האופיינית לו: בשלמא אם לא היו שואלים - היה זה "אינו מתכוון", אבל אם כבר שאלו... לפיכך כשראיתי כל זאת חיכיתי לפורים והבאתי לו משלוח מנות קונטרס הדן על מכשירי שמיעה ממרן הג"ר שלמה זלמן אויערבך. וגם את זה כדרכו לא לקבל מתנות אפילו שהיה פורים לא רצה לקבל, אבל לבסוף כשראה שכתבתי הקדשה, אמר כבר כתבת ולקח, אולם למעשה גם אח"כ המשיך לחוש לכך.

מרן הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגר"ג אדלשטיין שליט"א אמר לי לפני כמה שנים, מי יודע היום להגיד שיעור? הרב מיכל יהודה שבונה את השיעור מהמסד עד הטפחות, ועוד מי - הרב שטינמן, שבפקחות שלו יודע לקשר בין הידע והיכולת של השומע למה שהוא רוצה להגיד. שאלתי מנין הוא יודע - אמר לי ראשית מהילדים שלי שלמדו אצלו ועקבתי אחרי לימודם, וכן מהשיחות מוסר בהיכל הישיבה? לפני ימים נוראים. רואים כמה מבין במה שהשומעים מסוגלים לתפוס, ומוריד הדבר הגבוה שרוצה לומר אליהם, זה כוח של מגיד שיעור טוב, שלא אומר דברים גבוהים מלמעלה, אלא מוריד הדבר היכן שהציבור אוזנים עכ"ל.

מאורחותיו בשיעור

אוסף שחלק מהבחורים היו מכינים מפרשים לפני השיעור על מנת לגרור את הראש ישיבה להרחיב עוד בענינים אלו, אולם הוא היה נשמר מלהיכנס לכך. ולימד דפים ועוד דפים, גמרא רש"י תוס' עם חזרה בלי להתעייף. היה שואל בשעת הלימוד שאלות שיש בהם תבונה חודרת מינה ובינה.

הנהגה מרוממת

כלפינו היה תמיד גדול הדור, שהיה נכנס לתפילת מנחה כולם היו מסתכלים עליו, היה שומר על גובה ולא יורד לרמת הבחורים, היה הולך עיניו כלפי מטה. כשהיה יוצא - תמיד סיעת בחורים היו סביבו.

מלויים את רבינו

בהילוכו ברחוב חזון איש לכיוון ביתו לאחר מנחה מוקף סיעת תלמידים צמאים למוצא פיו, היתה תופעה מוכרת שאנשים מעבר השני של הרחוב היו נעצרים 2 כמה שנים [בסביבות שנת תש"ס] מסר רבינו בעשרת ימית תשובה שיחות מוסר בהיכל ישיבת פונבז' בהם נכח מרן הגר"ג אדלשטיין שליט"א.

להתבונן בהתפעלות, ולפעמים היו אמהות של הבחורים עומדות לראות את בניהם מתאבקים בעפר רגלי רבינו, והיו עיניהם מצטטפות בדמעה. ועוד שנים רבות אח"כ לא נשכח המחזה מלבותם.

טפח מצוינים

היתה לרבינו רשימה שהיה כותב בסוף השנה, שלוש ארבע בחורים שהיה משקיע ועוקב אחריהם לטפח אותם. מפי נכדו.

אור השבת

ביום שישי בבוקר הפנים והעיניים שלו היו אדומות, עשה משמר כל הלילה, וגם הלך למקוה אח"כ ועדיין היו שערותיו לחות, ראו שהיה עייף אבל היתה שלושה נסוכה עליו ונראה כמלאך. כבר מיום שישי בבוקר ראו עליו את אור השבת.

מוסר ברגש

כשנפתחה ישיבת גאון יעקב - היה רבינו מגיע לשם מידי יום. לפני תפילת מעריב היה שם סדר מוסר, ורבינו ששיעורו בגאון יעקב היה אחר הצהרים נשאר לאותו הסדר, על הסטנדרט שלו היה מונח ספר מסילת ישרים, סיפרו כשהביטו לראות מה הוא קורא, ראינו שבתמידות הספר היה פתוח בפרק ראשון 'חובת האדם בעולמו'. הרה"י היה קורא כמה דקות, ואח"כ עוצם עיניים - ובריכוז מחשבה עצום היה מתנדנד עם הסטנדרט וחוזר על מה שקרא, וכמדומה שהחזיק את מה שלמד, כמשיך דברי המס' אליו [הר"י מסלנט - אופן אמירת המוסר - בשפתיים דולקות, התרגשות הלב ...]. וכפי שהביא הרב ירוחם ממיר שמתוך מה שלומד - ביט כמו חלון שדרכו ניתן להשקיף על אורחות חייו.

שיחות המוסר

היה אומר בשיחות דברים מרוממים, גם דברים שהצבור לא היה אווז בהם - באמרו שאמנם דברים גבוהים, אבל דרך זה יהיה לציבור מבט לשאוף.

הדברים מעידים על אומדם

אומרים בשם הרב יעקב קמינצקי זצ"ל - "כשאדם גדול מספר עובדות וסיפורים מסוימים על גדול מדור שלפניו. הם אלו הדברים שתפסו אותו ואמץ אותם לעצמו, על פי דבריו מקבלים אנו עוד עומק בהבנת אותם מעשים סיפורים ועובדות רבינו שהיה מספר לנו - שאלו הם הם הדברים ש'תפסו' מחשבתו שאלו הם הדברים שהוא היה משתדל בעצמו לקיים.

מלבד זה יש בכך עוד הסבר לכך שהדברים שאמר הדהדו אצל השומעים ופעלו עליהם. שיש אימרה הדברים שיוצאים מהלב נכנסים אל הלב, ולפי הנאמר כאן מתקבל שאותם דברים, [כדוגמת מה שסיפר על החזו"א, על החפץ חיים] וכך רואים גם לגבי מה שהרב שך היה מספר] הם אותם דברים שעליהם עמל ויגע.

לקחת המעלות ולא החסרונות

אומר פעם שלכל גדול יש מעלות, ויש גם דברים שלא מושלם, אם אנשים יתקרבו לגדולים יקבלו את המעלות שלהם. אבל רואים לעיתים שאנשים עושים הפוך - מקבלים חיזוק לדברים שלהם לא להתעלות כגון רואה רב שבגיל מבוגר קשה לו לקבל כל אדם בסבר פנים, ואותו אדם אומר - או - יש לי אסמכתא להיות "קצרון" וכך היה מעשה אחד - החברותא שלו אחר 100 דקות וצעק עליו - אמרו לו ממי למדת לצעוק - אמר ככה הרבה שלי עשה וההוא היה ידוע חולי והרבה צרות. אמרו לו אתה לומד ממנו כשהיה בגיל 85 אתה היית צריך לחשב איך היה בגיל 35. היה איש אמת - ולמחרת בא ואמר שהרהר בזה ושינה את הנהגתו.

מזוזה בשביל תמונה

הייתי גבאי חדר שיעורים, והיה צריך לקבוע שם מזוזה בקשתי מרה"י שיקבע - אמר לי אתם יכולים בעצמכם אחד הבחורים לקבוע המזוזה - חזרתי לשאול: האם אפשר לסמוך על חזקה דרבא? אמר: אם כן אני אקבע, כשקבע צילמוהו [והתמונה נמצאת אצלי] אמר אה... מצלמה, בשביל זה ביקשתם שאקבע.

שאלו את רבינו [רבי זאב פריינד] - אם יכול להוסיף שיחות, אמר אתם יודעים כמה

זה לוקח לי ערב שבת ושבת - אתם יודעים כמה דפי גמרא על חשבון השיחה, עשרות דפי גמרא!!!

ביום ההלוויה של ר' מרדכי שולמן זצ"ל ראש ישיבת סלבודקא הקדימו את השיעור, ואח"כ הלך רגלי עד גבעת רוקח, וכ"כ היה זריז בהליכתו שהיה קשה להדביק אותו [ובהנהגתו שהיה חוזר מהישיבה אט אט ושקוע בלימוד, נדבר במקום אחר א"ה].

לילות שבת

היה לו נוהג לבא ללמוד בליל שבת קודש בבית הכנסת ירחי כלה ברח' הרב דסלר. והיה לומד שם בחלק השני של הלילה, והיינו יורדים מהישי"ג לדבר עמו בלימוד. פעם אחת באנו והיה שקוע באמצע לימוד התוספות הגדולים בסוגיות של יין נסך במס' עבודה זרה דף נ"ד ג"ה. וכשהתקרבותי הביט בי, וכשראיתי שעסוק בענין סבוך, אמרתי אבא פעם אחרת ובניד של חיוך הודה לי בראשו.

מצטער בצער תלמידי חכמים

כשלמדתי ביישיב"ג בשיעור א' הייתי הולך לבית הכנסת הלפרין לתפילת ותיקין מפעם לפעם, ששם רבינו היה מתפלל, ואחר התפילה התלויתי אליו. ופ"א שאלני מה שלום ר' שלמה [ברמן] ובקש לשמוע עוד פרטים על מהלך השיעור ועל הרגשת הר"ש, ונאנח ונאנח ממש באנחה המשברת את הגוף. ועיניו הצטעפו בדמע.

מקרב ומעודד

הרגשנו שהוא רוצה את טובתנו וממש אהבנו אותו.

גם כשהיינו בישיבה גדולה המשיך לקרב וזה נתן המון עידוד וחיזוק.

לצודד בחורים ע"י אמירה שיעציה

ללמד מהר

בסיום הישיבה קטנה הגיע ר"מ המשמש בישיבות שבא לפתוח ישיבה חדשה ומסר שיעור, ותוכניתו היה ללמוד בקצב מהיר יותר עם עיקרי ההערות העיוניות. ומאד הרשים.

וכשהלכנו לדבינו להתייעץ, שאל היכן חשבתם ללכת? לפוניבז? נו תלכו לפוניבז ותצליחו. ומה שהראש ישיבה הנ"ל אומר בשם הרב שך שכן צריך לעשות, הרי רואים אתם שגם בישיבת פוניבז זה לא מצליח ש"מ שזה לא הולך. וכן יש עוד סיבות.

שולחן ערוך חי

פ"א אמר היום אין לנו "שולחן ערוך חי", אין לנו "מסילת ישרים חי", אין לנו אדם שאפשר להסתכל עליו ולומר כזה ראה וקדש, אלא רק חלקים [החזון איש היה א' שיכלו ללמוד מהנהגותיו].

תשובה זה מדרגה

פ"א שאלתיו שבס' חובות הלבבות בשער התשובה מחמיר מאד בגדרי תשובה. ואמר אכן. והוסיף כך: "תשובה זה מדרגה כמו אמונה". כמו שבאמונה יש דרגות דרגות וכל דרגא גם נקרא אמונה, כך הוא בתשובה.

הנהגות "קדושות"

בהיותי בישיבה קטנה שאלתיו על איזה הנהגה אם צריך לעשות כך: [לשים שערות של פאות בספר] ושאל איפה זה כתוב. ואמרתי לו אומרים שב"ספרים הקדושים". ואמר לי תדע: "ספרים הקדושים" זה רחוב ארוך עם כל מיני סמטאות יוצאות וכוכים קטנים. וכל דבר שרוצים לומר ולא יודעים היכן מקורו ומה שרשם אומרים זה שם ב"גסלע" הזה, ברחוב הזה....

בליל שבועות

בליל שבועות היה מגיע באמצע הלילה ל"סדר" בישיבה קטנה, ועומד בסוף, והיה בידו תיקון ליל שבועות.

כל בחור סגנון אחר מעורר אותו

פ"א אמר שהיה זמן שהוצרך למלאות מקום בשיעור השני עשרה ימים, והרגיש שהיו בחורים שהיה להם תפנית והטבה בכלל מצבם, לפי שיש בחורים שסגנון מסוים יותר מעורר אותם.

לישון ביישיב"ק

בשנת תשל"ב אחי הגר"י שליט"א בא ללמוד בפוניבז אצל הראש ישיבה זצ"ל, וכשאבא זצ"ל בא להתייעץ אתו על המעבר. אמר לו: אם יש אפשרות שיבא בלי להיות כאן בפנימיה זה כדאי, ואכן גר אצל קרוב משפחה.

בא להרצליה

ובאותו שנה נולד הגר"א שליט"א ואבא זצ"ל כ"כ היה בהתפעלות מרבינו זצ"ל והזמינו להיות סנדק, ובזכרוני איך שרבינו הגיע להרצליה עם טליתו בידו. ועמד

זכרונות אחר התלמודים

מתוך ספר מוקנים אהובן הלך י' -
בענין קניי התורה [העמוד לדאית
אור א"ה]

מעולם לא צעקתי

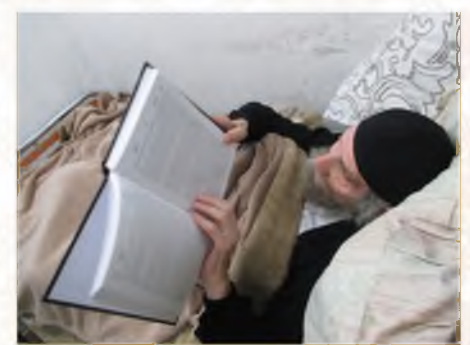
בתקופה שלמדנו אצלו [אלול תשל"ח -
מנחם אב תשל"ט] היינו שיעור גדול והיו בו
הרבה בחורים תוססים, אירע פעם שהפריעו
לרבינו בשיעור וזכרני שאמר בלשון הזה:
"מעולם לא צעקתי ולמה אני צריך לצעוק
עליכם".

חכמת קריאת כף היד

זכרני שהיינו הולכים לביתו ומלווים אותו
בדרך לשיעור [שהיה נמסר בבית צרנסקי
למעלה] ובדרך היה אוחז בכף היד של
הבחור ומתבונן בה - וכל זה באגב ובמהירות
מפליאה - ואמר ביש"ק - שכעת אוחז
בלימוד חכמת קריאת כף היד.

תיקון כרת

פעם אחת התהלכנו ברחוב כשחזר מתפילת
שחרית בביה"כנ איצקוביץ' ועברנו ליד לוח
מודעות³ - וראינו מודעה שבבית כנסת
עושים תיקון כרת - תמורת כסף - וכאב לו
וחזר על זה כמה וכמה פעמים - כל כך בזול
[ככואב כאבם שחושבים שבתשלום ממון
יועיל משהו ויתכפר להם, בלא תשובה].

3 א.ה. גם בשנים מאוחרות יותר היה
נוהג להתעכב ולקרוא בלוחות המודעות,
והיה זה נדבך בידיעותיו המקיפות על
המתרחש בעיר, בארץ וכו', שכאמור בשער
ראשון לא הסתפק במתן תשובותיו לאנשים
רק באמצעות רוח"ק שהיתה בקרבו אלא
השתמש גם בידיעות הארציות, בשליטתו
המפליאה בכל מתרחש יכל לסייע לאנשים
רבים.

נושא בעול חברו

בבית אחד מגדולי הדור לא היתה מכונת
כביסה והרבנית ע"ה בזקנותה היתה לוקחת
את סל הכביסה שהיה די כבד בעגלה
והולכת כברת דרך לבית ביתה תליט"א.
נכדי אותו גדול הדור החליט לקנות עבורה
מכונת כביסה כדי להקל עליה. כסף הרבה
לא היה - כך שעם מה שאספו יכלו לקנות
רק במקום בגבעתיים שהיה מוכר יד שניה,
וכך עשו [בהערת אגב נציין שהמכונה עד
היום עובדת].

אחרי מעשה התברר שהמכונה כנראה
הגיעה למוכרים מ"הוצאה לפועל". הנכדים
חששו שמא אם היה הסבא נשאל על הדבר
היה מחמיר ולו לעצמו שלא להשתמש
במכונה, ונסתפקו אם צריך לספר לו שלחו
אותי שאגש למרן הרב שטיינמן זצ"ל. הוא
חשב בכובד ראש ואח"כ ואמר שאין צריך
לספר ויכולים להעלים ממנו הדבר - היות
שיש יאוש ושינוי רשות. שמחנו שלא באה
תקלה על ידינו והלכנו. אחרי שבועיים
הייתי ברחוב האדמו"ר מגור, הרב שטיינמן
עבר שם, ראה אותי מרחוק וסימן לי לגשת
אליו ושוב חזר על כך שלא נחשוש שאין
בעיה [משמע שלא היה הדבר פשוט ונשאר
הדבר בדעתו אפילו אחרי שבועיים. רואים
כמה אחריות לקח הדבר עליו בהכרעתו].

הוספת הכותב

גב. לגבי רכישת דירות לא סבר כך, וענה
לאנשים ששאלו, שאין דעתו נוחה לקנות
מהוצאה לפועל - ואולי מדבריו שאמר על
ההיתר במכונת כביסה - יובן טעמו שהרי
כאן במקרקעין אין שינוי רשות, דקרקע לא
נגזלת.

זכרונות הרה"ג שלום בן מנחם שליט"א

מתוך ספר מוקנים אהובן הלך י' -
בענין קניי התורה [העמוד לדאית
אור א"ה]

א. מרן רה"י בעל האילת השחר זצ"ל
היה עניו גדול וכאשר היו מבקשים ממנו
להגיד שיעור היה מנסה להתחמק בטענה
שיש תלמידי חכמים גדולים בכולל ומה יש
לו להוסיף להם בלימוד.

ב. כאשר היה בא לומר את השיעור
בכולל היה כולו אומר כבוד, שש ושמה,
ראו בשיעור את שמחת ואהבת התורה
שלו, ודבר זה הקרין מכל קושיה וקושיה
וכל תירוץ ותירוץ שאמר בשיעור.

ג. לפני השיעור היה מתפלל תפילה
קצרה, [מסתמא שיצליח השיעור].

ד. כאשר היה מכין היה חוזר ומתקן
שיחיו הדברים ברורים להבנה, ועשה כך
כמה וכמה פעמים, וכן היה בודק בשבע
בדיקות את הסברא שאומר אם היה אמת
או לא, ואם היה חושש היה מבטל הדברים
ומוחק את הסברא, על הספק שזו לא אמת
לאמיתה של תורה.

ה. היה פעמים רבות מזכיר בשיעור
במוצ"ש על המסכת..... שאדם צריך
לחשוש מאוד שאומר או כותב חידוש
תורה שהדברים הם אמת, ולא שיש לו
איזה ח"ו סברא עקומה שבה רוצה ליישב
רמב"ם מוקשה, כמה זהירות אדם צריך
להיות נזהר שלא יהא לו נגיעה שיצא רק
אמת לאמיתה.

ו. נחזור לשיעור כללי, השיעור היה
בגילה ורעדה, שהכל יהיה נחת רוח
להקב"ה, ובלי פניות אישיות וכד', והורגש
הדבר לעיני כל. אין לתאר שמחת הלימוד
שלו כאשר אמר תירוץ טוב על קושיה
חזקה.

ז. כאשר היו שואלים האברכים קושיה
היה שמת בה ומפלפל עימם, היה מחזה
נעים לראות שמחת הלימוד, ואפילו בשנים
אחרונות שהיה קשה לו לבוא, והיה פעמים
חלש מאוד, אולם כאשר התחיל השיעור
היה נראה כאילו אדם צעיר בשנים
אומר, ועל אף שהיה מגיע לעיתים תוך
שהיה בחולשה נוראה... אבל כשהגיע
והתחיל להגיד - אמר בכל המרץ כאברך
צעיר לימים. ראו כמה התורה מחיה אותו
כפשוטו באיזה חיות והתלהבות במעמקי
סוגיות התורה.

ח. 'המבהיל' בשיעורים הכללים שכאשר
כשהיה מוסר ד"ת בסוגיות שתלמידי
חכמים בכולל היו מונחים בהם ישר והפוך
יומם ולילה, בהיקף גדול בדיבור הדברים
בבירור עצום בסוגיות. וכאשר מרן רה"י
היה מוסר שיעור - היה מקשה קושיה
שהלומדים התפלאו היאך ייתכן שלא
חשבו על הקושיה קודם, ובעצם מדובר
בקושיה עצומה מאוד שאי אפשר לענות
עליה כמעט. לפעמים היו מנסים לענות,

4 לרבינו היה שיעור כל מוצ"ש לאברכי
הכולל במשך שנים רבות, השיעור היה על
המסכת הנלמדת בכולל, ובד"כ היה מסתיים
קצת לפני חצות כדי רבינו שיספיק לקיים
מצות סעודת מלוה מלכה לפני חצות - אגב
נזכיר שמצות סעודה ג' היה מקיים סמוך
למנחה גדולה, ומאז עד סמוך לחצות לילה
לא אכל ולא שתה חוץ מכוס ההבדלה.

אבל הקושיה היתה חזקה יותר, ראו את עומק הלימוד באמצעות הקושיות שלו שהיו חזקות כבדול.

ט. היה חוזר בשיעורים של מוצ"ש לאברכי הכולל ואומר שכשלושים צריכים לדעת ללמוד את הסוגיא בעמקות שיבין דבר לאשורו, ולא לרמות את עצמו בלימוד שטחי מקופיא, ללמוד הכוונה ללמוד באופן שידע את הדברים, ואם לא לומד באופן יסודי - אין זה לימוד

י. שאלוהו על לימוד על דף היומי, ולא שלל, אלא מיעט בחשיבות לימוד זה, ואמר: האם אפשר להספיק סוגיא קשה בשעה? אופן הלימוד הוא שצריך להספיק כדי להבין ולא כדי להספיק.

בעל התורה

יא. דבר חשוב שלמדו ממנו הוא שמטרת האדם היא ללמוד בעמל בהבנה ברורה!! היה חוזר על זה שוב ושוב שאדם צריך להשקיע בהבנה של הסוגיא. ודבריו עולים בקנה אחד עם דברי בעל האבי עזרי שהיה חוזר בשיחות בשיבה שהעבירה הגדולה ביותר זה להיות עם הארץ, אדם צריך להשקיע את חייו לדעת את התורה להיות תלמיד חכם בלימוד התורה בעמל בהבנה ברורה. זו תכלית האדם.

יב. היה אומר בשיעור במוצ"ש דאסור לאדם לרמות את עצמו ולחזור על חידושי תורה מפורסמים שחוזרים ונשנים בעולם הישיבות, אלא לבחון כל סברא שנאמר אם הוא מבין אותו, אם הוא מסכים איתו, ולא לחזור על סברות ששמע בלי שבדקם לאשורם, וגם כאשר הוא מבין אותם - עדיין צריך לבקר ולסנן ולבדוק שוב ושוב ולחשבן אם נכונים הדברים או לא. הכל להעביר בשבט הביקורת.

יג. בשיעורי המשניות ביום רביעי⁵ היה

5 מידי יום ד' בבוקר היה מגיע רבינו לכולל, ואומר שיעור משניות לעילוי נשמת הרב מפונבז' וכך עשה בעקביות במשך

החיים דכתב דאם אין יראה אין תורה, הידאת שמים של הרה"י היה נראית לעיני כל כמה בוערת בעצמותיו דכל פסיעה ופסיעה, בכל תנועותיו אם בלימוד בשיעור אם במסירת השיחה דברים היוצאים מן הלב.

יט. כאשר דיבר על שאיפות שיש לאדם - ראו כמה הוא מונח ברצון לשאוף לגדלות ולא להישאר בקטנות.

כ. ואם בקנייני התורה, הענווה, הסתפקות במועט, התרחקות מהנאות עוה"ז, היה מביא בשם החזו"א שלא מאמין שלקצות החושן היה טעם בקוגל, ניכר היה שהוא חי ומביא לתלמידיו את הדברים שיש לו השגה בהם.

כא. בשיעור מוצ"ש היה נפלא לראות אפילו בשנים שהיה קשה לו הראיה - היה אברך בן החבורה שהיה קורא את הגמ', והרה"י היה מתקן אותו ואומר מזיכרון בע"פ של הגמ' את הגמרא מתוך הכתב.

כב. אם היה מביא תוס' ממסכת מסויימת, והיה לוקח לאותו אברך זמן עד שמצא את התוס', היה רבינו אומר עיין למטה או שמאלה או בעמוד ב', היה נראה שהש"ס מונח אצלו כבוקפסא עד שזכר כל פרט ופרט.

כג. בשנים אחרונות ראו את הענווה הגדולה שלו, שהיו מלבנים סוגיא והיה הרה"י מביא ראיה מתוס' בסוגיא מסוימת והיה אומר דף מסוים והיו מחפשים ולא מוצאים, לפעמים היו בסוף מוצאים או באותו דף בעמוד ב' או דף ליד הדף שרה"י היה אומר. אולם הוא היה מתאונן שלא זוכר את הדף, וזה היה בטעות אפילו של עמוד.

זו מידת הענווה שלו, שלא הסתפק שהוא זוכר שהגמ' שמחפשים נמצאת כגון או בדף י"ד או בדף ט"ו רק כאשר זכר במדויק היה ניחא ליה, כזו חשקת התורה היתה לו.

זכרונות של תלמיד ורה"י שליט"א

'אני זוכר' שכשלמדנו בישיבה קטנה בשיעור ג' מסכת גיטין למדו כולם פרק השולח, והיה בחור אחד שכבר התחיל להכין את הפרק שעליו נבחנו לשיבה גדולה, הוא התחיל להכין פרק האומר, אז מרן העיר לו בשנינות ובחיוך: אתה עושה 'האומר' כדי שיהיה לך 'התקבל' אבל בסוף יהיה 'המגרש' גם מהישיבה קטנה וגם מהישיבה גדולה (שככה לא תדע טוב את מה שאתה לומד

מלמד אותנו איך ללמוד בלימוד המשניות עם ר"ש ורמב"ם, והיה לומד ומברר כל דבר כדי לברר את דברי המשנה לאשורם, והיה מברר ומלבן כל סברא וסברא, עד לבירור המשנה.

יד. למרות שלא בכך עסקין, לא נוכל שלא להזכיר כמה רומם את אברכי הכולל בעניין מעלת הויתור וההכנעה שרק מרוויחים ממנה.

טו. הקרין בגופו את ביטול עוה"ז, שלא היה אוכל כמעט, גופו רזה מאוד, אבל נפשו גבוה מעל גבוה!! וכן בלימוד התורה מתוך יראת שמים ומידות הנאצלות שלו כמלאך אלוקים, כולו רוחני כמעט בלא חומר. היו פעמים שהיה חלש מאוד בשיעור, והיה נראה שעומד להירדם כל רגע באפיסת כוחות ממש, וכאשר היה אברך שואל שאלה והיתה זו קושיה טובה, היה מתעורר לחיים והיה מלבן את הסוגיא מתחלתה לסופה ומברר אותה עד לעומק ההבנה, ומכל זווית ואופן, נדבר ועוד נדבר, מכל דבר שהתבוננו בו ראו קדושתו העצומה והתקיים בו ממש מאמר חז"ל חגיגה ט"ו אם דומה וכו', ראו שהלימוד הוא החיים שלו ממש, וזו השאיפה שלו היחידה לעשות את רצון קונו בידיעת התורה, וכן כנגד רצון זה ההביל את כל ענייני העוה"ז.

טז. בלימוד כגון לימוד המשנה, היה נראה כאילו ניגש למשנה פעם ראשונה לברר דבר דבר לאשורו, ממש היה מתקן אותנו איך ללמוד, לימדנו איך לגרום שיהא לימוד פורה, לימוד בשמחה, של הבנה לימוד מעמיק ושורשי, ובעיקר - לימוד מתוך עמל. כאשר שאלהו שאלה ראינו איך מתעמק ודן צדדים בכובד ראש ואיך מתרץ הקושיות והשאלות.

יז. היה חוזר בשיעור על דברי הרמב"ן באיגרת שכאשר האדם מסיים ללמוד יראה ליקח משהו מן הלימוד הלכה למעשה. כמה וכמה היה חוזר על זה שלימוד התורה היא לימוד מעשי, נראה לי שהדבר מחשיב ומייקר מאוד את הלימוד גם גורם לזכור את הדברים שלמד.

יח. היה מביא דצריך ללמוד עם קב חומטין של יראת שמים כדברי בעל נפש עשרות שנים מאז פטירות הרב בל' באלול תשכ"ט, בהתחלה היה מוסר כל יום שיעור המשניות אח"כ עבר לפעם בשבוע.

6 אמר רבי יוחנן מאי דכתיב [מלאכי ב-ז] כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו.

ויסלקו אותך...).

היה כ"כ עיף שהוא פשוט התנדנד מרוב עייפות, היה נורא לראות את זה.

היה שיחה אחת שהוא מסר בליל שבת, לא אשכח את זה, הוא אמר את זה בקול חנוק מדמעות ואחרי זה ראו שכל הפנים שלו שטופות מדמעות. הוא דיבר אז על יוסף הצדיק שהיה בבור 12 שנה, הוא תיאר קצת מה זה להיות בבור, ואמר שכתוב לכן הוא זכה לכל הדרגות הגבוהות כי עמד בנסיון עם אשת פוטיפר, ואז הוא אמר, הנה כתוב כל התורה על הראשונות מאבד את כל הזכות שלו, זאת אומרת שאם יוסף הצדיק היה נאנח פעם אחת, שהיה אומר או וי, היה מאבד את כל השכר והמעלה השנים עשרה שנה שלו! הוא דיבר על זה שאדם לא יאבד בדבר קטן את כל מה שעמל עליו הרבה זמן.

אני זוכר את שבת אחרי הצהרים שלו, הוא היה יושב בהיכל כולל פונביץ הישן, היה שם קצת מאוררים שעושים רעש, הוא היה יושב בצד שעות על גבי שעות ושקוע בלימוד, היה לו צורה של שקיעות כזו, הוא לא היה יושב על הכסא ומביט אל הספר שלפניו, אלא היה מתקרב לשולחן ונשען עליו חזק עם שני הידים, כאילו הוא רכון על הגמרא, הוא בוחר להיות רק מול הגמרא, בלי להבחין מה קורה מסביב, כך היה לומד עד סמוך לשקיעה.

היה פעם בישיבה בחור שהצוות לא הסכים לקבל אותו, היה ממש פרא אדם, ומרן היה היחיד שביקש לקבל אותו הוא גם אמר, כמה הוא יהיה בישיבה, שלוש שנים, נו, זה זמן שעוד איכשהו אפשר להסתדר, שווה כאב ראש לשלוש שנים כדי לגדל ילד בלימוד.

מרן היה מקפיד לקדש את הלבנה אחרי ז' ימים, אבל הוא לא עמד על דעתו והסתיר את כל ההנהגות שלו, היה פעם בישיבה ששלוש ימים אחרי ר"ה בחורים רצו לקדש על הלבנה ואמרו למרן כי הנה כבר עבר ג' ימים, מרן לא עשה הרבה עסק ונעמד יחד איתם לומר.

אני זוכר שאחרי קידוש לבנה הוא החזיק בציצית ובדק הקשרים ואולי גם ניער הבגדים.

היה תקופה שמרן הלך עם משקפי שמש, גדולות כאלו, ברחוב. זה היה כשהוא סבל

מאוד החזיק ממנו בלימוד אבל אז מרן דיבר בפליאה על שיטתו של הרבי מסאטמר שאומר לגור רק באמריקה, ואמר, המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין היה שם ואומר אי אפשר לגור שם בכלל, הכל שם גשמיות, והוא אומר לגור רק באמריקה... הוא ממש דיבר נגד זה, והיה אכפת לו.

פעם אמא שלי שאלה את הרבנית ע"ה משהו על מרן, איפה הוא גדל וכדומה, אז הרבנית אמרה לה שהיא אף פעם לא התערבה לו בחיים, לא אמרה לו תעשה ככה או ככה, היא לא חקרה אותו הרבה.

סיפר לי הגר"א עוזר שליט"א ראש כולל לומז'א שפעם בכפר סבא באו למרן אחרי שחרית בפורים אליו הביתה, כדרכם של בחורים רצו לעשות שמח, ומרן ישב וכתב חידושי תורה, ומרן לא התייחס אליהם, אמר להם אתם רוצים לעשות שמח תרקדו, וכמו שאומרים הוא רמז להם, אל תבלבלו לי במוח... בשעת מעשה הנערים התרגזו, אנחנו באנו לשמח אותך ואתה לא משתף פעולה, ואמר לי הרב עוזר, אמנם בשעת מעשה נפגענו אבל זה השפיע על ההמשך שבשנים הבאות הפורים של היום הרבה יותר רציני.

אני זוכר שבערב סוכות היה תור של אנשים שכולם באו עם לולבים ואתרוגים שלהם שמרן יחווה דעת, כילדים גם אני חיפשנו סיבה להיכנס לתור...

פעם הוא אמר לאבי ספק מעניין, מה יהיה הדין אם יש שני אתרוגים שבשניהם יש בלעטלך, אחד אתרוג גדול עם בלעטל גדול והשני אתרוג קטן עם בלעטל קטן, והיחס של הבלעטל באתרוג הקטן, הוא קטן ביחס לבלעטל שבאתרוג הגדול, מה מהם יהיה עדיף, כך אני זוכר שהוא הסתפק.

במוצאי י"ט ראשון של סוכות, כל שנה הנכדים לבית ברלין היו מארגנים אצלו מעריב בבית כי היה יא"צ של חמותו הרבנית קורנפלד, ואני זוכר שדבר ראשון אחרי שייצא החג, מרן היה מבקש להוציא את הלוקס הגדול שהיה מאיר בסוכה החוצה, כי זה גנאי לסוכה שזה יישאר שם.

אני זוכר שהיה תקופה שמרן היה אומר שיחות בליל ש"ק בישיבה קטנה בפונביץ בשעה 10. השיחות היו מאוד מרוממות, ובד"כ הייתי מלווה אותו הביתה, פ"א הוא

הרבה בחורים היו מחפשים לפעמים שאלות כדי לשאול אותו, היה פעם אחד ששאל אותו איזה היכי תמצוי רחוקה של אחד ששכח יעלה ויבוא וכו', באותו זמן למדו בישיבה סוגיא של חשוד על השבועה, ודיברו על החילוק מדוע באופנים כאלה נאמן ואופנים אחרים לא נאמן, אחד הבחורים שאל על דקות של הסברא, מרן, שראה הזדמנות להגיב על כל השאלות המשובות ששואלים אותו, חיך ואמר, מה יש, לא יכול להיות? יש כאלה שיכולים לדבר לשון הרע, רכילות, ביטול תורה ולא מטריד אותם, ורק שאלה של יעלה ויבוא שהוא הרבה פעמים לא מעכב בכלל את התפילה, זה מטריד אותם...

היה מקרה נוסף של בחור שמרן שאל אותו איזה שאלה במבחן. הרבה פעמים מרן היה מחפש במבחן שאלות שלא כתובות בפירוש כדי לראות איך הבחורים מגיבים, ואותו בחור הרגיש נבוך כי הוא לא ידע את התשובה, מרן הרגיע אותו ואמר לו, תראה אתה לא צריך לדעת, התשובה לא כתובה בפירוש, גם אני לא יודע מה התשובה לזה...

פעם דיבר על גדלות החזו"א ואמר מסתמא הוא היה הכי גדול, היו עוד גדולים אבל החזון איש הוא איסקופא הנדרסת, וכשהוא סיפר את זה ראו שהוא מאוד מזדהה עם זה, הוא דיבר על זה בהתרגשות גדולה מאוד.

פעם אמר שצריך ללמוד הלכה למעשה, אז שאלתי אותו אם צריך ללמוד שו"ע הלכה למעשה? וענה לי החזו"א לא אמר לי שצריך ללמוד שולחן ערוך אלא שמה שלומדים לומדים הלכה למעשה, שידעו ברור האם זה להלכה ואיך זה הדין.

פעם הוא סיפר לי את הסיפור הידוע על החזון איש שפעם הלך לאכול ומרוב חולשה הוא לא ביקר ברכה קודם, אז הוא שאל אם הוא היה כ"כ חלש אז איך הוא אכל?

רק הוא הסביר שלאכול היה לו כוח אבל לבקר היה לוקח לו כוחות של ריעוש, והריגוש באותם דקות היה מסוכן לו.

פעם אבי מורי ז"ל חזר מאמריקה ודיבר אתו על מה שקורה שם והתגלגלה שיחה על האדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצ"ל, ומרן

על העיניים זה היה תקופה שמאוד הפריע לו השמש על העיניים לכן הלך עם זה.

אני זוכר לפני שנים רבות אחד האחים שלנו נולד לפני ט' הימים והיה ברית בט' הימים ואבי ז"ל הלך לשאול את מרן אם אחים של התינוק יכולים ללבוש בגדים של שבת בט' הימים ודיברו על זה הרבה ובסוף אמר שיכולים בצירוף הטענה שהוא טען שהיום אין בגדים מיוחדים וניכרים שהם בגדי שבת אלא שלשבת לובשים את הבגדים היותר חדשים ופחות משומשים אבל זה לא מיוחד ממש לשבת.

✱

כשלמדנו בישיבה קטנה, היינו מגיעים למרן בפורים, אני זוכר שסיפרו, אני לא הייתי בשעת מעשה, אבל ככה דיברו. שר' יצחק לוינשטיין היה מקורב אליו מאוד, ולימים כידוע נעשה משמש אצלו, אבל אז היה בחור בשיעור ג' ובפורים היה שתוי כדת של תורה, וניגש למרן ואמר שיש לו שאלה, מרן אמר לו, נו תשאל, אז הוא אמר, צריך עיון למה את הספרים של רבי חיים על הרמב"ם כולם לומדים, אין ישיב'ל בוחר שלא פותח את זה, ואילו ש"ס בבלי פחות לומדים...

מרן חיך מהשאלה הפורמית, והניח לו לאיציק לוינשטיין לענות, והוא ענה: השטיק/לעך של רבי חיים נדפס בסטענסיל, ואילו הש"ס בדפוס גמור ומוכן, ואם זה בסטענסיל יש לבחור יותר תאווה ללמוד, ולכן, אני מציע שידיפסו את הש"ס בדפוס של סטענסיל וכך כל הבחורים ילמדו בו...

למשמע הדברים נהנה מרן מאוד, ובת שחוק עלתה על פניו. הוא קילס את דבריו.

✱

פעם הרבנית שטינמן ע"ה אמרה לאימי כך: בעלי אומר שאם היו עושים את כל המצוות ומכונים לאוקמי שכינתא מעפרא, ולא לשם פניות אחרות, משיח כבר היה בא מזמן. אלו היו ההשגות של בני הזוג הצדיקים האלה.

אני זוכר שלמדנו בשיעור אצל מרן בישיבה

בחזרה הביתה

הבדלה לפעמים היה מנסה לפני הברכה לכסוס את הצפורן של הבשמים ולפעמים אחרי הברכה, לפעמים כלל לא ניסה אלא אחר היה מריח. הוא לא הריח טוב כ"כ.

תמיד המבט של מרן היה מאוד מחכים. הרבה פעמים הייתי נכנס לשאול שאלות, לא תמיד הוא ענה תשובות אבל עצם הצורה שהוא ניגש לשאלה, הוא ידע להכריע מה שאלה ומה לא, עם איזה חלק אפשר להתמודד ועם מה קשה יותר, זה היה מיוחד מאוד. פעם הוא התבטא לי, אני לא יודע מה לענות אבל מן היושר לעשות כך וכך...

בחנוכה – אני זוכר היטיב בשנים קודמות שמרן היה מדליק בפתח ביתו, בקיר הקטן שבין ביתו לשכנים לוינשטיין היה שם כסא ומניח על זה חנוכיה, שנה א' הוא שלח אותי שאני יעמוד ברחוב ויבדוק אם בזוית מסוימת רואים את הנרות, כי הוא היה קצר רואי, ואכן בדקתי עבורו. אחרי זה הוא החל להדליק בתוך הבית בפתח המרפסת, אני לא יודע למה אבל דיברו שהרבנית ביקשה ממנו כי חוששת לשריפה מהנרות שעומדים בפתח.

פורים: בשנים קודמות מרן היה אוכל סעודת פורים מוקדם, בערך 2 בצהרים ואח"כ יושב ולומד. פ"א הבאתי לו משלוח מנות אחרי שהוא גמר את הסעודה ואמר לי שהוא לא יודע אם יוצאים את המצוה כי הוא כבר אכל את סעודת פורים.

פ"א הוריי הביאו למרן משלוח מנות ורצה להחזיר ולא היה לו כלום, אז לקח שני סוגי יין, יין שחור ויין לבן ואמר לי זה שני מנות והביא לי.

פ"א נפל לו מושב הכסא הישן שלו בלי המשענת, ר' ליפא ישראלזון בן של השכנים היה לו ידיים טובות, גם היה לו כלי עבודה, זה היה דבר די נדיר, והוא ביקש לתקן את זה, אז כיון שלא מצא את הקרש שעליו יושבים, הביא קרש חדש וחבר אותו לכסא. מרן לא אמר מילה.

אחרי כמה ימים מרן קרא לו והביא לו את הישן, ואמר לו בחיור: תראה אני עצלן, לא חיפשתי את החלק שנאבד, אבל עכשיו מצאו את זה אז בבקשה תחליף לישן...

כשישבנו שבעה על אימי ע"ה, סיפרתי למרן שהגיע לנחם אותנו סיפור מאוד מעניין, וראיתי שהוא מאוד התפעל מזה. הסיפור היה שאימי היתה מטפלת בכל מיני בעיות נפשיות וגם שלום בית והמון מקרים, פ"א היא הגיעה להשתתף באיזה שמחה ושמעה שני נשים מתלחשות מאחוריה מ'י

קטנה, באחד הבקרים הגיע משטרה לרחוב ישמח משה, והיה חלון בחדר שיעורים שאפשר היה לצפות ממנו לשם, היה שם בלון גדול שפשטו על איזה דירה שהבריתו שם מוצרים בלי לשלם מס וכו', בחורים כדרכם של בחורים קמו מעט לחלון דק לראות מה קורה שם, מרן לא צעק וכעס, רק עצר את השיעור ושאל בשלוה מה קרה שם, הוא התעניין מעט והראה להם שגם הוא בן אדם, וגם אותו זה מעניין... והמשיך בשקיעות את השיעור, מובן מאליו שאחרי זה כבר אף אחד לא קם לחלון לראות מה קורה...

כשגמרנו את שיעור ג' היה עובדא מאוד מענינת. קבוצה גדולה מהשיעור נבחנו והתקבלו לישיבה גדולה פונביץ, וכן מהשיעור המקביל של רבי מיכל יהודה. היה אצלנו בשיעור בחור מצוין שלא התקבל, וגם בשיעור של רבי מיכל יהודה היה בחור שלא התקבל, אז רבי מיכל יהודה הלך באותו היום לישיבה לדבר עם רבי אברהם כהנמן, הוא דיבר איתו והכל הסתדר, אבל מרן הגרא"ל לא עשה כלום. אני לא אשכח שבאותו יום חיכינו לו בערב, אז זה היה תקופה שהוא מסר שיעור יומי בגאון יעקב בערב, והתלוינו אליו ואמרנו לו איך קורה דבר כזה, בחור כזה טוב לא מקבלים אותו לישיבה גדולה פונביץ, שילך וידבר וכו'... היו לנו דרישות, היינו צעירים...

מרן אמר אני לא מתערב. הוא לא הסכים לדבר מילה אחת. ובאמת ההוא לא התקבל והלך לישיבה אחרת טובה.

וכאן מגיע סוף מאוד מעניין: בישיבה אליה הוא הלך הוא למד מצוין ולימים נעשה חתנו של ראש הישיבה שם ואף קיבל שם משרה בישיבה, ברור בדרך הטבע שאם היה לומד בפונביץ זה לא היה קורה...

למרן היה קביעות למסוד כל שבת בבוקר שיעור במשנה ברורה, והרבה פעמים הייתי מלווה אותו אחרי זה הביתה ומדברים קצת בלימוד. פ"א היה הצפה של מי ביזב בדרך, והיה ריח רע, ואני לא ידעתי שמרן אין כ"כ חוש ריח, וראיתי שמדבר בלימוד, אז הערתי לו שאולי אסור כאן לדבר דברי תורה פה, אז הוא חיך ואמר אספר לך עובדא:

לפני שנים רבות היה כאן בא"י אחד מרבנים מטעם והוא כתב חיבור תורני ואחד המאמרים הוא כתב להתיר טרגזיסטורים בשבת, המאמר הגיע לידיו של החזון איש והוא אמר ככה, אי אפשר לבטל אותו אבל יהיה הרבה צרות ממנו.

בהלכות הבדלה – זכורני כשהיה עושה

יודע איזו בעיה היה למשפחה הזו, שרבה גינזבורג מכירה אותם ומגיעה לשמחה...

אימי שמעה את זה, ומאז היא כמעט לא באה לשום שמחה. שלא יחשבו שהיא מטפלת בבעיות של המשפחה הזו, היו חבירות טובות שקצת כעסו שהיא לא באה, אבל היא הקפידה לא לבוא, רק משפחה או ממש מכרים קרובים מאוד, ולא רצתה לספר למה היא נמנעת מלבוא.

מרן שמע את זה ומאוד מאוד התפעל מגדלות של בן אדם. ראיתי שזה דיבר אליו. אימי ע"ה, היתה חברה בלב ונפש של הרבנית, הרבנית היתה מאוד חדורה באופן מיוחד בציפיה למשיח, וגאולה, אני זוכר שהיא אמרה שעוד לפני נישואיה היתה הולכת לשאול את שאלותיה בעצתו של רב פלוני אחד לפני המלחמה.

אימי היתה מורה והרבנית היתה שואלת אותה מה היא לימדה, ואימי היתה אומרת לה. הרבנית, שהכירה את הדור הצעיר, אמרה לה במשפט קצר, מה את מעמיסה עליהם כ"כ וכי את לא יודעת שגדל פה דור שחזק מאיזה תפוחי אדמה יבשלו מחר לארוחת צהרים לא מעניין אותו כלום?...

פעם הרבנית תמר ע"ה אמרה לאימי, אנחנו מקבלים הרבה הזמנות לשמחות אבל אני כמעט לא באה, לשאלתה, הסבירה הרבנית בפשטות, הרי כשבאים לשמחה צריכים להביא איזה מתנה, אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו לקנות כ"כ הרבה מתנות, אין לנו יכולת כספית....

דשימות מהרה"ג ד' ישראל ארנן שליט"א

דלות ורעב בצעירותו של רבנו (כ"ז חשוון, תשס"ב, שיעור מ"ב) רבנו סיפר על עוני ודלות שהיו מנת חלקו בצעירותו, ולהלן כמה עובדות שסיפר:

- היה לי אח קטן, ושמו לייר זאב, שנפטר בן 19 שבועות, בגלל רעב! לא היה לאמא מה לתת לו לאכול בשנות המלחמה, והוא נפטר....

- כשחזרנו מקמניץ לבריסק, אחרי מלחמת העולם הראשונה [רבנו היה אז ילד קטן בן 4], היה בדרך קרעצ'מע (= פונדק) ונתנו לנו סוכר וחלב. אני זוכר שלא ידעתי מה זה סוכר, דלא ראיתי דבר כזה מימי....

- פעמים רבות עשינו בליל הסדר מצוות ד' כסות על תה....

- שמן זית לחנוכה לא היה לנו מעולם.

אמנם לר' משה סולוביצ'יק היה בחנוכה 100 גרם שמן זית, שאותו קנה בבית מרקחת בכסף רב, והשתמש בזה בחיסכון רב, בתחתית הכוס שם מים, ועל זה שמן בכמות מדויקת... גם אצל הברסקער רב לא היה שמן זית. אני זוכר שמכל החלונות שלו נשקפו נרות רגילים. אולי היה לו גם שמן זית בחלון אחר - זה אינני יודע, אבל במה שראיתי - זוכרני שהיו תמיד נרות רגילים.

- דבר שכיח מאד היה שבלילה [= ליל שבת] עשו קידוש על הפת. אצל החפץ חיים היה זה מעשה רגיל.

- בדרך כלל קידוש של שבת ביום עשו על שיכר. הבדלה - על בירה.

שיכרותם של הגויים (כ"ט חשוון, תשס"ב, שיעור מ"ב): היה חוק בפולין בתקופת, שלא למכור משקה משכר בבוקר, לפני העבודה, אלא רק אחה"צ, שמי שרוצה להשתכר - שיעשה זאת רק כשחוזר מהעבודה. והקשו אצלנו: איך פתרו בזה את הבעיה - הרי אדם יכול לקנות בערב, וישאר גם לבוקר, וישתה לפני העבודה, ומה הועילו בתקנתם? וענו: אין מה לחשוש - אם יש במציאות בקבוק אצל הגוי - אין שום סיכוי שישאר אפי' טיפה אחת עד הבוקר....

ה"רב מטעם" בבריסק (שם): ר' חיים אחז בדעה ש"רב מטעם" (כלומר רב שהתמנה ע"י השלטון) עדיף שיהיה כמה שיותר עם הארץ. ככל שהוא יותר עם הארץ - כן ייטב ליהודים, כי כשאנו מבין - הוא בא לברר. לעומת זאת בולנא - אצל ר' חיים עוזר - מינו את הרב ר' כ"רב מטעם", והוא היה יהודי שידע ללמוד - ועשה בעיות.

שידוך במשפחה של בנות מודרניות (ב' כסלו, תשס"ב) שאלתי את רבנו לגבי שידוך עם משפחה שהבנות בה מוכרות לסביבה בתור "מודרניות מאד". האם זו סיבה לדחות שידוך, למרות שהבחור בסדר והוריו בסדר? וענה רבנו: טבע של בנות שמשפיעות מהרה זע"ז, ולכן למה לך זה?...

"בעיות" של שתיה (ד' כסלו תשס"ב, סופר ע"י ר' נח שטינמן, נכד רבנו): מאז ניתוחו של רבנו, בחודש חשוון השנה, מגיע מדי פעם ר' אלימלך פירר מ"עזרה למרפא" לבקר את רבנו ולדרוש בשלומם ובריאותו. השבוע יצא ר' פירר אחרי שהיה כחצי שעה אצל רבנו, ויצא בהתפעלות גדולה, וסיפר שרבנו הביע לפניו את הבעיות שלו ממה שציוו עליו הרופאים לשתות. ומה הבעיה? הרבה פעמים אינני שותה בתוך הסעודה, כי אינני מרגיש צמא כ"כ. וא"כ יש אומרים שאז חסר ב"ושבעת", וברכת המזון היא רק

דרבנן. אם אדם שותה מיד אח"כ - הרי עתה נתחייב ברכה מ"ז דאורייתא וצריך לשוב ולברך. וא"כ - א"א לשתות מיד אחרי האוכל. וכמה זה "מ"ז"? יש אומרים שיעור עיכול 72 דקות, ו"א 6 שעות (שזה הסיבה להפרדת בשר בחלב 6 שעות, כדי שיתעכל הבשר שבמעינו), וא"כ אינני שותה אחרי האוכל 6 שעות, ואפילו אם שתיתי בסעודה, יתכן שאם שותים שוב הרי זו שתיה שאינה מספקת, ועדיין חסר ב"ושבעת"... ויצא הרב פירר מתפעל, שזה מה שיש לרבנו בראש, כששוכב חולה - האם אפשר לשתות כוס מים....

הבלגה על כאבים (ה' כסלו תשס"ב, סופר ע"י ר' נח צבי שטינמן, נכד רבנו): יש לפיזיותרפיסט שעובד עם רבנו קשיים בעבודה: בדרך כלל הוא אווז באיברי המטופל, ועושה לו טיפול (מתיחה או יישור וכו') עד שהחולה מגיב שכואב לו. אצל רבנו - איננו מגיב, ורק כששואלו המטפל - לא כואב לך - עונה לו רבנו: כן, כואב... השבוע סיפר רבנו למטפל שמישהו הזין אותו בצורה בלתי זהירה, ואח"כ כאב לו במשך שעותיים. בני הבית, שטיפלו ברבנו, והם אלו שהזינו אותו, כנראה באופן לא זהיר - לא ידעו מזה כלום, דלא היתה שום תגובת כאב מפי רבנו....

מעטים הם הענווים שבעולם (מוצש"ק ויצא, תשס"ב, שיעור בדרך ד'): מובא ב"רוח חיים" של הגר"ח מוולוז'ין שענווה של מרע"ה "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", וש"מ שאין בעולם עוד אנשים ענווים בדרגה זו, ואילו היה אדם בדרגת ענווה של מרע"ה - היה זוכה לשלימות התורה כמרע"ה.

- ומספרים על הנתיבות והגרעק"א שהיו בוורשא, וכ"א מהם רצה לסחוב את העגלה של השני, בטענה שהשני גדול ממנו, ובסוף סחבו שניהם מרכבה ריקה... וסיפרו מעשה זה לחזו"א ושאלוהו על נכונות הסיפור. וענה: אינני יודע אם הסיפור נכון, אבל לפי מדרגתו של הגרעק"א - הסיפור בהחלט מתאים לו....

- וגם זה שעובד בזבל - נגוע ג"כ בגאווה, שעומד למעלה במכונית ולא למטה... וכמו ששמעתי פעם מהגר"ח שמואלביץ זצ"ל

זיכוי הרבים (שם): הגמ' ביומא (פז.) מביאה שהמזכה את הרבים - אין חטא בא על ידו, וברש"י - הקב"ה מדחה מפניו את העבירה שלא תבוא לידו. עכ"ל. ולא שאינו יכול לחטוא, אלא שמוציאים ממנו את המצבים הקשים - וכל זה בגלל שמזכה את הרבים.

היום יש לכל אחד אפשרות לזכות את הרבים ולא מספיק מנצלים הזדמנות זו. תמיד בדרשות ב"לב לאחים" אני חוזר על זה. אדם רגיל, עובד ב"ערכים", "לב-לאחים" - הולך ומציל בעל תשובה, נפש של יהודי מרדת שחת. בדור הקודם היה אולי החפץ חיים זוכה לעשות דבר כזה, והיום - כל אחד. ואפילו רק מתחיל לשמור שבת, טהרת המשפחה או כשרות. מתגלגל ברחוב כזה אוצר ורק צריך להרים. [ושאל מישהו כמה צריך לבטל תורה עבור זה, וענה רבנו] מובא בשם ר' משה פיינשטיין לתת מעשר... וגם בזה - כמו כל דבר - יש חיילים וגנרלים. א' שאומר שיעזר לזיכוי הרבים - הרי זה גנרל...

ספר נרשמי "לב לאחים" (ו"ד כסלו, תשס"ב) ר' אליעזר סורוצקין, מנכ"ל "לב לאחים" הביא לרבנו ספר סיכום נרשמים לבת"ס חרדים, שנעשו ע"י פעילי "לב לאחים", והספר מכיל רשימה של מעל 9,300 נרשמים. ורבנו בירך שבשנים הבאות יהיו עשרות מונים יותר נרשמים, ואח"כ כתב הקדשה ע"ג הספר, וז"ל: אשרי מי שזכה שכ"כ הרבה ילדים, בלי עין הרע, התקרבו ונתקיים בהם שתולים בבית השי"ת, כן יתן השי"ת שיצמחו להיות לתפארת בישראל. ומי שתמך בזה יזכה לאכול הפירות בעולם הזה, והקרן קיימת לעולם הבא.

חשבון מס הכנסה כמשל (מוצ"ש וישלח, תשס"ב, שיעור בדרך ד'): הנה עכשיו מתחילים אנשים לעשות הנהלת חשבונות, כי חודש "דצמבר" וצריך להגיש דו"ח מס הכנסה. ואנשים עובדים על זה כמה זמן והרבה מאמצים להוציא דו"ח כזה. וזה רק על פעולות מסחריות שנעשו בכל יום. ואם

עומד בחפילה

נחשוב שאדם היה צריך לעשות חשבון על כל מעשה שהוא גדול או קטן - כמה זמן היה לוקח לו לעשות זה? ואם לעוה"ב צריך להכין דו"ח על כל חייו? כמה זמן זה צריך לקחת? ואחרי שיכין דו"ח כזה איזה דו"ח יצא לו? אוי נַי נַי...

בן עוה"ב לפי הציבור (שם) התעוררתי לחשוב על דברי הגמ' (שבת קנג). איזהו בן העוה"ב - כל שדעת רבותנו נוחה הימנו, וברש"י: דעתם נוחה עליהם ממה ששומעים עליו ורואים בו. יוצא שכשאדם נפטר שואלים בשמים מה אנשים כאן אומרים, ובשמים מסכימים על זה, למרות שיודעים את האמת... וחשבתי שבאמת האדם עשה דבר בגלל חשבונות שלו, ויצא מזה דבר טוב, כך שלמעשה יצא קידוש השם, למרות שאליבא דאמת היתה לו איזו פניה עצמית והקב"ה בחסדו - משלם לפי התוצאה. למשל היה רב א' שנסע לחו"ל לאסוף כסף ליישיבה. וגדד מרחקים לכבוד הישיבה. אני יודע למה נסע - היה לו בעיות של שלום בית, ורצה לצאת קצת. אבל זה לא נעים סתם לברוח, ולכן נסע. כיוון שבסוף עשה, ואנשים חושבים שעשה - בסה"כ יצא קידושה"ש, ויהיה לו שכר, ממידת החסד של הקב"ה.

התגברות הפינאנסיזם (יום א', וישב, תשס"ב): איננו יודעים אם עתה חבלי משיח, ואם כן - האם זה תחילה או סוף. יתכן שכן. וברור שהקב"ה תובע יותר תשובה, ומחיר אי התשובה הולך וגדל, ואם לא נעשה תשובה - המצב ילך ויחמיר...

יפשפש במעשיו - סוד התיקון (מוצ"ש וישב, תשס"ב, שיעור בדרך ד'): מובא בשם הגר"א שהמח' בין ב"ש וב"ה אם נוח לאדם שנברא או שלא נברא, אין הכוונה שתהיה בריאה לחינם, שלא היתה צריכה להיות, אלא זה נדון לגבי הגלגול של נשמת האדם, שירדה לעוה"ז כדי לתקן משהו. וכיצד ידע האדם מה לתקן? במה שמרגיש שלוקה בו ביותר - זה מה שצריך לתקן כאן. מה שהכי קשה לאדם - וירגיש בזה ע"י שמפשפש במעשיו, אם זה יצר לכסף, לנשים, לתאוה, לגאווה וכל השאר, ואם מרגיש שיש לו יצר מיוחד לכיוון מסוים - זה תפקידו באמת. ובאמת - רוב האנשים אינם מתקנים את הסיבה שבגללה ירדו. וא"כ מדוע הקב"ה עושה ניסיון כזה שכ"כ קשה לעמוד בו - הכל בשביל אותם בודדים שכן מצליחים לתקן. הנה - מתחילת ההסטוריה היו רוצחים ורשעים ומשחיתים, הכל כדי שיצא נח, ואח"כ אברהם והאבות הקדושים ושאר גדולי העולם. וכל הרע נברא עממ"ת

שהצדיק יוכל לעמוד נגדו ולנצחו. (וכן כתוב לגבי רבקה, שכולם מסביבה - אביה, אחיה וכו' - היו רשעים, והיא למרות זאת - היתה צדקת).

"קול התור" וישוב ארץ ישראל (ג' טבת, תשס"ב) בחור בעל תשובה מיישיבת נתיבות עולם, המקורב לחוגי המתנחלים בשומרון ביקש לשאול את רבנו, מה דעת תורה על הספר "קול התור" לגר"א, העוסק בענייני ארץ ישראל. וענה רבנו שיש על הספר הזה ביקורת לכאן ולכאן ואין מה לפרט, אבל צריך לדעת שמי שמתעסק עם זה בהקשר לחיזוק העיסוק בענייני "מצוות ישוב הארץ" כעיקר המצוות, ועושה מזה אידיאולוגיה - בוודאי יש בזה בעיה ביראת שמים...

קורסים לאבחון קשיי למידה (ד' טבת, תשס"ב) רמ"ם ביישיבות בקשו לשאול את רבנו, האם יש מניעה ללכת לקורס לאבחון קשיי-למידה, שבו חמישה מפגשים (כעשר שעות), הנמסרים ע"י אברך מירושלים בשם... וענה רבנו שאינו מכיר את האברך המדובר, אבל הוא יודע שיש דברים חיוביים כאלו, כמו שנעשים ע"י אברכים מוכרים (ושאלו את רבנו על ..., ואמר שזה טוב, דיש תועלת במה שהוא עושה, ואין זה סתירה לדעת תורה).

- ושאל משהו: האם זה שיש חוות דעת "מקצועית" על האבחון - מסתדר עם אידישקייט. וענה רבנו שילד בעייתי, שאינו יכול ללמוד כי יש לו הפרעות - זה בעצמו כבר דבר לא רגיל, וצריך למצוא עצות היאך לפעול. וההפך - יש אנשים - אפילו מחנכים גדולים, ידועי שם, שחושבים שכל עצה כזאת מאנשי מקצוע זה אפיקורסות - זה טעות.

טעויות בברכה תחת החופה (י"א טבת, תשס"ב): רבנו סידר קידושין, והיה אחד מהמברכים ז' ברכות שהבליע מילים מהברכה. ואמר אח"כ רבנו שאין מה להעיר לאנשים כאלו מכמה סיבות: ראשית - יתכן שיצאו יד"ח רק בברכה, ללא החלקים שבאמצע. ושנית - בדרך כלל לא עוזר מה שמעירים. ושלישית לבייש את השני זה דאורייתא. ואע"ג שלמדנו בזבחים, שמי שלא עושה את עבודת הקרבן כהלכתו - כן מעירים לו - מה דתניא - תניא, וא"צ להוסיף עליו...

קבורת בעל תשובה בחלקת שומרי שבת (מוצ"ש ויח, תשס"ב, שיעור בדרך ד'): השבוע נפטר יהודי בעל תשובה בשם ... ובאו לקברו בבית עלמין ירקון במקום קבורה רגיל, והתחיל מישהו לעשות צעקות,

שמדובר כאן בבעל תשובה, ושצריך לקברו בחלקת שומרי שבת. והצעקות היו כ"כ חזקות, וממש האיש התעקש - ועד כדי כך, שהנפטר שכבר הונח בקבר - הוצא משם והועבר לקבר בחלקת שומרי שבת. ממש מדהים. מה לומדים מכאן - שהיה מאבק בין השרים שבשמים היכן מגיעה תשובתו של זה, ולבסוף הוכרע - ברגע האחרון - שמגיע לו קבורה כזאת, והתוצאה היתה שברגע האחרון לפני הקבורה, מוציאים אותו מהקבר הקודם ומעבירין אותו לקבר החדש.

הרד"ל והמורה לדקדוק (שם): מסופר על הרד"ל - ר' דוד לוריא - הגאון המקובל מביחוב כשהיה ילד קטן, עילוי גדול, ואביו היה פקיד אצל הפריץ. והפריץ הביא מורה לבניו, משכיל, לומד דקדוק, ואמר לאביו של הרד"ל, שהמורה הזה ילמד שעה ביום גם את הרד"ל. והרד"ל ישב ובכה כל הלילה - על שצריך לבטל שעה ביום, מי מוצא היום כאלה ילדים, שבגיל 9 יכולים לבכות לילה שלם על שצריכים לבטל שעה ביום... ובבוקר נמצא המורה המשכיל מת. הקב"ה לקח את הסיבה המעכבת את הלימוד, והכל הסתדר.

ירידת הדורות בצורה דרסטית (שם): הסיפור של הרד"ל היה לפני 200 שנה. אבל בדורינו יש ירידה נוראית, האם יש מישור שבכלל מתקרב לגדולי הדור הקודם? ר' חיים עוזר, החפץ חיים, ר' איצלה פוניבוזר, החזו"א, ר' חיים בריסקער - ג"כ היה חי עד המלחמה, האם יש מישור היום מתקרב לזה? לא מהם ולא מקצתם, וזה הבדל של 60 או 70 שנה. מסבירים זאת שפעם היו נשמות מהראש של אדה"ר, מהלב - והיום זה נשמות מהרגליים... ומה שיותר עמוק ויותר נמוך - מתרבה כנגדו הרע, לפני 100 שנה היה כלל ישראל הרבה יותר חזק, הקהילות היו חזקות, שמרו בדרך שבת, כשרות, טהרת המשפחה. אמנם היו קצת חריגים, וכן מובא בספרים שגם אז, ואפילו לפני 400 שנה - כבר "חטפו" תפלה ולא כיוונו במילים...

חלב לגר"ז (מוצש"ק ויחי, תשס"ב, שיעור בדרך ד'): אנשים יש להם זכויות גדולות ממעשים שונים, אפילו מעשים קטנים... הנה שמעתי על ר' יאיר חדש, שאימו היתה גרה במינסק, והיתה לה פרה הנותנת חלב. והיתה מביאה בכל יום חלב לבריסקער רב... **תרומת דם בישיבה** (סופר ע"י ר' משה יהודה שניידר, יתרו, תשס"ב): רבנו נשאל ע"י ישיבת "נחלת הלויים" בחיפה, האם להסכים לתרום דם במרכז בישיבה, שתבוא ניידת

התרמת דם לישיבה, והבחורים יתרמו לפי רצונם. וענה רבנו, שלא מצינו שא' מתפקדי ישיבה זה לתרום דם, ולכן אין לעשות זאת בתוך הישיבה. אבל אפשר בהחלט שתהיה ניידת התרומה במרחק מה מהישיבה, וכל הרוצה לתרום - ילך לשם ויתרום...

ילד שנפטר (יום ה', פר' יתרו, תשס"ב, בעקבות פטירת ילדו בן 4 חדשים של ר' משה יהודה שניידר): בודאי שזו נשמה שירדה לעולם על מנת להשלים, ולאחר שהשלימה את תפקידה - חזרה חזרה למעלה. מעניין שבגמ' לא מדברים כלל מעניין גלגולים, ובספרים כן מדברים מזה. [ושאל משה: ואין מקום כלל להתעצב? וענה רבנו: אה"נ]. הנשמה יכולה להיות שמחה, שעולה לגן עדן. אבל ההורים קצת עצובים, דלא רוצים גן עדן עכשיו, אלא בגיל מאה... הגמ' בסנהדרין (ק: ואילך)...

הגר"ז עשה הרבה הטבות חלום (מוצש"ק פר' יתרו, תשס"ב, שיעור בדרך ד'): כשהייתי ילד בערך בן 14-15, הייתי ביחד עם אבי, ועוד יהודי - עושה הטבות חלום לבריסקער רב. לפעמים אפילו כמה פעמים ביום. והנוסח היה כמו זה שבסידורים. כך הוא אחז, דידע כנראה שיש לו הרבה חלומות אמיתיים. במשך היום קרה כמה פעמים שגרדם תוך כדי הלימוד. ודבר מעניין היה לגבי הירידמותו של הגר"ז: שגרדם באמצע מילה ברש"י, וכשהתעורר - המשיך בדיוק באותה נקודה שבה הפסיק... [א.ה: אינני יודע מה רצה רבנו לרבות בזה, הלא זה דבר רגיל גם אצל רבנו, שלפעמים נרדם בשיעור וחוזר בדיוק לאותה נקודה. וכמוני תמיהו על זה כמה מהנוכחים בשיעור, שמכירים מקרוב את רבנו ויודעים בוודאות עובדה זו...].

תהילים בליל פורים (מוצש"ק תרומה, תשס"ב): שאלנו את רבנו אם יש ממש במנהג, שבו נוהגים גם במשפחות חשובות, לומר את כל ספר תהילים בליל פורים, בין נשים ובין גברים, וזו סגולה גדולה, שתתמלאנה כל המשאלות. וענה רבנו שבוודאי תהילים זה דבר טוב לא רק לפורים, אלא גם לסוכות, שמחת תורה, הושענא רבה, פסח, טו בשבט, יום רביעי, יום שני וכל יום במשך השנה... [פירוש: אין שום דבר מיוחד דווקא בלילה זה...]. אמנם - יש סגולה לומר תהילים במקום להסתובב ברחובות או במקום להשתכר... אבל לא לבטל תורה בשביל זה. ובוודאי שדוד המלך תיקן דבר מצוין ושמו תהילים, ורק מה שהמציאו קשר לפורים - זה לא.

חסד לצאת לחו"ל? (שם): שאלתי את רבנו האם יש בזה מעשה חסד, לאסוף לבחור יתום כסף כדי שיצא יחד עם רבנו לנסיעה המתוכננת בס"ד בקרוב (לצדפת לביקור חיזוק בן ג' ימים). ורבנו ענה בזעקה: חסד? זה העבירה הכי גדולה להוציא בחור מלימוד.

אוושא מילתא (שם): שאלתי את רבנו בשם משפחה הנמצאת בחו"ל, ועתידה לחזור עם ילד שחלה, טופל בחו"ל כמה חודשים, וחזר בריא ושלם בחסדי השי"ת, וביום חזרתם יש מאורע משפחתי. האם לבוא עם הילד למאורע זה, דיש צד שישמחו כל בני המשפחה לראות את יקדם בריא ושלם, או מצד "אוושא מילתא", לא לעורר עין רעה וכו' - לא להגיע. וענה רבנו בודאי שלא להגיע, אם אפשר לדחות את החזרה ארצה בכמה ימים עד עבור האירוע המשפחתי - עדיף, דיש לחשוש לאוושא מילתא.

רבנו החליף קומקום (שם): לרבנית שטינגמן (תח"י) [ע"ה] הביאו איזושהי תרופה, שיש בה חשש חלב עכ"ם, ונפל ממנה על הקומקום [מיחם להרתיה מים] במטבתו של רבנו. וביקש רבנו מבנו ר' משה, שיקנה לו קומקום חדש...

דברים שקשה להשיגם היום (יום ו', כי תשא, תשס"ב): פעם אפשר היה לדבר עם אליהו הנביא. אפילו אחאב היה יכול. היום - מי יזכה לדבר עם אליהו הנביא?... ולא רק עם אליהו הנביא. גם החפץ חיים. עד לא מזמן אפשר היה להכנס לחפץ חיים ולדבר איתו. היום - א"א אפילו לגעת בידית הדלת שלו...

לימוד פירוש המהרש"א (מוצש"ק כי תשא, תשס"ב) החיד"א בשם הגדולים מביא מקורות הטוענים שלמהרש"א היה רוח הקודש, ישנם כמה סיפורים מבוססים על שהמהרש"א דן נשמות. למשל שמעתי שנכתב בספר אחד, על שהגיע אליהו למהרש"א לומר לו שצריך לדון בדינו של שאול על שרדף אחרי דוד, ועוד ידוע הרבה על קדושתו וגדולתו של המהרש"א. ובבחינת "כל הקדוש מחברו - חרב מחברו" - כנראה בגלל זה לא לומדים בישיבות כל כך את המהרש"א... רע"ק איגר למד כל מהרש"א, ואצלנו בישיבות - אין לו מקום... מי מאיתנו יזכה לישב בעוה"ב בישיבתו של המהרש"א?...

איך להתחזק בימים אלו (שבת פר' ויק"פ, תשס"ב): מנהל של א' הסמינרים בסביבה ניגש לרבנו לשאול מה לומר לבנות לרגל המצב החמור (פינועים, מחלות וכו' ר"ל). ואמר לו רבנו: איך אפשר לומר מה בדיוק

לעשות, והרי איננו יודעים באמת מה בדיוק רוצים מאיתנו. [א.ה: במוצ"ש הוסיף רבנו שמי שאומר שידוע מה צריך לעשות - אינו נביא אמת...] רק זאת יודעים - שמסתבר שעכשיו זה התקופה הנקראת בחז"ל "חבלי משיח", וצריכים להתפלל ולהתחזק כדי לעבור התקופה הזאת ולשרוד. בודאי שהשי"ת רוצה מאיתנו שנתחזק, כל אחד ישתפר ("פאר-בעסערן") במה שהוא צריך וד' יעזור לנו...

לעזור למנהלי הסמינרים (מוצש"ק פר' ויק"פ, תשס"ב, בכנס שנערך באולמי מלכות, בהשתתפות הורי תלמידות כל הסמינרים "וולף" בבני ברק, ובהשתתפות מנהלי הסמינרים הללו): פעם לא היה צורך כלל בסמינר לבנות, דכל אחת ידעה את תפקידה. אבל אח"כ - הקמת הסמינרים היתה הכרחית להצלת הבנות, והיום - גם עם הסמינרים יש בעיות קשות בגלל ההידרדרות של המצב. וכל העול נופל על המנהלים וצריך לעזור להם. כמו שמוזכר לגבי דין הקם תקים עימו, שא"א שהאדם יניח לשני לטעון ולפרוק מבלי שיעזרהו. ואע"פ שזה לא דומה לגמרי... בכ"ז צריך לעזור ולשתף פעולה עם ההנהלה, כדי שיוכלו לפעול להצלת בנות הסמינרים.

המשקפיים של רבנו (ויקרא, תשס"ב): הרבה זמן ניסו לומר לי ללכת עם משקפיים, וסירבתי, מה אני צריך משקפיים. פעם כבר השתכנעתי וקניתי משקפיים, ומיד הם אבדו לי... ומאז אינני משתמש במשקפיים. גם עכשיו, אחרי הניתוח, הציעו לי משקפיים, אבל לא הסכמתי - מה אני צריך משקפיים - לראות קילומטר למרחק? מה אני צריך לראות קדימה, לא מספיק מה שאני רואה מה שנמצא לפני...

יסור יסרניקה (שם) בקעלעם אמרו שיסורים שהקב"ה מייסר את האדם, זהו "שערי צדק" שהקב"ה פותח לצדיקים, ודרכו הם עוברים להודות להקב"ה, זה השער שדרכם הם יגיעו ל-ד', צדיקים יבואו בו, כלומר זהו מסלול המיועד לצדיקים, להתחיל ביסורים וסופם שלוה.

ראוי לדבר אל הקב"ה (מוצש"ק שמות, תשס"ב, שיעור בדרך ד') היו אנשים שידעו לדבר עם השטן או עם מלאך המוות או עם מלאכים. אבל כל אחד יכול לדבר עם הקב"ה. אמנם כשאדם עושה מעשים המרחיקים אותו, קשה לו להרגיש שיכול לדבר עם הקב"ה, אבל אם אדם ירגיל את עצמו לדבר עם הקב"ה, הוא יתחזק מזה. מסתמא הקב"ה לא יענה לו באופן שהוא

ישמע את התשובה... אבל בודאי שאם ידבר ברצינות - זה יעשה לו קרבה, ודבריו יתקבלו לעיתים קרובות. הרבה אנשים לא מדברים אל הקב"ה אלא אל עצמם. החפץ חיים היה מדבר אל הקב"ה כמו אל חברו. אם אדם ג"כ יתרגל לדבר אל הקב"ה באמת - הוא מאד יתקרב...

במה עניינם שגרישמו חבקי לשמייעתם מאחד הנזכרים ה"י

יהא רעווא שיהיו אלו הדברים לזיכוי הרבים ולעילוי נשמת רבינו הגדול אשר לשמו ולזכרו תאוות נפש. תנצב"ה

א. צ"ב מהו שומר שבת מחללו. הנה איתא בשבת ק"ט: שזה מלשון מחילה, שכאשר אדם אומר ויכולו בליל שבת נמחלים לו עוונותיו ובמשנ"ב בהקדמה גורס כל עוונותיו [וכן מציעו בעוד מקומות שנמחלים כל העונות]. ויש לעיין מה גדר הדברים ומה הגדר של המחילה ביום הכיפורים. בשלמא לרבי שיוה"כ מכפר גם בלי תשובה, א"ש וי"ל.

החידושי הר"ם אמר שאצל ר' אלימלך מליזענסק כל ע"ש היה נראה כמו יום כיפור.

ב. בישיבות יש דברים שכולם עושים בתום לב מבלי להבין, וישנם דברים לא נכונים ואפילו בדבר הלכה. בסוגיות של יש ברידה וכן בסוגיית אין איסור חל על איסור, האם משהו יודע פשוט בזה? מה החיסרון לאיסור לחול על איסור, זה כמו איזה הלכה למשה מסיני כוז? וכן שח אודות היסוד הידוע של קניין כסף שפועל באופן של כסף החוזר צ"ב מה המושג הזה, כי כולם אומרים אז גם אומר? (בא לעורר שבחורים יבינו את מה שאומרים ולא לדקלם, וח"ו לא לחלוק על הגרשש"ק).

אמנם, ר' יחיאל אבי הרא"ש כתב שאחד שרוצה לדעת לאמיתה של תורה הקב"ה מסייעו לומר דבר שאף אחד לא אמרו לפניו. (לכאורה בא רבינו לבאר בזה מה כוחם של האחרונים בביאור הסוגיות הנ"ל ודומיהם).

ג. שח אודות פטירת הגר"ש אלישיב זיע"א, איבדנו מתמיד בקנה מידה גדול, למדן גדול, אחד שאפשר להתייעץ איתו ולקבל דעת תורה. ושאלו מה אפשר ללמוד מפטירתו, ענה רבינו שמהחיים שלו צריך ללמוד. איתא שדוד המלך אמר על מי נטשת הצאן, ויש בו פירוש סגולי, כלומר שכשצדיק נמצא יש זכויות בעולם,

ושנפטר חסד זכויות, האויר אחרת! והביא עוד גמרא על כך מתענית.

ד. מהו ענין כבוד המת, כשהיה חי הרי לא כיבדוהו, מה נשתנה במותו שצריך לכבד. הייתי בבית אבל של ת"ח אחד, ושאלתי למה מספרים רק סיפורי גדלות מחמת כבוד המת, בחייו הרי לא דיברו שהיה צדיק. התירוץ על זה הוא כי הוא מסכן וצריך לרחם עליו, וזו הסיבה שמלואים אותו, בחייו כשהלך ברחוב אף אחד לא ליה אותה, ובמותו מלואים אותו כי מרחמים עליו. כתוב ברמב"ם... שמכל מצוות חסד, מצוות לזיה עולה על כולנה, ובפרט לזיו חי, כי זה שמירה. החז"א דן אודות מה שמלואים רק את מי שנוסע לחז"ל למה לא נהוג ללוות את היוצא לדרך אל מחוץ לעיר. ואמר, מחמת שהיום נוסעים באוטו ויש באוטו כמה אנשים וצריך ללוות את כולם. וילה"ק אדרבה שילוו את כולם, ובאוטובוס שיקיימו מצוות לזיה בכל המאה איש.

ה. דיבר על מקום בו יש אנשי שררה ששייכים לחוג המזרחי: סיפר על ראש הקהל בבריסק שהיה אפיקורס וכשהצליחו להחליפו עשה הבית הלוי יו"ט ואפילו שהוא היה איש טוב.

ו. נשאל בענין ביקוש האמת בלימוד התורה, מה היא דרך לימוד שהיא הכי ביקוש האמת, כאשר רוצים ללמוד עם אנשים שצריך ליישר את שכלם העקום, האם פלפול, בריסק וכו'. השיב: שמעתתא זה גישמקע ספר ע"ד הפלפול, שאג"א, אע"פ שהוא ספר הלכה. ולמעשה תלמד תשובות רע"א מתחילה. כשר' שמעון הוציא את השערי יושר זה היה מהפך של ממש בעולם הישיבות, והיום הבריסקער רב והחז"א האבן העם אוועק געשטופט אין זייט, (תפסו את מקומו). החז"א היה פעם באיזה שיעור והרב שם רצה לחדש שפרובול מהני כתיבתו רק בל יום שקודם השמיטה, והק' החז"א של במשנה שכותבין פרוזובול במועד והרי פסח זה חצי שנה לפני שמיטה, וענה לו, אליך שלומד משניות לא אמרת...

ז. הרבה אנשים בעלי גאווה, גם הרבה מהת"ח, רבנים, ודיינים, ה' א' שצעק על ילד יחסן אחד, ואמרו לו איך אתה מתחצף ליחסן!?

כולם יודעים מה שכתוב באגרת הרמב"ן ובמה יתגאה לב האדם אם בעושר וכו'. אבל למעשה רובן בעלי גאווה. בנו של ר"ש איגר נה' קוצק, ורצה ר"ש לראות מה יש למכור בקוצק, כשהגיע ראה שמכבדים

א' ושאל מהו, ת"ח? א"ל לא, גביר? א"ל לא, יחסן? א"ל לא, שאל ר' שלמה א"כ מה מעלתו? השיבוהו: שהוא עניו, ושאל מה מעלה יש בעניו כשאין לו כלום, ענהו, זה האיש הוא לא ת"ח לא גביר לא יחסן ואם כל זה עניו, (און דאך א עניו), (בניגון). ללמדך שיש כאלו שאין להם כלום והם בעלי גאווה. כשנשאל מרן זצ"ל איך עובדים ע"ז. סיפר, שה' אדמו"ר שאמר ב"ה שציונו על ענוה כי אם ה' מצווה אותנו על גאווה מה היינו עושים, כי איך אפשר להתגאות... הב"י כידוע זכה לחבר שו"ע ע"י ענוה, (ה' באותה תקופה ג' שה' ראויים כמש"כ בסדר הדורות), הגר"ח שאל איך הח"ח מכריע במח' ראשו, וענה שלומד כל סוגי ל"ו פעמים ואח"כ פושט, ואמר הגר"ח אם כך כוחו גדול לפשוט. ר' שמחה זליג ריגר זצ"ל נשלח פעם לראדן לח"ח ע"י הגר"ח וכשבא הביאו לו אטריות, ושאל הח"ח אטריות? וענה אה זה לכבוד האורת. עד כדי כך ה' פשוט וצנוע עד כדי שאטריות ה' מאכל לכבוד האורת, ושמו מעלת מאכל זה הוא מחמת היותו מה מיני דגן. תפוז"א יותר פשוט מאטריות, וזה מה שה' אוכל, כל הרבנים אז היו אוכלים עוף.

בעלי ענוה כשיש מקו' שקצת מתגאים, טועים, ה' בעל ענוה גדול מאוד שכל לשון על אחד "טעה", ובדיקו בזה שגה. החובה"ל אומר שהיום הכי מאושר בחייו של החסיד ה' כשמישהו עשה את צרכיו עליו ולענווים יתן חן!

כתוב בכתר ראש בשם הגר"א שהנאה של תענוג מוריד מהעולם הבא, אבל כבוד מוריד הכי הרבה היות שזה הנאה רוחנית. השיר "מים" זה צרמוניה בשבילי. אבל אין מה לחשוש מזה היות שזה דבר שממילא שעושים ולא ח"ו רודף אחר הכבוד.

בשערי קדושה כתב ואם עיני שכל לך היית מחפש אחר מי שיבשו אותך כי חיים אתה מבקש לנפשו. ובמפרש במס' תמיד כתב מי שרוצה למות שיחפש כבוד שע"ז ממת עצמו. היצה"ר מטמטם את האדם, וכמו שכל בהפטרה של שבת הגדול, חציו שרף בזו אש וחציו השתחוה, איך אדם יכול להשתחוות לעץ שהוא עצמו שרף את חציו רגע קודם לכן. אלא על כרחך זה טימטום שהיצה"ר נותן באדם.

כשנשאל איך אפשר לעמוד בבזיונות. אמר שכתוב בתנא דבי אליהו שאם ישאלו אדם מה אתה רוצה על חטאיך פה בעולם הזה, שאתה תחלה? יאמר ח"ו. שבניך או אשתך יחלו או ימותו? יאמר ח"ו. אלא יבישוך.

כתב בר"ח ויטאל שאדם יבקש שיבזוהו כי זה היסורים הכי נעלים, שלא מפסיד בהם כלום.

ה. איתא שביו"ט צריך בגדים מכובדים יותר משבת בגלל כבוד ועונג ובגלל שמחה. ובחוה"מ צריך בגדים יותר מיום חול אבל פחות מיו"ט, ולכאף הלוא גם בהם יש צד שמחה וא"כ שיהיה כיו"ט. י"ל שכל מה שהבגדים צריכים להיות יותר יפים מיום חול זה בגלל שמחה, אבל מ"מ כבוד ועונג לית בהו. צריך לפי זה 5 בגדים. (שבת יו"ט חוה"מ שבת-חוה"מ יום חול). כמו שהיה לנפוליאון....

הרב מבריסק הלך ביו"ט בלבד עם צילינדר, (לא בשבת חוה"מ). היו בבתי הכנסת תאים לצילינדרים, והיו לובשים אותם בחוה"מ. רק בבריסק הרב הלך כך, כאן לא נהג ברבנות. כל סוגי הכובעים מקורם באצילים הגויים. ספאדיק זה של פולנים ושטריימל זה היה בגד של אצילי שאר המקומות, ואצילי אנגליה לבשו צילינדר.

ט. אי בב"ק צ"ג לעולם יה' אדם מן הנרדפים שהרי אין לך נרדף בעופות כו' והכשירן הכתוב לגבי מזבח. ולעיל מיני אי במתני' שהמחל לא יה' אכזרי מלמחול.

ברוב הפעמים אומרים "אני מוחל", אבל לא מחלו באמת. ומ"מ זה קצת מועיל.

בעריו"כ כ"א בא לשני וא"ל אתה מוחל אתה מוחל. אבל ממי שצריך באמת לבקש מחילה, לא הולכים לבקש, ולמי שלא צריך לבקש הולכים. וכן א' שפגע בת"ח יש ששולחים את השם, פלוני ב"פ מבקש מחילה, זה קצת מועיל ועדיף מכלום.

סיפר אודות הגר"ח שה' פעם אחת דיין בדין תורה ורצה לעשות פשרה, אבל הבעלי דינים תבעו שיה' ע"פ דין דווקא. וזה שיצא חייב התאונן ואמר "הרבנים וכו'". ובעריו"כ הלך הגר"ח עם ג' בניו, ר' ישראל גרשון ר' משה והרב ל"ביהמ"ד הקצבים" ששם התפלל הלה, לבקש סליחתו בפניהם והלך לו, ולא שההוא בא לבקש סליחה.

סיפר על הביה"ל שפסל לקצב א' איזה בהמה והלה דיבר הרבנים רבנים וכו', ולמחרת השתולל שור והרג אותו. והביה"ל לא ה' רגוע מזה עד שא"ל הגר"ח ששמעו אומר הריני מוחל. ואמר אזוי? (בניגון). אבל מ"מ

7 פעם כאשר נפטר בפתאומיות ל"ע אחד שהרבה לנאום נגד רבינו, נחרד רבינו, היות שכתוב שמי שנענש חבירו על ידו אינו נכנס במחיצתו של הקב"ה. וכשאמר לרבינו שזה לא בגלל הקפידא שלו אלא בגלל הקפידא של ביזוי כבוד התורה, נחה דעתו.

נהרג כי כתוב בברכות דשאני ת"ח דקוב"ה תבע ביקריה!!!

י. יש להקשות במה שכתוב בגב' שמשולם כפל כי אינו ירא מהקב"ה כמו מבג"א, משא"כ גזלן. והלוא ריב"ז בירך את תלמידיו כו' ואם התנאים היו כך, איך תובעים כך מגב. ולכאף י"ל דאה"נ, אבל גב מצד המעשה שלו הוא מעשה שפל יותר מגזילה.

יא. אמר בהתפעלות דור המבול גזר דינם למיתה על אנשים נשים וטף, כולם על עוון גזל! כתוב שגזל חמור יותר מגילוע, גילוע יש לו כפרה, תורה לשמה. אבל על גזל יורד בגילגול. גם על הנגזל כתוב שיורד בגילגול כי כתוב בשבועות מ"ז: בתוס' שנענש המושביע היות ועל ידו התגלגל שבועת שווא שזה חילול ה', וה"נ בנגזל היות ונתגלגל שעל ידו פלוני יגזול ע"י ששם כספו בענין רע. ושאלו למה א' שנגנב לו מהבית עליו לחזור בגילגול הרי הוא אנוס. וענה שמה יה' תירוץ לזה. ושאלו, א' שלא גזל במזיד ולא ידע שגזל, אמנם בידו ממון לא שלו אבל אין לו חומר החטא של גזל. וענה, אם הוא באמת לא ידע ולא אשם לא היו מגלגלים לידו כה"ג.

הא דכפרה לגזל הרבים (או למי שא"י למי גזל) הוא שיעסוק בצרכי רבים אי"ז שאולי יגיע ליד הנגזל, אלא כך הורו רבנן

במצות לקט שכחה ופאה

שזה הכפרה לחטא זה, והם בעלי בתים על הגהינום להוציא משם אנשים, וכאחר (שהוציאוהו משם). וצרכי הרבים זה דבר כדוגמת בית הרפואה מעייני הישועה.

יב. היה מחלוקת כשמינו את ר' ישראל חיים לראש ישיבה במקום בעל האמרי משה, כאשר היה במיר היה דרך ארץ מופלא ממנו היות והיה חתן ר' ירוחם, ובבריסק היו נערים צעירים שעשו מחלוקת. אני לא התערבתי, וכי עבורי זוהי נפק"מ מי יהיה הרה"י? תמיד בחורים

התערבו, בטלו ובאלולין, מי אתה מה אתה מתערב, משהו שאל אותך? בדרך כלל היו אלו המבוגרים שעשו מחלוקת, מה אכפת להם את מי מכניסים הלוא הם בין כך לא ישמעו ממנו שיעור אלא הצעירים ישמעו ממנו ומה אכפת להם מי יאמר לצעירים שיעור.

יג. הביא ביארצייט של הגר"א שראה חידוש גדול, שכתב במשלי ח' י"ב שמה שכתוב שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חברו היינו אחד שלומד שלא לשמה נכוה ממי שלומד לשמה. ולכא' פסוק אחד לשמה או פרק תהלים אחד לשמה (-שזה ג"כ תורה) מציל. אחרת יקשה שיה' גהינם בגן עדן כי כא"א יכוה (לא יה' נעים מחבירו). ושאלתי אח"ז, דהא אי בנפש החיים פרק ד' שמתוך שלא לשמה בא לשמה היינו שא"א שלא יבוא בתוך הלימוד איזה רצון להבין התורה, ולא רק מחמת השלא לשמה, וזה הופך את כל לימודו ללשמה. א"כ לא מצינו מי נכוה מחופת חברו. ואמר לי, שלומדים תורה לקנטר (ולכבוד) אין תורתם נהפכת לשמה והם נכוים. (ואולי משום שעתה הם

בנטילת ידים

מעונינים בביאור הגמ' כדי שיה' להם עוד דף לקנטר).

אתם שבאתם לשיעור זה לשמה כי באתם לשמוע ד"ת. איתא שהמלמד את חברו אפילו אות אחת צריך לקראתו רבי, א"כ אות אחת זה גם תורה (פעם דיבר על כך שיש ענין גדול באל"ף ב"ת, יש פרקים בתהילים כמו ק"ט ש"ב ענין גדול היות ומסודרים ע"פ א"ב, וכן ביוצר אור "אל ברוך גדול דיעה היכן ופעל זהרי חמה כו" ע"פ א"ב, וענינו גדול, כי המלאכים בשמים אומרים אל"ף ב"ת). א"כ מלמד בחיידר שמלמד

אלף בית זה תורה לשמה (בהזדמנות נוספת אמר על מלמד בחיידר: כתוב בהפועלים על ר' חייא שהיה מלמד תינוקות, ועי"ז זכה להכנס לג"ע בלי עזרה.), והביא את הגר"א הנ"ל לגבי לומד תורה לשמה. ושאלתי שוב כנ"ל והשיבני: כזה לשמה יש הרבה... ועל זה התנא ר' מאיר מכחישו!

יד. שאל הא דהמומל"ה אמאי ישאר המזון ביד הנתבע, בשלמא התובע לא יקבל כי צריך רא'י, אבל למה ישאר ביד הנתבע שמה א"ז שלו (אולי הכוונה שיעשה מספק אע"פ שאין מספק לפנינו, דאי יש מספק הדין הוא כל דאלימ גבר), ואולי יתן לצדקה וכד' וכמ"כ היראים קע"ח גבי כאשר זמם דמהיכי תיתי שיקבל הנזמם.

טו. ביומא מ"ד איתא שקטורת מכפרת על עוון לשון הרע. וצ"ב היכי מיירי, אי עשה תשובה, מאי כפרה בעי, ואי לא עשה תשובה, הרי זה עוון בבין אדם לחבירו ולא הוי כפרה עד שירצה את חברו.

הנה בגמרא הנ"ל ילפינן כפרה דקטורת מכפרת קטורת של אהרון במעשה דקורח. וקשה, למה נחשב הך קטורת ל"קטורת" הרי לא היה ציווי לזה. וכי אם אדם יקח "פפיראסן" (טבק עישון) וידליק, ייחשב לקטורת? ואפילו שזה במתכונת קטורת מ"מ אינו אלא כפפיראסן.

אחד הנוכחים: יל"ק על הגמרא, דשמה הקטורת מכפרת רק בהך דקורה שהיה מחלוקת על משה רבינו ולא על סתם אדם.

השיב רבינו: אם בכל אדם לא מהני, כל שכן בביוזי תלמיד חכם שאין רפואה למכתו.

נאנח רבינו ואמר, היום יש כ"כ הרבה צרות, במסילת ישרים פ"א איתא, אחד מיני אלף לא ימצא שירבה לו העולם הנאות ושלוח אמתית. הרב אלישיב זיע"א אמר שמבזה ת"ח אין רפואה למכתו וזה הסיבה שכיום יש כאלו שרח"ל חולים במחלה, ולא יעזור לזה מחילה.

החת"ס אמר פעם על ר' משולם איגרא שהיה מפורסם כחרץ, ביטוי שאולי יש בו איזה גדנוד וסרך של פגיעה, וכל ימיו ביקש מחילה מרבינו משולם. רואים כמה צריך להזהר על מילה אחת.

טז. סיפר על יהודי שאמר לו כי למד את הש"ס עשר פעמים ולא זכר מאומה. והסביר שהסיבה היא היות ולמד בלי תוספות, כשאין עמקות בדבר, נשאר רק קצת ידיעה בעלמא. ואף לומדי הדף היומי כדאי שילמדו עם קצת תוספות כי כאשר לומדים עם קצת עמקות נשאר משהו.

יז. אמר לכהן אחד מבני ביתו שממתן תורה הקב"ה לא מדבר עם בני אדם ישירות אלא ע"י נביא, אבל אתך (הכהן) הקב"ה מדבר ישירות יום יום!

והביא את הנידון האם הכהנים מתברכים לחוד או עם כלל ישראל. והוכיח מחולין מט דאיתא "זסימניך ישמעאל כהנא מסייע כהני כו', דתניא כה תברכו את בני ישראל רבי ישמעאל אומר למדנו ברכה לישראל מפי כהנים לכהנים עצמן לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר כהנים מברכין לישראל והקדוש ברוך הוא מברך לכהנים רבי עקיבא אומר למדנו ברכה לישראל מפי כהנים מפי גבורה לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר כהנים מברכין לישראל והקדוש ברוך הוא מסכים על ידם כו'. ומאי מסייע כהני דמוקי לה לברכת כהנים במקום ברכה. ופרש"י ד"ה במקום ברכה לישראל. אצל ברכת ישראל דהכי עדיפא דמשמע שמתברכין הן עם השאר" ומשמע שעדיף להתברך בברכה כללית ולא פרטית. אמנם ר' משה סולביצ'יק זצ"ל אמר דאין זה ראייה, דכל זה בברכת כהנים כשבירכו את כל ישראל, אבל לא סתם כאשר מברכים ציבור.

יח. כאשר דיבר על הצלתו מברסק באשר כל קרובי משפחתו וידידיו נספו בשואה רח"ל: סיפר רבינו את הסיפור שהובא במקום אחר שסיפר לו הרב מפונביץ זצ"ל שהלך לדבר בלימוד עם מרן הגר"ח מברסק ואמר הרב צריך להבין למה כתוב בתורה כך וכו', ותיקנו הגר"ח לא צריך להבין למה אלא מה כתוב בתורה.

ואמר כי נסתרות דרכי ההשגחה, אנחנו לא שואלים למה זה כך אלא מה אנחנו רואים כאן, רואים שיש גזרת מעלה שכך יהיה. וכך צריך בכל דבר לראות, איך עץ גודל? אלא ע"כ שיש אחד שמשגיח עליו למעלה. איך אפשר לא לראות את הקב"ה? יש אלפי ציפורים שגודדים יחדיו בלי שאחד יפספס, וסובבים את כל העולם ואף חוזרים חלילה.

משה רבינו, בסוף מי גידל אותו, פרעה עצמו. זה השגחה. (באחת השיחות אמר גם על יוסף הצדיק, שאחיו מכרוהו ולא חשבו כי בכך עזרו לחלומותיו להתממש).

במלחמה היה זמן שחששו שהיטלר יכנס לשווייץ הגרמנית, וברחו לשווייץ הצרפתית (ששם שהיתי) מכל החורים, ובסוף לא נכנס כי כך רצה הקב"ה וכן תיכנן מראש. ומאידך היה אנשים שקפצו לתוך האש וחזרו לברסק ושאר מקומות ששם ניספו. בהזדמנות אחרת: בני אדם לא יודעים מה

ילד יום הקב"ה מנהל עולם יש שהולכים למקום ושם מתים, השבוע היה פיוע בירושלים, והגיעו 7 בחורים מהדרום להבחן לישב"ק בירושלים 2 הלכו לכותל ו-5 החליטו שנוסעים הביתה, ואותם 2 נפצעו, הקב"ה שלחם לירושלים ונתן בהם רצון ללכת לכותל כדי שיתקיים מה שנגזר. השבוע נסעתי למירון, בדרך חזרה, הי' תאונה קשה ואפי' הביאו הליקופטר לפנות את הפצועים רח"ל, הי' עליהם גזירה והם נסעו והגזירה התקיימה, אבל לפי האמת אם יש גזירה גם בבית זה הי' קורה.

יט. יש ללמוד מקין והבל, כתוב במדרש שהבל כמעט הרגו, ובסוף קין גבר עליו והרגו. ורואים בדברי הימים שהדורות ממשיכים משת, אדם שת אנוש, ולא נמנים מקין כלל כי לא נשאר מהם מאומה, רואים מהו חומרת מחלוקת.

כ. ר' שמחה זליג אמר בשם הרא"ש שהמורה יחמיר לעצמו. לכולם היקל בסידכות, ובעצמו לא אכל בשום אופן. היה פעם שבאה אליו שאלה על יבלת בריאה שיש שאלה של כל יתר כנטול דמי, וכתבו תוס' בחולין מז שרק מי שיש לו ראייה יתיר. והיות ולא מצא ראייה להתיר ונאלץ לאסור חלה במעיו וכל הלילה לא ישן מרוב צער. בביאליסטוק היו מנקרים ואוכלים אחוריים. ברוב הקהילות החמירו ולא אכלו אחוריים וסירכות.

בבריסק אחרי גזירת השחיטה אכלו אחוריים למדו ממנקרים בביאליסטוק איך לנקר. ר' יצחק שרגא היה בבריסק ואח"כ בביאליסטוק וכתב ספר על ניקור. בעיירות היו אומרים "כזה בשר יאכלו בבריסק.....".

כא. מפני מה לא היו חמי טבריה ופירות גינוסר בירושלים, משום שעולי רגלים לא יעלו בשביל זה, וזה יהי' שלא לשמה (פסחים ח'). וצ"ב מה הקושיא מפני מה, וכי בירושלים צריך להיות הכל. וצ"ל דאי בתוס' בסוטה שעולי רגלים היו באים לירושלים ומתוך שרואים העבודה וכל היו מקבלים ירא"ש, א"כ מקשה הגמ' שאם היו חמי טבריה ופירות גינוסר בירושלים הי' הי' מביא אנשים להתעכב שם, ועי"ז להשיג יותר. ועלה משני דכיון שתחילתו שלא לשמה אי"ב שוויות, כי ע"י ישיבה בברכה ואכילת פירות לא משיגים את הנ"ל. ומ"מ קשה מ"ש מעשר שני. וצ"ל דמע"ש זה עוסק בקיום מצוה. נשאל רבינו, מה פשוט-עם יכול להשיג ע"י ראייתו מעשה הקרבנות, הרי עם עיניו הוא רואה בית מטבחיים. וענה מרן וצ"ל שכיון שרואה

יהודים עושים מצוה בהתרגשות זה גורם שיזכר להשיג.

כב. הכהנים הם שבט הנבחר, ידוע הסיפור של הגאון ר' שמעון שוואב ששאל אותו הח"ח האם הוא כהן ומשהשיב בשלילה ביאר לו מה ההבדל ביני לבינך אלא שכאשר שמעו הסבים של שתינו את הקריאה מי לה' אלי, סבא שלך לא נענה וסבי נענה, ולכן זכה לדורות שצאצאיו יהיו כהנים. תראו מה זה מעשה אחד יש לו השפעה לנצח וכן כל מעשה, באותו הזמן זה היה נראה מעשה רגיל ואפילו הכי יש לו השפעה לנצח, שם ויפת זה קיבל קבורה כי עשה פחות התאמצות וזה קיבל ציצית כי התאמץ יותר. וגם בימינו שאנו לא אנשים עם נשמה כ"כ נקיה וזכה כאז, מעשינו פועלים. ורק הקב"ה יכול למדוד מעשים כמש"כ הרמב"ם ג' מתשובה ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע האיק עורכין הזכויות כנגד העוונות. וכמו שר"ה ברי' דר' יהושע חלש אתא ר' פפא לשיולי ביה, ואמר שיכינו תכריכים ואח"כ הבריא והתבייש ר"פ. א"ל ר"ה שבאמת דנהו בב"ד של מעלה למיתה, וכיון שראו שהייתי מעביר על מידותי, זיכוני, רואים שב"ד של מעלה דנו אותי, והקב"ה יכל להחליט על מעביר על מידותיו שזה חשוב יותר. כתוב בספר חרדים על איזה חסיד שהיה מגדולי המקובלים שהיה חולה וראה שדנים אותו שמצוותיו ועוונותיו שווים מיד לקח תפילין והלבישם ונהי' זכאי. והטעם שנטל תפילין כי תפילין זה הי' מצוות כמב' ברמב"ם ואם הי' עושה רק מצוה אחת יתכן שהי' איזה עבירה שהיתה מכריעה, אבל הי' מצוות זה דבר יותר חזק.

בהלווית ר' משה סולוביצקי בירכתי שיזכה בדין ואנשים התפללו, יש שאומרים שיהי' מליץ יושר, הנפטר כולו רועד מחמת דינו ומבקשים שיליץ יושר עליהם! הוא צריך זכויות על עצמו. זה פחד, אם החסיד היו עוונותיו שווים מה איתנו.

כג. אי' בסנהדרין מחל' אי דור המדבר יש להם חלק לעוה"ב, דעת ר"ע שאין להם לעוה"ב, ויליץ לה מקרא. ואי' התם דשבקיה ר"ע לחסידותיה. דכיון שהי' רגיל לדבר טוב על אנשים ועתה אמר שאין להם חלק לעוה"ב שבקיה לחסידותיה. וק' הרי הוא דרש פסוק ומהיכי תיתי דשבק לחסידותיה, הרי זה כתוב בפסוק. וצ"ל דשמעין מהא שאדם טוב גם פסוקים דורש לטוב. (אחד המראיות של רבינו שמידות זה עניין של נטיה טבעית ודלא כר' ישראל וכדלהלן).

אי' (בשבת קלג:) באו לקבור אצל ר"א בר רשב"י כ' אמרו לא מפני שזה גדול מזה אלא זה הי' בצער מערה וכו'. ופי' באור ישראל (סימן כח) על הגמ' בתענית כז שהתפלל ר' אליעזר על הגשמים ולא נענה עד שבא ר' עקיבא ונענה ואמרו כ', יצאת בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה כ' אלא שזה מעביר על מידותיו. ומק' ר' ישראל, וכי ר' אליעזר לא העביר על מידותיו. ועוד, אם באמת לר"ע יש מעלה של מעביר על מידותיו, זה כבר סיבה מספקת להיות "גדול מזה" אלא אומר שבאמת יש ב' שיטות בדרכי עבודת ה', האחד שיטת שמאי של קפדנות, והאידך של בית הלל של רך כקנה, אבל הם שווים לפני הקב"ה, כי זה ב' דרכים בעבודת הבורא. ובסיפור הזה נענה ר"ע שהיה כבית הלל מפני שנוהג על פי דרכו בדרך של לפני משורת הדין, וזכה בתור מידה כנגד מידה. אבל אין זה מוריד מגדלותו של ר"א מאומה. אמנם יש מקו"ל שגדול מזה היינו גדלות בתורה, והא ראי' דאי' שם שהי' עונה כ"ד תשובות. הרי לן שהי' גדול בתורה. ועוד ראי', דבב"ק מ' משתבח ב' רבא לר"ג בר אחא בר יעקב דאדם גדול הוא א"ל כשיבוא לידך הביאו לי, ואחרי שדיבר עימו הסכים שאדם גדול הוא, ובלא שהי' מדבר עימו לא הי' מקבל

בסוד שיח

שהוא אדם גדול. ואע"ג דבקיוד' כט' אי ששלח בנו ללמוד אצלו. וצ"ל דידע שהוא צדיק אבל אחרי שראה שיועד ללמוד נודע לו שאדם גדול הוא. הרי לן דגדלות היינו בתורה. (עי' חולין נד. מאן גבר בכולא גבר וברש"י).

בסליחות ביה"כ במוסף אומרים, אם אשמע קול אחר לתוהו אשית הדומיים. יל"ע אמאי יחזיר העולם לתוהו ובוהו הא אפילו על עבירות גדולות לא מחזיר העולם לתוהו ובוהו. וצ"ל דרך הבריאה להתנהל ע"פ דעת תורה וכמו שאמר החזו"א גבי טריפה,

8 רבינו הביא פעם כדלהלן: עוף שאין לו לב זה מחלוקת הפוסקים, י"א שאין מציאות כזו, ויש לב אלא שלא רואים אותו, וי"א

וכמו שאיתא בירושלמי כתובות שקטנה בת ג' שנבעלה ועיברו את השנה ונעשית שוב פחותה מבת ג' בתוליה חוזרים, כי בכח קביעת חכמי התורה ניתנה גם השליטה בכוחות הטבע, ואמר הקב"ה שאם אשמע קול אחר והיינו מחכמי התורה אהפוך העולם לתוהו משום שאם הם לא מבינים את המהלך אז אין קיום לעולם. ושאלו, אי חוסר הבנתם היתה קוצר המשיג או שאחזו שיש כביכול טעות ח"ו. וענה, שאם לא מבינים כנראה הם צודקים.

כד. אי ב"ב י גדולה צדקה שאינו יודע למי נותנה ואינו יודע ממי מקבל, שאוכל פירות בעוה"ז. והק' בתוס' אמאי הוי הכי הא שטר מצוה בהאי עלמא ליכא. ובתירוץ הוכיחו שטר הוא מצוות צדקה. וצ"ב, תוס' הק' אמאי הוי הכי, ומשני שטר שטר בהאי דהקב"ה עשה חסד שלא משלם שטר בהאי עלמא כי א"כ קרן המצוות תתכלה לעולם הבא. אבל מצוות גדולות כצדקה, אפי' אי יאכל בהאי עלמא ישאר לעלמא דאתי. וכמש"כ הרמב"ם דחשבון מצוות יודע רק קל דעות.

הנה אי בשלהי עוקצין עתיד הקב"ה להנחיל כל צדיק וצדיק שי עולמות כו', וק' היכן יש כ"כ הרבה עולמות. וק' הגר"א שהקב"ה נותן לכל צדיק כל הנאות שיש כאן בעולם שי פעמים. וק' א"כ צדיקי הדורות האחרונים כתנאים, שלכולם יש את אותו שטר, שי עולמות. וצ"ל, דעל כל מצוה ומצוה יש שי עולמות. ואי בגר"א שות"ת כנגד כולם היינו כל דיבור תורה, א"כ בחזורים צעירים שאין להם דאגת הפרנסה שינצלו את הזמן להרבות עוד ועוד תורה שעל כל מילה אפשר לקבל אוצרות שטר.

כה. אי בסוף פרק המדיר בכתובות דבימי של צדיק גמור לא נראית קשת, כלל שהעולם לא מתחייב כלל. וצ"ב וכי

שיתכן כה"ג. אין ע"ז שו"ע, אלא בבאר היטב, היום רואים שאפשר לחיות בלי לב כמה שעות, כשעושים ניתוח לב. וגם אי שא"א לחיות בלי מעיים, והיום כשעושים טיפולים רואים ששייר. החזו"א אמר ע"ז דבר מחודש (הובא בריש אלו טריפות בספר חזו"א עמ"ס חולין), שהיה אלפיים שנות תהו אלפיים שנות תורה ואלפיים ימות משיח, וכל מה שהיה באלפיים תורה ונקבע על פי זה הדין, אזי גם היום באלפיים שנות ימות המשיח נוהג הדין כך, אפילו שבמציאות היום יש שינוי, וכפי שרואים הרבה מן ה"ח טריפות יכולים לחיות היום. הרמב"ם כתב דטריפה היינו כל דבר שרופא אמר שא"י לחיות יותר משנה.

בשואה לא היו צדיקים גמורים, שהעולם התחייב כלל רח"ל, כעין דור המבול, ואולי בדוחק י"ל שכשיש צדיק גמור אין כלל על כל העולם, אבל על חלקים מהעולם יש.

ובהזדמנות אחרת: איתא שכשיש צדיק גמור אין קשת ניראת (כתו' סוף המדיר). והיינו שכיון שיש צדיק גמור, אין קשת, דגם בלי הקשת יש הגנה מפני מבול מחמת הצדיק. וילה"ק וכי ענין הקשת נועד עבור הדור שלנו, דהלוא עד הלום תמיד היה צדיקים, תנאים ואמוראים גאונים ראשונים וגדולי האחרונים.

כו. גביר אחד סיפר שכשקנה את דירתו מצאו הילדים מתחת למזרון טבעות, וכשבא הביתה מראה לו הילדה את ה"משחקים" שמצאה במיטה בחדר שינה, ונתן לשכנו שה' מבין בזה ושם לו את זה. ובא לשאול את הגאון ר' משה פיינשטיין מה יעשה בהם, ופסק לו שאחד שמוכר הדירה על תכולתה אי"ז כולל הכסף עצמו, ולכן שיחזיר לבעלים, (זה ה' דירה של זוג זקנים). ואומרים שבשטר זה נתעשרתי, ושאל הלה איני יודע למה אני צריך שטר הרי עשיתי כדן. ואמר מרן זיע"א, הוא לא קיבל שטר אלא קיבל חזיר, (כבוד).

כז. כתוב במדרש שמשנה ה' צריך לשנות פרק א' או משנה א' על הסלע, אין הכוונה ללמד את בני ישראל על יד הסלע או ללמד את הסלע, אלא שע"י שיהי לימוד תורה בעולם יתהפך הטבע.

כח. בענין ריבית: אמר הגר"א שאחד צדיק הגיע אליו בחלום ואמר שסובל היות וחטא בעוון ריבית. ושאל הגר"א מה עם התר עיסקא, א"ל אותו נפטר בשמים צוחקים מזה. ואמר הגר"א שהתר עיסקא זה דבר גרוע מאוד. וה"ל מכירת חמץ זה מכירה גרועה. ועוד אמר שאפילו ביום כיפורים שאדם עוזב את עוונותיו ורוצה להפטר מכזה עוון זה לא עוזב, כי כל רגע עובר על זה. לי יש בנק הדואר שם אין בעיות, אבל לאחרונה התחילו לקחת קצת כסף.

באמריקה עד שבא ר' משה פיינשטיין וצ"ל נהגו באיסור ריבית כהתר והיו לוויים בריבית. ותיקן שיעשו חברה בע"מ - בערבון מוגבל ואז זה מותר כי אי"ז אדם שלוח בריבית אלא עמותה. אבל ר' שלמה זלמן סובר שזה מותר רק מדרבנן.

ושאלו מה יעשו כל המוסדות, וענה מרן צ"ל אצלם התר עיסקא יותר קל כיון שאי"ז אדם כל שהוא ולכן יתכן שמקילים בדרבנן הזה.

כט. אין בימינו אחד שמאמין לגמרי דאיתא שאפי' נח ה' מקטני אמונה כ"ש אנן. וה"ל אין אחד שלגמרי לא מאמין, לכ"א יש זיקה. יש שלפני המות צועקים שמע, יש שמתפללים בעת צרה. וכן מצוי שאנשים אומרים הלואי שיהיה כך וכך, מהו אותו "הלואי" שהם אומרים, זה איזה תפילה שהם מתפללים בתת מודע שלהם.

ל. נשאל רבינו אודות בעלי בתים, שיש להם שעה ביום ללמוד, האם עדיף בשעה זו ללמוד דף היומי ולא לרדת להבנת הדברים עד הסוף, או עדיף ללמוד קצב עצמי של הבנה טובה, ולא יאחזו עם כל כלל ישראל במחזור הש"ס ומידי פעם ישלימו פערם, ע"י שידלגו מסכתות וכדו' בכדי לאחוז עם כולם. והחל מרן זיע"א לדון, וכי אחד שעובד 18 שעות כל זמנו ללימוד תורה הוא שעה אחת, אבל מעשה שהיה כך הוא. וענה שעדיף לימוד דף היומי וכך יחזיק הקביעות של האנשים האלו, כי יש מחייב, כי באופן של הבנה ולימוד יותר מתון יהיה אנשים שזה לא מספיק מחייב בשבילם, ויפסיקו.

לא. איתא יומא פז. מזכה הרבים אין חטא בא על ידו, ופירש"י שם, שלא נותנים לו להכשל. וזה לכאורה בתורת שטר על המצוה, דאמנם יש בחירה, אבל עכ"פ זה השטר על פועלו. ואיתא נמי כדי שלא יהיה הוא בגהינם ותלמידו בגן עדן. וק' הרי קרח היה אדם גדול ובכ"ז הוא בגהינם וצועק משה אמת, ואילו בניו בגן עדן עושים חיים (לעבן אטאג), תיקנו מזמורים, ואחד מהם הוא לפני תקיעות, שהוא מזמור גדול מאד. והנה יוחנן כה"ג נכנס לפני ולפנים, ושימש 80 שנה בכהונה גדולה, וקילקל. והלוא כהן גדול זה זיכוי הרבים הכי גדול - שנכנס לפני ולפנים ומבטל את כל עוונותיהם של ישראל, והאיך חטא, הלוא אין מספיקין בידו לחטוא. וצ"ל שאמנם מרחיקים אותו מחטאים, אבל אם הוא רץ אליהם ש"ד שיכול לחטוא.

ל"קו"ט"ב מספר "הדר"ג דא"י בס"ן שליט"א

שם "הגר" לבת

בבית שמואל (שמות אנשים ונשים) מופיע השם "הגר". ושאלתי למרן הגרא"ל שטיינמן וצ"ל (כסלו התשע"ב), האם אפשר לקרוא לילדה בשם הגר, והרי רשעים לא מסקינן בשמיהו (כדלמדנו ביומא דף לח:)? והשיב לי הרב שליט"א: "היא היתה אשה

של אברהם אבינו. וכי אברהם אבינו נשא מרשעת? מה פתאום!

(בזאת יבא אהרן)

האם יש לחשוש מלימוד מסכת

מועד קטן

מגיד שיעור שמתחיל ללמד מו"ק ואמר למשתתפים בשיעור שיעורו לפני תחילת הלימוד. האם יש עניין בזה וצריך לחשוש?

9 בקונטרס מנחת תודה (עמוד ה'): "וכן רבינו (מין הגר"ח קניבסקי שליט"א) מורה ובא לגבי מי ששואל אם אפשר ללמוד מסכת מו"ק למי שאינו אבל, שהעולם אומר שזה יכול להזיק, ומשיב רבינו שתורה לא מזיקה. והוסיף רבינו שהחת"ס היה נותן פרוטה קודם שלמד מו"ק, באמת על פי דין אין לחוש כלל ואין לזה מקור, החת"ס אמר שהוא מקפיד אז "מאן דקפיד קפדינן בהדי". ואצלנו לא נהגו לתת צדקה קודם לימוד מו"ק".

וראה עוד בספר תולדות יעקב, עמוד של"א. וראה ספר חסידים (סימן רס"א): "אהוב לך את המצוה הדומה למת מצוה שאין לה עוסקים כגון שתראה מצוה בזויה או תורה שאין לה עוסקים כגון שתראה שבני עירך לומדים מועד וסדר נשים תלמוד סדר קדשים, ואם תראה שאין חוששים ללמוד מועד קטן ופרק מי שמתו אתה תלמד ותקבל שכר גדול כנגד כולם כי הם דוגמת מת מצוה, אהוב אותן מסכתות ואותן הלכות שבני אדם אין רגילים בהם שזה דומה לאחד שהיו לו בנות ותבעום בני אדם והשיאם להם ונשארה בת אחת שלא תבעוה לינשא, אמרה לאביה אחיותי יודעות אומנות נקייה מעשה אורג מעשה רוקם לכך קפצו עליהם הכל והיו לאנשים אבל למה נתת לי אומנות שהכל מרחיקים ממנה לארוג בגדי אבל לתכריכי מתים אלו הייתה אומנותי בגדי שמחה הייתי לאיש כאחת מאחיותי, אמר לה אביה אני משבח אותך שהכל ילכו אצלך, כך אמרה מועד קטן והדומה לה רבונו של עולם למה אין עוסקים בי כשאר מסכתות והקב"ה השיב לה טוב הרי כבר נאמר (קהלת ז' ב') טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו. ועתה למה אומרים שהיא סכנה לפי שכתוב (משלי ג' י"א) ואל תקוץ בתוכחתו הוא ממנה ולא ידקדק כמו בשאר מסכתות, ועוד לפי שכל דבר שתופסין אותו בחזקת סכנה אפילו אינו מקום מסוכן מזיק לפי שלשון בני אדם ועינים מזקת אלא כך יעשה הרוצה ללמוד אותה יתפלל להקב"ה שלא יארע דבר רע וגם ילמדו הרב בחשאי לא יפרסם ולא יזיק ולא ינזק אחר שלשון בני אדם ועינים מזקת וכתוב (שה"ש ז' ב') חמוקי ירכיך כמו חלאים

ואכן צריכים לצום?

ואמר לי מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל: "העולם מפתחים".

ואילו מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל אמר לי: "אפשר ללמוד גם בלי זה..." (שובת התשע"ג).

(בזאת יבא אהרן)

שנים מקרא ואחד תרגום

בכנסתי קמיה מרן רבי נסים קרליץ זצ"ל (שבט התשע"ב), עם יהודי מחו"ל שבנו הוא מעל גיל בר מצוה ומאד עסוק בישיבה ואין לו זמן לקריאת שנים מקרא ואחד תרגום. הבן חלש בלימודים ולכן מתקשה להשיג את הרמה של שאר בני הישיבה. כל ערב לאחר סיום הלימודים מגיע אחד מהרבנים בישיבה לביתו כדי לעזור לו בלימוד.

בגלל סדר היום העמוס והמצב המפורט לעיל, קשה לו מאד להספיק לקרוא גם את שנים מקרא ואחד תרגום, עד כמה צריך להקפיד ולהשתדל לקיים מצוה זו?

ואמר מרן רבי נסים קרליץ זצ"ל: "קודם כל אם באמת אין לו זמן – פטור".

אבל אין לו זמן כי הוא לומד דברים אחרים, גם מפאת זה פטור משמור"ת?

וענה מרן רבי נסים קרליץ זצ"ל: "מסתמא אפשר למצוא זמן. אבל (מכיוון שהוא חלש) קודם שיחזיק ברמה של הכיתה".

תחלואי מיתות כמו מי שמתו ומוע"ק יהא בסתר ולא ינזק שנאמר: חבי כמעט רגע עד יעבור זעם (ישעיה כ"ו כ'), וגם שמעתי בב' דברים מלאך המות קרוב לשמוע מי שדורש מעשה מרכבה ובמועד קטן, לכן נענה מלאך המות ואמר הן הן מעשה מרכבה כמעשה דריב"ז ור"א בן ערך (לא יכוין להפרע ממנו) וכן מוע"ק וכיוצא בו שהוא ממונה על המות לכן יעסוק בכל לבו לישר בלא קלות ראש בה וכן כל מצוה וכו' כדאיתא בראש הספר".

בכף החיים (יו"ד קט"ז קפ"ט) ציין לסימן הנ"ל בספר חסידים וכתב: "יוכל ללמוד מסכת מו"ק וכדומה ולא יחוש משום סכנה, רק ימהר ולא ידקדק כמו בשאר מסכתות". וצ"ע מדוע דייק כך שהרי בפירוש כתב הספר חסידים בסוף הסימן הנ"ל: "... לכן יעסוק בכל לבו לישר בלא קלות ראש בה וכן כל מצוה".

כתב בכנסת הגדולה (יו"ד סימן רמ"ה הגה"ט אות ג') ששמע שבקושטא נמנעים מללמוד את המסכתות: עירובין, נדה ויבמות, מפני שראשי תיבותיהן: ענ"י. וכתב שאין נמנעים אלא ללמד עם חברים בישיבה, אבל לעצמו כל אחד ואחד צריך ללמוד, וכמו שכתב בספר חסידים שילמד מסכתות שאין לומדים בהם (הובא בפניני הלכה חשוקי חמד עמוד תקפ"ב הערה 204).

ומרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל השיב: "כל יום ילמוד חצי שעה ובמשך השבוע יגמור".

ואם גם זה קשה כי חלש וצריך להגיע לרמה של הכיתה?

והשיב הגרא"ל שטיינמן זצ"ל: "מוכרח ללכת מן הכיתה (ולמצוא כיתה המתאימה לרמתו. א. פ.), אחרי הכל יהיה בפיגור, (וזה) לא טוב".

(בזאת יבא אהרן)

קידוש להולדת בת

נכחתי כשנשאל מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (שבט התשע"ב), האם כדאי לעשות קידוש להולדת בת, ובזה ל"הרוויח" לקבל ברכות להצלחת הבת, או שמא אין עניין בזה? והשיב הרב שליט"א: "אפשר כך ואפשר כך, אבל כדאי לתת קידוש".

(בזאת יבא אהרן)

להכות ילד לצורך חינוך

נכחתי כשנשאל מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (תשרי התשע"ג), ע"י אב שלו בן בן שנתיים ורצה לדעת מאיזה גיל אפשר/כדאי להכות את הילד לצורך חינוך.

מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א הזדעזע מהשאלה ונראה כמקפיד, ואמר: "לחנך רק בנחת. צריך ללמוד 10 שנים איך להכות לפני שמוותר להכות!".

במסע חיזוק לקדימה

(בזאת יבא אהרן)

שמחה בלימוד התורה

התלויתי ליהודי מחו"ל (טבת התשע"ב), שביקש ברכה ועצה עבור הבן שלו שאמנם לומד בישיבה, אך אין לו חשק ושמחה בלימוד התורה.

ואמר לו מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל: "זה היצר הרע, וצריך להתפלל על זה".

(בזאת יבא אהרן)

בחודש טבת התש"ע, הייתי אצל מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, ואחד מן הלומדים שאל, מדוע אמרה הגמ' 'כל המקיים' ולא 'כל

האוכל, האם אפשר לקיים שלש סעודות בלי לאכול?

ואמרת, שנראה שכוונת 'כל המקיים', שאוכל בכדי לקיים את תקנת חז"ל לאכול שלש סעודות, ולא אוכל מכיוון שהוא רעב. ולאחר כמה דקות חזר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, על הדברים ואמר שזה הפשט, שעל אף שאינו רעב (ואף אם הוא רעב, אך) אינו אוכל לשם כך, אלא לשם המצוה.

(מעלות רבקה עה"ת)

שוב ארץ ישראל

ידידי מאנגליה, חשקה נפשו ונפש אשתו לעלות לארץ ישראל ולחונן עפרה. לידידי שמונה ילדים והינו מנהל מוסד עם מאות תלמידים. הנהלת המוסד דורשת שישאר וטוענים שאין מנהל מוצלח כמותו וכי אין לו תחליף.

קורא את שמע

שאלתי את מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (חורף התש"ע) אם צריך להתחשב במה שאומרים בעלי ומנהלי המוסד. ואמר "זה שיקול". ושבתי לשאול האם יעלו או לא? והשיב מרן שליט"א "זה שיקול ללא ספק". מאוחר יותר באותו היום נכנסנו קמיה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ושאלונו זאת. אמר הגר"ח שליט"א: "המוסד ימצא משהו אחר". ושאלנו האם זה הדבר הנכון לעשות לעלות לא"י במצב זה? וענה הרב שליט"א "תשאל את מו"ח". אמרתי לרב שכבר היינו אצל מו"ח והוא אמר שזה שיקול, אך לא הכריע. אמר הגר"ח קניבסקי שליט"א: "אם כך, אתה פטור! ויכול לבוא לארץ".

משם המשכנו אל מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ואמרתי לרב שליט"א שידידי מאד מרוצה מהחינוך של ילדיו בחו"ל ושואל

האם צריך לחשוש מהחינוך בא"י. אמר לו הרב "אתה חושב שהמחנכים שם טובים יותר מפה...?". והוסיף "לא לחשוש לזה, יהיה טוב". שאלתי לרב שליט"א דאם כך, מתי כדאי לבוא? וענה: "כמה שיותר מהר יותר טוב".

(מעלות רבקה עה"ת)

אל יפתח אדם פיו לשטן

בבראשית (מ"ו ל): "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף אֲמוֹתָה הִפְעָם...".

ולכאורה יש לשאול, דהרי אמרו חז"ל (ברכות דף יט.): "לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן" והיאך לא חשש לזה יעקב אבינו שהיה מקיים כל התורה עוד לפני שנתינתה? וענה לי מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (שבט התשע"ה): אנשים כמו יעקב לא חוששים מהשטן – אדרבה, השטן הוא זה שפחד מהם!¹⁰ (כשסיפרתי את תשובת מרן לגר"ש דבליצקי זצ"ל, נהנה מאד ואמר: כך, זה נכון).

ואכן היה צריך השטן לפחד מיעקב, שהרי שרו של עשו הודה שיעקב ניצחו: "... כי שְׂרִית עִם אֱלֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכַל" (בראשית ל"ב י"ט).

ולאחר זמן ראיתי באילת השחר (ויחי מ"ח כ"א) שכתב מרן הגרא"ל זצ"ל, על דברי יעקב "הנה אנכי מת" – שזה לא נקרא פתיחת פה לשטן, דלא אמר שימות אלא שמדבר על הזמן שלאחר מותו.

ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי (שבט התשע"ה) כתשובה לשאלה זו: "כבר אמר לו הקב"ה והשיבותיך אל האדמה הזאת שיקבר בא"י א"כ כבר א"ל הקב"ה שימות".

(מעלות רבקה עה"ת)

האם לעזוב את ארץ ישראל

מפחד הטילים

בחודש תמוז התשע"ד החלו שונאינו הרשעים ימ"ש מארגון החמאס לירות רקטות על מקומות רבים בארץ ישראל. ולאחר היום הראשון בו נשמעה אזעקה היה חשש גדול ופחד בלבם של רבים.

נתבקשתי לשאול את גדולי הדור האם צריך לפחד והאם כדאי לטוס לחו"ל בשעה זה מפחד הטילים.

וכששאלתי למרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, חיך ואמר לי: "מה יהיה אם כל היהודים ילכו מארץ ישראל?" והוסיף ואמר שאין צריך לעזוב ובדרך שהכל יעבור בשלום.

10. ועיין כתובות דף עז: וקידו' - שין דף פא.

ומרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל אמר לי: תגיד להם (למי שחושש) שיבואו לבני ברק.

אבל אינם רוצים לבוא לבני ברק, רוצים להישאר בבית שמש או לטוס לאמריקה? וענה הרב שליט"א: במקום לאמריקה תבוא לבני ברק.

(מעלות רבקה עה"ת)

שאלות ותשובות שנשלחו ע"י הקוראים

בס"ד של וברכה

לפני שמנה שנים הייתי אמור ליסע לאנגליה למסור שיעורים כמה ימים בירחי כלה, אך נוות ביתי שתחל הייתה מעוברת בסוף חודש התשיעי, ובאתי לשאול את מרן האם ראוי שאסע או אמנע בעבורה.

ואז סיפר את המעשה הידוע עם הגאון ר' אלחנן וורסמן שאשתו היתה מעוברת לפני לידה, ובא לפני רבו הח"ח, ושאלו האם הוא רופא, ואח"כ נולד בן ובדעתו ליסע לברית, ושאלו הח"ח, האם הוא סנדק או מוהל, והגר"א נשאר ולא הלך לברית.

אח"כ שאל האם יש אחד שידאג לה, והשבתי שאמה נמצאת כאן ובשמחה תעזור לה, השיב לי שאסע,

וסיים שאחזור לברית [ובאמת, נולד בן ב"ה].

שאלתי הרי הראש ישיבה אמר קודם בשם הח"ח שאין צורך לחזור לברית

והשיב, הרי תחזור עד אז ותהיה בברית. [ברוך ה' לבסוף אף הלידה נדחתה עד לאחר שחזרתי מחו"ל]. (מ"ק)

✽

שאלתי על אישה שיש לה כל מיני מחשבות [לא טובות] בעניני אמונה

אמר להגיד כל יום קרבן התמיד

✽

אמרה מבהילה של רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א על מרגא ורבנא הגרא"ל שטיינמן זללה"ה.

סח הגאון רבי גדליה הוניסברג שליט"א מרן זצ"ל היה אומר שנשמתו של הגאון מווילנא הייתה נשמה גבוהה מעבר למדרגת בני דורו.

וכן נשמת החזון איש. זאת כי חפץ הקב"ה שירידת הדורות לא תהיה תלולה כל כך, ובני הדור יראו נשמה גבוהה שתרום אותם מעט. ע"ז אמר זקני מרן הגר"ח שליט"א שגם נשמתו של מרן הגרא"ל לא שייכת כלל לעולמינו אלא הקב"ה ביקש שנכיר

נשמה מהדורות הקודמים כדי שנתרומם מעט. (גליון מרוה לצמא וישב-חנוכה תשע"ט עמ' 11)

פעם הציעו לי לשמש כמנהל ת"ת הגעתי בבוקר אחרי התפילה (לפני כעשר שנים) להתייעץ עם מרן זצוק"ל

אמרתי לראש הישיבה שהציעו לי ושאלתי אם לעזוב את הכולל כיון שהציעו לי לשמש מנהל

הראש ישיבה חקר ודרש בן כמה אני וכמה ילדים יש לי ועוד ופסק שכיון שהציעו לי הצעה זו סימן שאני מתאים להנהלת ת"ת ועלי לקחת זאת.

שאלתי את ראש הישיבה שאני מכיר את עצמי ובאם אני יהיה מנהל יהיה לי קשה ללמוד גם בלילה כי הראש יהיה תפוס בזה.

ענה לי הראש ישיבה אם זה מה שהציעו לך זה השליחות שלך.

כיון שהדברים נאמרו בחיבה עזרתי עוז ושאלתי שאולי זה טובת המוסד אבל מי אמר שזה טובתי

הרים הראש ישיבה זצוק"ל את עיניו ואמר וכי אתה לא רוצה לעשות את השליחות שלך בעולם.

שאלתי את הראש ישיבה האם שייך שאדם צעיר יהיה מנהל כשיש מלמדים יותר מבוגרים ממנו ובעלי נסיון, ויתכן שיהיה צורך גם לפטר מתנכים.

הראש ישיבה הראה חוסר שביעות רצון מענין הפיטורין ומיד הסברתי שהמדובר על כאלו שעושים מלאכת ה' רמיה שמשאירים את התלמידים לבד להרבה זמן והולכים לקניות

אז ענה הראש ישיבה לא לעשות שינויים באופן מהיר רק הכל לאט לאט וחזר ואמר לאט לאט.

חזרתי ושאלתי אפי' שאני צעיר מהם בהרבה ענה הראש ישיבה כן אין בזה בעיה אבל הכל לאט לאט

פעם סיפר לי ר' אלחנן ברלין נכד הראש ישיבה סיפור שהיה אתו שנכנס הביתה והרבנית בקשה ממנו לראות על רטיבות שהייתה שם בקיר והלך לבדוק והראש ישיבה נכנס ושאל מה העניין ואמר לרבנית "כמה זמן נשאר לנו בעולם לא חבל על הזמן"

*

לפני שנה הגענו כתה ז' מת"ת בירושלים

לבחינה אצל הגאון הגדול ר' שרגא שטיינמן שליט"א בבית מדרן זצוק"ל לפני הבחינה שאלתי את הראש ישיבה שאלות כדלהלן: המחנך שואל: הילדים אי"ה יש להם השנה בר מצווה, הייתה הדרכה מיוחדת שהראש ישיבה זצוק"ל נתן לראש ישיבה שליט"א לפני הבר- מצווה?

הראש ישיבה עונה: היה אומר "אני יכול להגיד דבר שהוא נראה קל אבל הוא קשה מאוד, אף פעם לא לשקר בלי נדר מי שיקבל על עצמו לא לשקר זה זכות גדולה אבל זה לא קל".

כל אחד צריך לקבל על עצמו משהוא בדרך כלל אפשר לומר שכל ילד לפחות כל יום שעה ביום קבועה הוא לומד יהיה מה שיהיה בין אם זה בחופש, בין אם זה חג, ערבי חג, והוא ידע שכל החיים לא עבר עליו יום ללא תורה, זה דבר גדול מאוד

המחנך שואל: (אחר ההתנצלות על השאלה, שיש בה תועלת לתלמידים) בגיל צעיר, מאד אכפת מה החברים אומרים, איך הראש ישיבה הרגיש עם הפשטות בגשמיות שהייתה כאן בבית הגדול וקירות הבית מעידים על כך, האם כילד בגיל 12 זה היה קצת קשה כגון בושא להביא חברים הביתה או לא?

הראש ישיבה עונה: אני לא זוכר שהתביישתי בזה אני התנאיתי בזה, לא התביישתי בזה, הוא תמיד היה מסביר לנו שאנחנו צריכים להצטייד בזכויות לעולם הבא כמו אדם שנוסע לחו"ל ממלא את המזוודה שיהיה לו לשבוע שבועיים אנחנו צריכים להצטייד לא לשבוע שבועיים אלא לעולמי עד כל פרוטה שיש חבל אפשר לתת צדקה, אם הוא ייתן את זה לסיד מה יביא לשמים סיד? צבע? מה יועיל? אבל אם נתן את הכסף לצדקה יש עם מה לבוא הוא בא עם זכויות, תמיד צריך לחשוב מה רצון הבורא אם עושים מה שהקב"ה צווה, אותנו יש לנו עם מה לבוא לשמים.

לא זוכר שהתביישתי בזה פעם

אתם רואים את הקיר הזה פה? (הראש ישיבה מצביע על הקיר המקולף בבית אביו מרן זצ"ל) הוא לא סייד, למה הוא לא צבע את הצבע אי אפשר להביא לעולם הבא, מה יעשה יביא את זה, את מי מעניין הצבע, אבל הזכויות בכסף הזה נותנים למצוות, לתלמוד תורה, לישיבות, לאלמנות, להכנסת כלה, עושים מצוות כל עשר אג' שפה מזלזלים בזה ברגע שאתה שם בקופת צדקה יש לך שמה שכר למיליארדי מיליארדי שנים, אנחנו צוברים זכויות כל תוס' שלומדים, כל

שורה בגמ' שלומדים, הכול אוגרים לעולם הבא.

אנחנו באמת צריכים להצטייד, אנו מתכוונים כאן בעולם הזה, כמה אדם חי בעולם הזה? לכל היותר מאה ועשרים שנה, ועם זה הוא צריך להביא ציוד לעולם הבא שהוא נצח נצחים, ושם אין זכויות חדשים, מה שהבאנו מפה זה מה שיש לנו שם, אתם רואים את הקירות המגורדים מאחורה (הראש ישיבה מצביע על הקיר המקולף בבית אביו מרן זצ"ל) אתם חושבים שלא היה לו את הכמה שקלים לסייד, היה לו, אלא הוא אמר את הכמה שקלים האלו אני נותן לצדקה! יהיה לי מזה משהוא אם אני יעשה מזה סיד? אני אבוא לשמים עם צבע? מה יהיה לי מזה? אני אגיד הנה הבאתי צבע? אבל אם נתתי אפילו 10 אג' לצדקה, יש לי צידה לדרך.

כמה פעמים ראיתי בריתחא בשאלות של בין אדם לחברו,

ואחר שבדקתי בדק היטב, מצאתי צד השווה לכולם,

כאשר השאלה היתה ללא שום פרט מזהה, רק לגופו של ענין, אבל במקום שהיו שמות והיה צריך לענות היה עונה בניתוחא שלא יראה שכועס על מישהו מסוים.

*

באחת הפעמים הבאתי בחור צעיר מאחת הישיבות הנודעות,

המשגיח התלונן בפני הוריו בחנוכה, שהוא 'גנב לב' מהעגלה של המלצר המחלק,

כאשר בשלהי זמן קיץ התעניינו אצל המשגיח במצבו, ענה להם שהוא טוען שיפור רב,

וכדי להבהיר כמה מצבו חמור, סיפר להם שהוא 'גנב לב' מהעגלה של המלצר....

תמהו ההורים האם בנם גונב בקביעות, והשיבם המשגיח, שכונתו למעשה בחנוכה....

על כך נרדף הבחור חודשים רבים... ואביו ביקש לשאול אם ראוי להעבירו לישיבה אחרת.

רבנו התעניין רק האם גם הבחור רוצה לעבור,

הבור ענה, שטוב לו עם החברים, למרות תחושת הרדיפה מצד המשגיח,

טענתי לרבנו שזה מסוכן להיות תחת ידו של משגיח שלא יודע לחנך.

רבנו שתק, אך היה ניכר על פניו שהצער

מבעבע,

לפתע דפק בעזעל על בסטנדר, ואמר לי בקול גדול מאד [שהריין את כל בני הבית לחדרו] 'הוא' לא יודע לחנך??? הוא לא יודע מה הוא רוצה מעצמו!!! אבל הבחור לא צריך לסבול, יש רק עצה אחת, שיתרחק ממנו.

אחר כך ביאר, שאם הבחור חש בטוב עם חבריו, אינו צריך לחשוש מאדם שמצער אותו, זה נובע מטעות של בחור צעיר שרוצה 'לקבל' מהמשיגה, והוסיף בצער, כשהוא יהיה רחוק ממנו המשיגה יעבור לאחרים....

✱

נכנסתי לבית מדרן לפני כמה וכמה שנים לקראת הבר מצווה שלי, וביקשתי ממאן דהו שהיה נוכח שם שיצלם אותי עם רבינו, משהלאה העלה חשש שמא רבינו לא יסכים שיצלמו אותו ופחדתי שמא אחמיץ תמונה חשובה זו, הבטחתי לו שבתוך בקשותי אבקש מרבינו גם רשות על כך, ועם קצת בושה צירפתי בקשה זו כבדרך אגב אל תוך בקשותי, - אולם כאן רבינו לא הסתפק בהנהון ראש בלבד אלא להפתעתי הרבה, נעמד זקוף לידי מול המצלמה כאדם המצטלם מול צלם בחתונת בנו.

והכל - כדי למלאות משאלה של ילד בן 12 שאפילו לא התכוין עד כדי כך אלא רק לקבל הסכמתו שיתנו לו להצטלם איתו,

וברשותי שלש תמונות בהבדל של כדקה שתיים מהם כשרבינו כפוף כדרך חיבה לשמוע בקשתי והשלישית זקוף על ידי כעומד מול צלם

✱

מספר נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א הרבה מהתלמידים מספרים כשהוא היה צריך להעיר לתלמיד היה תחילה מחייך ואח"כ בעדינות אומר מה שרצה לומר.

עוד כתב רבי אשר: הסבא כשיצא מהדירה שלו לדירה של ר' שמעון גלי' היה באמצע דשא, ויכלו לקצר דרך הדשא... וסבא תמיד עשה עיקוף שלם כדי שלא לדרוך על הדשא ופעם אחת אמרו לו שזה לא מזיק כלום שדורכים על הדשא והסכים.

עוד תוספת: סבא בבית של רבי שמעון, נכנס ר' דן אונגריש, סבא אמר לו שיכול לשבת אפילו שאין אורח מכניס אורח אבל יש לי רשות מר' שמעון לכבד אחרים בבית הזה.

✱

רוח הקודש מדברת מתוך גרונו

בעצרת מרכזית בפני מאות מתלמידי

מוסדות מרכז התורה בעיר רנסי שבצרפת נשא דברי נהי ומספד הגאון הצדיק רבי יצחק סבאג שליט"א דומ"ץ דק"ק מרכז התורה ומראשי ישיבת חזון ברוך לרגל יום השלושים של רשכבה"ג מרן זצוק"ל. בדבריו האריך על הזכות הנדירה לה זכו בני צרפת בזה שמרן רשכבה"ג זיע"א נשאם על ליבם כאשר ישא האומן את היונק. ובפרט בעת ביקורו במוסדות בביקור ההיסטורי בצרפת.

בתוך דבריו ריגש את התלמידים בסיפור אישי מכלי ראשון. וגופא דעובדא הכי הוה. באשר אחד מקרובי משפחתו, אברך יר"ש, נועץ בו אודות איזה קושי מסויים שהיה מנת חלקו בימים האלה, יעץ לו שלדבר זה רק ליבם של ישראל האורים ותומים של דורינו יוכל לתת לו מזור, וכי עליו ליסוע למרן זיע"א ולשטוח את שאלתו בפניו, ואשר יורה עליו לעשות. אותו קרוב משפחה לא היסס ונסע למרן זיע"א ושטח את מבוקשו, מרן זיע"א אמר לו נחרצות 'תניח תפילין בכל יום', בשומעו את דבריו נבהל אותו אברך יר"ש באשר מעודו לא עבר עליו יום ללא מצוות תפילין וכי מקפיד על קלה כבחמורה, ולתומו ומרוב בהלה, נישק את ידו של מרן ראש הישיבה זצ"ל ופנה לדרכו. בליבו חשב שמרן לא הבין אותו, ולא קלט מי הוא, וכי הוא אברך יר"ש.

לתומו סיפר את המאורע לאחד מקרובי מרן זיע"א שבידר אצל הנכד שיח' שהיה בקבלת קהל ושאלו לפשר הדברים, הלה אמר כי אכן בתוך דבריו שאל באוזני מרן וכי הסבא לא רואה כי מדובר באברך בר אורין ויר"ש, וביאר לו מרן כי כוונתו הייתה כי עליו לבדוק את תפיליו, ולוודות את הידורים וכשרותם. האברך הנ"ל ששמע את דברי מרן נרגע אך עדיין בסתר ליבו לא הבין למה מרן הוציא מפיו ששיניח תפילין בכל יום.

והנה כאשר כבר בדק אותם לפני מספר שנים טלפן אל הגאון הנ"ל שליט"א וסיפר לו את המאורע ואת דבר מרן זיע"א והוסיף כי כבר בדק את תפיליו לא מזמן ולכך יצא י"ח בזה. אך הגאון הנ"ל שליט"א אמר לו נחרצות כי כבר נודע בשערים כי מרן זיע"א דבר ה' בפיו, ואינו מוציא את דבריו לבטלה ועליו להזדרז ולבדוק את תפיליו אצל סופר מומחה ויר"ש מרבים ולא למצוא אמתלאות. וכך הוה.

ומה נדחמו עת צלצל הטלפון בבית האברך ועל הקו היה הסופר שהודיע נחרצות כי כאשר קוצו של יר"ד בהרבה מאותיות,

אינו כשיטת ר"ת, והאברך אמר לו האם זה מעכב, הסופר שהיה מומחה גדול בהלכות תפילין אמר לו שהחזו"א כותב כי מי שאין בתפיליו את קוצו של יר"ד לפי ר"ת הוא קרקפתא דלא מנח תפילין. האברך נאלם דום באותה שניה הבין את לשון מרן זיע"א שאמר שיניח תפילין בכל יום, שהרי לפי החזו"א היה קרקפתא דלא מנח תפילין. ויהי לנס.

ולמוחר מלציין שהאברך הנ"ל ראה ישועות גדולות, באותה שנה. את דבריו סיים בהתרגשות הגה"צ רבי יצחק סבאג שליט"א בפני תלמידי המוסדות כי את גדולת מרן זיע"א א"א לשער, אך לכה"פ יש להשתדל להתעלות ולו קמעא ע"מ לשאוף להגיע גם לאיזה שהוא דרגה בעבודת ה"ת.

✱

אין להכניס תאומים לאותו כיתה אלא או 2 בתי ספר או כיתות מקבילות

קרה לי שהוצרכתי להעביר מבית ספר בגלל בעיה דלא נרחיב כעת ומרן זצוק"ל שהוא נגד להקפיץ אישר להקפיץ תאום בבית ספר החדש כי לא היו כיתות מקבילות.

שאלתי אם אפשר להעמיד קרוואן בחצר שלי לצורך ישיבה שיש לשכן שלי בנות מבוגרות- מרן אמר בסדר רק לעשות תנאי שמתי שאני דורש אז שישלכו מיד

שאלתי אם לעשות ליל הסדר לבד כי אני יכול לקיים והגדת לבנך יותר טוב אבל אני לא עושה כיבוד אב- מרן אמר כל מה שנוגע לרוחניות לא מקפידים על כיבוד אב אבל לעשות הכול בשכל.

✱

הציעו לבתי הצעת שידוך כשעדיין היתה צעירה ולמדה בשנה ד' של סמינר,

שאלתי את מרן הגרא"ל זצוק"ל אם לקבל הצעה זו על אף גילה הצעיר (18)

והראה לי דברי התוס' בתחילת פרק שני דקידושין בד"ה אסור, בה"ד - ועכשיו שאנו נוהגים

לקדש בנותינו אפילו קטנות היינו משום שבכל יום ויום הגלות מתגבר עלינו

ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא, שמא לאחר זמן לא יהיה סיפק בידו,

ותשב בתו עגונה לעולם עכ"ל.

✱

הרבנית הביאה לחתונה מתנה מפת שולחן יפה, ובתוכו כיתוב של מרן זצוק"ל וכתב וז"ל

בנו ביתכם על טהרת הקודש ואז דרככם בחיים בטוחה משפחת שטיינמן.

*

שאלתי למרן זצוק"ל בהיותי נו"ג ביש"ג בלילה, והוצע לעבור לבוקר האם לקבל ההצעה? ואמר לי מיד ברמב"ם כתוב אין אדם לומר רוב חכמתו אלא בלילה, והמשיך – אבל היום אינו כן אין אדם לומר רוב חכמתו אלא ביום, וסיכמתי בשאלה אז ללמוד ביום – או ללמד ביום? אמר לי ודאי ללמוד.. ללמוד...

*

שאלתי האם מותר להוריד ולתלוש מודעות שאינן לרוחניו ונגד דעת תורה [בשעתו היה זה סרטים וכו'..] ואמר לי שמותר אך 'תזהר שהמשטרה לא תתפוס אותך'.

*

בחודש תמוז תשע"ה זכיתי בס"ד לערוך חלאקה לבני, ולפני כן לקחתיו לרבינו זיע"א לקבל את ברכתו. היה זה מוקדם בבוקר לאחר תפילת גן החמה. קרבותי את בני לרבנו, בני הושיט יד לרבנו לקבל את ברכתו, על אתר שאלני רבנו בזה"ל "למה הידים שלו קרות" – כזה היה רבנו תמיד דאגתו גם על פרטים הקטנים.

מיד עניתי לו כמתרץ את המצב "מוקדם בבוקר קר בחוץ".

אבל רבינו בחכמתו השיב בלשון מוסר "אז תחמם אותו" – היינו בתורה וירא"ש.

מעשה דב – ישיבת הגרב"צ פלמן וצוק"ל

עובדות והנהגות על דבנו זיע"א, ישיבת הגרב"צ פלמן וצוק"ל, פלמן וצוק"ל רב קהילת 'בהמת משה' בב"ב ומו"ס 'שלמי תורה', אשר היה דבוק בו מימי נעוריו ועד יום פטירתו, וזכה לקבל מאורו הגדול הרבה תורה והלכה.

בעבודת ה'

מן המפורסמות הם גודל קדושתו וטהרתו של מרן זיע"א אשר כל כולו היה עסוק בעבודת בוראו יומם ולילה, וכמעט ולא נהנה מהעולם הזה. ועם כל פרישותו הגדולה

ספר תורה חי, לדעת ש"ס, ולעמול בתורה עד כלות הכוחות, ולידע להעריך ולקיר את מעלת לימוד תורה מתוך הדחק.

יגע בתורה בעמילות עד אין קץ

העמל והיגיעה שלו בתורה, היתה מתוך הכרה המוחלטת שאין שום ערך אחר לאדם בעולם זולת זה, וכי זהו הערך העליון

בברכות המילה

היחיד של האדם. זהו עצם החיים ואין חיים מבלעדי זה. הגרב"צ פלמן זצ"ל מספר כי עוד מנעוריו בעיר בריסק, היה יגע בתורה במס"ג, וכשחשש שמא בלילה יתגמגם באמצע לימודו מתוך עייפות, הניח קערה עם מים קרים מתחת לשולחן לימודו, וכחעייפות ניסתה להשתלט עליו, תיכף הכניס קצות רגליו למים כדי להתעורר, וכך המשיך בלימודו במסירות. הרב מבריסק מרן הגרי"ז זצ"ל, בראותו את מסירותו לתורה, הציע לו להצטרף לחבורת הלומדים שהיה הרב אומר בפניהם את השיעור, לימים סיפר להגר"צ, כי בהיות והוא היה נער צעיר, ומשתתפי השיעור היו מבוגרים ממנו בשנים הרבה, התבייש להצטרף עמם, אבל בימי הקיץ עקב החום היה הרב מבריסק אומר את השיעור בחצר הבית, ואז היה מסתובב בחצר, ועקב מראהו הצעיר נראה היה כילד, ומשתתפי השיעור לא הבחינו בו כמשתתף עמם, כי היה נראה כילד המשחק בחצר, וכך זכה לשמוע את שיעורו הרב זצ"ל בימי הקיץ.

לימים כשברח מבריסק לפני המלחמה הגיע לשווייץ, עדי ראה מאותה תקופה מספרים, האוירה בשווייץ היתה אז מאוד חומרני,

מהנאות עולם הזה, ירד אל העם והבין את רחשי לבם, והורם את הדרך אשר ילכו בה. וכל שיחה עימו היתה מלאה בחכמה עליונה, מתוך נעימות וערבות עצומה. לא היה אחד שהיה במחיצתו ולא הרגיש התרוממות והתעלות, וישוב הדעת ומנוחה.

פעם דיבר הגרב"צ עם מרן זיע"א על הנהגות של פרישות מהנאות העולם הזה כדרכו של מרן זיע"א, אמר לו מרן זיע"א "דע לך שההיתר לנהוג בכאלו הנהגות זהו דווקא אם ברור לך במאת האחוזים שזה לא יגרום לך שום ירידה בלימוד ועסק התורה והמצוות, אבל אם זה יגרום לירידה אפילו קלושה ביותר בעבודת ה', אין היתר לנהוג בכאלו הנהגות". וכן הובא בשם הגר"א (על ספר תולדות רבי יוסף זונדל מסלאנט עמו ק"א) שאמר, שכל היראות והחומרות וכל הזהירות אינו עומד ואינו כדאי לבטל מעול התורה אפילו רגע אחת.

ובאמת כל מי שזכה להיות אפילו פעם אחת במחיצתו של מרן זיע"א, ראה שמי כמוהו היה נאה דורש ונאה מקיים, שבלימוד התורה היה לומד בעומק העיון וההבנה, ולא היה מורגש אצלו כלל וכלל שכבר זמן רב לא בא אוכל ומשקה לפיו. וכמו כן הנעימות שהרגישו במחיצתו, לא נפגמה כלל מחמת החולשה מהתעניות ומיעוט השינה.

ספר תורה חי

הגר"צ פלמן זצ"ל סיפר, פעם אחת ישבו קבוצת בחורים מהישיבה בפונביץ אצל מרן החזו"א זיע"א ודיברו עמו בלימוד, ובאמצע נכנס מרן זיע"א בעודו צעיר לימים, החזו"א קם לכבודו כמלא קומתו וכיבדו מאוד, הבחורים לא הכירוהו ולא התייחסו והמשיכו לשבת, אמר להם החזו"א 'כשספר תורה חי נכנס צריכים לקום, וכדאמר' בגמ' (מכות כ"ב ב') ק"ו מספר תורה עצמו.

מה זה ס"ת חי? מרן זיע"א הביא באחת משיחותיו את דברי הגמ' בשבת (ק"ה ב') העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה לספר תורה שגשופה, ובטור הביא בשם הרמב"ן שפירש לפי שעדיין היה יכול ללמוד, כי כל אדם מישראל הוא כס"ת, והרי זה כרואה ס"ת שגשופה, אמר מרן מה כתוב כאן, שכל אדם מישראל אפילו הפשוט שבעם הוא ספר תורה, אלא שתפקידנו שנהיה ספר תורה חי, ולא נהיה כגילים המנוחים בארון, וזהו חובתנו ותפקידנו. ונעימים הדברים למי שאמרם.

ובדבר זה מרן זיע"א היה מעורר בכל מקום, שכל אדם צריך לדעת שהוא צריך להיות

האנשים היו עשירים ורדופים אחרי כסף, ולא היה דבר זולת זה, ר' אהרן לייב התעלם לגמרי מאוירת המקום, התנתק מרוח הזמן, והמשיך בתומו לעמול בתורה ולדקדק בהלכה, בלא לזוז כי הוא זה ממה שהוא, לא היה מטלטל בשבת, ועד כהנה הנהגות רבות שלא הכירו שם, והיה זה חזיון בלתי נתפס במושגים של אז, לשהות במקום כזה ולא ידבק בו אפילו רבב כל שהוא מרוח המקום, כך גדל וצמח מתוך עמידה בניסיונות בכל מיני מצבים שעבר, ונשאר שלם, תמים במעשיו ובדרכיו,

בקי בכל חלקי שו"ע

סיפר הג"ר יעקב ליסיצין שליט"א, שפעם אחת סיפר לו הגרב"צ איך התחיל למסור שיעורים בהלכה, ואמר שההתחלה והדחיפה הראשונה לכך היתה עוד בבחרותו כשלמד בישיבת פוניבז' (בשנת תש"י - תשי"ז), בעת שהתאגדו כחמשה בחורים מבני הישיבה, והחליטו ביניהם שבכל שבוע ימסור אחד מתוכם חבורה על איזה נושא שיבחר. וכך באמת היה, כל אחד בתורו מסר חבורה על הנושא שבחר בו, אחד בחר לדון ולפלפל בדברי המנחת חינוך, השני דן בדברי הרמב"ם, השלישי מסר על הסוגיות הנלמדות בישיבה, וכשהגיע תורו של הגרב"צ הוא מסר חבורה בהלכה. בחודש הראשון באמת התנהל החבורה כמתוכנן, אבל בחודש השני כשהגיע תורו של כל אחד למסור פעם נוספת חבורה, כל אחד מסיבותיו התחמק ולא רצה להכין חבורה פעם נוספת. ובכל פעם שנודע להגרב"צ שמי שצריך למסור השבוע אינו מעוניין למסור שוב, הוא הציע את עצמו שמוכן להיות ממלא מקום ולהשלים את החבורה של מי שהיה צריך למסור השבוע. ומתוך כך יצא שבמשך שבועות רבים מסר הגרב"צ כל שבוע, חבורה בהלכה על ענינים שונים. ובזה קיבל את הטעם להמשיך להשקיע לברר סוגיות בהלכה, ולמסורם לרבים. ולפני כן אע"פ שלמד הרבה הלכה, ובירר ופלפל בזה הרבה, הלימוד היה לימוד עצמי ולא מוסדר בצורה של חבורה ושיעור שאפשר למסור את זה בציבור, אבל בחבורה הזו קיבל את הדחיפה להשקיע יותר בהלכה בצורה מסודרת, עד בידור הדברים כדי למסורם לציבור. ובכל פעם שהתחדשו לו סברות חדשות, היה מעלה את הדברים לפני ראשי הישיבה, והיו ממשיכים לפלפל עימו בזה.

והוסיף הג"ר שמואל חיים דומב שליט"א, ששמע מהגרב"צ את המשך הדברים,

שכאשר החבורה התחילה להיות בקביעות, ניגש הגרב"צ אל מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל והתיעץ עימו אם ראוי להמשיך ולהשקיע במסירת חבורות בהלכה. והרב שך השיב לו שזהו דבר גדול, וטוב מאוד שימשיך לעסוק בזה.

הוסיף הגרב"צ ושאל את הרב שך, האם הוא יוכל לשאול אותו בכל פעם את השאלות המעוררות לו בהלכה.

השיב לו הרב שך, "לי אין זמן לזה, אני צריך להכין שיעורים למסור בישיבה, והזמן אינו מספיק כדי להכנס לסוגיות בהלכה ולבררם.

אבל אם אתה מחפש את מי לשאול שאלות בהלכה, אתה יכול לשאול את רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן, שאותו אפשר לשאול על כל חלקי השו"ע, ועתה יכול לסמוך עליו בכל נושא".

ומאותה תקופה התחיל הקשר בין הגרב"צ למרן הגרא"ל, הקשר שלא פסק עד יומו האחרון, כאשר כל שאלה בהלכה וכל סברא חדשה הביא לפני מרן הגרא"ל והוא המכריע את ההלכה, ומקרב או מרחק את הסברא.

על כל דבר ודבר, היה מתיישב מרן זיע"א עם הגרב"צ, ופותח את הגמרות והראשונים והפוסקים, ומברר את הדברים במקורם ושורשם, עד בידור הדבר להלכה למעשה.

איש הלכה

בכל שיעוריו היה הגרב"צ מביא הלכות וסברות בהלכה ממרן זיע"א, וכבר בשיעוריו לאברכים בשנות תש"כ היה מרבה לצטט את דבריו.

ובאותם שנים עדיין מרן זיע"א לא היה מזכר בציבור, וגם אלו שהכירוהו לא הכירוהו בתור "איש הלכה", והגרב"צ שגילה את מרן זיע"א בהלכה היה הראשון שפרסם את שמו בהוראה בהלכה.

ומספר הג"ר שמואל חיים דומב שליט"א, שכבר לפני למעלה מ-40 שנה, אמר לו הגרב"צ "תדע לך הרב שטיינמן הוא הגדול הדור של הדור הבא, זה פשוט כך, שהרי הוא איש פלא".

יראת הוראה

מספר הגאון רבי יוסף לורנץ (מחבר ספר משנת יוסף על רעק"א), שפעם חכ"א שאל למרן זיע"א מדוע הוא מסרב לענות לשאלות בהלכה לכלל הציבור, בעוד שלהגרב"צ פלמן הוא עונה על כל השאלות ששואל אותו בהלכה בכל ד' חלקי השו"ע, והשיב לו הרב שטיינמן: "כאשר הגרב"צ בא לשאול אותי שאלה בהלכה זה אחרי

שלמד היטב את כל הסוגיא עם הראשונים והפוסקים ופתח את הספרים ובדק וחקר ודרש, ואז עדיין נשאר לו קושיא, אז הוא בא לשאול אותי, ולכן יש לי צורך לענות לו, אבל שאר אנשים שואלים סתם מיד כשמתעוררת שאלה.

סיפר הגרב"צ פלמן זצ"ל לחתנו הגר"י וינמן, שפעם אחת נתעורר שאלה סבוכה בהלכות ריבית, ודיבר ע"ז עם רבינו, וברוב אימת הדין שהייתה לרבינו ארכבתה דא לדא נקשן (דניאל ה'), ורעד ממש עם ב' ידיו וב' רגליו בלי שום גוזמא.

ככל היוצא מפיו

לאחד ממקורביו של הגרב"צ שאשתו עבדה בהוראה, נודע על מוסד הקרוב לביתו שדרושים להם מורות, ומאוד רצו לקבל את המשרה ההיא מחמת קירבת המקום לביתם. ומכיון שמרן זיע"א היתה לו השפעה על המנהל, החליט לבקש מהגרב"צ שידבר עם מרן זיע"א כדי שימליץ למנהל לקבלה למוסד.

הגרב"צ עשה כבקשתו ועלה יחד עימו לבית מרן זיע"א כדי לבקש ממנו את הבקשה, בתחילה דיבר הגרב"צ עם מרן זיע"א בעניני לימוד והלכה, ורק לקראת סוף השיחה העלה את הבקשה בעבור אותו אדם שהצטרף עימו יחד לשיחה.

מרן זיע"א בירך את אותו אדם במאור פנים, בברכה והצלחה ושיזכה לפרנסה בריווח ובנקל. ובסיום אמר להגרב"צ, שלא בטוח שייצא לו לדבר על כך עם המנהל.

כשיצאו מהבית יצא הגרב"צ בהרגשה שמחה שהצליח בשליחותו, ואילו אותו אדם יצא בהרגשה שהשליחות לא הצליחה שאם מרן זיע"א אמר שלא בטוח שייצא לו לדבר על כך עם המנהל, הרי זה ברור שלא ידבר עימו על כך, ואם כן כל הטרחה שטרח כאן היתה לשווא. וכשהבחין הגרב"צ ברחשי לבו, אמר לו "תראה איך הצלחנו, הרי אם הגרא"ל היה אומר שידבר עם המנהל, זה ספק היה מצליח ספק לא. ואילו עתה שלא הבטיח שידבר עם המנהל, ולעומת זאת בירך אותך בכזו ברכה טובה הרי הברכה וודאי תתקיים בידך, והוסיף הגרב"צ עשרות בשנים אני מכיר את הגרא"ל, ואני יכול להעיד לך שכל מילה שהגרא"ל הוציא מפיו לא שבה ריקם, אם כן אתה מבטוח לברכה והצלחה ופרנסה בריווח ומה יש לך

לדאוג, הרי אין לך הצלחה יותר מזאת!"

שאלות הישבות לתורה דבי

עם תלמידו הגאון רבי יוסף צבי ריינהולד
שליט"א מח"ס יוסיף לקח

מה המיוחדות לתורה דבנו, בשיעוריו,
בשיחותיו, ובמה שנתן לנו –
בספריו?

אילת השחר - תורה עם יראת- שמים

כאשר ניגשים לפרוש בפנינו בהיבט נרחב
ובהעמקה את תורת רבנו הגדול, עלינו
להקדים לעצמנו ולדעת ברור: מי אנחנו
ולפני מי אנחנו עומדים, כאשר נתקרב
ל"למוד" את דברי תורתו.

וכבר היו שלמדו בדברי רבנו, ו"חשו" יראת-
שמים בעצם התעסקות בדברי התורה.

ובכן, כבוד אאמ"ר הג"ר מרדכי ריינהולד
שליט"א הגיש לפני עוד בילדותי את תורת
רבנו בהיותו הוא מראשוני תלמידיו הקרובים
ביותר עוד מתקופת לימודיו בכולל פוניבז',
והנחני שיש לי ללמוד את ספרו 'אילת-
השחר' [אבי שליט"א מתייחס עוד לפני
הוצאת הספרים, בשנים בהם שמע ושוחח
רבות עמו] בדיוק כפי שלומדים קובץ-
שיעורים להג"ר אלחנן וסרמן הי"ד.

פעם סיפרתי זאת לרבנו, ותיכף כאשר שמע
את תחילתם של הדברים, סובב את ראשו
לכיוון הנגדי ממני כפי שנהג בכל אימת
שהוצנתי בפניו כמי שלומד את ספריו
שהיה מזין את ראשו לצד האחר כאילו אין
הדברים נוגעים לו כלל ועיקר... אבל לחץ לי
בחזקה את ידו.

היו פעמים ש"בחן" אותי, איך אני לומד
ובעוד שאלות, ואמר לי: טוב מאוד. וברכני
רבות? ברוב ענותנותו אף סיפר לאחדים,
כי יש "אחד" שלומד את ספריו. והוא אינו
יודע מה זכה לזה, כי די לו במה שהדפיס
את ספריו, ולא האמין שיש מישהו ה"לומד"
את ספריו.

פעם התבטא ואמר: מה שה' השאיר אותי
משם זה חסד גדול. ומה שהקמתי משפחה
וצאצאים, זהו עוד חסד. ומה ששם אותי
ללמוד, זה חסד. וללמד, זה עוד חסד. ואחר
כך להוציא ספרים, זה עוד ועוד חסד.
ושיחיה "אחד" שלומד בספרים, מי היה
מאמין לזה...

כאשר מודע לכל ענותנותו המוחכמת

ביותר של רבנו, ומידותיו השפלות, בד בבד
עם צדקותו הגדולה, וטהרת יראתו. ניווכח
בכל זה אף בספריו, איך הוא משכיל להצניע
כל קושיא אף החזקה ביותר, ומשאיר אותה
כאילו זהו בסך הכל רק 'הערה בעלמא'.

די לנו במה שאין בספריו לשון "צריך עיון
גדול", וגם הלשון "צריך-עיון" שהוא כן
כותב מידי פעם, המעיין יווכח שזוהו הערה
כזו שהוא משאיר אותה פתוחה, ורצונו
להתקדם הלאה בלימוד הסוגיא כאשר גם
הוא דורש מעצמו צורך עדיין לעיין.

אבל הרבה יותר מאשר תירוצים על קושיות,
הוא כותב ואף מניח את הערותיו ב'שאלה'.

אז, מפני שלא רואה לנכון להתייחד ולחפש
דרך חדשה לעומת הקדמונים, על אף
שבתוככי מילותיו הברורות והמדודות הוא
מעלה ומאיר באיזשהו כיוון, אבל לא יותר
מזה.

אז, כי לא ראה את יעודו לחפש תירוצים רק
כי יש "לך" עצמו שאלה...

ובשעת השיעורים ולאחריהם היה נענה לכל
התלמידים שניסו ועצרוהו כדי "להבין" את
הדברים, והיה מענהו אליהם בין אם חפצו
להבין ולהעצים את השאלה בין אם להגיד
תירוצים "להערתו", אבל לא היה נענה לאלו
ש"קפצו" לתרץ תירוצים על מה שאין אנו
מבינים את פירושי הקדמונים, כי תמיד
ניכרה יראת הכבוד לקדמונים על אף שיש
לנו שאלה או הערה.

רבותיו הגדולים והתמידיים – "התמדה ושאיפות", "יראה", ו"לימוד מתוך הדחק"

כאן "אנו" מגיעים אל מה שהלומדים מתורת
רבנו, ראו עליו תמיד, כי רבותיו הגדולים
הם: שאיפות והתמדה, יראת-שמים טהורה,
ולימוד תורה מתוך הדחק בבחירה ובשמחה
– אלו היו שלושת רבותיו הניכרים מכל
שיעור ומכל שיחה והמה העלוהו לפסגות.
והמה, לא עזבם מעולם והמה לא עזבוהו
והיו מלמדים אותו תמיד.

מה היתה דרכו בחידושי תורתו?
בענותנותו מתחיל ב'פשוט', ומשם לפיסגת
החידוש עד לכדי העמדת הדברים במבחן
ההלכה והמצאות, ומסיים בעיקר – זה
הפשוט

שוב, אין אנו עוזבים את "האישיות" המלווה
כל שיעור וכל שיחה. בבחינת: הוא היה
אומר. וכפי שהיכרנוהו כ'חידה מחכימה'
אבל האישיות היתה כלכולה המלמדת,
כך היה פותח את השיעור בצורה חיצונית

ב'בושת-פנים' על כך שהוא בכלל מלמד...
וכזכור, בשיחות-מוסר היה מקפיד על
אמירתם בחושך מוחלט.

ובתקופות הראשונות שהיה מופיע ברבים,
ולא יכל לנהוג בהקפדתו לומר רק בחושך,
היה אומר שיחות כשהוא כפוף ומסתתר
מאחורי המקרופון...

אבל הלימוד בשיעור היה נפתח באיזה
הערה 'קטנה' בפשט הדברים או עם דיוק
בלשון לעומת לשון שונה במקום אחר,
או ב'ראשון' אחר, והעיקר מעמיד אותנו
להיותנו ניצבים ב'פשוטם-של-דברים',
ושזה יהיה העיקר בל ימוט.

אבל אחר כך היה מעורר את כללות
הדברים והסוגיא עם הראשונים, או בוחן
את פרטי המקרים מה יוצא לפי כל הסוגיא,
עד לכדי ההלכה. או איך הדברים עומדים
עם המציאות.

אז אז היה מביא את הראשונים, ושוב, לומד
את 'פשוט' דבריהם ואת מסקנת דבריהם,
והאם לפי לשונם הק' יש שיטות שונות
בלימוד הגמרא, אז היה מעלה לחידושים
העולים מדבריהם, והיה מציב בפנינו את
יסודות הסוגיא בהיצמדות אל הראשונים
ודיוק דבריהם, וכאילו הוא לא אמר כלום...

האם רבינו היה בונה מערכות בלימוד?

כן, אך רק לפעמים. איננו יודעים מדוע, כי
לא העזנו להרהיב עוז ולשאול 'על הרב',
אלא רק להבין 'את' הרב...

ובכלל, גם כשהיה נדרש לשיעורים כללים,
כמו בפתיחת זמן, שבהכרח היו אלו מערכות
כלליות הפותחות את לימוד המסכת, אך
היה מחלק את דברים כאילו המה מקטעים
מקטעים, והערות קצרות בלבד, ושוב,
כנראה להמעיט את עצמו לנוכח גדולת
התורה והיקיפה.

אבל לאחר הכתיבה וסידור הדברים,
היינו מגלים את הכוונות הנסתרות והיו
מתחברים הדברים בעמל לימודנו וברוב
הימים ובהמשך הסוגיות לכדי מערכות
בהיקף שבכלל לא העלינו בדעתנו עד היכן
הדברים מגיעים.

ונפלאים הדברים, שגם בספריו על התורה,
יש שמה מערכות גדולות שאף לאחר
'המעטתם' על ידו ולשונו המדודה והקצרה,
יש שם מערכות גדולות בתלמוד בהלכה
ובמוסר, וגם שם נכתבו הדברים 'להערות'
בעלמא, אבל המערכות מאד מאד כבדות,
שככל שנלמדם שוב ושוב, נמצא בהם
כיוונים שפרש בפנינו צדדי חשיבה שונים

שאיננו יודעים כמה זמן עוד נוכל להתפקח ממרחבי החשיבה הנתונים על ידו, אשר בשעת אמירתם לא ידענו עד היכן הדברים מגיעים.

כמו כן יש לציין, כי בדבריו, פעמים בתחילתם, ופעמים בסופם, הוא מעיר הערות מהסוג של בעל המנחת-חינוך, ששאלותיו המה 'הערה-קצרה' כאילו דרך-אגב, אבל דוקא היא הערה מורכבת ונותנת פתח לאפשרויות חשיבה רבים הראויים לכל לומד, אם בהעמקה, אם בפלפול, ואם בקיאות על פני מסכתות וצדדים רבים.

[פעם אמר לי מורי ורבי ראש ישיבת פוניבז' מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, כי המנחת חינוך עשה 'חסד' עם הלומדים, לפי שהוא כתב להם שאלות, כדי ש'הם' יוכלו להשיב תשובות, ובכך הוא 'מחכים' את הלומדים ונותן להם אפשרות להתעלות. אבל זה טוב למי שיוזע מסכתות רבות וש"ס...]

כמו כן אמר לי דברים אלו ממש, מרן ראש הישיבה הגר"מ שך זצוק"ל, על לימוד קצות החושן לעומת הלימוד בנתיבות המשפט].

מהיכן היתה לו לרבינו היכרות עם גדולי החיבורים וספרי האחרונים?

יש התייחסויות שונות שלו בשיעורים ובשיחות לגדולי האחרונים, כמו רבותיו בבריסק הגר"ז ורבי שמחה זליג ודרכם בתורת וולוז'ין, כמו את רבי משה סוקולובסקי שהיו רבותיו, ובעתיד פרש תמיד את שיקול דעתו של מרן החזון איש ממה שהוא שמע או מפי תלמידיו, אבל גם נוכחנו ב'יראה' איך שהוא פידש דברי רבי ברוך בער ליבוביץ ורבי שמעון שקופ, אותם הכיר ועמם אף שוחח, כמו את הכרעותיו של החפץ חיים בכל ספריו בהם היתה לו בקיאות, ואת שיקוליו של הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי. אף העריך למעלה מכל את המשגיח מ'מיר' רבי ירוחם ליוואוויץ, אליו התוודע בהגיעו לישיבת חתנו רבי ישראל חיים קפלן. אבל לא חדל מלהיות 'מבקש' אצל המשגיח מ'פוניבז' רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל.

אבל תמיד היו הדברים נבחנים ונמדדים בכלל אישיותו של רבנו, גם כשהביא את דבריהם בשיעורים ובספריו על הש"ס, הוא בוחן כל דבר, איך הדברים מתפרשים ב'פשט' ובמצאות, ובשיחות איך הדברים 'מתאמתים' ומתקבלים 'למעשה' אצלו וממנו לשומעים. ובכלל, תמיד כמו בשיעורים, כך בספרים, וכך בהוראות ליחידים, שיטתו הידועה של רבנו, להשפיע דרך הכוס

המלאה, כפי שהורה הגאון מוילנא להמגיד מדובנא (אילת השחר ר"פ לך לך), לכן היה פורש רת כל הדברים ומעמידם לפני התלמידים עם מבחן ושיקולי דעת פתוחים ופרושים לפני לבו ודעתו של כל אחד ואחד.

מה המיוחד בחידושי שנתפרסו בספריו על התורה ועל הש"ס?

כמו תמיד אצל אנשים שלימים, קשה לנו התלמידים להבחין בין השיעורים שבספרים לבין השיחות שבספרים. כי תמיד האישיות היא הגלמודת.

כידוע רבנו החל להוציא את ספריו בסביבות גיל 60 לאחר שכבר היה מרביץ תורה הן לצעירים בישיבה קטנה והן לאברכים מופלגים בני עלייה בכולל פוניבז', שם היה מוסר שיעורים על המסכתות הגלמודות גם בסדרי נשים-נזיקין שאותם היה מלמד לצעירים ובו בעת גם למבוגרים, ולהם היה מוסר גם בשאר סדרי הש"ס מהם בחר מסכתות שיתעלו בני העלייה של הכול מסדרי מועד וקדשים, אף היה מוסר שיעור שבועי במשניות בסדר טהרות, ובהלכות מידי שבת קודש, ואף דורש שיחות מוסר מידי תקופה בכולל ובשיבות, כך שהספרים שנדפסו לאחר בידור רב והשמטות רבות, באו מתמצית כל תורתו.

ואכן, בספרי 'אילת השחר על התורה' נמצאים יסודות רבים, הן בלימוד, הן בהלכה, והן בבידור עניני האגדה. ונפרשו בהרחבה רבה, בקיבוץ השיחות שששת חלקי 'ימלא פי תהלתך'.

בספריו על הש"ס יכולים הלומדים ללמוד דף אחר דף בחלקי הש"ס כפי שהורגלו ללמוד מסכתות בבא קמא וכדו' עם הערות הפותחות עיני הלומד, גם כשאין ספרי האחרונים במקומם, באו הערות רבנו לפתוח פתח לומדים להרחיב הדברים גם כאשר רבנו ממעיט ולא מאריך.

כמה יקר רבינו ענין החידושים וכיצד?

כאן יכולנו לגלות, שאכן רבנו מעורר את הלומדים ופותח פתחים המעוררים חידושים ממה שלא חשבו עליהם הלומדים מתחילתם, כך בדברים עיוניים וכך גם באופן הבקאות שהיה מגלה מידי פעם, וגראים הדברים בספריו, ידיעות שהביא אותם ממש 'יש מאין...', ממקומות שבכלל לא העלנו בדעתנו, משם הראה לנו רבנו נפלאות.

אך שוב, איננו יכולים ללמוד רק חצי מהדברים, ולהיתפס אל החריפות ואל

הראש-הבריא, ולהתעלם מהצדקות והענוה ומהיראת הכבוד שהביע בלימודו בפני כל קדמון ראשונים כמו אחרונים, עד לכדי קיצורי דברים ו'רמזים' או אף 'שתיקה' מוחלטת.

הרי כל מי ששוחח עמו בלימוד, יכל לקבל מידי פעם מענה, ש'אין תשובה', וזוהי היתה כל התשובה...

אלו סיפורים ישנם על עומק תורתו וצורת הלימוד וכדומה? ככל שיגדל וירבה כן ייטיב.

בימינו אי אפשר לדעת את הש"ס כמו שידע הגר"א זצ"ל, אבל מה ששייך כל אחד יכול להגיע. יש כאן הרבה אברכים בעלי כשרונות עצומים שיכולים להיות גדולים בתורה, ואם הסדר מתקצר (א.ה.) רבנו בשיחתו לא נוקב ישירות שמתבטלים רח"ל והאברך מקצר את הסדר, אלא: הסדר (מתקצר...)

במקום שילמדו ד' שעות וחצי לומדים בערך ב' שעות.

ובמצב זה נכנס מחשבה: מה יקרה אם יאחר... את הדף שמספיקים ללמוד במשך החודש הוא לא יאחר (א.ה.) כאן מעורר רבנו תוך כדי השיחה על מה שלומדים 'דף בלבד' במשך חודש, ועל כזה 'הספק' אין בעיות של איחורים וחסורים... ואם כך, אין מה למחר.

וזה גורם שגם אחרים יאחרו.

וזה גורם למיעוט ידיעת התורה, ולא רק כמגד השגותיו של רבי יוחנן בן זכאי (א.ה.) שהיה קטן מתלמידי הלל הזקן שלא הגיה מקרא משנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופאים... ושיחת דקים ושיחת מלאכי השרת דבר גדול מעשה מרכבה, ודבר קטן הויית אביי ורבא, אלא אפילו כנגד מה ששייך בימינו.

הסדר היה צריך להיות לכל הפחות "כפול" במשך 4 שעות וחצי, ואז היו מספיקים יותר. (א.ה.) רבנו מעורר שמאחרים או מחסירים אפילו פחות מחצי ממה שקבעו את זמני (הסדרים).

וצריך לדעת, שיש גדלות-בתורה. כל אחד יודע... אבל לא 'חושב' על זה... ואם גם לזה לא עושים מאמצים, לא יגיעו ל'כלום'.

(ימלא פי תהלתך הוצאת תשעה, תורה עמוד צא)

*

כידוע לכל משחרי רבנו, לימוד הש"ס כולו, זהו הא-ב של כל שבח אמיתי. ובלי זה, זה

לא חסר, אלא 'לעג' ממש.

ידוע המעשה בבעל ואשה שהתדיינו לפניו, שהם היו בעלי אמצעים והבעל ביקש לקנות מכונית טובה ויקרה שתחזיק טוב לזמן רב, ולא מכונית פשוטה. אבל האשה פחדה ממראה עינים של שכנים וקרובים, וגם פחדה מפני עין הרע...

כאן רבנו כבר לא יכל שימשיכו בטענותיהם ולעצור את שטף הטענות.

ושאל: על מה לעורר עין-רעה על האוטו או על הש"ס? האם אתה כבר יודע ש"ס?

לא, השיב הבעל.

המשיך רבנו ושאל: אז על מה יש לעשות עליך עין הרע, והמשיך רבנו כבר לרחם עליו: **אולי על חצי ש"ס?**

גם לא, השיב הבעל.

אז אולי על כל נשים-נזיקין, מה שלמדת בישיבה? המשיך רבנו לחקור.

גם לא, התשובה. אז מה, המשיך רבנו, **האם על קצת דפים ממסכת זו וקצת דפים ממסכת זו, אין במה לקנאות בר.** האם **ב'אוטו'?** וצחק...עד שפטרם מלפניו.

רבנו 'נשבר ובוכה' כאשר שכח

תוספות, אבל מיד חיזק עצמו

ב'שירה'

כידוע, בשנים האחרונות רבנו משנן לעצמו בעל פה, ולפעמים בסיוע קרוביו וכל באי החדר, מסכתות שלמות עם רש"י ותוספות. כדי שיהא מוכן ל"מבחן" ביום בא דינו.

היה פעם (כמדומני חודש סיוון תשעו) שנוכחתי שנשאל באיזה ענין, ורצה להביא הוכחה מתוספות במסכת כתובות. וכאשר הביאו את הגמרא, אמר לעיין בדף פלוני, והתוספות לא נמצא. אז אמר תנסו בדף פלוני, ולא נמצא.

- - - ורבנו החל לבכות...

עברו שתי דקות והתרומם משפיפתו והחל לשיר 'גדל אלקים חי ושתבח' ניגון ההתחזקות שהיה משורר לעצמו בעת השואה ועוד, כך חיזק את עצמו כאשר שכח תוספות... הוא נשבר מזה, אבל גם חיזק את עצמו, ומעכשיו ללמוד שוב ושוב.

יגיעת התורה עם מידות, מביא ל...

העיקר בלימוד התורה, זהו היגיעה. אבל כאשר רוצים לזכות לדרגות גילוי-תורה-לישראל, נצרכים למעלות מיוחדות.

ההשתדלות במעלות אלו, היא בד בבד עם יגיעת התורה. כי זהו העיקר, ובלא זה, אין כלום.

והיגיעה בתורה, מביא לידי מידות-טובות. והמידות-טובות מביא ליגיעה בתורה ...

(ימלא פי תהלתך, הוצאת שנת תשע"ה עמוד יד).

מעלת המחפש בתורה

בחידושי תורה כביכול הקב"ה עוסק ולומדם, דאף על פי שלומד כל התורה, אבל בזה כתוב שהוא 'עוסק' שלומד באופן מיוחד מה שאומרים אביתר ויונתן בניו, וזה 'תורתם'. (ימלא פי תהלתך תורה הוצאת שנת תשע"ה עמוד יז)

*

כאשר מחדשים דברי תורה, יורד עוד תורה לעולם, כל זמן שלא מחדשים ולא יודעים, זה נחשב שאינו נמצא בעולם, ועל ידי החידוש נוסף חלק תורה בעולם.

ואין הכוונה ח"ו לתורה חדשה, כי הכל נמצא כבר בתורה, ובירושמי (פאה ב, ד) כתוב אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות בפני רבו, כבר נאמר בסיני, והכל 'רמוז' בתורה.

אבל כאשר נודע בעולם חלק מהתורה שעדיין לא ידעו ממנה, אז יש מעין נתינת-התורה. ... וכמה שיותר מתפרסם בעולם, זהו התכלית שהקב"ה רוצה שהתורה תיכנס

ביציאה מביקור חיזוק בבית האסורים

בכלל ישראל. (ימלא פי תהלתך תורה הוצאת שנת תשע"ה עמוד כ)

לימוד-המצוות נותן טעם במצוה

ונעשה כמו מצוה חדשה

והיה אם שמע ... אשר אנכי מצוה אתכם היום. פרש"י, **שיהיו עליכם חדשים, כאילו שמעתם בו ביום.** והנה, הרי הם אינם חדשים. אלא דכמו הלומד בשטחיות ואחר כך לומד בבהירות, הוא מרגיש שזה חדש אצלו. וכש"כ בכתר ראש (אות נו) חידושי תורה נקראים כל מה שלומד יותר ומתבררים הדברים מחודרים אצלו ... וכשמרבה לחזור מתבאר בזה טעמים ופירושים שנתחדשו, וזה נקרא חידושי תורה, עיי"ש. הכא נמי במצוות, כשלא טעמו טעם המצוות ולומדים, עכשיו זה ממש חידוש, ולגביו

הוי כהרגיש החידוש. והוי, כחדשים. (אילת השחר פר' עקב יא, יג)

לימוד תורה מתוך יראת-שמים

נשאל רבנו: האם לדבר "בלימוד" בשפת הים, יש בזה חיסרון של יראת-שמים? [דעתו על נסיעה ל"ים" יש אריכות דברים במק"א]. זה לא מכובד, אמנם קריאת שמע מותר, אבל לא מכובד לתורה הק' באופן הזה.

האם לימוד תורה על 'כסה-נח' גם בזה יש חיסרון ב'יראה'? תשובה: קצת. (ע"פ אפיקי איל, כאיל תערוג)

לימוד התורה בעיון או בקיאות

נשאל רבנו, תלמיד הרוצה ללמוד רק באופן של "בקיאות" ולא באופן של "עיון", רבותיו שואלים האם נכון לאפשר לו הדבר או למנוע ממנו?

תשובה: ראוי לנסות להעבירו ללמוד בעיון, כי זהו כמו יצר-הרע שאין לו "חשק" ללמוד כראוי ללימוד. אבל "למעשה" הואיל ובדרך כלל, אם תאמר לו לשנות מלימודו, לא ישמע לך, עדיף שתאמר לו ללמוד ב"בקיאות" כדי שלפחות בלימוד זה, ישאר.

בבואו לכינוס בארצות הברית בנושאי חינוך, הציע רבנו לייסד וועדה שתפקידה יהיה לדאוג ללימוד התורה. ואינני מתכוון לשיעורים בהם ילמדו בקיאות דף ועוד דף, גם זה צריך. אבל תפקיד הוועדה לייסד שיעורים בעיון. זה כמו לייסד ישיבות. וזה משנה וקובע את כל עתיד היהדות המקומית. (ע"פ אפיקי איל).

דברי הספר מתלמוד הגאון דבי שלמה דביבו שליט"א ראש ישיבת תורת דוד ושלום דב

הנה כשיש אסון ח"ו שומעים בשעת הלילה הרבה בכיות, הרבה נהי, קולות של זעקה קולות של שבר, אבל בין כל הקולות יש איזה קול שעולה על כל הקולות כולם, הקול של האמא של אותו אדם שנפטר, האמא שנשאה אותו ט' חודשים וישבה ליד העריסה שלו ימים ארוכים, וטיפלה בילד הקטן כל מה שהוא צריך, וכשהוא חולה היא נשארת איתו ולא הולכת לעבודה, אמא מסורה שכל הזמן נמצאת סביב הילד עד שהוא נעשה גדול והיא רואה את פרי טיפוחיה, ופתאום קורה האסון ואותו ילד ואותו בחור נפטר, ובדאי יש הרבה שבר

הרבה קולות של צער, שומעים זעקות בלויה, אבל יש קול שהוא עולה על כולם זה הקול של האמא, האמא שאת כל ההשקעה הגדולה השקיעה בבן הזה, וזהו קול ברמה נשמע-כשכלל ישראל נהרגו ונבזזו והשאר גלו, היו הרבה קולות של בכי מאבות העולם, אך הקול של אמא רחל ברמה נשמע, נשמע מעל כל הקולות.

בשעת הלויה של מרן ראש הישיבה זצ"ל היו הרבה קולות, היה בכי, היה שבר, היה צער גדול, אבל "קול ברמה נשמע" היה קול שעלה על כל הקולות קולה של האמא, האמא של ראש ישיבה מרן הרב שטיינמן זצ"ל זו היתה התורה הקדושה זאת היתה האמא שלו.

מגיל שמונה כבר היה מקורב אצל הרב מבריסק ונבחן אצלו על סוגיות וכבר בגיל שמונה הרב מבריסק התפעל ממנו, עד אחרי השואה שהוא כבר איבד את כל המשפחה ונשאר אוד מוצל מאש ויושב ועוסק בתורה כל הזמן, האמא שליוותה אותו זה התורה הקדושה שהוא לא עזב אותה לרגע "יום ולילה לא ישובתו" בלימוד התורה, הקול הזה עלה על כל הקולות, הקול של התורה שהיא בכתה בלויה העצומה הזאת, כולם הרגישו שאיבדנו שחסר, **אבל זה הקול שעולה על כל הקולות.**

כמה ת"ח שלמדו בישיב"ק בפוניבז' בשנת תשכ"ד אצל מרן הראש ישיבה זצ"ל סיפרו שבכל חודשי אלול בשנים האלו לא היה חזון הבית והיה הולך רק בשבת לבית, הוא היה בישיבה משבת לשבת, הוא היה בחדר שיעורים ושם היה יושב ולומד כל הלילה, לא חזר הביתה שבוע שלם משבת לשבת, ובליילה איך הוא לומד, עם נרות! עם נרות שהביא מביתו הוא היה לומד בליילה, ולמה? כי עכשיו זה לא זמן של הישיבה אז החשמל לא שלו, ואין לו רשות להשתמש, לכן היו רואים אותו בליילה לומד עם נרות, משבת לשבת היה חוזר, כל הזמן היה שקוע באהלה של תורה, וזה הקול של האמא של מרן זצ"ל שהיא התורה עולה על כל הקולות.

זכורני בפרשת תרומה ביום רביעי בשנת תשע"ד היה לי שאלה ונכנסתי מאוחר בלילה לרה"י והיה אצלו בבית רק נכדו ר' אליעזר שליט"א, ונכנסתי קצת לפני שעה שתיים עשרה בלילה, ורציתי לשאול אותו שאלה וכשבאתי אמר לי מיד הגמ' בקידושין (דף ל:) אומרת כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני "בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין", ושאל אותי מה זה בראתי לו תורה תבלין, היה צריך לומר בראתי לו

תרופה, דהתבלין זה דבר טפל והעיקר זה הבשר והאוכל, תבלין זה לא העיקר זה רק שיהיה קצת טעם, ואמרתי לו אז מה הפשט באמת, והוא אמר לי שהגמ' בב"ק (יז:) אומרת שרבינא אמר לרבא אני שנאי חדא ואת שני חדא, ואז אמר לי אני שאלתי עכשיו אתה תגיד לי תשובה, אז אמרתי לו, אולי הכונה שמתי התורה מגנא ומצלא - מצילה אותו מהעבירה, זה רק שהתורה תבלין, תבלין הוא בא לתת טעם, רק תורה כזאת שאתה מרגיש את הטעם ואתה נהנה ממנה היא מצילה אותך, אבל תורה שאדם לומד ולא נהנה ממנה, אין לו טעם בלימוד, אולי תורה כזאת לא מצילה אותו, ומרן מאוד נהנה מהתשובה הזאת, אבל הוא אמר לי אבל אני מכיר הרבה אנשים שיש להם טעם בלימוד, אבל יש להם גם טעם ביצה"ר, אז זה לא מספיק הוא אמר לי, ואז הוא אמר לי שהדבר הכי חשוב זה שקיעות בתורה צריך להיות שקוע בלימוד, זה מה שיכול להציל מה שהגמ' אומרת בראתי לו וכו' זה רק אם אדם שקוע כל כולו בלימוד זה מה שיכול להציל אותו.

ואז מיד אחרי זה דיבר איתי על מסכת בב"ק סוגיא אחר סוגיא עוד סוגיא ועוד סוגיא, ופה אמר לי יש מחנא, ופה יש את הקושיא הזאת, והיה מסכם, והיה עובר מסוגיא לסוגיא והיה צריך מאוד להתרכז כי הוא היה רץ מהר בכל הנקודות עד השעה 1:15 בלילה ואז הוא שואל אותי מה שעה אמרתי לו 1:15 ואז אמר לי **אוי מנחה**, אמרתי לו 1:15 בלילה, **תראו מה זה דקדוק של תפילה** רק שמע 1:15 מיד הזדעק אוי מנחה, אי אפשר לתאר את הרגעים האלו כל כולו סביב הלימוד, וכמה וכמה פעמים היה כשבאתי לדבר עימו וחזר איתי כמעט על מסכת שלימה בע"פ סוגיות סוגיות, היה מכין את עצמו ממש למבחן בעוה"ב.

לפני שגתיים ממש שהוא חזר גם על סוגיות, ואז הוא אמר אוי אני שוכח, אוי שכחתי, אמר לו הנכד מה הראש ישיבה שכח הרי הרי"י אומר את כל הסוגיות, אמר מרן בזה הלשון פעם זכרתי כל רש"י ותוס' בש"ס, עכשיו נחלש זכרוני אבל פעם זכרתי כל רש"י ותוס' בש"ס, זה כאב לו.

זכינו כל שבת להיכנס לדבר איתו בלימוד, כל שאלה היה שולח אותנו למסכת הזו ולמסכת זו, כל הש"ס ה' לפניו כמונה בקופסא, כל הש"ס כולו, כל שאלה גם שאלות קשות בלימוד שדיברתי עם הרבה ת"ח והסכימו שזה קושיא עצומה אך כשהייתי שואל למרן מיד היה עונה, כל הסוגיות בש"ס היו מונחים לפניו, וגם להלכה

שלט בכל חלקי השו"ע.

הרב משה שינפלד היה סופר בעיתון דגלינו ופעם ר' משה שינפלד בא אליו עם שאלה, דבזמנו היו בבית מולחים את העופות, ואשתו הניחה כל חמש עופות בתבנית אחת ואח"כ ראתה שיש בקבוצה אחת שש עופות, אז היא אמרה לו ר' משה יש פה בעיה כי יש כאן אולי עוף מפעם קודמת ואז אם מלחו עכשיו אז הדם שיצא מעוף אחר בלע העוף הזה, דאידי דטריד למיפלט לא בלע, זה דוקא כשהעוף פולט אינו בולע כי הוא עסוק בפליטה, אבל עוף זה הרי כעת לא פולט כי כבר נפלט במליחה הקודמת אז בולע והיה ספק, אז הוא בא לשאול את הרב שטיינמן זצ"ל, הרב שטיינמן אמר לו תראה נמצא פה הרב וואזנר לך תשאל אותו, הוא פה המורה הוראה, אבל תגיד לי מה הוא אמר לך, הוא הלך להרב וואזנר וחזר ואמר לו הרב וואזנר אמר לי לזרוק את הכל, הרב שטיינמן חשב ואמר לו תראה תלך לרב וואזנר ותאמר לו שבמילואים בסוף יור"ד יש ש"ך, שיראה את הש"ך, אבל אני מזהיר אותך אל תגיד שאני שלחתי אותך, ואז שאל אותו ואם הוא ישאל אותי מאיפה אני יודע את הש"ך הזה מה אני יענה לו, הרי אני לא בקי בש"ך הוא יודע מי אני, אמר לו מרן הרי"י זצ"ל תגיד לו איזה יהודי שלח אותך ואל תגיד בשום אופן שאני אמרתי לך את זה, וכשיצא מרן הרב שטיינמן זצ"ל התחרט ורצה לקרוא לו שלא ילך כי אולי יאמר לרב וואזנר מי אמר לו, אך אמרו לו שהוא כבר הלך, והלך לרב וואזנר ואמר לו יש יהודי אחד שאמר לי שיש ש"ך בסוף יור"ד, הרב וואזנר פתח ראה את הש"ך, ואמר נכון זה ש"ך חשוב, ועפ"ד מותר לך לאכול את העופות, וכשהוא חזר כבר המתין לו הרי"י ז"ל אמר לו מיד מה אמרת לו האם אמרת לו שאני שלחתי אותך, אמר ח"ו לא הזכרתי את הרי"י, ונחה דעתו, מרן היה בקי בכל ד' חלקי השו"ע.

מלבד כל השאלות בהשקפה ובהכוונת הישיבה הגדולה והקטנה, גם כל השאלות בהלכה הפרטיות ושל הישיבה הייתי שואל, ועל כולם ענה לי דברים ברורים.

הרה"צ ר' דוד פרנקל זצ"ל סיפר שהחזו"א רצה להקים ב"ד בב"ב ושלושה רצה שיהיו בב"ד הזה הרב וואזנר מרן הרב שטיינמן והגאון ר' משה דייטש, כי רבינו זצ"ל היה בקי בכל הש"ס ובכל ד' חלקי השו"ע כמונה בקופסא ממש, וכל שבת ראינו את זה, וכל שאלה שהיתה היה מרן מקיף את הכל.

הגמ' בסוכה (כו:) אומרת שרבה בר נחמני

שהתפלל שלא יראה, מרן זצ"ל לא רצה חוש הריח שלא יריח ריח של בשמים מבית ע"ז שיש באזור של ביתו.

כשהוא היה בישיבה בכפר סבא היה חצי שנה שלא קיבל משכורת כמפורסם, היה שם הרב דינין ובירר מה הוא אוכל אז אחד הבחורים אמר לו שהוא אוכל חתיכת לחם עם גוייבא שיש בעצים, הרב דינין הלך לרבנית ושאל אותה הרבנית מה אתם אוכלים, הרי אין משכורת כמה חודשים, ואז היא אמרה לו [כידוע שאז היה תקופת הצנע] והיו מחלקים חצילים בשפע, והיא אמרה לו שהרב אמר לה, שלכבוד שבת תקח חצילים חלק תטגני אותם והמטוגנים זה יקרא שאנחנו אוכלים דג, וחלק תבשילי והמבושלים זה יקרא שאנחנו אוכלים בשר, וכך שבתות אחרי שבתות, כל השבת חצילים זה דג וזה בשר, ואחר תקופה

ותלמודו בידו

ארוכה שהיה כסף ובאו לשלם הכל, ולא רצה לקבל, ואמרו לו אבל זה השלמה לכל מה שלא קיבלת, אמר להם אבל הסתדרתי היה לי מה שאני צריך לחיות למה אני צריך את זה, **אדם שלא שייך בכלל לדורות שלנו והקב"ה נתן לנו אותו מתנה בדור הזה, מתנה כזאת גדולה.**

ר' חיים ארלנגר אבא של ר' סעגדר, היה אצל האדמו"ר מסאטמר הקודם ר' יואליש כתב לו קיטעל ואמר לו אני רוצה ברכה להיות מרכבה לשכינה, האדמו"ר מסאטמר ראה את זה אמר לו פה בחו"ל בשווייץ אחד רוצה להיות מרכבה לשכינה, והוא נבהל! ואמר לו מה לך ולמרכבה לשכינה, ואז הוא אמר לו שיש בחור [וכוונתו היתה למרן רה"י זצ"ל שאז היה בחור] שמוסר שיעורים בשווייץ והיה מעורר על כך שאדם צריך לשאוף להיות מרכבה לשכינה, האדמו"ר מסאטמר אמר לו אני רוצה שישלחו לי את

נכדו ר' גדליה הוניגסברג שליט"א סיפר שהיה מכין לו דייסא ואמר לו האם אתה חושב שאני נהנה מהדייסא הזאת שאני אוכל אני אוכל כדי להתקיים והיה אוכל דייסא תפילה בלי שום תבלין, ויום למחרת חשב ר' גדליה שצריך לעשות איזה משהו ושם כפית אחת של דבש בדייסא והגיש לו את זה, ואז הוא הרגיש שזה מתוק, ואז קרא לו מיד, מה שמת פה? בהתחלה ניסה לומר זה דייסא, ואז אמר לא יש פה טעם אחר, תאמר לי מה שמת פה? ואז אמר לו כפית דבש, אמר לו למה אתה שם לי את זה, למה אתה שם לי את זה, ואחרי זה בצהריים אמר לאחד מהבני בית הרי ר' גדליה רוצה לדאוג לי ואני הערתי לו ויום למחרת ר' גדליה הביא לו את הדייסא עם חצי כפית דבש, ואכל קצת והרגיש מתוק, ואז אמר לו שמת עוד פעם? אמר לו רק חצי כפית דבש, ואז הוא הרים את קולו אתה רוצה שיהיה לי חיבוט הקבר, מה אתה שם לי משהו מתוק, וכוונתו היתה לזוהר שכתב שעיקר חיבוט הקבר משום שאדם שעולה למעלה צריך לנתק את החומר כדי שהנשמה תוכל לעלות למעלה, וזה כל חיבוט הקבר לנתק את החומר, ואז אמר ר' גדליה אני יותר לא ישים, עם חיבוט הקבר אני לא מסתבך, וזה מה שהוא אכל במשך 100 שנה לא אכל שום דבר מתוק שום עוגות, רק סולת, שום הנאות מהעוה"ז שום דבר כלום, כלום, אכל בשר רק בחגים, בשבתות גם לא היה אוכל בשר, כל השבוע היה אוכל רק דייסא, שני וחמישי היה צם קבוע, אף פעם לא היה נשען על כסא, וכשהיה בגיל מאה אז מי שנכנס לבית ראה ששם כסא הפוך בלי משענת שיושב על המיטה שלא יפול אחורה, לא ליהנות בשום צורה ואופן מהעוה"ז, איזה פרישות וקדושה, איזה ת"ח כל התורה כולה כל השו"ע פרוס לפניו.

במוצ"ש היה תקופת שהייתי בהבדלה והייתי מברך ברכת בורא מיני בשמים כי מרן הרב שטיינמן לא היה מריח, אתם יודעים למה לא היה מריח? כי באחד המקומות שהיה גר בחו"ל ובדרך לביתו היה בית של ע"ז והיה עובר שם והיה ריחות של בשמים מהבית ע"ז, והיה בצער והיה אומר לרבנית שקשה לו מזה, וביום מן הימים חזר הבית ואמר בשמחה לרבנית ב"ה, ה' שמע תפילתי ואיבדתי את חוש הריח, זה ממש מזכיר את רב יוסף שלקח אחד מעשרה תקנות שרב הנהיג את עצמו בהם שלא לראות מחוץ לד' אמות וראה שלא יכול לעמוד בזה ולכן התפלל שלא יראה, יש שיטות איך נהיה עיור או שעיור עצמו, אבל אחד מהשיטות

היה יושן שינת עראי כשנת הסוס והגמל בב"ב (פו.) אומרת על רבה בר נחמני בשעה שנפטר יצאה בת קול ואמרה אשריך גופך טהור ויצאה נשמתך בטהור, אותו אחד שישן רק כשנת הסוס וכל הזמן עסוק בתורה הגוף שלו טהור ויצאה נשמתו בטהרה.

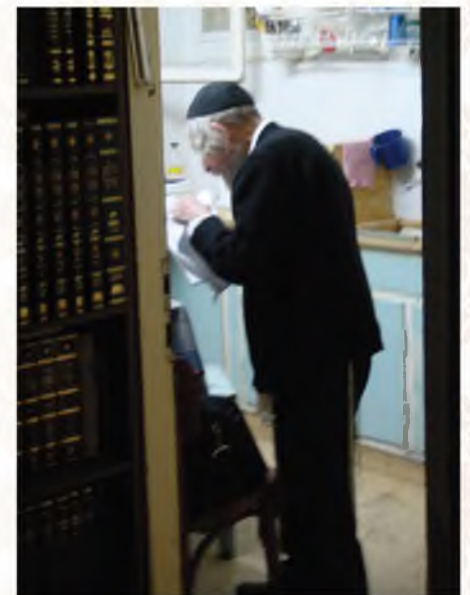
מרן רה"י כמעט לא ראו אותו ישן, כל הזמן היה שקוע בלימוד גם בגיל הזה, אני זוכר שבשנת תשע"ג זה היה בתקופת גזירת הגיוס דיברתי איתו וזה היה באחד השבתות וראיתי על פניו עייפות מיוחדת ואז שאלתי אותו אולי אני מפריע ואז אמר לי כמעט שלשה ימים ושלשה לילות לא ישנתי מהצער של הגיוס, כל כלל ישראל ישנו וגם אלה שפחדו על עצמם שיגייסו אותם הלכו לישון, הוא שלא שייך אצלו בכלל הגיוס לא ישן שלשה ימים ושלשה לילות כי באמת כלל ישראל היה תמיד על ליבו.

באחד השבתות שהייתי אצל מורינו רה"י זצ"ל אמר לי דבר נורא – הסיפור כבר התפרסם אבל אפרט בצורה מדויקת מה שאמר לי – אמר לי כתוב בהלכה שאחד שמסופק אם הוא אמר רצה בברהמ"ז הדין הוא שצריך לחזור כי כל השבוע אינו אומר רצה וא"כ מסתמא שגם עכשיו לא אמר רצה, ואז הוא שאל מה הדין באחד שלא אוכל כל השבוע לחם רק בשבת אוכל לחם, הרי כל ברכהמ"ז שלו זה רק עם רצה, מה הדין אם מסופק אם לא אמר רצה, ואמרתי לו שמסתמא לא צריך, ואמר מרן נכון לא צריך לחזור, והבנתי שדיבר על עצמו אז שאלתי אותו כמה שנים הר"י לא אוכל בימי החול לחם, בהתחלה לא רצה לענות לי, אבל אח"כ אמר לי עשרות שנים שאני לא אוכל לחם כל השבוע, לא אכל אף פעם עוגות גם בשבתות, כל הברכת מזונות שלו זה היה על הדייסא שהיה אוכל, היה אוכל דייסא של סולת כל הזמן זה היה האוכל שלו, היה מנותק מכל ענייני העולם הזה **מנותק לחלוטין קודש קדשים, א"א להבין את זה מנותק לגמרי.**

אני זוכר שהיה פעם בחור מאורחות תורה שבא לשאול אותו באחת השבתות שהייתי שם שקיבל על עצמו לא לאכול ממתיקים במשך השבוע ואז שאל את הר"י שיש איזה סיום ורצה לשנות קולה האם מותר לו, ואז מרן רה"י זצ"ל שאל מה זה קולה? ואז אמר לו קולה! ואז שאל אותו מה זה? ואז עזרתי לבחור ואמרתי לר"י זה מים מתוקים בצבע שחור, **היה מנותק לחלוטין מכל ענייני העוה"ז מנותק מנותק לגמרי קודש קדשים שא"א להבין.**

הבחור הזה, ודיבר איתו מה לך ולמרכבה לשכינה ודיברו במשך תשע שעות בלימוד, כידוע שהאדמו"ר ר' יואליש מסאטמר ידע את כל התורה כולה, ודיבר עם מרן תשע שעות, כבר בבחרותו מאז היה עובד להיות **מרכבה לשכינה**.

ישיבת תורת דוד זכתה, ב"ה שמרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל היה פה שלש פעמים, וחזק את בני הישיבה, ודברים שיצאו מפה קדוש עשו רושם גדול על הבחורים, ותמיד היה מתעניין בישיבה ושואל אותי איפה אוהזים, איפה הגעתם, שאל אותי על הישיבה כל מיני פרטים וכל הזמן היה מתעניין על הישיבה ופעם שאל אותי מה השיחות שהיו ואז היה שיחה של הרה"צ דוד חנניה פינטו שליט"א ושאל אותי על מה הוא דיבר

ואמרתי לו שהרב דיבר שבחורים צריכים לשמור על שמירת העיניים, ושמה ואמר לי חבל שלא מדברים ע"ז בישיבות, **ב"ה שיש מקום שמדברים על זה**, בחורים צריכים לדעת את זה להזהר מזה.

הגמ' בב"ב (דף צא:) אומרת, אמר רב חנן בר רבא אמר רב אותו יום שנפטר אברהם אבינו מן העולם, עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו, "אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבד קברניטה", וכולם אומרים אוי לו לעולם שאבד מנהיגו וכו' והקושיא בולטת לעין, אם אתה כבר מדבר שכל העולם הפסיד את המנהיג אז בכלל מאתים מנה והספינה בכלל, וא"כ מה זה אוי לה לספינה שאבד קברניטה, אלא צריך לדעת שיש פה בעצם שני חלקים בדברי הגמ', אוי לו לעולם שאבד מנהיגו זה מדבר על הכלל, היה מנהיג לכל כלל ישראל וכל העולם איבד את זה, אבל היה עוד חלק,

המנהיג של ספינה, שבספינה הפשט הוא שהקברניט דואג לכל אחד ואחד שבספינה באופן אישי. ויש לבאר יותר עמוק ספינה זה בים, הים זה תורה, שהתורה נמשלה למים, בני התורה איבדו את המנהיג של בני התורה באופן פרטי, וכתוב כאן יותר מזה שכל מי שהוא בן תורה כל צעד ושעל זה היה על פי דבריו, בכל עולם התורה, כל מי שבכלל בן תורה נחשב לא יכול לזוז בלי הוראותיו, עצותיו והארותיו, וזה הצד שכל הכלל איבד, אבל יש גם את החלק של הפרט.

ואנחנו צריכים להבין רבותי, עד היכן הדברים מגיעים, במלחמת עמוד ענן נפל כל יום פה טילים, לפני תחילת זמן אלול, והבחורים פחדו לחזור וניגשתי למרן ושאלתי מה עושים, והוא אמר לי כי אין תורה ולכן יש טילים תחזרו והכל יהיה בסדר, ואמרתי לו אבל יש הורים שמפחדים מה אני אומר להם, הם חוששים שמא יקרה לבן שלהם משהו, אמר לי תגיד להם זה אחריות שלי, שיחזרו לישיבה והכל יהיה בסדר, וכך היה מתי שהישיבה התחילה באותו יום הפסיקו הטילים, הפסיק הכל.

היה פה תקופה שהרגו אחד מראשי המחבלים והיה פחד לנסוע והייתי צריך לבוא לשבת בישיבה, ואשתי פחדה, ואמרתי לאשתי אם אתם פוחדים אני אסע לבד אני לא משאיר את הבחורים לבד, ותשארו אתם בב"ב, והיא אמרה לי הרי אתה כל דבר שואל את מרן ראש הישיבה תשאל אותו אם אתה יכול לנסוע, אמרתי לה נכון את צודקת, הלכתי לשאול ואמר לי תסע עם כל המשפחה ותגיד להם שאין מה לדאוג אתה הולך בשביל תורה תגיד להם אין מה לדאוג, אמרתי לאשתי אין שום בעיה, באותו יום אני מקבל טלפון מגיסי חמיו גר באופקים והיו צריכים להיות שם שבת, הם פחדו לנסוע לשבת, וביקשו אם אני יכול לשאול את הר"י, חזרתי ושאלתי, ואמר לי מרן הרב שטיינמן למה הם נוסעים אמרתי לו - להורים ואמר לי שלא יסעו זה מקום סכנה, אתה נוסע לתורה אין לך מה לדאוג, ובאמת כל השבת לא היה כלום וכולם היו בטוחים שאחרי מה שהרגו להם יהיה פה טילים, בכל צעד ושעל ראינו שכל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל.

בשבחי האריז"ל כתוב שהיו שני אחים קדושים ר' אברהם ור' משה גאלנטי זצ"ל, על ר' משה האריז"ל היה מדבר שהוא אדם מיוחד וקדוש, ור' אברהם הלך ושאל אותו על עצמו ואמר לו כתוב לך על המצח אותיות של גול, ואז אמר לו אבל

אף פעם לא גולתי, אמר לו האריז"ל כתוב לך אותיות של גול, ומיד חזר לבית, והלך למתפרה שלו וקרא לכל העובדים שלו ושם כסף על השולחן ואמר מי שחושב שלא שילמתי לו משהו שצריך שיקח מהשולחן, באה אשה אחת ולקחה כמה מטבעות ושאל אותה למה מגיע לך יותר, ואז אמרה לו אני עבדתי יותר מכולם, אני יותר מומחית בעסק והרגשתי תמיד שמגיע לי יותר, לכן אני לוקחת, חזר אח"כ לאריז"ל ואמר לו ב"ה זה נמחק, האריז"ל הקדוש. **אבל אני רוצה לומר לכם שגם בדור שלנו ראינו את זה**, בחג הסוכות אמר לאחד שהגיע לביתו תקפיד לישון בסוכה ונבהל איך הר"י יודע שלא ישן אותו לילה בסוכה.

כשישב מרן שבעה על הרבנית ז"ל, ויש לצערנו אנשים שיש להם מורה היתר שכשאדם נפטר מותר לקחת ספרים מהבית שלו - וצריך לדעת שזה איסור גולה, ולכן עכשיו נוהגים לתלות סדינים על כל הספרים, והגיע בין אלו שמנחמים לרב שטיינמן אדם שאמר לו מרן **תוציא את מחשבות הגזילה מהראש**.

שמעתי מראש כולל בב"ב הרב פינחסי [שבנו למד בישיבתינו] הוא למד בשארית יוסף והיה עוד אחד שלמד איתו קראו לו ..., ולפני 13 שנה עשה בר מצוה לבן שלו וביום שישי קנה הרבה עוגות לשבת חתן והיה קבלן של ניקיון, והיה לו עובדים ערבים שעבדו אצלו בניקיון, והיה להם מריבה איתו על הכסף ולקחו אותו עם הרכב, ורצו להגיע לעזה והיה שם ביקורת, ולקחו אותו לכפר אחר והכניסו אותו למערה ואמרו לו שהימים שלו ספורים, בינתיים אשתו מחכה בבית, הגיע שעות הצהריים, מיד התקשרה להרב פינחסי ידידו, ואמרה לו תשמע המצב הוא שהוא עוד לא חזר, מיד עירבו את המשטרה, והמשטרה שמעה שזה ערבים עירבו את השב"כ גילו ע"פ המצלמות שנכנסו לכפר עויין, ואמרו שצריכים להפעיל את האנשים ששתולים שמה, ואמרו שלא יודעים כמה זמן זה יקח ומה המצב שלו, והמשפחה ממש היו לחוצים אז הוא הלך למרן הרב שטיינמן שעה לפני שבת זה היה, ודופק בדלת ולא עונים ואז דפק יותר חזק, והר"י בעצמו פתח, ושאל מה הדפיקות האלה מה קרה, וסיפר לו את הסיפור ושאל אותו איך קוראים לו אמר לו ... בן שרה, ושתק הר"י ואחר כמה זמן שאל אותו עוד פעם איך קוראים לו אמר לו ... בן שרה, ושוב פעם שלישית שאל אותו איך קוראים לו אמר לו ... בן שרה, הר"י אמר לו תשמע הוא לא בכלל סכנה,

והוא לא בחזקת ערבים, ושאל הרב פינחסי הר"י השב"כ מעורב בזה והם יודעים שהוא בחזקת ערבים ונמצא בסכנה, אמר לו הוא לא בכלל סכנה וסגר את הדלת, בשבת בבוקר השב"כ הביא אותו הביתה, בלי כיפה בלי כלום, ואז הרב פינחסי, שאל אותו תגיד לי בשעה הזאת איפה היית, אמר לו זה היה חמש דקות אחר שהשב"כ חילץ אותי, לקחו אותו אחרי זה לחקירות וכו', איך אפשר לדעת איך אפשר להגיד לבן אדם **הוא לא בחזקת סכנה, עינים של אדם קדוש שרואים למרחוק** גם בדור שלנו היה דבר כזה, זה כח התורה שכל כולו היה סביב הסוגיות בלימוד התורה "יום ולילה לא ישבות".

כמה חסר את הפקחות והחריפות שלו, וההסתכלות על כל דבר באופן מקיף, על הפקחות הנוראה שהיתה לו בכל צעד ושעל, היה שאלות כ"כ קשות וידענו שיש מקום ללכת ועכשיו אין לנו לאן ללכת עם השאלות הקשות האלו, אני זוכר שהרב פנחס ברזל היה לו דוד שהיה מאושפז בביה"ח בארה"ב וביקש ממני לשאול אם מותר לו להתקשר ביום שישי ששם כבר שבת, דאולי יש שם רופא יהודי והוא ירים את הטלפון ואמר שכולם אמרו לו שאסור דכל קבוע כמחצה על מחצה, וכששאלתי את מרן אמר לי האם הוא יודע שיש שם בודאי רופאים יהודים במחלקה שמתקשר, אמרתי לו שאינו יודע בבירור שיש שם רופאים יהודים, אמר לי שמוותר לו כיון דהוי ספק אם יש קבוע ובזה לא אמרו כל קבוע כמחצה על מחצה, ואיזו חכמה בכל דבר איך הוא פתר את זה ואיך בכל דבר נגע בנקודה המרכזית.

איך נפלו גיבורים אבדו כלי מלחמתם, מה שגיבורים נפלו זה מובן, אבל מה זה שנאבד כלי מלחמה שלהם למה נאבד, הגיבור מת אז אחרים יכולים לקחת את החרב שלו, לקחת את כלי המלחמה שלו, למה זה נאבד, התשובה היא, "קשת יהונתן לא נשוג אחור וחרב שאול לא תשוב ריקם" יש כלי מלחמה שרק אנשים מיוחדים ידעו איך להשתמש בהם, יונתן ידע את השימוש הזריז והאומנות בקשת, הפקחות והחריפות המיוחדת בכל דבר זה איבדנו כלי מלחמה וע"ז צריך לזעוק שאין לנו מי שיענה לנו על כל דבר.

הייתי מוסר שיעורים כל מוצ"ש במנה"ח לבחורים משיבת פוניבז' על הסדר, וכל פעם הייתי שואל אותו שאלה בנושא השיעור, ובתשובתו המחכימה היה בונה לי כמעט חצי שיעור וזה מוקלט בקול הלשון וכל שבוע הייתי אומר ווארט חזק

ממנו, כל שאלה חזקה שלא היה שייך לזוז ממנה, הוא פתר לי מיד בכזאת חכמה שא"א להבין, **איבדנו כלי מלחמה**, כלים של המלחמה הזאת איבדנו, איבדנו כלי מלחמה את הפקחות את התורה, את הקדושה, את הטהרה.

נשיא המוסדות הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שליט"א ביקש ממני לעבור לאשדוד אמרתי לו יש ענין של חינוך ילדים שכולם מסודרים בחיידים ובישיבות קטנות בב"ב אבל יש עוד דבר שגם עליו אני לא יכול לוותר אני בשבת נמצא אצל הר"י שאני בב"ב וזה נותן לי כח לכל השבוע כולו, אמרתי לו שעל דבר זה איני יכול לוותר, אני הייתי נכנס בשבת ומדברים בלימוד זה נותן לי כל השבוע כח, ראית איזה השקפה, ראית איזה לימוד, ראית איזה בהירות, ראית קדושה וטהרה, ראית כמה אתה קטן כמה אתה רחוק וכמה יש לך לעבוד, כל שבוע מחדש, אמרתי לו שלא שייך לעזוב את הבית הגדול הזה, הפקחות בכל צעד ושעל.

כשהתחתנתי אשתי היתה בהתחלה מורה ואח"כ הציעו לה להיות רואת חשבון עם תוספת גדולה בפרנסה ואמרתי לה פשוט, את מחנכת בנות ישראל, וזה הכי חשוב! אמרה לי הרי אתה כל דבר שואל את מרן ראש הישיבה אז תשאל, והלכתי לשאול ואז אמר לי תדע לך עדיף שתלך להיות רואת חשבון, ושאלתי למה הרי פה היא מחנכת בנות ישראל, ואז הוא אמר לי תדע לך שלפעמים יושבים בחדר מורות ומדברים לשה"ר על איזה בת, או על משפחה וזה דבר גרוע ומפסידים את המעלה של לחנך, אם יכולה לחנך ולהיות בטוחה שתזוהר מלשה"ר וכשמדברים לשה"ר בחדר מורות יכולה לקום ולצאת, אז ודאי שלחנך בנות ישראל הוא דבר גדול, אך אם לא בטוחה בעצמה שיכולה לעמוד בזה לא שווה כל המעלות שיש בזה, **איזה פקחות**, אני חשבתי שאין צד אחר והנה אני רואה שאני לא מבין פשוט כלום, יש לשה"ר, לחנך ילדי ישראל זה מצוה אבל אם ישמעו וידברו לשה"ר זה מצוה הבאה בעבירה, איזה הסתכלות על כל דבר, **איזה פקחות בכל צעד ושעל אפי' על דברים שלא חושבים.**

כשהייתי אברך צעיר בישיבת פוניבז' היו מקבלים שם 950 ש"ח לחודש, ואחרי שמונה תשע שנים אחרי החתונה היה ישיבה שנסגרה והיה אברך בשם ר' מיכאל בן ציון והיה מלמד שם אחה"צ, והיה ישיבה טובה ובכ"ז נסגרה מסיבות פרטיות, ואז בא אלי ר' מיכאל בן ציון ואמר לי יש ישיבה מצויינת שנסגרה ויש מישהו שמממן ורוצה לקחת

על עצמו את עול הישיבה ואולי תהיה ראש ישיבה, ואמרתי לו אני עוד צעיר, ואמר לי תראה יש כך וכך בחורים והם בלי ישיבה וכו' דיברתי ע"ז בבית, ואשתי אמרה לי מה איכפת לך תבדוק, בדקתי, נפגשתי עם הרב בובליל והוא היה גר בפרדס חנה והוא רצה להיות המממן ואמר לי תקח מונית ואני ישלם רק תבוא באמת לקחתי איתי עוד כמה אברכים שרציתי שיהיו איתי לטובת הענין, ונפגשתי איתו ועם רבה של פרדס חנה ועוד רבנים עם הרב חלמיש וכו' והראה לי את הבית מדרש, את הפנימיות, ראיתי שם הכל טוב הייתי שם פעמיים, וסגרנו את כל הנושאים, והתחייב לממן את כל צורכי הישיבה, גם מבחינה כספית משכורת גבוהה, וכן התחייב לתת לי מונית כל יום הלך ושוב, אבל אמרתי לו תדע אני לא זו בלי לשאול את מרן רה"י, אמרתי לו אני מאמין שיגיד כן אבל אני לא עושה צעד בלי לשאול, ואף הוא הסכים עימי, וכבר סגרנו איזה מסכת ללמוד זה היה מסכת מכות ואמרתי להרב בן ציון שיגיד לבחורים וקבעתי פגישה עם כל הבחורים אצלי בבית במוצ"ש, ובשבת נכנסתי לרה"י ודיברתי איתו על הענין ואמר לי מי גר ליד הדירות האלה אמרתי לי זה דירות שהוא משכיר אותם בנפרד לבחורים אך מסביב גרים חילונים, אמר לי ישיבה במקום כזה הבחורים יכולים להתקלקל, אמרתי לו למרות שאין להם ישיבה? אמר לי אתה לא צריך לדאוג להם לישיבה, אמר לי אתה צריך לדאוג לא לקלקל אותם, חזרתי הביתה אמרתי לאשתי זה ירד, ושאלה למה? אמרתי לה שמרן רה"י אמר שלא, אמרתי לה דעי לך סתירת זקנים זה בנין, במוצ"ש הודעתי לו שהכל בטל ומבוטל מבחינתי! אמר לי מה פ' לא, אמרתי לו שכן אמר מרן שלא, אמר לי אני אסע אליו ואסביר לו, אמרתי לו תעשה מה שאתה חושב אני מבחינתי ירדתי בינתיים מהענין, תחפשו מישהו אחר, ונסע ושאל ומשנענה בשלילה ירדתי מהענין לגמרי, והבחורים התפזרו לישיבות אחרות, וראיתי כמה באמת סתירת זקנים זה היה בנין, ולא נפתחה הישיבה הזאת לבסוף, וראיתי לכל אורך הדרך "כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל", ראינו את זה כסדר, כל הזמן, ועכשיו הצעד והכאב הגדול מה באמת נעשה עכשיו **ממי נתחזק ביר"ש.**

כשרציתי לפתוח את הישיב"ק שלום רב הוא דחף אותי, כידוע זה ישיבה שלו, ואמרתי לו שאני צריך עזרה שיהיה מישהו מוצלח כי רוצים לפתוח משהו ברמה גבוהה, ושאל אותי מי אני חושב, ואמרתי לו שאני

רוצה את הרב מישקובסקי בתור ר"מ בישיבה, ואז אמר לי בסדר, אחרי זה היה כ"כ מלחמות נגד זה, הרבנית שלו גם לא רצתה, ובאה לרה"י ואמרה לו שבעלה כל יום מוסר דף היומי בבוקר ליוצאי חברון בוקר וערב ומסרה נפש למען הדף היומי וראתה ישועות והיתה עולה לירושלים לקבר של המהר"ם שפירא וראתה ישועות, אמר לה הרב שטיינמן מדף היומי הוא לא יוציא ת"ת, בישיב"ק יכול להוציא ת"ת, אחרי זה הגיע המנהל של ישיבת אורחות תורה, ואמר אם כבר הר"י נותן לו לפתוח ישיבה נפתח ישיבה קטנה בב"ב מצויינת שהוא יהיה אצלנו פה בב"ב, אמר לו הרב שטיינמן וכי ב"ב צריכה עוד ישיבות קטנות טובות? לא חסר פה! אשדוד צריכה! וכסדר

שקוע בתורתו ביציאה מהישיבה

היה אנשים שרצו לעכב ולהפריע והוא דחה את כולם והוא אמר להקים וכך זה היה והרב מישקובסקי הגיע שלוש שנים יום יום שיישה ימים בשבוע, כל ההפרעות שניסו מרן הרב שטיינמן הוא נלחם כי היה איכפת לו שיקום ישיבה חזקה באשדוד ועמד כחומה בצורה, ואמר לי אל תדאג בעזרת ה' זה יצלח.

וגם בישיבה הגדולה תורת דוד בא אלי ת"ח שרצה לפתוח והייתי אז ר"מ בישיבה... ואמרתי לו שרוצים להקים ישיבה חזקה באשדוד ודחף אותי לזה וכשהודעתי להרב ... אמר לי מה פתאום אנחנו צריכים אותך פה ואמרתי לו שהר"י אמר לי, ואז אמר לי אני ידבר איתו אמרתי לו מה שיגיד אני יעשה, ובסוף הקמנו וכל מה שהוא אמר התקיים בבחינת כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל, וגם ישיבת "שלום רב" נטלנו ממנו עצה על כל דבר, ובחורים צריכים לדעת שכל עולם התורה חב לו, ואפשר להמשיך בלי סוף לספר, כל כולו היה תורה,

והוא דיבר על זה הרבה, וביום הגדול הזה נקבל על עצמנו קבלה ללמוד בע"פ מסכת אחת אפי' רק מסכת אחת בע"פ יש למשל מס' הוריות פחות מ-ל"ב דפים, אם בחור לוקח ע"ע ללמוד מסכת לע"ג מרן, מרויח בזה שהראש שלו תמיד בלימוד, ואנחנו בחנוכה מכרנו מסכתות ללמוד בע"פ ובא אלי בחור מהישיבה ג' ואמר לי בשבוע שעבר בחתונה של אחד מבני הישיבה שרוצה להיבחן על המסכת שקיבל ובחנתי אותו 3 דפים מהמסכת שקיבל על עצמו מס' גיטין, ואמר לי פעם הייתי נוסע הייתי חושב על שטויות אבל עכשיו אני כל נסיעה עולה לי בראש מיד הגמ' והסוגיות, בחורים יקרים ואברכים יקרים מי שיכול לקחת זה דבר קל וזה יהיה לכם הצלחה והראש שלכם יהיה ראש אחר של תורה וצריך לקבל על עצמו, תקבל ותעשה תעמוד ותצלח, אם אדם לוקח ע"ע לע"ג מסכת בע"פ ודאי שימליץ עליו בשמים, אבל מלבד זה שידע שזה משנה את הבחור והאברך **לגמרי**! זה ראש אחר, גודלים אחרת הראש נהיה ראש אחר! **ראש של תורה.**

ונחתום בדברי מרן ר' יצחק בלזר במה שכתב במכתב הספד על ר' שלמה קלוגר "הודו לה' קראו בשמו, הודיעו בעמים עלילותי" ואמר שכלל ישראל מספיק שאומרים להם הקב"ה וזה מספיק, אבל עמים צריך לספר להם עלילותיו את הניסים של ה', ואז דיבר על ההספד של ר' שלמה קלוגר ואמר אני לא מספיד, אני רק אומר משפט אחד בלבד, **ר' שלמה קלוגר איננו!** לא צריך לספר שום דבר ר' שלמה קלוגר איננו! ואני רוצה לומר דבר אחד, **מרן הר"י איננו!** זה מספיק! **מרן הרב שטיינמן איננו איתנו.**

זכרונות מהרה"ג ד' ישראל מרבלס שליט"א מה"ס אפיקי א"ל

פעם נכנסתי אליו להכניס לישיבה בחור שהוא "גר צדק", ולאחר ששמע שהוא מתאים ברמתו הרוחנית לישיבה מיד שמח ואמר במתיקות לשוני, איזה זכות יש לכם שזכיתם למצות "ואהבתם את הגר", ושאלנו ואם זה יפריע לרישום אמר ג"כ "ממצוה לא מפסידים".

*

מעשה שהיה עימי פעם כשהייתי בתפקיד נושא ונותן בישיבה גדולה ובאותה ישיבה היה נצרך שאני יסע לכמה מקומות - לצרכי הישיבה קבעתי עם נהג - בחור - ישיבה

שעזב את הישיבה שיקח אותי ביום ראשון בצהריים, ובמוצאי שבת הזו הגעתי לשיעור של הרה"י ובתוך כדי הדברים באמצע השיעור אמר רה"י דברים שקשורים לזה אף שלא היו קשורים לשיעור כלל, (במאמר המוסגר בין כל באי הבית ללא יוצא מן הכלל, ההרגשה היתה תמיד שרוח הקודש מדברת מתוך גרונו של רה"י ויש על כך אלפי סיפורים ממש, ומה שמדבר הם ממש הדברים הנצרכים לאותו העת, ולאותו אדם), ולפתע אמר הרה"י אני לא מבין את האנשים - ומה הוא לא מבין? הרי הגמ' אומרת בפסחים (נ'): עם הארץ אסור להתלוות עמו בדרך על חייו לא חס על חייו חבירו לא כ"ש.

ומבאר רש"י עם הארץ על חייו לא חס ללמוד תורה ולחיות עכ"ל. דהיינו: עם הארץ אינו לומד תורה וממילא אינו חי ולא איכפת לו ע"כ שאינו חי,

א"כ אסור להתלוות אליו - מבאר שם רש"י מדוע? שמא יהרגנו דהיינו שיכול להורג, עד כדי כך, דהיינו: אדם שלא איכפת לו מהחיים שלו ק"ו שלא איכפת לו מהחיים של אחרים, ויכול אפילו להרוג את השני.

אמר הרה"י אולי הגמ' לא מדברת על אדם שאינו שומר תורה ומצוות מתחילה - דאדם כזה אינו יודע מהם חיים מעיקרו ולכך בזה שהוא מזלזל בחיים של תורה זה היא מחמת שאינו יודע חיים מהם, ופה הרים רה"י קולו (כמעט בבכי) אבל הוא לוקח בחור ישיבה שידע חיים מהם שהרי היה בישיבה, ועזב את הישיבה, ידע מה זה תורה ומצוות וכ"ז לא איכפת לו - האם "אינו מפתח ליסוע עם כזה אדם, על חייו לא חס על חייו חבירו לא כ"ש". והרי זה הוא האדם שעליו אומרת הגמ' שאסור להתלוות אליו.

אני כמוזבן הבנתי שהכוונה אלי שאני נוסע עם אותו בחור, ומיד הלכתי לבחור

ואמרתי לו אני לא אסע איתך, הרה"י רואה אותך כאדם לא נורמלי - אדם שעוזב את הישיבה והלימוד הוא לא נורמלי, פחד ליסוע עמך! ולא האמין לי - ובסייעתא דשמיא באותו שבוע הקלטתי את השיעור שאמר הרה"י, אמרתי לאותו בחור תשמע מה הוא אומר, ושמע - והתחיל לבכות - אמרתי לו תבכה או לא תבכה! אני לא יכול לנסוע אם אדם שהרה"י לא מסכים שאסע עימו, ולאחר משהא ומתן בינינו הוחלט שבכל פעם לפני שאנו יוצאים לאותו הדבר שהיינו צריכים לעשות - נלמד בחבורתא שעתיים בכל יום לפני צאתנו לדרך - וכך עשינו, ובסוף התקופה שלקחה בערך

כחודש, התורה עשתה בו פירות והחזירה לו את החיים עצמם, ובפרק זמן מועט זה חזר אותו בחור לשיבה כאחד הבחורים.

✱

זהירות לא לפגוע בקוצו של י"ד בנתינת התורה בטהרה, ומאידך לא לפגוע בבן אדם לחבירו בשום צורה

עוד סיפור אשר לפי דעתי משקף יותר מההנהגה העצומה את דרכו של הרה"ק, בד"כ הרה"י בשבת בצהריים היה מתפלל מנחה גדולה ואח"כ לומד עד השקיעה, (וביני וביני אוכל את הסעודה השלישית) ומיד לאחמ"כ בזמן הזה היה מוסר את השיעור בספר נפש החיים, לר' חיים וואלווין זצ"ל השיעור היה פתוח לקהל והיו בו רבנים ראשי ישיבות, מנהלי תת"ם וסמינרים, ראשי כולל ועוד, במשך תקופה של בערך כעשרים שנה.

ופעם אחת נכנס לשיעור אדם שהוא כותב באחד השבועונים בב"ב ובמוצאי שבת כתב את השיעור בפניה בעיתון (תחת הכותרת שיעור מרן הגרא"ל), וכך נכנס פעם אחת, פעמיים ושלש - ואח"כ כתב הכניסו לעיתון, וכנראה שאמרו זאת לרה"י שהוא נכנס, וכותב את השיעור, ובשבוע לאחר מכן בשיעור "במוצאי שבת" באמצע השיעור זיהה אותו הרה"י - והפסיק את השיעור ורק וביקש מהחברותא, הגאון ר' משה יהודה שניידר שליט"א לקרוא פרקים מהספר "נפש החיים" אבל הוא שתק, ובשבוע שלאחר מכן מתחילת השיעור חיפש אותו ולאחר שזיהה אותו לא אמר את השיעור, אלא רק קראו פרקים מהספר ב"נפש החיים", בלא שדיבר מאומה.

לאחר שבועיים קיבלנו הודעה מבני ביתו שהשיעור בנפש החיים נסגר - לא ידענו מדוע? לכך אני ועוד שני אברכים באנו לרה"י לשואלו מדוע השיעור הקבוע שהיה כ"כ הרבה שנים נסגר - רה"י נעמד בפתח ביתו והחל לדבר עימנו בלימוד במשך כחצי שעה והכל בעמידה מחמת שאין שיעור - ואח"כ אמר "נו היה בסדר" אמרנו לו זה לא במקום שיעור אנחנו רוצים שיעור, זה לא שיעור! אמר לנו "אתם צודקים מגיע לכם שיעור" אבל מה אני אעשה?

תבואו שוב בשבוע הבא.

לאחר שבוע באנו שוב ושוב רה"י נעמד עם כל גילו המופלג - ודיבר עימנו בלימוד בעמידה במשך כחצי שעה - ואח"כ שוב אמר בחיך ובמתק שאין לתארו זה בסדר, האם זה מספיק? העזנו פנינו ואמרנו אנו רוצים שיעור זה לא שיעור! אמר לנו בכאב

שוב אתם צודקים מגיע לכם שיעור, אבל מה אני יעשה! מה אני יעשה! ולפתע אמר משפט "שאני יפגע בבן אדם זה מה שאתם רוצים!!!

ואמנם הוסיף יש שיעור אחר בספר "דרך ד" שהוא אמנם סוגר לקהל אדבר עמהם שיכניסו אתכם לשם וכך היה.

ואז נתברר הענין - רה"י אחז שלמסור שיעור בנושא כזה רגיש כמו בספר נפש החיים - לאדם שהוא כתב בעיתון הדבר אסור, ובפרט שאח"כ מדפיסו זהו דעתו וא"כ אם הוא נמצא בשיעור אי אפשר להגיד את השיעור.

ואמנם מאידך גיסא - יש לו בעיה חמורה אף יותר - והיא שאינו יכול לפגוע בבן אדם ולומר לו לצאת מהשיעור, בשבילו לפגוע בבן אדם הוא כמו שיש כאן "קיר" אין אפשרות כזאת ואף שמדובר בביתו שלו, ואולי יש להוסיף שפגיעתו תהיה שיבין שפחד לימוד התורה שלו אינו חשוב בעיניו, ולכך - סוגרים את השיעור - שיעור שהוא עשרים שנה שכולם יודעים עליו, שהוא היה מרכזי בשיעוריו השבועיים נסגר מחמת שאי אפשר לפגוע בבן אדם, ומאידך אי אפשר לוותר על קוצו של י"ד על התורה בטהרתה.*

**שי"ה קצרה עב הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין
שליט"א ראש ישיבת י"ד
אח"ך**

**אחד מגדולי ראשי הישיבה שי"ה
דן ושוטח בפני רבינו מרן הגרא"ל
שטיינמן זצוק"ל את ספרותו, הינו
הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין
שליט"א ראש ישיבת י"ד אח"ך,
ובשי"ה קצרה מתאר את ההלל הגדול
שנוצר בהעדרו הוא עבור ממש**

כתוב בפרשת בראשית "זה ספר תולדות האדם" ודרשו ע"כ חז"ל (מדרש רבה כ"ד, ב) "דור דור ודרשו דור דור וחכמי דור דור וסופרי דור דור ומנהיגיו..." בבריאת העולם הקב"ה סידר את גדולי הדור שיתאימו לצורתו של הדור.

חלק מהנקודות המאפיינות את דורנו הוא שיש הרבה חיצוניות, הרבה פוליטיקה וחסרון של נקיות. והקב"ה שתל בדורנו מנהיג שהיה למעלה למעלה מהמושגים

האלו, לא היתה לו שום שייכות להנאת ממון, לכבוד ולשאר ענייני עוה"ל.

לא ניתן למצוא כמעט שאדם כה גדול שכל רז לא אניס ליה ובקיא בכל חדרי תורה והנהגה שנוטל על עצמו כזאת מידת אחריות מופלגת, אם מתבוננים במידת האחריות שהיתה לו, כיצד חשב בכל דבר בכח האחריות המיוחדת זה היה שיעור מיוחד במידה זו. זכורני שישבנו פעם אצל מרן זצוק"ל בכדי להוציא מכתב בנושא חשוב שכאב לו, ובלי גוזמא לקח לו לנסח את המכתב כ-45 דקות, כשהוא עובר שוב ושוב על כל מילה ותג, באומרו, אם נכתוב כך אולי זה יזיק לזה, ואם נעשה כך יוכל להיווצר מכשול שכזה, וכך דן בפרטי פרטים שלא ניתן להכיל, וראו אצלו במוחשיות שכל פעליו במשך כל שנות הנהגתו, וכל מה שאמר היה לאחר שלקח אחריות ודקדק בכל אות שייצא דבר אמיתי ומתוקן מתחת ידיו.

בקיום ונשמרתם

איך מתארים את הגדלות המיוחדת שראו בו בהנהגה של תורה?

דומני, שאחד מהסימנים של גדלות היא, שאדם יכול להפוך לעצמו את הדבר ולהתנהג כלפיו במידת הדין וכלפי אחרים במידת הרחמים, הדבר הזה היה מופלא אצל מרן זצוק"ל שכל מה שעשה בפרישות, הוא נהג כן רק כלפי עצמו ולא ביקש או אמר לגבי אחרים שיעשו כן אף הם. שמעתי ממנו לא אחת שלא עובדים על הפרישות למרות שהוא עצמו היה פרוש מאד, ודומני שטמון בכך עומק מופלא, שהרי מי שאינו דבק במידת האמת ושלם עם מעשיו עד הסוף, אלא רק עושה זאת בבחינת מעלה שהוא חש כי בכך הוא עולה ומתעלה, לבטח הוא מבקש אף מאחרים לעשות כן בכדי שאף הם יוכלו להתעלות כך, אך מי שעושה

שתפס הנקודה בכל מקום עד הסוף.

דשימות תלמודי הגאון ר' אליהו מאד קלוגמאן של"ט"א רב קהילת 'תורה והפילה' דמת אשכול - הדושיט

**דשימות מתוך שיעור שמואל דבנ
בפרק הלך בסנהדרין בשנים תשס"ב
- ואילך. ומסר לדנו בעין יפה.
המושך דדשימות א"ה זבא בעתיד.**

בשל"ה הק' כתוב שמי שמת על קדוה"ש
לא מרגיש כלום, ור' יוסלמן השתדלן העיד
שראה כאלו שנהרגו עקה"ש ואף אחד לא
הוציא אנחה או ביטויי כאב, וע"כ שאינו
כואב.

שמע בשם החזו"א שיותר קשה היה לו
לחזו"א ללמוד בימי החופש, וכנראה שהענין
שכשכולם לומדים יש יותר התעוררות וכח
מהשמים ללמוד.

מידה כנגד מידה זה הדרך בעונש אבל וודאי
לאו דוקא שהחוטא יכיר את חטאו ע"י
העונש (ובשיחות מוסר להגר"ח שמולביץ
דלפעמים מידה כנגד מידה כדי שאחרים
ילמדו – ויש לו בזה כמה ראיות)

כל מי שנאמרה הלכה משמו שפחותיו
דובבות בקבר, ושאל רה"י מה יש לו מזה?
ות' דאולי זה לא רק שיש לו שכר על
שלומדים תורתו אלא שיש לו מצוה כאילו
היום לומד עכשיו והקב"ה מחשבה כאילו
עשה עכשיו.

בניו של הגאון ר' שמריהו גריינמן מסרו
כתוב בכת"י אביהם שכשערך את ספר
חזו"א ולא ידע היכן להכניס קטע מסוים
בא אליו החזו"א (לאחר פטירתו) ואמר
לו להיכן להכניס (ובאמת זה מוצלח היכן
שהכניס) והבנים הבינו ממחברת אביהם
שזה היה בחלום.

החזו"א רמז שהיו באים אליו בחלום אנשים
מעירתו קוסבה, והכיר שהלכו לעולמם
ובאו לחזו"א בחלום ובקשו שיעלה להכניס
תיקון [וזה אפשר רק כ"ז שהצדיק חי וכמו
שמצינו שר' מאיר הכניס את אחר לג"ע]

יל"ג משכיל מקלם מת בשבת, והצטער
ר' שמחה זיסל מקלם שמת בלא תשובה,
ומישהו אחר שה' אומר טוב שמת אבל
הוא הצטער שה' בלא תשובה.

י"ד התעניין בתשובה בישיבה נתיבות עולם

רק לדור מסוים ולא ניתן להשיגם, והרי כל
מדות הגדולים היא שנלמד מהם וניקח את
מעלותיהם לגדול בהם כפי הנצרך לנו דור
דור ודורשיו.

וחשבתי לומר, שהפשט בכל הדברים הללו
הוא, שיש דברים שהם שייכים בדווקא
לדור מסוים, ואם יש אחד שהוא מיוחד
בדבר מה, הוי אומר שהוא מעל הדור, ואז
בסילוקו בטל אותו הדבר מהדור, אך יכולים
ליטול מאותה מידה במה שמתאים לדורות
הבאים. על מרן זצוק"ל ניתן לאמר ברורות,
שהוא היה הרבה מעל הדור, כי רצה תמיד
בכל מאודו לראות שלא ירדו בכך לגמרי
ויתנהגו באורחותיו, וזאת עלינו מוטל כל
אחד ביכולותיו ליטול מכך לדורו.

דבר נוסף ניתן לומר על רבינו זצוק"ל, שהרי
מצינו אצל נח שנאמר עליו "איש צדיק
תמים בדורותיו", והרמב"ן ביאר שהוא לבדו
הצדיק בדורות ההם, ואין בדורותיו צדיק
ולא תמים זולתו, כי לא היה אחר בדור
ראוי להינצל, ולכן אמר המקרא 'בדורותיו',
כי דורות רבים עברו מעת שהשחיתו,
ואין צדיק בארץ בלתי, ואל יקשה עליך
מה שאמרו רבותינו במתושלח שהיה אף
הוא צדיק, כי הכתוב לא יספר רק שאין
צדיק ראוי להינצל מן המבול מכל הדורות
ההם, והיינו שאם היה חי בדור המבול
היה נענש, כי לא היה שלם כאותו השייך
לדור. דומני שזה ניתן לומר על מרן ראש
הישיבה זצוק"ל שהיה הרבה מעל הדור,
ובמושגים שלא מצאנו בדורנו, ולכן אם
חפצים אנו במשהו להידמות ממש לדורות
קודמים זה רק בכך שנוכל ליטול את העיקר
מאורחותיו להתייחס לעיקר כעיקר ולברוח
מכל חיי השטחיות וההיצוניות שסובבים
אותנו כל העת, ורק כך נוכל לקחת משהו
מאותו ניחוח של העבר לדורנו אנו.

הדבר התבטא גם בתורתו, כל מי שמביט
באילת השחר' רואה את הבהירות שהוא
העמיק והבין כל דבר עד הסוף, ולא היו לו
סתם מוסכמות כפי הנהוג בדברי המפרשים,
אלא ראו כיצד בכל דבר הוא ירד לשורש
הדבר והבין הכל עד הסוף לגמרי, ובכך
ניתן לומר שהיתה לו בהירות בלתי מצויה,

משהו כי עברו זוהי מידת האמת והוא נוהג
בה כדבר פשוט ומוחלט, הוא אינו מבקש
מאחרים לעשות כן אם אינם אווזים במידה
שכזאת, וזה היה כוחו הגדול שניבט לאורך
כל ימי שנותיו. כמו שלא היו עובדים על
ענייני האכילה, כי אצלו כל הפרישות הזאת
לא היתה עבודה, אלא דרך חיים במושכל
ראשון כי יש שר"ע והלכה לכל דבר, וכך
נהג, ולא ראה בכך עבודה שעובד על עצמו
להתעלות בכך.

דבר נוסף שמייחד את גדלותו שנוכל ללמוד
מאורחותיו, ידועים הם דברי המסילת
ישרים' שמבאר הטעם שאנו בעולמנו
לא רואים דברים ברורים, כי החומריות
שבה אנו מסובבים מסנוורת את עינינו,
אבל מי שנמצא בדרגה שאינו נמשך כלל
אחרי החומריות, הוא רואה הכל בבירור
ואין מה שמסנוור את ראייתו, ולכן מלבד
פקחותו העצומה, היתה לו מידת הנקיות
באופן מופלא ממש, וזאת כי לא היו דברים
חומריים שהיו שייכים אליו כלל שיכולים
הם לסנוור את הראיה החדה שניתן בה,
ומדובר לא על שנות זקנה בלבד, אלא על
כל ימי חייו כפי שתיארו וסיפרו מקטנות
ממש, אדם שכל ימיו התנהג בדרך זו של
ביטול החומריות שאינה מעניינת כלל, זה
מביא לכך שלא היתה לו נטייה לדבר אחר
זולת האמת, ולכן ראה כל דבר בבירור
מוחלט שאינו מצוי כלל בדורנו.

במה אנו יכולים ליטול מדמותו

הכה מרוממת לעלייתנו?

המיוחד היה בגדלותו, שלמרות שהוא עמד
ברום המעלה כמלאך אלוקים, וככל שהיה
פרוש מענייני העולם, הוא הבין היטב
לעומק את כל היצורים והצרכים של כל
אחד ואחד בעולמנו עד הפרט הקטן, וניתן
להעיד על כך מאין ספור מפגשים שזכיתי
להיות במחיצתו, וכל מי שדיבר עמו הבין
יכול להעיד נאמנה כמה מרן זצוק"ל הכיר
כל פרט ופרט.

אוכל לומר על כך, שידועים דברי הגמרא
בסוטה שמשמת ר"מ בטלו מושלי מושלים,
משמת בן עזאי פסקו השקדנים משמת בן
זומא בטלו הדרשנים, משמת ר"ע בטל כבוד
התורה, משמת רבי חנינא בן דוסא בטלו
אנשי מעשה, משמת רבי יוסי קטנתא פסקו
חסידים, משמת רבי יוחנן בן זכאי בטל זיו
החכמה, משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה
ומתה טהרה ופרישות, משמת רבי ישמעאל
בן פאבי בטלה זיו הכהונה, משמת רבי בטל
ענוה ויראת חטא. ומעודי תמהתי, מה באו
לאמר לנו בכך, שהיו דברים המתאימים

ואולם לא זכה, וחבריו הניעוהו, וגם אשתו, ומת בלא תשובה וכל שנה ביום המיתה שלו נגרמת חילול ה'.

כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעוה"ב – יל"ע אם זה לאותם תלמידים או לאחרים ומה מלמדם אותו דבר שבעוה"ז או משהו אחר יותר עמוק או עומק אחר.

וכל הפרנס שמתגאה על הציבור שלא לש"ש אינו זוכה לבן ת"ח. ר' ... יש לו 6 בנים שלומדים תורה וצ' חתנים שלומדים תורה וזה ראייה עליו.

ר' חיים וולוז'יני אמר שאביו ה' פרנס לש"ש ולכן זכה לבן כמו ר' זלמלה. "שאפי" בימי התנאים ה' נחשב ת"ח" (וכמובן את עצמו לא חישוב).

ציפת לישועה שהוא צריך ולהרגיש שחסר לו ביהמ"ק – ויהי אין כאלה ב"א בימינו.

באים אלי זוגות צעירים ושואלים אם לקנות דירה של 3 או 4 חדרים, וארבע חדרים הרי לא צריכים, דבר זה גורם הרבה פעמים לעין הרע – והרבה מזוגות צעירים שלא נפקדו יש להם דירות יפות.

לפעמים הבכיות בהלויות אינם אמיתיות – היורשים שמחים על הירושה ורק בת שלא נכנסה לחופה בוכה באמת חוץ מזה הבכיה אינה אמיתית כל כך (חוץ מאלמנה).

שמע פעם בביה"ק תימני אחד אומר על הנפטרת "איזה ספוגגה היא עשתה" – כולם צחקו שם. אמר רה"י מה אנחנו שונים כל אחד מתאבל על הספוגגה שלו, בכיה אמיתית רק אפשר בצדיק.

עלבונות הם הדבר הכי טוב בזיונות מכפרים יותר טוב, ואפי' אם אדם לא מבקש את הבזיונות מ"מ בשמים רואים שמבזים אותו ומתכפר.

מי שיכול לבא למישהו אחר בחלום אחרי מיתה, סימן שכבר עבר את כל היסורין שה' צריכים לעבור עליו אחרי מותו.

הקב"ה נתן תורה, ובן י"ג חייב במצות האם הוא מבין? ובגיל 20 כן מבין? ובגיל 80 כן מבין? והשטן יש לו כוח לבלבלו. הרי רופא רואה בכל אדם חכמה נפלאה וה' צריך להיות שהרופא הגדול ביותר יה' הצדיק הגדול ביותר – ואנחנו לא יותר טובים אם היינו מבינים שכל רגע של ביטול תורה האבד נצחיות מי שחי מאה שנה אם יעשה סיכום שלם מכל מה שהיה בסדר אולי יה' לו 10-5 שנים בסה"כ. מתשעשים וחמש שנה לא חיות, סה"כ חיות 5 שנים וגם בזה בלי שכל.

פעם שאל רה"י את החזו"א על ריבית שה'

לישיבה ומנהל הבנק רצה שתוכנית חסכון יה' על שמו של רה"י. ורה"י לא רצה שיקח ריבית על שמו – ושאל למה צריך שיה' ריבית על שמו ומ"מ לא רצה שהישיבה תפסיד. ושאל את החזו"א, וחזו"א אמר שיש לרה"י רשות לומר שלא רוצה את זה על שמו ולא יהו רווחים והחזו"א התיר לו סרב (לא שהחזו"א סבר שאסור אלא שרה"י לא ה' חייב לקחת ריבית על שמו).

לרה"י יש חשבון רק בבנק הדואר ששם לא נותנים ולא לוקחים ריבית. פעם ה' שהממשלה לקחה בכח ואחרי כמה שנים נתנו תוספת של כמה אלפי שקלים, ושאל רה"י את הגר"ש ואמר שזה לא ריבית אלא חוק היום היא לוקחת מחר היא מחליטה ע"י איך לתת כך וכל וגם יכולה לעשות חוק לא לתת. ובשל זאת רה"י נתן את זה לאחרים ולא לקח את זה לעצמו.

אפי' ריקנים שבהם מלאים מצוות כרימון, פי' כמו אולם גדול שיש בו חמשים איש נחשב ריק כי לפי גודל האולם הגם שבאולם קטן ה' זה מלא וא"כ יהודי שיש לו נשמה כ"כ גדולה יכול להיות בו הרבה מצוות ובכ"ז "דיקנין".

רה"י שמע (לא ה' שם) שבבנין ישיבת פוניב' היה פעם יום גשום והעובדים בבניה בחוץ בקשו ללכת הביתה ובקשו שכר מהפוניבז רב, ואמר שהוא מוכן לשלם להם אבל שיכנסו לביהמ"ד וילמדו – לא ה' יכולים ללמוד אמר להם את העבודה אתם יכולים לעשות אבל ללמוד קשה יותר. מרה, עד היום הזה יש מקום ליד תעלת סואץ שקורים לו מרה ויש שם מים הרעים המרים.

ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמש אלוקים פן ינחם העם וכו' וברבינו חננאל מביא שם טעם אחר יע"ש. והרבה פעמים בתורה כתוב טעם אבל יש עוד טעמים. והרבה פעמים שואלים אדם גדול ואומר טוב, ובאמת יש לו עוד טעמים אבל לא אומר, כל אחד מקבל מה ששואל. חנני מישאל ועזרי' שמתו בעין הרע שיצאו מכבשן האש. והנה על אאע"ה לא פעל עין הרע כשימא מאור כשדים, וכנראה שה' עוד צורך בו לפרסם שמו יתב' בעולם.

על המשיח נאמר מורה ודאין ולא למראה עיניו ישפוט וצ"ע איך יכול לשפוט ע"י חוש הראיה והשמיעה. ועי' ביד אליהו לר' אליהו רגולר סי' מג שחקר אם מותר לפסוק ע"פ רה"ק.

החזו"א הלך פעם עם הגר"ק לכיוון ביה"ק ועבר במקום אח"כ ואמר פה ה'

אתמול בחור ישיבה שדיבר בלימוד (והיינו שהחזו"א "הריח" תורה)

החשיבות של נבדנצאר – באמת הוא ה' סתם גוי, אבל כאשר הקב"ה מוסר את כלל ישראל ביד גוי, אז הוא מגדל אותם די שיה' כבוד לכלל ישראל.

יל"ע אם מישהו אומר "אוי ויי" באמצע ק"ש אם זה נחשב להפסק.

לשון הש"ס סמבטיון יזכיה – היום שאפשר להגיע לכל מקום זה הסתר פנים שאין יודעים איפה זה.

רבי אלכסנדר, נתנו את השם לכבוד אלכסנדר ובאמת כל מה שיש מחלוקת על נתינת שם – הרי שם זה רק כבוד למת אבל למת עצמו אין כלום מזה.

אדמו"ר מסטמר שר "האשת חיל" (של בנציון שנקר) כשה' בשבת פ' פרה תש"ה בשווייץ (רה"י תפלל אתו) (ולמחרת אחר קריאת התורה אמר דרשה על פרה בהלכה ובאגדה על המדרש פרה שתי שנים שר"א אשרי זה שיוצא מחלצי, ואמר ע"ז בהלכה ובאגדה (לא כולם הבינו את דבריו)

"ליב" מלשון "ליעב" – אהבה (כמו ליבא אצל אשה) ויש ג"כ שיהודה הוא להודות "צוי ליבן" – באידיש להודות. [א"ה וידוע

אוחז בספר אילת השחר

שיש גם ליב שהוא אריה)

כל הנביאים לא נתנבאו... ולמשיא בתו לת"ח. ולכא' הרי עושה טובה לעצמו? לפני המלחמה ה' קשה לבן תורה להתחתן שבנו לא רצו בן ישיבה וגם האבא לא רצה והיום המצב יותר טוב הודות לבית יעקב והודות בעיקר להרב וולף שהדגיש שהבנות יקחו בני ישיבות

והיום להיפך מי שהולך לעבודה קשה לו לעשות שידוך טוב.

באירופה החזיקו את הבחורים עד גיל מבוגר והחזו"א ה' לו בקורת על ר' ירוחם שהחזיק בחור עד גיל מבוגר שהרי בקעלם אחוז שצריך להיות בן אדם. ושם עד גיל 28 היו בישיבה ור' דוד פוברסקי אמר שנה' חתן

בגיל 28 והתבייש על צעירותו. בקעלם אחזו שצריך להיות מענטש לפני החתונה, אבל היצה"ר הוא גם מענטש.

רה"י ה' לו יארציט ראשון היום על הרבנית אמר שכל מה שכתבו על הרבנית בעיתון הפריע לו והיו לו בזיונות מכל הכבוד הזה. ואיני יודע אם לעמל תורה או לעמל שיחה, וקשה מה כאן השאלה. והח"ח בתורת הבית פ"ב שענין שיחה לא סתם דברים בטלים אלא שמביאים לידי תורה, ורה"י אמר ששיחה גם בלימוד זה עמל שיחה...

תפשו הקב"ה לירבעם בבגדו – ירבעם לא ה' נביא ותפסו בבגדו היינו סוג מיוחד של התעוררות כמו שתופסים למישהו בבגדו כדי להעיר לו – ומי בראש היינו שהבין שאם רוצה לטייל עם הקב"ה בגן עדן היינו להגיע לדרגה רוחנית הזאת עליו להודות שכל מעשיו והעגלים היו טעות – וזה לא הי מוכן לעשות

ענין כבוד טוב לתת לאחרים – ואמר רה"י בצחות שמי שניתן כבוד לאחרים מיגו דזכי לאחרים זכי נמי לנפשי... ושאלתי

אם זה נכון שכשהאדם מתבגר הוא רוצה יותר כבוד? ואמר רה"י שגם לאדם צעיר יש תשוקה לכבוד ורק שרוצה כבוד מסוג אחר – כמו אם אמו תטפל יותר בילד אחר. השתדלות זה כמו אחד שלוחץ על כפתור והרכבת נוסעת – האם לחיצת הכפתור ע"י האצבע שלו זה דחף את הרכבת אלא שהאדם צריך לעשות והעשיה האמיתית ע"י הקב"ה.

העיר רה"י שמבחינה מסוימת מי שהורג רשע יותר גרוע מהורג צדיק. שהרי אז מונע ממנו לעשות תשובה.

בלעם שבלע עם – לא שאביו נתן לו השם בגבואה אלא שהתורה קראו שם זה. ובהזדמנות אחרת שמענו מרה"י שרוב שמות בתורה הם לאו דוקא השם שנקראו מלידה אלא השם שהתורה קראם.

לעולם יהא אדם רק כקנה ולא יה' קשה כארז – לפיכך זכה קנה לכתב ממנו ס"ת (תענית) וזה המעלה של – קנה – ברש"י שהוא רק – והא דא' צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה (וא"כ יש מעלה להיות

כארז) היינו הצד הטוב של הארז כמו שלומדין גזל מנמלה וצניעות מחתול – א"כ מה שיש עושים הוא טוב – ולוקחים רק את הדבר הטוב שאפשר ללמוד ממנו.

ביקש שיאמרו אלקי דוד – היינו לא ענין אישי אלא טעם מכיון שהוא חידש שיטה ודרך חדשה בעבודת ה' – וכנראה שדוד המלך צדק אלמלי עמד בנסיין.

החזו"א ה' בוחן ותמיד שאל שאלות קלות כדי שהילדים יה' להם הרגשה טובה וגם אבא ורבי לא צריכים ללחוץ יותר מדי.

שאלתי את רה"י אם בחורי הישיבה של אז (באירופה) היו יותר חשובים מאלה של היום – וענה רה"י לאו דוקא".

מחזיק במחלוקת – אפי' הוא לא עושה כלום רק הוא מרוצה מהמח' נקרא מחזיק במחלוקת. [שמענו מרה"י בהזדמנות אחרת (לפחות פעם אחת) שזה לא נכון מה שאומרים שוולוז'ין נסגר בגלל לימודי חול- אלא הטעם האמיתי ה' מפני מחלוקת וכמו שהביא בספר זכרון יעקב לרבי יעקב ליפשיץ]

מה מפריע לבחור מבוגר – שיש בעלי מחלוקת בישיבה (שמכניסים מגיד שיעור חדש) הרי אתה מבוגר ובין כ"כ אלא נכנס לשיעור- מה אכפת לך ואכן צעק רבנו "וואס גייט עס ציר אהן- מה זה אכפת לך, וצעק שוב".

וזה היצה"ר (של מחלוקת) עובד הרי הרבה אצל בני תורה

הכח של יצה"ר במחלוקת הוא כ"כ חזק שלא נותן לאדם לראות שהוא טועה.

הדרך ארץ של הגר"ח מברסק לאביו הי' כ"כ גדול ויכול לגדל חד בדרא (בנוסף על מה שה' ת"ח ושקדנים) מטעם כיבוד אר"א המופלג שלהם.

המפגש האחרון עם מרן יבדלח"ט

עלי אור

עמ"ס 'מועד קטן' כולל פסקי הלכות ע"ס הדף
בהלכות חול המועד והלכות שמחות

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

מדרגת האדם- החדש

ספר מדרגת האדם- במחון מהר"ו חדשה
ומושוכללת, ממרן הסבא מנווהרדוק.

עלי אור

קובץ מפרשים וביאורים

על מסכת מועד קטן

פסקי הלכות

הלכות חול המועד והלכות שמחות

ביאורים ופסקים

מכתב ידו של מרן הגרש"ז אורבאך זצוקללה"ה

המחבר: הגאון רבי אוריאל קוקים שליט"א

הוצאת מוסד ה"ק

ליושבי בית המדרש אין צורך להכיר את הגאון רבי אוריאל קוקים שליט"א בנו של הגאון רבי מרדכי קוקים זצוק"ל. מחבר ספרי 'עלי אור', וכבר איתמחי גברא וקמיעא בספריו עמ"ס שבת, מגילה, ביצה, תענית, ועוד.

וזכו להסכמות פאר מגדולי ישראל בדור העבר ובדור הזה, מרן הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצוק"ל, מרן הגאון רבי אליעזר פלצינסקי זצוק"ל, ויבלחם"א הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזורי שליט"א ועוד מגדולי תורה ויראה. ספרו הי"ל בימים אלו עמ"ס מועד קטן, הינו ספר מקיף על סדר הדף היורד לעומקה של הבנת, כחניך ישיבות אור ישראל ובריסק משלב הגאון המחבר שליט"א ביאורים מיוסדים בעומק הפשט והבנת הסוגיא בלא נטות ימין ושמאל דברים מאירים המתבארים ומבארים ללומד מתוך הסוגיות והראשונים.

אין בית מדרש בלא חידוש וזה המחבר ונתגלגל לידיו בעסקו במסכת זו כתב יד משיעור שמסר מרן אור עולם הגרש"ז אורבאך זצוק"ל על סדר הדף, ובו העיר הערות מחכימות ואף חידושים להלכה מרוחב בינתו, והשכיל המחבר שליט"א לשלבם על סדר הדף דבר דבור על אופנו ומקומו. חלק שני של ספר זה הוא חלק העיונים, בו מגלה המחבר את גודל יגיעתו ללבן הסוגיות דמסכתא זו, וממנה את העניינים העולים לדינא, מתחילת המסכתא לסופה, ומרישא עד גמירא לא הניח מקום שלא לבנו כפי גודל כוחו.

ברכותינו להמחבר שליט"א שברכות מרן שר התורה שליט"א אשר המחבר שליט"א זכה להתקרב אליו ומרן שליט"א רוכש לו חיבה יתירה, יסייעו שיתקבלו גם דבריו אלו בבי מדרשא, ורבים יהנו לאורו, יפוצו מעיינותיו חוצה.

ניתן להשיג את הספר אצל המחבר - 052-7640543

רח' שד' יחזקאל 31/11 מודיעין עילית (בי-ם וב"ב בתיאום)
וכן במוסד הרב קוק - 02-6526231 ובחנויות הספרים

מדרגת האדם- במעלת הבטחון

מהדורה חדשה ומשוכללת

ממרן הסבא מנווהרדוק זיע"א

יו"ל במלאת מאה שנים להסתלקותו.

הספר הקדוש 'מדרגת האדם' יצא לאור עולם לראשונה בשנת תש"ז ממה שכינס מרן הסבא את תלמידיו בערוב ימיו, וערך בפניהם את משנתו ושיטתו בעבודת ה', חצי ממאמרי הספר עוד זכו לראות אור בחייו של מרן הסבא זיע"א וקבלו את ליטושו, בבחינת אנא נפשי כתבית יהיבית, וחציים נתפרסמו רק לאחר פטירתו. יצויין כי את רוב מאמרי הספר כתב בלשון סופרים הגה"צ רבי יצחק אלחנן ולדשטיין- שרשב"ר זצוק"ל, שניתן בכתיבה מיוחדת וקולעת. מאמרים אלו היו נכסי צאן ברזל בעולם הישיבות טרם עלות הכורת על אירופה ושמייה הפכו אפר, לאחר המלחמה עמד חתנו הגדול של מרן הסבא ה"ה הגאון רבי אהרן יפה זצוק"ל, והקים את מרכז ישיבות נובהרדוק בניו יורק, וריכו את כל המאמרים לכדי ספר שלם, ומיני אז בשנת תש"ז יצא 'מדרגת האדם' בעשרות מהדורות שונות, אולם הצד השווה של המהדורות כולם שכל אחד מתוך כוונה לשם שמים וראייתו הוא, הוסיף והשמיט ממה שיצא לאור בחיי הסבא וסמוך לפטירתו.

ומאז עדיין לא הושבה עמרה למקומה, ולא זכינו לאור מה שיצא בחיי הסבא ע"י תלמידו המובהקים כצורתו, ועתה נתאסף מכון 'דעת חכמה' להוציא לאור עולם את הספר הנ"ל מזורק ומחודש שבעתיים, ומנופה ב"ג נפה של דעת, והחלו זה עתה בחלק הראשון 'במעלת הבטחון' שהיא מיסודי שיטתו והעמודים עליו נשענה נובהרדוק. כשתקוותם עד סוף שנת המאה להוציא לאור את הספר כולו במתכונת זו.

יצויין כי זה הפנינה השניה מתורת נובהרדוק היוצאת לאור ע"י מכון 'דעת חכמה' כשזה עתה זכו להוציא לאור קובץ שיחות מוסר מאת הגה"צ רבי גרשון ליבמן זצוק"ל גדול מעתיקי השמועה דנובהרדוק ונתקבל בחבה בכל מקומות התורה, כשכוונתם להוציא לאור עולם את כל תורת נובהרדוק בכלי מפואר.

ברכותינו שחפץ ה' בידם יצלח להאדירה ולרומם ולפאר תורה המונחת בקרן זוית, ולהאיר בקרנה לכל מקומות התורה בא"י ובחול, ויצעדו רבים לאור משנתה.

יו"ל ע"י מכון 'דעת חכמה'

ניתן להשיג בטלפון 0504116403

דרשו איד

”אנשים חושבים שזה קשה להיבחן על הש”ס, ושואלים אותי איך אני מצליח, ואני חוזר ומדגיש להם: לא בשמים היא. כיום אני לא יכול לוותר על התענוג שיש לי בסיום המבחן. מדובר בתחושת אושר וסיפוק עילאיים שגורמים לי כל פעם להתלהב ולהחליט להסתער על האתגר הבא: לזכות ללמוד ולדעת את כל הש”ס עם תוספות.”
 (הרב אלימלך מנדלוביץ)

גם החלום שלך יכול להתגשם ללמוד ולדעת את הש”ס

להצטרפות לתוכניות 'דרשו': 02-5609000

יותר ממאה אלף יהודים ברחבי העולם שותפים בתוכניות 'דרשו'; בבלי, או בהלכה. יותר מ-25 אלף מהם נבחנים מידי חודש על הנלמד, קונים לעצמם חיי נצח וזוכים להיות 'דרשו איד'. גם אתה יכול להיות 'דרשו איד'!

ראיתי בני עליה ... אני ואתה מהם ...

ספר "מסילת ישרים"

בהישג ידך

ספר מסילת ישרים יהיה מנהלך

רבי זלמן מוולאזין לרבי ישראל סלנטר ז"ע

עד מוצ"ש ניתן להצטרף
למבחן המסכם
קנין ספר "מסילת ישרים"
שיעריך בניסן תש"פ

בן עליה! הצטרף לאלפי לומדי המוסר

במכשירי נדריים פלוס

או בקו "בני עליה"

03-3062051

סדר הלימוד

אדר
ענוה יראת חטא
קדושה

שבט
טהרה
חסידות

כסליו טבת
זריזות נקיות
פרישות

חשוון
הקדמה
עד זהירות

פרק י', פרק י"א [נקיות בממוין]	וישב	הצטרף כבר עכשיו ללימוד השער המקיף "שער הנקיות"
פרק י"א [צניעות ומאכלות אסורות]	מקץ	
פרק י"א [חברת בנ"א וב"א למקום]	ויגש	
פרק י"א [נקיות המדות] ופרק י"ב	ויחי	

הגרלה בכל שבוע

בני ישיבות קטנות: 200 ₪

בני ישיבות גדולות: 250 ₪

אברכים: 400 ₪

פרטים
יבואו!

"החורף תדע מסילת ישרים על בוריו"

בס"ד חופיע ויצא לאור הספר

דרך ישרה

הנהגות ודקדוקי הלכה של רבינו הגאון החסיד

כמוה"ר רבי שריה דבליצקי זצוק"ל

אוצר בלום של דקדוק הלכה בנגלה ובנסתר, מבכשונו של רב
האי גאון חסידא ופרישא זי"ע, ממה שנראה ונשמע בקודש פנימה

ספר נדיר ומיוחד במינו - דרך בעקבות הנהגותיו
המופלאות של גאון ההלכה, עמוד העבודה, צדיק
מושל בידאת אלקים, הגאון החסיד רבי שריה דבליצקי
זצוק"ל, ערוך ביד אמן, ומסודר לפי סדר השו"ע
וסדר היום

ותחתיו פתוח שער נרחב לבאר מקורו הטהור בכל
פרט כפי שנשמע מפי קדשו ומפי כתבו, תוכו דצוף
בידורי הלכה מופלאים וחקרי דינים מחודשים
מחיבוריו הנדפסים ומכתי"ק, ונוסף עליהם אלפי
ציורים ומראי מקומות ומו"מ מגמרא ופוסקים, כאשר
תחזינה עיני המעיין

"...טוב עשה תלמידו שהעלה הנהגותיו
על הכתב, ויפה כתב..."

(מתוך הסכמת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א)

"...בספר אוצר שלם, ויביא בס"ד ברכה
ותועלת הרבה, וראוי להכניסו בתוך ביתו..."

(מתוך הסכמת מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א)

"...מומש דמות דיוקנו מנצחת לפנינו בחיבור
זה... זכה והצליח להקים מצבה נשגבה למד
אבא הכ"מ..."

(מתוך מכתב הגאון רבי דוד דבליצקי שליט"א)

חידוש בשדה הדף: מסכת ברכות מהדורת 'באר"ות'

כאן בא חידוש מרנין, הרואה אור בימים אלו: **מסכת ברכות מהדורת "בארות". באר"ת - ראשי תיבות באורי ר"ש"י ותוספות - גמרא בהדפסה נאה, כתבנית דפוס וילנא המקורי, שבצדי הדף מופיעים באורים קצרים לכל מקום קושי ברש"י ובתוספות. הביאורים לוקטו מהמפרשים, ראשונים ואחרונים, וצוטטו בלשונם. על מנת שיתרגלו הלומדים בלשונם הזהב, וגם יהיו הדברים מדויקים. בנוסף - כל מקום שרש"י או תוספות מזכירים גמרא ממקום אחר, צוטט המקור.**

מהדורה זו יוצאת לאור ע"י "מפעל המשניות והתלמוד" הידוע כבר עשרות שנים במשניות המיוחדות: ששה סדרי משנה עם ילקוט באורים. שבהם העיקרון דומה: הבאה נקודתית של

הפירושים, בלשון המפרשים עצמם.

רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א עמד על ערשו של המפעל מאז תחילתו לפני 34 שנים, בעצה עידוד וברכה. ובתמונה למעלה נראה מעיין במסכת בבא קמא מהדורת בארות שיצאה לאור בקיץ האחרון. מרן שליט"א העניק בהזדמנות זו את ברכתו החמה להוצאת מסכת ברכות לתועלת לומדי הדף.

מסכת ברכות מהדורת בארות תופץ לכבוד התחלת הש"ס במסגרת 'הדף היומי' במחיר מוזל במיוחד: 35 ₪ [במקום 60]. עד לגמר המהדורה הראשונה שסובסדה ע"י נדיבי לב.

מגידי שיעור יוכלו לבצע הזמנה מרוכזת ולקבל את הגמרות לביתם. בטלפון 052-7660707-39-38-1.

ברכזים החרדיים יהיו מספר מוקדים לרכישת הגמרות. ניתן לברר בטלפון 052-7660707 בהזדמנות זו ניתן לרכוש גם את המשניות עם "ילקוט באורים" בהנחה מיוחדת למעוניינים ללמוד להשלמת הש"ס.

פרטים נוספים בטלפון 052-7660707.

רבנות אלפי ישראל יסיימו בשבועות הקרובים את הש"ס תלמוד בבלי בלימוד הדף היומי.

בעוד שבעבר היה לימוד ה'דף היומי' בעיקר נחלתם של העובדים לפרנסתם, הרי שבשנים האחרונות רוב רובם של האברכים מוסיפים על סדרי לימודם גם את הדף היומי. וגם בחורי ישיבה

רבים הצטרפו למסגרות לימוד ומבחנים על הדף היומי. במסגרת ארגון "דרשו" ועוד.

בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה מרנינה: מהדורות רבות של הש"ס יוצאים לאור עם באורים נפלאים, המתרגמים ומבארים את הגמרא בשפה

קלה וברורה, ואינם מניחים דבר שאינו ברור. בעקבות זאת נוספו למעגלי הלומדים בעלי בתים רבים שבעבר התקשו בלימוד הגמרא.

אבל, עוררו כבר רבים ממרביצי התורה בהיכלי הישיבות והכוללים שליט"א שזו אליה וקוץ בה. בישיבות ובכוללים, עמלים להצמיח תלמידי חכמים, לגדל את פני הדור הבא, ובלמוד מגמרות אלועלולים להתרגל ל"חיים קלים" בלא עמל התורה. הכל מוגש על מגש של כסף. פעמים שזה גורם גם התקשות אח"כ כשלומדים את הרש"י והתוספות מהגמרא. קורה גם כן, שבחור או אברך כבר בקושי מכיר את צורת הדף [בלימוד הדף היומי] כיון שענינו ולבו תמיד בדף המקביל של הביאורים.

מאידך גיסא - בהספק של דף ליום בפרט במסכתות הקשות ובסוגיות החמורות, מעוניינים הלומדים ללמוד את הדף במהירות ובלא עיכוב, ואין זה כמו הלימוד העיוני הישיבתי הרגיל שמתעכבים בו על כל דף ימים רבים, בלימוד ה'דף' יש הספק תובעני: דף בכל יום!

דרשו איד

פעם, ללמוד ולדעת ארבע-חמש דפי גמרא, היה נראה
 לי הרבה. היום, בזכות המבחנים של 'דרשו' זה הפך להיות קל. אבל
 חייבים להמשיך לשנן ולהיבחן. כבר כתוב בחגיגה "דברי תורה
 שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז ונוחין לאבדן ככלי זכוכית". אני
 מותפלל שאצליח להמשיך ללמוד ולהבחן, ושזוכה לדעת ולסווג את
 דברי תורתנו הקדושה. (הרב עידו עסיס)

גם החלום שלך יכול להתגשם ללמוד ולדעת את דרש"ס

להצטרפות לתוכניות 'דרשו': 02-5609000

יותר ממאה אלף יהודים ברחבי העולם שותפים בתוכניות 'דרשו'; בבלי, או בהלכה. יותר מ-25 אלף מהם נבחנים מידי חודש על הנלמד, קונים לעצמם חיי נצח וזוכים להיות 'דרשו איד'. גם אתה יכול להיות 'דרשו איד'!

הספר מעוטר עם הסכמת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א
ניתן להשיג בחנויות הספרים, הפצה ראשית גיטלר

סדרת ארטסקרול

מהדורת ריעדער

מרת ביעל אילת השחר

הנפת נילא לאת דאס דאס

תולדות חיי

רבי אהרן יהודה לייב שטינמן זצוק"ל

ארטסקרול

מסורה

מדבריו של ראש הישיבה לראשי קרן ההסעות

ילדים אלו
אין מי שיזאג
להם ולכן
אני זאבא
שלם,
שצריך לדאוג
להם

קרן ההסעות מפעל קודשו של מרן רשכבה"ג הגר"א שליט"א שטינמן זצוקללה"ה
שנתיים של יתמות
כ"ד כסלו

מעמד התפילה האדיר

וראה בנים לבניה

מרן רשכבה"ג שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א יעתיר ויתפלל
למען תורמי קרן ההסעות ביום השנה על קברו של מרן זצ"ל
מקום ומייסד המפעל הקרן ההסעות

קרן ההסעות
גלגל ההצלה של ילדי ישראל!

למסירת תרומות ושמות לתפילה התקשרו עכשיו

1700-50-66-22

ת.ד. 257 בי ברק או בהעברה לבנק הפועלים סניף 655 מס ח-נ: 339991 קרן הסעה וסיוע לתלמידי הויתר העצמאי עיר 95-659-804-5
לקראת סוף שנת המס ניתן לתרום לצרכי מס לפי סעיף 46 למען הצלת ילדי ישראל

אמץ ילד!
נענים לקריאת גדולי ישראל
ומאמצים ילד לכל השנה!
100x12 ₪